

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

RUSYA’NIN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA
UKRAYNA İŞGALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Abdullah MİSTANLI

Danışman
Doç. Dr. Murat CİHANGİR

Aralık -2023
BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Abdullah MISTANLI tarafından hazırlanan “**Rusya’nın Yeni Güvenlik Anlayışı Bağlamında Ukrayna İşgali**” adlı tez çalışması 19/12/2023 tarihinde aşağıdaki jüri Üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Mehmet Halis ÖZER

.....

Danışman

Doç. Dr. Murat CİHANGİR

.....

Üye

Doç. Dr. Eray ALIM

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış/akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve Batman Üniversitesi Yüksek Lisans Tez ve Seminer Yazım Kılavuzu kurallarına uygun olarak hazırlanıp sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior / academic rules and has been prepared and presented in accordance with the rules of Batman University Master's Thesis and Seminar Writing Guide. In addition, as a requirement of these rules and principles, I declare that all kinds of expressions and information that do not belong to me are fully cited in the study.

19.12.2023

Abdullah MISTANLI

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
RUSYA’NIN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA
UKRAYNA İŞGALİ
Abdullah MISTANLI
BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
2023, 224 Sayfa

Jüri
Prof. Dr. Mehmet Halis ÖZER
Doç. Dr. Murat CİHANGİR
Doç. Dr. Eray ALIM

Tarih boyunca sahip olduğu jeopolitik önemi doğrultusunda Avrasya'nın en önemli coğrafyalarının başında gelen ve Kırım'ın içinde olduğu Ukrayna toprakları, 'Avrupalılık' niyeti doğrultusunda Turuncu Devrim ve Meydan olaylarıyla gelişen süreçlerle birlikte protesto gösterilerine sahne olmuştur. Bu gelişmeler sürecin en büyük sorumlusu olarak gösterilen Rusya'nın önce Kırım'a ve akabinde Donbas'a müdahalesi ile sonuçlanmıştır. Yine bu gelişmelerin arkasında yatan Rus Güvenlik Stratejilerinin neler olduğu ise bu araştırmanın temel konusunu teşkil etmiştir. Rusya'nın söz konusu olan bu yeni güvenlik stratejisi, bunun sebep ve sonuçları ele alınmış olup ayrıca öncelik seçilen konunun nasıl sınırlandırılması gerektiği, konunun nasıl hazırlanacağını belirlenmesi, geçici bir plan ve kaynakça oluşturma ve en son olarak da okuma, not alma ve çalışmanın yazım aşamalarından meydana gelmiştir. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna işgali konusunun daha detaylı anlaşılması için öncelikle Rus tarihi açısından prensliklerden İmparatorluğa evrimin süreçlerine kısaca değinilerek Rusya İmparatorluk döneminin tarihsel gelişimi, Rusya da yaşanan Şubat ve Ekim devrimleriyle ortaya çıkan Sovyetler dönemi Rus dış politikasıyla Rusya Ukrayna arasındaki ilişkiyi temellendirip en baştan açıklamanın yerinde olacağı düşünülmüştür.

Bu bağlamda Lenin'le gelen ve Stalin ile değişip keskinleşen Sovyetler dönemi Rus dış politikası incelenerek bu dönemde özellikle Sovyetlerin Ukrayna ve Avrasya politikası üzerinde durulmuştur. Rusya'nın Ukrayna işgalinin daha detaylı incelenmesi, araştırılması ve anlaşılması için Sovyetlerin sonunu getiren Gorbaçov iktidarı politikaları ve bununla beraber gelen Sovyetlerin çöküşünün nedenleri de inceleme konusu olmuştur. Ayrıca Gorbaçov sonrası iktidarı eline alan Yeltsin dönemi politikalarına ve bunun tarihsel Rus dış politikasında yarattığı tahribat ve Rus dış politikasında ki dönüşüm de ele alınmış ve sorun tarihsel bir çözümlemeye tabi tutulmuştur. Çözümlemenin zaman aralığı ise Çarlık Rusya'sının tarihsel gelişimi ile başlayıp, Putin dönemi Ukrayna Krizi ile devam eden Rusya'nın önce Kırım ve sonra da Ukrayna'nın doğusuna askeri müdahalesi ile daha da kötüleşen günümüz Ukrayna Krizinin yaşandığı dönem arasını kapsamaktadır.

Ancak bununla beraber Rusya'nın Avrasya politikası ve bu politikalarındaki dönüşüm ve değişim çerçevesinde Ukrayna işgali bağlamında geliştirdiği yeni güvenlik stratejisi araştırılarak, incelenmiş ve ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Ukrayna, Rusya Güvenlik Stratejisi, Çatışma.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
IN THE CONTEXT OF RUSSIA'S NEW SECURITY CONCEPT
THE OCCUPATION OF UKRAINE

Abdullah MISTANLI

BATMAN UNIVERSITY GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL RELATIONS

2023, 224 Pages

Jury

Prof. Dr. Mehmet Halis ÖZER

Assoc. Dr. Murat CİHANGİR

Assoc. Dr. Eray ALIM

The Ukrainian territory, which includes Crimea and which is one of the most important geographies of Eurasia in line with its geopolitical importance throughout history, has been the scene of protests along with the processes that developed with the Orange Revolution and the Square events in line with the intention of 'Europeanness'. These developments resulted in the intervention of Russia, which is shown as the biggest responsible of the process, first in Crimea and then in Donbas. Again, the Russian Security Strategies behind these developments constitute the main subject of this research. This new security strategy of Russia, its causes and consequences are discussed, and it also consists of how the prioritized topic should be limited, determining how the topic will be prepared, creating a temporary plan and bibliography, and finally the stages of reading, taking notes and writing the study. has arrived. In addition, in order to understand the issue of Russia's occupation of Ukraine in more detail, it is appropriate to first briefly touch upon the processes of evolution from principalities to Empire in terms of Russian history, the historical development of the Russian Imperial period, the Soviet period that emerged with the February and October revolutions in Russia, and explain from the very beginning the relationship between Russian foreign policy and Russia-Ukraine. It was thought that it would happen.

In this context, the Russian foreign policy of the Soviet period, which came with Lenin and changed and sharpened with Stalin, was examined and especially the Soviets' Ukrainian and Eurasian policies were emphasized in this period. In order to examine, research and understand Russia's occupation of Ukraine in more detail, the policies of the Gorbachev government, which brought the end of the Soviets, and the reasons for the collapse of the Soviets that came with it, have also been the subject of examination. In addition, the policies of the Yeltsin period, which took power after Gorbachev, and the destruction it caused in historical Russian foreign policy and the transformation in Russian foreign policy were also discussed and the problem was subjected to a historical analysis. The time period of the analysis begins with the historical development of Tsarist Russia and covers the period between the Ukrainian Crisis of the Putin era and the present-day Ukrainian Crisis, which worsened with Russia's military intervention first in Crimea and then in the east of Ukraine.

However, within the framework of Russia's Eurasian policy and the transformation and change in these policies, the new security strategy developed in the context of the Ukrainian occupation has been researched, examined and tried to be revealed.

Keywords: Russia, Ukraine, Russia Security Strategy, Conflict.

ÖNSÖZ

Günümüzde Soğuk Savaş sonrasındaki dönemden Ukrayna işgaline kadar Avrupa ülkeleri dünyanın geri kalan ülkelerine Avrupa kıtasının güvenli ve barış içinde yaşanan bir coğrafya olduğunu göstermekteydiler. Ancak Rusya Federasyonu tarafından Ukrayna'ya müdahalesi ve buna AB ülkeleri yanı sıra ABD'nin de müdahil olup Ukrayna'daki savaşı vekalet savaşına çevirmeleriyle savaşın süresi ve şekli değişmiş oldu. Beni bu çalışmaya sevk eden nedenlerden biri de geçmişten gelen Rus tarihine duyduğum ilgi ve alaka diğer neden ise Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra yüzünü Batı'ya dönen Rusya'nın özellikle Putin iktidarı ile neden politik bir dönüşüm geçirdiğini ve bu işgalin Rusya için anlamının ne olduğuydu. Yine bu çalışma devam ettikçe elde edilen bilgi ve çalışmaların neticelerinin ortaya çıkmaya başlaması, duyduğum merak ve ilginin karşılanıyor olması benim için en büyük motivasyon kaynağıydı.

Ayrıca bu çalışmam süresince benden yardımlarını esirgemeyen ve aynı zamanda göstermiş olduğu ilgi ve alakadan dolayı danışmanım Doç. Dr. Murat Cihangir hocama saygı ve sevgilerimi sunuyorum. Yine desteklerinden dolayı Batman Üniversitesinde bulunan diğer tüm anabilim dalı hocalarıma ve özellikle benden desteklerini esirgemeyen jüri üyesi olan değerli hocalarıma da teşekkür eder, her zaman yanımda hissettiğim aileme de sevgilerimi belirtmek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
1. RUSYA’NIN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
1.1. Rus tarihinde prensliklerden İmparatorluğa Evrim Süreçleri	5
1.2. Rusya İmparatorluk Dönemi Tarihsel Gelişimi	6
1.3. I. Petro Çarlık Rusyası Dönemi	8
1.4. II. Katerina Çarlık Rusyası Dönemi	11
1.5. II. Nikolay dönemi ve 1905 devrimi	13
2. RUSYA VE TARİHSEL RUS COĞRAFYASI	15
2.1. Rusya	15
3. UKRAYNA KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ	18
3.1. Kiev Knezliği	18
3.2. Kırım Hanlığı Tarihi	21
3.3. Ukrayna Tarihi	24
4. SSCB’NİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ	30
4.1. Rusya Şubat ve Ekim Devrimleri	30
4.2. Sovyetler Birliği	34
4.3. Sovyetler Dönemi: Lenin	38
4.4. Sovyetler Dönemi: Stalin	42
4.5. Sovyetler Dönemi Dış Politikası	45
4.6. Sovyetler Dönemi Avrasya Politikası	49
4.7. Sovyetler Gorbaçov Dönemi Politikası	50

4.8. Sovyet Çöküşü ve Diğer Devletlerle oluşan İkili Problemler	56
5. RUSYA FEDERASYONU'NUN KURULUŞU VE POLİTİK DÖNÜŞÜMÜ	61
5.1. Rusya Federasyonu'nun Kuruluşu ve Günümüz Rusya'sı Tarihi	61
5.2. Rusya Federasyonu Dönemi Kafkasya Politikası	65
5.3. Rusya Federasyonu Dönemi Avrasya Politikası	69
5.4. Rusya Yeltsin Dönemi Politikası	72
5.5. Rusya Putin Dönemi Rusya Politikasında Dönüşüm ve Yeniden Yapılanma	76
6. RUSYA-UKRAYNA ARASINDAKİ İKİLİ İLİŞKİLER	84
6.1. Rusya İmparatorluk Dönemi İlişkiler	84
6.2. Sovyetler Dönemi İlişkiler	86
6.3. Gorbacov Dönemi İlişkiler	89
6.4. Yeltsin Dönemi İlişkiler	91
6.5. Putin Dönemi İlişkiler	94
7. RUSYA'NIN YENİ GÜVENLİK STRATEJİSİ	103
7.1. Rusya Dönemi Avrasya Politikası Dünü ve Bu Günü	103
7.2. Rusya Enerji Politikası	110
7.3. Rusya'nın Yakın Çevre Politikası	116
7.4. Putin Dönemi Güvenlik Stratejileri	124
7.5. Günümüz Yeni Rus Güvenlik Stratejisi	128
7.6. Rusya'nın Ukrayna Topraklarında Gerçekleştirmek İsteddiği Hedefleri	138
8. RUSYA'NIN UKRAYNA İŞGALİ	141
8.1. Kırım'ın Rusya Tarafından İlhakı	141
8.2. Günümüz Ukrayna'nın İşgali ve Ukrayna Durumu	145
8.3. Ukrayna İşgaline Sebep Olan Politik Hareketler	161
8.4. Ukrayna İşgaline Gerekçe Olan Yeni Rus Güvenlik Stratejisi	170
9. RUSYA'NIN UKRAYNA İŞGALİYLE ORTAYA ÇIKAN SONUÇ	174
9.1. Prigojin ve Wagner Grubu	174
9.2. Ukrayna İşgalinin Sebep Olduğu Bilanço	179

9.3. İsveç ve Finlandiya’nın NATO’ya Katılması	180
10. SONUÇ	181
KAYNAKÇA	185
ÖZGEÇMİŞ	214

KISALTMALAR

- AB:** Avrupa Birliği
- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- ABM:** Balistik Füze
- AEB:** Avrasya Ekonomik Birliği
- AGİT:** Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
- BDT:** Bağımsız Devletler Topluluğu
- BMGK:** Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu
- BRICS:** Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti devletlerinden oluşan örgüt
- COMECON:** Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi
- DTÖ:** Dünya Ticaret Örgütü
- DHC:** Donestk Halk Cumhuriyeti
- DRH:** Demokratik Rusya Hareketi
- GUAM:** Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova'nın kurduğu örgüt
- IMF:** Uluslararası Para Fonu
- ISW:** Savaş Araştırmaları Enstitüsü
- ICBM:** Kıtalararası balistik füze
- KGB:** Rus İstihbarat Teşkilatı
- KPU:** Ukrayna Komünist Partisi
- KGAÖ:** Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
- LHC:** Luhansk Halk Cumhuriyeti
- NATO:** Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- NUP:** Ukrayna Halk Partisi
- OEEC:** Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
- RUKH:** Ukrayna Halk Hareketi
- RSFSC:** Rusya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti
- RF:** Rusya Federasyonu
- SALT I:** Stratejik Silahların Sınırlandırılması Antlaşması
- SSCB:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- SBKP:** Sovyetler Birliği Komünist Partisi
- STK:** Sivil Toplum Kuruluşları
- ŞİÖ:** Şangay İşbirliği Örgütü

GİRİŞ

Rusya'nın Ukrayna işgali güncel süreçte kamuoyu tarafından en çok takip ettiği gelişmelerin başında gelmektedir. Ayrıca bu işgal iki kutuplu dünya düzeninin Sovyetlerin yıkılmasından sonra ortaya çıkan en endişe verici durumuna dönüşmüştür. Rusya'nın Batı Bloğu'nu nükleer savaşıyla tehdit etmesi ve ABD ile müttefiklerinin de Ukrayna'ya silah ve mühimmat desteği sağlamaları bu savaşı yeni bir vekâlet savaşı olarak farklı bir noktaya taşımıştır. Daha açık ifade etmek gerekirse Ukrayna ve Rusya savaşı Rusya ve NATO ülkeleri arasındaki güç mücadelesine dönüşmüş durumdadır.

Burada özellikle anlaşılması gereken konunun Rusya Federasyonu için Ukrayna coğrafyasının çok önemli olmasıdır. Bunu daha net anlamak için iki devletin tarihsel geçmişine baktığımızda görülecektir ki aslında Rus tarihi dediğimiz süreç bile Kiev merkezli olarak dünya tarihinde yerini almıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 22). Ayrıca yine Ukraynalıların da Ruslar gibi Slav kökenli olmaları dolayısıyla bu iki topluluğun neden tarihsel olarak günümüze kadar ortak tarihi geçmişten geldiklerini anlamamız açısından önemlidir. Bu iki ülke için bu tarihsel birlikteliğin ayrılmaya başladığı dönemleri incelediğimizde de görülecektir ki Batı Ukrayna coğrafyası Polonya Katolik mezhep hegemonyasına bağlı yaşarken doğu Ukrayna da Rusya Ortodoks mezhebi olan gücün etkisinde uzun yıllar yaşamış olduğu anlaşılabacaktır. Ayrıca sadece din olgusu bu iki Slav halkı birbirinden uzaklaştırmamıştır. Buradaki diğer bir etken ise Batı Ukrayna'nın Katolik inancının yanında uzun süre Avrupa ülkelerinin etkisinde kaldığı için dini inançla beraber alışmış olduğu demokrasi yöntemi, alışkın olduğu kapitalist sistem ve yine alışmış olduğu kültürel yapı Slav kültüründen uzaklaştırmıştır. Bu altı çizilen sebepler Batı Ukrayna'yı baskın Rus kültürü, dili etkisinden kurtaran temel etkenler olmuştur. Ayrıca tam tersi açıdan Doğu Ukrayna'ya bakıldığında ise Doğu Ukrayna'nın uzun zamandan beridir Rus egemenliğinde olduğunu, halkın çoğunluğunun Ortodoks olmasının yanında Rus dili ve kültürü altında asimilasyon politikalarıyla Ruslaştırılmışlardır. Bu nedenle de günümüz Ukrayna'sında neden Batı Ukrayna'dan olan tüm lider ve bürokratların Avrupa destekçisi olduğunu ve orda yaşayan halkında neden Rusya ile bütünleşmeye sıcak bakmadığını anlamak mümkündür ya da Doğu Ukrayna da olan halkın neden Rus yanlısı olduklarını anlamamız açısından da bu önemli bir husustur (Yapıcı, 2011, s. 1476). Ayrıca bir diğer husus Doğu Ukrayna coğrafyasında sanayileşmenin de etkisiyle zamanında oraya yerleşen Rus nüfusunun da sayısı azımsanmayacak kadar artmıştır. Bunun yanında kendini Rus olarak gören insanların da sayısı bölgede çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Haliyle bölgenin Rusya taraftarı olması normal hale gelmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, Rusya'nın yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde Ukrayna işgalini analiz etmektir. Ayrıca bu çalışmada kapsam olarak da Rusya'nın Ukrayna işgali ile gösterdiği yeni güvenlik stratejisi ve bunun sebep ve sonuçları ele alınmıştır. Ancak bu çalışmayı yaparken konunun daha detaylı anlaşılması için öncelikle Rus tarihi açısından prensliklerden İmparatorluğa evrimin süreçlerine kısaca değinilerek Rusya İmparatorluk döneminin tarihsel gelişimi, Sovyetler dönemi Rus dış politikası incelenerek bu dönemde özellikle Sovyetlerin Ukrayna politikası üzerinde durulmuştur. Rusya'nın Ukrayna işgalinin daha detaylı incelenmesi, araştırılması ve anlaşılması için de Gorbaçov ve Yeltsin dönemi politikaları ele alınarak ve bunu da Rusya'nın güvenlik politikalarındaki dönüşüm ve değişim çerçevesinde Ukrayna bağlamında geliştirdiği yeni güvenlik stratejisi araştırılarak, incelenmiş ve ortaya konmuştur. Bunu araştırırken de bu sebeplerin daha iyi anlaşılması için iki toplumun da ortak tarihsel geçmişi tarihsel sıraya göre incelenmiştir. Yani Rusya'nın sınır komşusu olan Ukrayna'nın neden AB'ye veya NATO'ya üye olmasına karşı çıktığı bunun tarihsel arka planında yatan gerekçelerin ne olduğu ve günümüzde Ukrayna'nın Batı medeniyetine dahil Rusya için ne gibi sorunlar çıkarabilir ve Rusya'nın bu olumsuz olduğunu düşündüğü Ukrayna'nın batıya entegre olmasını engellemek için geliştirdiği güvenlik politikalarının ne olduğu ve neden bu güvenlik politikalarına ihtiyaç duyduğu sorularının üzerinde durularak konu araştırılmıştır. Ayrıca bu çalışmada Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'yı işgal etmesinin arkasında yatan güvenlik kaygılarının gerekçeleri üzerinde durulmuş ancak bunu yaparken geçmişten günümüze Rus tarihine kısaca değinilmiştir. Burada amaç Rus tarihinde Ukrayna'ya yüklenen anlam ve Ukrayna'yla Rusya arasındaki tarihsel geçmiş ve aralarındaki tarihsel ilişkinin incelenmesi ile günümüz Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'yı neden işgal ettiği sorusuna daha net cevap bulmasını sağlamaktır.

Bu araştırma oluşturulurken; Rusya'nın Tarihsel Gelişimi, Rusya ve Tarihsel Rus Coğrafyası, Ukrayna Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi, SSCB'nin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi, Rusya Federasyonu'nun Kuruluşu ve Rusya Federasyonu'nun Politik Dönüşümü, Rusya ve Ukrayna Arasındaki İkili İlişkiler, Rusya'nın Yeni Güvenlik Stratejisi, Rusya'nın Ukrayna İşgali ve Rusya'nın Ukrayna İşgaliyle Ortaya Çıkan Sonuç olmak üzere dokuz bölüm halinde incelenerek çalışmanın sınırlılık alanları belirlenmiştir. Birinci bölümde, Rus Tarihinde Prensliklerden İmparatorluğa Evrim Süreçleri, Rusya İmparatorluk Dönemi Tarihsel Gelişimi, 1.Petro Çarlık Rusya'sı Dönemi, 2. Katerina Çarlık Rusya'sı Dönemi, II.Nikolas dönemi ve 1905 Devrimi olmak üzere beş alt bölümden oluşmuştur. Bu bölümde temel amaç Rus tarihinin gelişimsel sürecini görmek, anlamak ve temel

politikalarının kaynağını tespit etmektir. İkinci bölüm sadece Rusya alt bölümünden oluşmaktadır. Burada ise tarihsel olarak Rus coğrafyası ve Rusya anakarası üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, Kiev Knezliği, Kırım Hanlığı Tarihi ve Ukrayna Tarihi olmak üzere üç alt bölüm halinde incelenmiştir. Bu bölümde de Ukrayna Devleti'nin tarihi ve bu devletin olduğu coğrafya üzerindeki siyasi tarihinin üzerinde durularak günümüz Ukrayna'sının tarihsel devlet geçmişi araştırılmıştır. Dördüncü bölümde, Rusya Şubat ve Ekim Devrimleri, Sovyetler Birliği, Sovyetler Dönemi: Lenin, Sovyetler Dönemi: Stalin, Sovyetler Dönemi Dış Politikası, Sovyetler Dönemi Avrasya Politikası, Sovyetler Gorbacov Dönemi Politikası ve Sovyet Çöküşü ve Diğer Devletlerle oluşan İkili Problemler olmakla beraber toplamda sekiz alt bölümden oluşmuştur. Bu bölümde günümüz Rusya Federasyonu'nun halefi ve mirasçısı olduğunu ilan ettiği SSCB'nin tarihsel sürecine, bu devlet ve sistemin fikir babası Lenin ve en güçlü lideri olan Stalin ve yıkılmasına vesile olan Gorbacov dönemlerine ve o dönemin politikalarına kısaca yer verilmiştir. Beşinci bölümde, Rusya Federasyonu'nun Kuruluşu ve Günümüz Rusya'sı Tarihi, Rusya Federasyonu Dönemi Kafkasya Politikası, Rusya Federasyonu Dönemi Avrasya Politikası, Rusya Yeltsin Dönemi Politikası ve Rusya Putin Dönemi Rusya Politikasında Dönüşüm ve Yeniden Yapılanma olmak üzere beş alt bölüm halinde inceleme yapılmıştır. Bu bölümde de günümüz Rusya Federasyonu'nun sancılı kuruluş aşamasına, Yeltsin ve Putin dönemlerine kısaca değinerek Rusya Federasyonu'nun Kafkasya ve Avrasya politikalarına kısaca yer verilmiştir.

Altıncı bölümde, Rusya İmparatorluk Dönemi İlişkiler, Sovyetler Dönemi İlişkiler, Gorbacov Dönemi İlişkiler, Yeltsin Dönemi İlişkiler ve Putin Dönemi İlişkiler olmak üzere toplamda beş alt bölüm olarak incelenmiştir. Burada tarihsel olarak geçmişten günümüze Rusya - Ukrayna ve bunların geçmişteki siyasi oluşumları arasında geçen ikili ilişkileri tüm yönleriyle kısa bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Yedinci bölümde, Rusya Dönemi Avrasya Politikası Dünü ve Bugünü, Rusya Enerji Politikası, Rusya'nın Yakın Çevre Politikası, Putin Dönemi Güvenlik Stratejileri, Günümüz Yeni Rus Güvenlik Stratejisi ve Rusya'nın Ukrayna Topraklarında Gerçekleştirmek İsteddiği Hedefleri olmak üzere toplamda altı alt bölümden oluşmuştur. Bu bölüm içerisinde ise Rusya Federasyonu'nun Kuruluşundan günümüze geliştirmiş olduğu güvenlik politikalarına değinilmiştir. Sekizinci bölümde, Kırım'ın Rusya Tarafından İlhakı, Günümüz Ukrayna'nın İşgali ve Ukrayna Durumu, Ukrayna İşgalini Sebep Olan Politik Hareketler ve Ukrayna İşgaline Gerekçe Olan Yeni Rus Güvenlik Stratejisi olmak üzere toplamda dört alt bölüm halinde

incelenmiştir. Bu bölümde özellikle Rusya Federasyonu'nun işgalleri, bu işgallerin sebepleri ve bu işgallerine dayandırdığı gerekçe olan güvenlik politikalarına yer verilmiştir. Dokuzuncu olan bu son bölümde ise, Prigojin ve Wagner Grubu, Ukrayna İşgalinin Sebep Olduğu Bilanço ve İsveç ile Finlandiya'nın NATO'ya Katılması olmak üzere üç bölüm olarak incelenmiştir. Bu son bölümdeyse RF'nin Ukrayna işgaliyle ortaya çıkan sonuç ve paralı asker grubu olan Wagner üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak bu çalışmanın konusu, Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan savaşın yani Rus işgalinin arkasında tam olarak yatan sebebin ne olduğu ayrıca bu sebeple de Rusya'nın Ukrayna işgalindeki süreçte kullandığı Yeni Güvenlik Stratejisinin analiz edilmesiyle beraber bu Güvenlik Stratejisinin arkasında yatan temel gerekçelerin ne olduğu ve bunun anlaşılması için yapılan tarihsel çözümlemedir. Çalışmada yöntem olarak da, birincil ve ikincil kaynaklar, konu ile ilgili internet kaynakları kullanılmıştır. Ayrıca kullanılan internet kaynaklarından en güncel olanları tercih edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmadaki varsayım ise, Rusya Federasyonu'nun özellikle Putin iktidarı ile güçlenme stratejisi izleyerek eski halefi olduğu SSCB'nin egemenlik alanlarında tekrar tek güç olmayı istemesi ve bunu yaparken de ABD ve Batı Bloğu ülkelerine karşı güç gösterisi yaparak artık dünyanın güç dengelerinin değiştiğini ve tek kutuplu dünya düzeninin sona erdiğini ve bu nedenle de çok kutuplu bölgesel güçlerin ortaya çıktığını göstermeye çalışmasıdır. Ayrıca Rusya'nın bu yönde ısrarcı davranarak iç ve dış politik alanlardaki tüm stratejik planlarını da bu doğrultuda kurgulaması onu Ukrayna meselesinde bu kadar sert ve kararlı kılmasındaki temel etken olmuştur.

Ayrıca bu çalışmanın yararı, uluslararası kamuoyunda ve dünya gündeminde yer alan Rusya'nın Ukrayna işgalinin arkasında yatan nedenlerin açığa çıkarılması bu çerçevede de yapılan araştırmanın kapsamı gereği Rusya ve Ukrayna arasındaki tarihsel ilişkinin nasıl olduğu öğrenilerek Rusya'nın Ukrayna işgaline gerekçe kıldığı Yeni Güvenlik anlayışının anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu tez çalışmasının önemine baktığımızda ise, bu çalışma literatürdeki yeni gelişmelerle ilgili oluşacak olan boşluğu doldurmayı hedeflemektedir ve ayrıca yine bu çalışma bu yönde yapılacak olan akademik çalışmalara da temel oluşturabilecek bir düzeye ulaşmayı amaçlamaktadır.

1. RUSYA’NIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Rus Tarihinde Prensluklerden İmparatorluğa Evrim Süreçleri

Rus tarihi incelendiğinde “büyük Rusya coğrafyası”nda Rıasanovsky ve Steinberg’e (2011) göre, Rusların tarihi kökenini M.Ö. 1000’li tarihlere kadar yani Kimmerlere dayandırıldığını, sonrasında Kimmerlerin de yerini M.Ö. 700’ler de ise İranî bir halk olan İskitlere bıraktığını ve daha sonra M.Ö. 300’ler de ise bunlarda bu tarihi Rus coğrafyasındaki yerini Gotlara bırakmıştır. Aslen Germen olan bu Gotlar da bu hâkimiyetlerini M.S. 200’lere kadar sürdürmüşlerdir. Gotlarda bu kadim coğrafya da yerlerini sırası ile önce Hunlara ve sonrasında da Moğollara bırakmışlar (s. 14) ve Moğolların bu coğrafyalarda hükümleri M.S. 700’lere kadar devam etmiştir. Rus halkı için tarih sahnesine ilk çıktıkları an Kiev knezliği ile başlar. Slav kaynaklarında, Rus dilinin tüm Slavlarda aynı olduğunu ve bunu da ilk Rus kaynakları olan Bizans ve Arap kökenli olduklarını yine ayrıca ilk Rus prensliklerinin de M.S. 860’lı yıllarda tarih sahnesine çıktığını (s. 22) görüyoruz. Anlaşıldığı üzere, günümüz Rus halkının atalarının anavatanları Pisk Bataklığı’ndaki ormanlık alanda yaşayan Slavlardır. Bu doğu Slavların Batıya yerleşmelerine baktığımızda ise bir kısmının Kiev taraflarından Suzdal ve Murom’a, diğerlerinin ise Polotsk taraflarından Novgorod ve Rostov yönüne doğru hareket ettikleri anlaşılıyor. Bu Slav akınları sonucu 7. yüzyıl itibarıyla Muromyalı, Meşçera ve Merya gibi yerel Fin-Ugor olan halk kitleleri bu Slav toplulukları tarafından asimile edilmişlerdir (Christian, 1998, s. 6).

Aslında Rus tarihini bu batıya göç eden Slav toplulukları oluşturur çünkü Rusların tarihsel olarak başlangıçlarını Vikinglerin 862 yılında kuzeyden yönettikleri Rus Prensluklerine kadar götürebilmektedirler (<https://tr.wikipedia.org>, 2023). İlk Rus Prensluklerinin yarı efsanevi karakterler olmasının arkasında yatan sebep de budur. Yine ilk Rus Prensluk kabul edilen Viking kökenli Rurik’in 879’da öldüğünde yerine Oleg geçmiştir. Prensluk Oleg ticaret yollarına hâkim olmak için güneye inince burada Kiev’i de işgal eder ve burayı Rus başkentine çevirerek Rus tarihinde önemli yeri olan Kiev Knezliği tarihini başlatmış olur (Ataöv, 1968, s. 230). Ayrıca Ruslar için ilk tarih sahnesine çıktıkları Kiev Knezliğinden sonra Moskova Knezliği ve diğer Knezlikler ise ancak 13. yüzyıldan sonra kurulabildiklerini ancak Kiev Knezliği bu dönemde Moğol akınları nedeniyle ortadan kaldırılmıştır (Güler, 2013, s. 24). Rusya tarihine bakıldığında Rus İmparatorluğunun olduğu dönemi veya günümüz Rusya Federasyonu’nun yapısını anlayabilmek için bile Kiev Knezliği ve ondan sonrasındaki parçalı ve dağınık yapısı incelenmek zorundadır.

Çünkü o tarihlerde prenslerin idaresinde olan ve hızla çoğalan alanlar olan apanaj(udel)’lar mevcuttu. Bu apanaj denen prensliklerin bilinen önemli olanları Galiçya, Volinya, Smolensk, Polotsk, Novgorod, Rostov, Riazan, Suzdal, Vladimir ve Moskova’dır (Riasanovsky ve Steinberg, 2011, s.62).

O dönemlerde Rusya tarihinin şekillendiği Moskova Knezliği’nde I. İvan (1325-1341) “büyük knez” adını alarak bütün Rus knezliklerini kendine bağlamıştır. Bunun yanı sıra bu dönemlerde Kiev Tatarların eline geçince (1299) Kiev Metropoliti Moskova’ya kaçarak (1325) buraya siyasi merkezin yanında dini merkez olma özelliği kazandırıyor. Yine o dönemde Bizans’ın yıkılması (1453), Avrupadaki Ortodoks hakların yaşadığı alanlara yönelik gerçekleşen Osmanlı zaferleri, Altın Orda Hanlığı’nın yıkılmasından sonra kurulan Kazan ve Kırım Hanlıklarının o alanları baskı altında tutması Ortodoksların gidebileceği tek yer olarak Moskova Knezliği kalmıştır. Ayrıca Moskova bu coğrafyada özgürlüğünü koruyabilen tek Ortodoks devlet konumundaydı. III. İvan’ın (1462-1505) Bizansın son İmparatorunun yeğeni Sophia ile evlenmesi onu Bizansın mirasçısı konumuna yükseltmiştir. Yine III. İvan 1480 yılında artık tamamen bağımsız olan ve “Bütün Rusya’nın Çarı” unvanını alarak Moskova’yı İmparatorluğun merkezi haline getirmiş (Beydilli, 2008, s.254) ve bu sayede de küçük Rus Prenslikleri tek bir idare çatısı altında Rusya İmparatorluğu olarak tarih sayfalarında yer edinmiştir.

1.2. Rusya İmparatorluk Dönemi Tarihsel Gelişimi

Rus coğrafyası olarak Ruslar 1223’ten itibaren önce Moğolların hâkimiyetine girmiş ve sonrasında ise 1480’ler itibariyle Altın Orda Hanlığı’nın himayesine girerek vergi ödemek zorunda kalmışlardır. Rus tarihinin ilk dönemleri olan bu knezlikler döneminde genelde Rus Knezlikleri birbiri ile yaşadıkları rekabet nedeniyle birbirlerini sürekli zayıf düşürmüş ve güçlenememişlerdir. Bu dönemde Rus Ortodoks kilisesinin 1299 yılında Kiev’den Moskova’ya taşınmasıyla Moskova Knezliği öne çıkmaya başlamıştır. Ayrıca bu knezlik savaşlarla, evlilik ve satın alma yollarıyla diğer Rus Knezliklerini de topraklarına katarak büyümüş ve genişlemiştir (<https://tr.wikipedia.org>, 2023). Ayrıca Ortodoks olan Rusya’nın batıdaki Katoliklerden ve doğudaki Müslümanlardan farklılaşmış olması ona yarar sağlamış ve bu farklılık “Rus Yurdu” ülküsünün meydana gelmesine ve Rus milliyetçiliğinin oluşmasını sağlamıştır. Çünkü Ortodoksluk Rus dini ve Rus milli benliğinin önemli bir etkeni halini almış ve Rus Kilisesi Ortodoksluğun merkezi haline gelmiştir. Ayrıca Ortodoksluk Ruslar için bütün kültürlerinin ve Rus milli yaşamının korunduğu ve muhafaza edilip geliştiği bir alan yaratmıştır (Güler, 2013, s. 25).

Yine 1453 yılında Bizans'ın yani İstanbul'un Osmanlı tarafından fethedilmesiyle Moskova Knezliği de Ortodoksluğun koruyucusu olduğu ve 3. Romanın da artık Moskova tarafından temsil edildiği herkes tarafından kabul görmüş ve bu Moskova devletinin tüm organlarının merkezileşmesini ve güçlü bir otoriteye kavuşmasını sağlamıştır. Ayrıca 15. yüzyılın sonlarına doğru Moskova tüm kuzeydeki Knezlikleri birleştirerek 1480 yılında da Moğol hâkimiyetinden çıkıp tam bağımsız bir devlet halini almıştır (Stephen, 2016, s. 60). Hatta Rus tarihi açısından en önemlisi de Moskova Prenslığı tahtına IV. Ivan'ın yani Korkunç Ivan'ın 1533'te Moskova tahtına geçmesiyle parçalı Rus coğrafyasının temsili olan Apanaj Rusyası döneminin de bittiğini göstermiştir (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.61). Ayrıca Rus kralları içinde yine ilk Çar unvanını kullanan kişi IV. Ivan olmuştur. Yani özellikle belirtmek gerekir ki 1547 yılında Korkunç Ivan'ın “Çar” ismini kullanmasından 1721 yılında Rus İmparatorluğu'nun Çar I. Petro tarafından kurulmasıyla son bulan bu devlete Moskova Knezliği devamı olduğu için Moskova Çarlığı veya Rusya Çarlığı da denilmiştir. Aslında bu İmparatorluk, Rusya ve İsveç arasında yaşanan Büyük Kuzey Savaşı'nı bitiren Nystad Anlaşması sonrası Petro tarafından adı Rusya Çarlığı'ndan Rus İmparatorluğuna dönüşmüştür. Çünkü 1721 tarihinden sonra bu İmparatorluk Avrasya'dan Kuzey Amerika'ya yayılan devasa bir devlete dönüşmüştür (Rabinowitch, 2008, s. 1).

Çar I. Petro, gerçekleştirdiği reformlarla Rus modernleşmesinin öncüsü olmuştur. I. Petro, Hollanda'ya yaptığı geziler sayesinde denizciliği öğrenmiş ve gelişmesini sağlamıştır. Yine bu dönemde başkenti kendi adıyla kurduğu St. Petersburg'a taşımıştır. I. Petro döneminde, bu Rus İmparatorluğu hem Avrupa'da hem de Kafkasya'da genişlemeye devam etmiş ve II. Katerina döneminde (1762-1796) ise Avrupa'nın en büyük devletlerinden biri olmuştur. Rus İmparatorluğu, Napolyon Savaşlarında Fransız ordusunun işgaline maruz kalmış hatta 1812'de Fransız birlikleri Moskova içlerine kadar ilerlemiştir, ancak Prusya ordusu ile birleştikten sonra Rus ordusu 1813 yıllarında Paris önlerine kadar ilerlemiştir. Bu savaşlar sonrasında Rusya İmparatorluğu 1814 yılında Prusya, İngiltere ve Avusturya ile Dörtlü İttifak'a katılmış, ayrıca bu dönemde Çar I. Aleksander Avrupada aktif bir siyaset diplomasisi geliştirerek 1815 yılında toplanan Viyana Kongresinin en etkili aktörü olmuştur. Diğer taraftan Fransa da yaşanan ihtilal Rusya'da da kendini hissettirmiş ve tabanda anayasal hükümet, özgürlüklerin geliştirilmesi ve Panslavizm politikasının hayata geçirilmesi gibi fikirler karşılık bulmuştur. Ayrıca 1825 senesinde Çar I. Aleksander'ın ölmesiyle yerine oğlu Nikolay geçmiş ve yine bu dönemde 1861 yılında serflik kaldırılmış, Japonya ve Rusya arasındaki 1905 yılında gerçekleşen

savaştan sonra ülke içinde bir kaos ortaya çıkmış ve tarihin sayfalarına “Kanlı Pazar” olarak geçen olaylardan sonra Rus İmparatorluğu “Devlet Duması” ismiyle yeni bir parlamenta kurulmuş (<https://tr.wikipedia.org> , 2023).

1.3. Petro Çarlık Rusya’sı Dönemi

Rus tarihi açısından önemli bir yer edinmiş olan Büyük Petro ya da tarihe Deli Petro olarak geçen büyük Rus Çarı, Çar I. Petro veya Pyotr Alekseyeviç (1672-1725), 1682'den 1725 yılında ağabeyi V. Ivan'ın ölümüne kadar Rusya Çarlığı'nı onunla birlikte yönetmiş daha sonrasında ise ülkeyi tek başına idare etmiştir. Ayrıca I. Petro, geleneksel ve eski olan sistemleri modernize ederek bilimsel, batılılaştırılmış ve Aydınlanma'ya yönelik olan sistemlerle değiştirerek Rusya da büyük bir devrim yaratmıştır (<https://tr.wikipedia.org> , 2023). “Deli Petro” olarak bilinen bu Çar Rönesans ve Reform dönemlerinde yaptığı girişimler sayesinde Rusya'yı Avrupa'nın gerisinde olmasına izin vermemiştir (www.yeniakit.com.tr , 2020). Çar Büyük Petro; inatçı, kararlı ve çok aktif biri olarak devlet idaresini tamamıyla kendi kontrolüne almış ve mücadelesinde her yönüyle her şeye dâhil olmayı isteyen bir yapıya sahip meraklı ve ilginç olan bir hükümdardı. Bu durum birazda kendisine deli lakabının takılmasındaki sebeplerden birinin oluşmasına neden olmuş ve yapılması gereken her şeyi kendisi de öğrenerek ve bunu en iyi yerde ve nasıl yapılabileceğini bizzat araştırarak yani nerdeyse oraya giderek bizzat her aşamasında bulunuyordu. Bu nedenledir ki I. Petro diğer Çarların aksine geniş Rus topraklarında sürekli seyahat ediyordu ki iki sefer batıya gitmiştir. Petro, batıyı medeniyet yeri olarak görmüyor ancak akıl ve teknoloji merkezi olarak kabul ediyordu (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 226).

Petro, tüm devlet organlarını dönemin koşullarına göre revize etmiş, kendi döneminin tarihsel tecrübeleriyle yetinmemiş ve sürekli seyahat ederek başka yerlerdeki tecrübeleri kendi ülkesine uygun hale getirerek uygulamıştır. Çok yetenekli ve hareketli tavrı onu gerektiğinde gemide tamirci, orduda komutan ve bazen de sert bir hükümdar olarak görünmesine neden olabiliyordu. Petro'nun reformlarından belki de en önemlisi olan 1716 yılında askeri tüzükle onaylayarak kurdurduğu askeri deniz filosu ve düzenli ordudur. Bu dönemde Petro, ülkesinde ticaret ve sanayiye geliştirmiş, hazine fabrikalarını çoğaltmış, özel sektörün gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca Petro ülkesindeki ulaşım yollarının gelişmesine ve en önemlisi de Petro önem verdiği su kanallarındaki çalışmalarını tamamlayıp açılmasını sağlamış, yine bu dönemde Volga nehrinin olduğu bölge ile Baltık denizini birleştiren Vışnevolodskiy kanalı (1703-1709), Lodojskiy kanalı (1718) açılarak,

Don ve Volga nehirlerinin arasında bulunan bir kanalın açılması için çalışmalara başlamış, bu kanal ve projelerle gelişen ticaret Rusya'nın ekonomisini güçlendirmiştir. Uygulamaya koyduğu tüm reform paketlerinin ortak amacı merkezi ve yerel yönetimlerde devlet organlarının güçlenmesini sağlamaktır hatta bu amaçla kiliselerin bağımsızlıklarını bile sınırlandırmıştır. Bu reform paketleri doğrultusunda 1721 yılında Patriklik kaldırılarak yerine “Sinod” denilen din işleriyle ilgilenen bir kurul kurdurmuştur. Büyük Petro kendi döneminde Rus kültürünün gelişmesi için çok uğraşmış yine bunun için gerekli olan eğitim ve bilimin gelişmesini sağlamak için çeşitli uzmanlar getirtmiştir. Yine bu yıllarda Matematik, Denizcilik, Mühendislik ve tıp alanında insan yetiştirmek için okullar açtırmıştır. Yine Petro, kendi döneminde birçok kanun ve nizamname düzenleyerek yasama organının oluşmasına büyük katkı sağlamıştır (<http://kaynakca.hacettepe.edu.tr> , 1990).

Büyük Petro, yenilediği askeri birlik ve donanması ile yenilmez denen İsveç ordusunu mağlup ederek topraklarını büyüterek Baltık körfezinde hakimiyet sağlamıştı. Bu durum kendisine şan ve şöhrat kazandırmasının yanında “imparator” adının verilerek Tanrı adına kutsanmasını sağlamıştı (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 235). Çar I. Petro'nun donanma kurmasındaki amaç sadece Azak Kalesini korumak değil, bu sayede Rus topraklarını güneye doğru genişleterek sıcak denizlerde hakimiyet sağlayıp cihan hakimiyeti sağlamayı amaçlıyordu. Zaten Petro'dan sonra gelen Çarlarda bu politika doğrultusunda Osmanlı Devleti'ni yıkmayı hedef edinmiş ve Boğazlar üzerinde hakimiyet arayışında olmuşlardır. Ruslar bu politika gereği sürekli güneye inmek ve sıcak denizlerde hakimiyet sağlamak için sürekli güçlü donanmaya sahip olmaya çalışmışlardır. Bu amaçla Boltrukeviç'in de belirttiği gibi, Rusya bu politika doğrultusunda birçoğu ile savaştı ancak bu mücadelelerin en başarılı olduğu dönemler Rusya'nın hem askeri hemde donanma olarak güçlü olduğu dönem olmuştur (Derviş, 2015, s.351). Rus deyiimiyle “Blijny Vostok” yani Yakındoğu günümüz güçlü devletlerinin birbirleri ile mücadele ettikleri Ortadoğu, 18. yüzyıl dünyası Rusya dış politikasının temel konusu haline gelmiş ve bunun içinde öncelik boğazları Osmanlıdan almaktı. Bu amaçla Petro, Türklere karşı Ermenileri Ortadoğu politikasında kullanmak için onlarla ilgilenmiştir (Mızalıyeva, 2017, s.2). Yine bu tarihlerde Ermeniler, Petro'dan destek görmüş olduklarından İran yönetimine karşı bağımsızlık mücadelesine girişerek devlet kurmak istemişlerdir. Çar I. Petro da Ermenilerden yararlanmak için onları ülkesine yerleşmeleri için çeşitli dini imtiyazlar vererek davet etmiştir (Sarımay, 2008, s. 7).

Bu dönemde Avrupa Devletleri ve Osmanlı 16 yıldır savaştığından ve bunlara karşı aldığı bazı yenilgiler yanında Rusya ile de yaptığı savaşta Azak Kalesi'ni kaybedince barış istemek durumunda kalmıştır. Barış görüşmeleri sırasında Petro Osmanlı'dan ısrarla Kırım da bulunan Kerç kalesini de istemiştir. Bu istek kabul edilmeyince iki devlet arasında önce 2 yıllık ateşkes daha sonra 1700'ler de ise Barış Antlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma ile Rus Çarı I. Petro, Osmanlı'dan İstanbul'da sürekli elçi bulundurma ve Ortodoksların Kudüs'e serbestçe hacca gitmesi gibi ayrıcalıklar elde etmiştir. Yine tarihler 28 Eylül 1708'i gösterdiğinde kuzeyin iki güçlü ülkesi olan Rusya ve İsveç Büyük Kuzey Savaşı denilen Lesnaya Savaşında karşı karşıya gelmiş ve Poltova Muharebesinde yenilen İsveç Kralı Demirbaş Karl birlikleriyle beraber Osmanlı toprağı olan Bender Kalesine sığındı. İsveç ordusunu takip eden Rus ordusu Osmanlı toprağına girerek yıkım ve yağmaya başlamasıyla savaşa müdahil olan Osmanlı ordusu Veziriazam Baltacı Mehmet Paşa komutasında Temmuz 1711'de I. Petro'nun başında olduğu Rus ordusunu Prut nehri kıyısında kuşattı. Pes ederek teslim olmaktan başka yolu olmadığını farkına varan Çar I. Petro teslim olmayı benimseyerek teslim olduğunda ülkesi zor duruma düşmesin diye kendisini hükümdar olarak kabul etmesinler diye senatoya sunulmak üzere emirname hazırlatmıştır. I. Katerina'nın arabuluculuğuyla ondan etkilendiği söylenen Baltacı Mehmet Paşa'nın yeniçerilere de güvenmemesi sebebiyle Azak tekrar Osmanlı'ya geçecek şekilde Prut Anlaşması'yla Petro ve Rus ordusu serbest bırakılmıştır (www.biyografi.net.tr , 2008). Çar I. Petro döneminde Rus İmparatorluğu dünya devleti haline gelmiştir. Bunda Petro'nun uzun süren iktidarı döneminde gerçekleştirdiği reform hareketlerinin payı büyüktür (Şener, 2013, s. 569). Ayrıca Büyük Petro'nun gerçekleştirmiş olduğu diğer önemli reform hareketlerini de şu şekilde sıralamak mümkündür; Rusya'da var olan Orta Çağ Düşüncesi yapısını değiştirmiştir, Güçlü olan bir donanma kurmuş ve Rus ordusunu en iyi şekilde modernize etmiştir. Eğitim kurumlarını laikleştirmiş ve Ortodoks kilisesini sınırlandırmış. Ülkeyi idari olarak yeni bölge ve bölümlere ayırarak yönetmeyi daha kolay hale getirmiştir. Ülkesinde bilimin gelişerek ilerlemesi amacıyla mücadele etmiş ve bunun için birçok uzman ile görüşerek uzmanları ülkesine getirtip okullar açtırmıştır. Ticareti geliştirerek soylu bir burjuva sınıfı yaratmıştır. Rus alfabesini batı kültürüne göre modernize edip, Jülyen takvimini tanıtmış ve ilk Rus gazetesini kurdurmuştur. Ayrıca Rus dış politikasında büyük başarılar sağlamış bir senato oluşturmuştur. Petro; Letonya, Finlandiya ve Estonya'dan parayla toprak alarak ülkesine katmıştır. Yine I. Petro 1712 yılında Neva Nehri'nin denize dökülen kısmı üzerinde St. Petersburg şehrini kurdurup devletin merkezini Moskova'dan buraya taşımış ve bu tarihten sonra St. Petersburg Rusya

için Avrupa'ya açılan bir pencere olmuştur (www.tarihcantasi.com , 2021). Bu dönemle beraber Petro'nun Rus ordu ve donanmasını modernleştirmesi, Rusya'nın dış politikasında agresif ve yayılcı bir siyaset takip etmesine giden süreci doğurmuştur. 18. yüzyılın sonlarına doğru Rusya düşmanlarını ki özellikle Osmanlı'yı yenip büyüyüp gelişmesinde dünyanın İngiltere ve Fransa'dan sonraki en büyük gücü olmasında Büyük Petro'nun etkisi yadsınamaz derecede çoktur. İran seferi sırasında Asya'yı fethetme fikrini gerçekleştirilmeden 1725 yılında ölmüştür. Yerine eşi I. Katerina geçmiştir (www.mepanews.com , 2022).

1.4. II.Katerina Çarlık Rusya'sı Dönemi

Rus tarihi açısından çok değerli bir yeri olan ve soylu bir geçmişe sahip Anhalt-Zerbst'in prensi olan Christian August'un ilk kız evladı ve asıl adı Yekatarina Alexeyevna olan Alman asıllı II. Katerina, küçük yaşlardan itibaren eğitim alarak 1744 yılında Rusya'ya gelmiştir. Ancak Katerina Avrupa'da eğitim aldığı için Fransızca birçok kitap ve şiir okumuş, yine Diderot, Voltaire ve Montesquieu'nun da birçok eserini okuma fırsatı bulmuştur. Bu nedenle yabancı dillerdeki birçok eseri Rusçaya çevrilmesi için bir heyet kurdurmuş ve yine bu cemiyet 1782'de kurulan Rus Akademisi'nin temelini oluşturmuştur. Büyük Katerina'nın bu uğraşlarının temel ortak amacı Rus milliyetçiliği ve Rus milleti olma hissiyatlarını Rus halkına aşılayabilmektir. Bu ise Aydınlanma Çağı'nın Avrupa ülkelerinde olan bir yansımasından ibaretti (Saray, 1998, s. 1). Bunun yanında bu dönemde Ruslar dış politikada da çok başarılar elde etmiş, Lehistan topraklarını Prusya ve Avusturya ülkeleri ile paylaşmış yine bu dönemde kiliselerin ellerindeki topraklar onlardan alınarak köylülere dağıtılmıştır. Aynı zamanda II. Katerina Osmanlı-Rus savaşında Kırım'ı alarak Küçük Kaynarca Anlaşmasıyla Osmanlı Devletinden birçok ayrıcalık ve toprak almayı başarmış olan Rus liderdir (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 271). 18. yüzyılda aralarında Büyük Katerina'nın da olduğu birçok hükümdar ülkelerinde fikir, sanat ve bilimin önünü açmıştır. Bunlar bir taraftan ülkeyi bilim yuvası haline getirmeye çalışırken bir taraftan da ülkeyi demir yumrukla yönetebilmişlerdir. II. Katerina gerçekleştirdiği reformların yanı sıra kadın eğitime de önem vermiş hatta 1764 yılında "Soylu Genç Kızlar Enstitüsü", diğer adıyla "Smolnıy Enstitüsü"nü kurdurmuştur (Hanılçe ve İbrahimzade, 2019, s. 503).

Rusya'da 1762 yılından 1796'ya kadar geçen süreçte hükümdarlık yapan II. Katerina Rusya Çarı olan III. Petro ile evlenip Rusya'nın çariçesi olmuştu. Ayrıca III.

Petro'nun çelişkili ve anlamsız davranışları yüzünden huzursuz olan Rusya'nın ileri gelen o dönemki devlet adamlarının güçlü olanlarının bir kısmı tarafından bir komplo kurdurularak III. Petro öldürtülmüş ve yine bunlar II. Katerina'yı Rusya tahtına Çariçe olarak geçirmişlerdir. Katerina tahta çıktığında kendine amaç edindiği en büyük şey Osmanlıdan Kırım'ı ve dolayısıyla Karadeniz'in kontrolünü almaktı (Kuzucu, 2010, s. 107). 1768-1774 yılları arasında Osmanlı ile Rusya arasındaki savaşı kazanıp Kırım'ı alarak I. Petro'dan sonraki büyüme ve gelişme trendini yakalamış ve sürdürmüş bir devlet lideridir (Hanilçe ve İbrahimzade, 2019, s. 503). Çariçe 1774 tarihinde Küçük Kaynarca antlaşmasının imzalanmasıyla nihayet Kırım'ı Osmanlıdan alabilmiştir. Ancak Büyük Katerina'nın bununla yetinmesi beklenemezdi ve nitekim, 1783'te Kırım'ı alan Çariçe Tatarları ve diğer Müslüman unsurları oradan göndererek oraya Rus nüfusunu taşımıştır. Yine o dönemde Osmanlı İmparatorluğu tarihinde ilk kez halkı Müslüman olan bir bölge Katerina döneminde kaybediliyordu (Kuzucu, 2010, s. 116).

Küçük Kaynarca Antlaşması'yla son bulan Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Rusya Osmanlıyı tehdit edebilecek boyuta ulaşmıştır. Bu dönemde etkili olan General Rumyantsev, Albay Peterson'u İstanbul'a göndermiş ancak Peterson Türklerin barış koşullarında bazı değişiklikler istediğini II. Katerina'ya ilettiğinde, Dışişleri Kurulu'nun başında yer alan Panin'e bir mektup göndererek Türkiye'nin olası talepleri karşısında alınması gereken tutumu, "yeni bir savaş olmadan mevcut antlaşmanın tek bir satırını dahi değiştirmeyeceğimi iletebilirsiniz" sözleriyle belirtmişti (Tanrıverdi, 2019, s. 1). Ruslar için Kırım'ın bu kadar önemli olması, Rusların bilinçaltındaki Tatar askeri harekâtlarını ve sınırdaki kafirleri temsil ediyordu. Müslüman olan Tatarlara Rusların duyduğu öfke ve nefreti göstermiş olması yönünden II. Katerina'nın Kırım İşgali ile beraber Bahmut, Ukrayna ve Yelisavetgrad'ta yaşayan halkların bugüne kadar anılarında yer edinmiş olan Tatar korkusu yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Rusya'da Tatarlara ve Kırım'a karşı oluşmuş psikolojinin tipik bir örneğidir (Aslan, 2014, s. 222).

Yine Katerina döneminde, Kızılıyar Kalesi'nin olduğu yerin batı tarafında olan Terek kıyısında 1763 yılında Mozdok Kalesi yapıldı. Burası Rusya için Misyonerlik faaliyetlerinin merkezi olduğu için Osmanlı Devleti'nin tepki göstermesine neden oldu. Bu dönemde Osmanlı ile Kafkasya arasındaki iletişim kaynağı Kırım olduğu için Rusya Kırım'ı alarak bu bağlantıyı kesmişti. Şimdi ise Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Çerkes boyları Ruslara verilince Nogay ve Adige Türkleri ile Osmanlı arasındaki bağda kopmuş oluyordu. Bu amaçla bu Kuban Nehri boyunca Stavropol'e ve Laba Nehri'ne kadar uzanmış topraklarda toplamda 4 kale ve 20 tabya inşa edildi. Ayrıca bu kısma Suvorov,

30.000'i aşkın Gürcü, Rum ve Ermeni yerleştirildi (Çaycıoğlu, 2022, s.728). Bu dönemde otokrasi, Ortodoksluk mezhebi ve milliyetçilik duygusu Rus kimliğinin oluşmasında büyük paya sahip olmuştur. Fransız düşüncesinin ülkesine girip yayılmasına müsaade ederek Cumhuriyetçi olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Ancak Fransız ihtilali sonucu Fransız Kralının idam edilmesi II. Katerina'yı aydınlanma çabasından vazgeçirmiştir. Fakat yine de Çariçe olan Katerina'nın Fransız düşünsel yapısıyla alakalı bu girişimi, Rusya da aydınlanmanın dinin diğer alanlar üzerindeki etkisinden kurtulmasını ve gerçek bir aydınlanma felsefesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu Büyük Katerina'nın ölmesinden sonra yerine oğlu, Pavel (1796-1801) Rus İmparatorluğu tahtına geçmiştir (Penah ve Shakirov, 2020, s. 287).

1.5. II.Nikolay Dönemi ve 1905 Devrimi

Çar II. Nikolay Mihail Romanov ile başlayan Romanov Hanedanı'nın hüküm süren son üyesi aynı zamanda Rus İmparatorluğu'nun da son Çarıdır. Çar II. Nikolay, III. Aleksandr olan Çar babası öldükten sonra, 1894 yılında henüz 26 yaşında iken Çarlık tahtına geçmiştir. Tahta geçtikten sonra Britanya Kraliçesi Viktoria'nın torunu Aleksandra Fyodorovna'yla evlenmişlerdir. II. Nikolay'ın kendisi ise bir taraftan Alman Kayzeri II. Wilhelm'in ve diğer taraftan da Britanya Kralı V. George'un de kuzenidir (<https://www.atlasdergisi.com> , 2022). Yeni evlenen Aleksandra ve II. Nikolay çiftinin taç giyme töreninde seyircilerin bulunduğu tribün çökmesi sonucu büyük bir kaos ve facia yaşanarak birçok insan hayatını kaybetmiştir (Ortaylı, 2019). Rus tarihi açısından I. Petro'dan sonra Rus halkını toplumsal yaşam şekli açısından doğrudan etkileyen Çar II. Nikolay'dır. Rusya'da serfliğin kaldırılmasını sağlayan 1861 yılındaki reform köylüleri özgürleştirirken toprak sahiplerinin de etkilenmesini engellemek için 20 yıldan 49 yıla kadar kademeli olan bir geçiş süreci belirlemiştir. Köylüler bu reform hareketinin getirdiği yasayla özgürlük beklerken sürece yayılması beklentilerini karşılamamıştır yine toprak sahibi soylularda bu reform hareketinden hoşnut değillerdi. Bunun sonucunda da çok geçmeden bu yasaya tepki olarak ayaklanma çıkmıştır (Coşgun, 2014, s. 10).

Çar Nikolay, 1907'de çıkarmış olduğu kanun nedeniyle meclisi dağıtamıyordu ancak karakter olarak Rus halkının politik hayata aktif katılımını istemeyen biriydi. Yine bu dönemde özellikle I. Dünya Savaşının getirdiği ekonomik buhran, işsizlik ve köylülerin yaşam sıkıntıları gibi daha birçok problem hem Moskova şehrinde hem de başkent St. Petersburg şehrinde işçi kesiminin radikal sosyalistlere katılımına sebep olmuş ve bu

durum Rus toplumunda politik terörizme ve sınıf çatışmasına dönüşmüştür (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 487). Yalnız hem II. Nikolay için en büyük problem hem de dünya tarihi açısından dönüm noktası sayılabilecek olay, 1904-1905 Japon-Rus Savaşı olmuştur. Çünkü Rus Çarının Güneydoğu Asya'daki yayılmacı siyaseti Rusya ve Japonya'yı karşı karşıya getirmiştir. Ayrıca Japonya'nın kazandığı bu savaşın asıl etkisi ise ülke içinde kıtlığa, işsizliğe karşı kitlelerin gösterilerinde kendini göstermiştir (<https://www.atlasdergisi.com> , 2022). Savaş ve ekonomik problemlerin getirdiği kötü durumu protesto etmek ve bu durumun çözümü için barışçıl bir şekilde Papaz Georgy Gapon adında bir pederin örgütlediği işçiler bir pazar günü yürüyüş yapıp sıkıntılarını bir mitingle Çara anlatacaklardı. Ancak Çar II. Nikolay sarayda değildi buna rağmen Kazak kıtaları bu sivil kitlenin üzerine saldırarak bu işçi yürüyüşünü kanlı bir şekilde bastırdılar. Hatta öyle ki bu olayın yaşandığı güne “Kanlı Pazar” ve Çar Nikolay’a da “Kanlı Nikolay” adı verilmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2019). Fakat bu kanlı olay en çok aşırı solcu kesimin işine yaramıştı çünkü yüzlerce insanın bu şekilde öldürülmesi işçi gösterine, işçi grevlerine desteği çok arttırmış ve en önemlisi de deniz kuvvetlerinin de bu isyanlara dahil olması ile Rusya da köylüsünden askerine tüm toplum tek yumruk olarak direnmeye başlamıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 423).

İşte Kanlı Pazar denilen bu olay sonrasında yanan kıvılcım ile Rusya'da 1905 Devrimi vuku bulmuştur. Bu sebeple de 19. yüzyıl Rusya'sı meşruti monarşiye geçiş süreci yaşamış ve 1905 yılında da Çar Nikolay Meşruti Monarşiyi ilan etmek mecburiyetinde kalmıştır. O dönemlerde Rus Çarlığı'nda var olan mevcut halin korunmasını isteyen muhafazakâr kesim, monarşinin kalkmasını ve batı tarzı reform ve özgürlük beklentisi olan liberal kesim ile ülkede sosyalizmin kurulmasını isteyen üç ayrı grup arasında toplum kamplaşmıştı (Baharçipek ve Ağır, 2014, s. 10). Bunca olup biten kargaşa ortamına rağmen Rusya 1905 yılında Çar Nikolay'ın Ekim Manifestosuyla İmparatorluğu meşrutiyete dönüştüreceğini ilan etmesi demokrasi adına büyük bir başarıdır (Güler, 2012, s. 27). II. Nikolay'ın 1905 yılındaki devrim niteliğindeki reformu bile ülkesine zaman kazandırabilmiştir. Çünkü ülke tüm çabalara rağmen büyük bir buhran döneminden geçmektedir. Rusya için bunca olumsuzluğa rağmen 1914 savaşı ülkeyi hızla yıkıma getirmiştir (Teğin, 2019, s. 270). Yaşanan I. Dünya Savaşı, Rusya'da ki tüm muhalif kesimin bir araya gelmesini sağlamıştır. İşçi ve topraklarından olmuş köylülerin sıkıntıları Avrupa'dan gelen yeni fikirlerle birleşince Mart 1917 yılında başkent St. Petersburg'da ayaklanmalar baş göstermiştir. Bu olaylar Rus tarihinde Şubat 1917 Devrimi olarak yer

edecektir. Nitekim bu Şubat Devrimi neticesinde Çar Nikolay tahttan feragat etmiş ve ailesiyle beraber önce ev hapsinde kalmış sonra da geçici hükümet tarafından Urallar'daki Yekaterinburg'a sürülmüşlerdir. Bu sürgünden 1 yıl sonra da yani Temmuz 1918 yılında Çar ve ailesi hatta doktoru ve hizmetçileriyle beraber kurşuna çizilerek idam edilmiştir (<https://www.atlasdergisi.com> , 2022).

2. RUSYA VE TARİHSEL RUS COĞRAFYASI

2.1. Rusya

Bu bölümde Rusya ve tarihsel Rus coğrafyası konusu üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda konuya baktığımızda öncelikle bilinmesi gereken şeyin Rusya yani resmi ismiyle Rusya Federasyonu (RF) Avrasya'nın kuzeyinde yer olan büyük bir coğrafyayı kapsayan geniş bir ülkedir. Rusya'nın kuzey ve güneyinde komşu olduğu ülkeler şunlardır; Ukrayna, Norveç, Letonya, Litvanya, Belarus, Finlandiya, Gürcistan, Polonya, Estonya, Azerbaycan, Kazakistan, Moğolistan, ÇinveKuzey Kore. Deniz sınırıyla da Ohotsk Denizi sınırıyla Japonya, Bering Boğazı sınırıyla ABD yani ABD eyaleti olan Alaskave son olarak da Karadeniz sınırı ile de Türkiye'yle sınır komşusudur. Rusya, 17.234.135 km²'lik yüzölçümü ileDünya'nın en geniş ülkesi ve Dünya yaşam alanı bakımından da dünyanın sekizde birini kapsar. Rusya Federasyonu, nüfus yoğunluğu bakımından 2023 yılı itibariyle yaklaşık 146,5 milyon ile dünyada olan ülkeler içindeki en kalabalık 9'uncu ülke konumundadır. Asya'nın kuzeyinin tamamı ve hatta Doğu Avrupa'nın neredeyse büyük bir kısmına yayılmış olan RF, ülke içerisinde dokuz ayrı saat dilimi kullanılır (Rusya Federasyonu'nun Türkiye Büyükelçiliği, 2022).

Birçok farklı etnik unsura ev sahipliği yapan RF'nin ülke içindeki nüfusun yaklaşık %80'inin kökeni Rus'tur. Lakin ülke içinde yaklaşık 150 unsurdan fazla etnik kökeni barındırır. RF'nin resmi dili Rusça olmasına rağmen yaygın olarak konuşulan diğer diller ise Almanca, İngilizce, İtalyanca, Fransızca ve İspanyolcadır. RF'nin en büyük ve kalabalık olan şehri başkentleri olan Moskova'dır. Ülkenin para birimi Rubledir. Rusya gibi büyük ve geniş bir ülkede 1000'den fazla şehir yerleşkesi mevcuttur. Ancak bu şehirlerin en büyüklerini ise şöyle sıralayabiliriz; St. Petersburg, Moskova, Kazan, Nijni Novgorod, Veliky Novgorod, Astrahan, Novosibirsk, Krasnodar, Saratov ve Rostovdur (<https://rusyada.net>, 2010). RF, Urallardan başlayarak batıdan doğuya doğru hareket ettikçe sırasıyla; Çelyabinsk, Omsk, Novosibisk, Tomsk, Kemerovo, Krasnoyarsk ve

İrkutsk gibi bir kuşak boyunca asıl Avrasya Devleti denen Rusya Federasyonu'nun stratejik üstünlüğü temsil ettiği gelişmiş sanayi bölgesiyle karşılaşılacaktır. Bu güney Sibirya koridoru denen hat sayesinde Rusya, Merkez bölgelerinin pasifik kıyısıyla bağlanma imkânını elde etmiş ve bu sayede Sibirya'nın potansiyel anayolu olduğu benimsenmiş olur. Bu şerit ise öyle bir görev üstlenmiştir ki tüm Avrupa ve Avrasya'nın idare edilmesindeki mekanizma olmuştur (Dugin, 2010, s. 162).

Ayrıca RF, 1991'de Sovyetlerin dağılmasıyla hem demokrasi hemde serbest piyasa ekonomisine geçiş yönünde çok hızlı bir geçiş süreci yaşamıştır (Mustafaoğlu, 2018, s. 1). Bunca olumsuz duruma rağmen Rus halkı tüm kurtarıcı halklar gibi sadece milli düşüncelerle değil, medeniyet temelli evrensel ve tüm halkları kapsayan bir koruyuculuğa sahip özelliktedir. Rusya'da bu kurtarıcı özellik her koşulda ve siyasi felaketlere bakılmaksızın Rus halkı kimliğinde korunmuş olan bir özellik olarak var olmuştur. Ruslar bu yüzden her zaman tarihte “siyasi özne” olarak var olabilmıştır. Rusya, tüm hatlarıyla sınırları belirlenmiş, çizilmiş ya da devlet yapısı, ideolojisi, sosyo-ekonomik yapısı tam belirlenememiş gerçek bir jeopolitik potansiyeldir (Dugin, 2010, s. 27). Ayrıca Rusya jeopolitik statüsünden kaynaklı olarak geçmişten beri belirleyici bir şekilde diğer devletlerin doğal kaynak tedarikçisi olmuştur. Dünyadaki doğal kaynakların küresel dağılımını incelediğimizde bazı eşitsizliklerin olduğunu görmemiz mümkündür ancak Rusya sahip olduğu bazı kaynakları kullanması açısından bunları stratejik üstünlük olarak değerlendirebilmiştir (Dugin, 2010, s. 110).

Rusya'nın devletleşme geçmişine baktığımızda da asla hiçbir dönemde Avrupa'dakine benzer bir şekilde ne Avrupa ne Asya ne de diğer Üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi bir “Ulus Devlet” yapısı oluşmamıştır. Bilindiği üzere ulus devletin ilk ortaya çıktığı yer Fransa'dır. 18. yüzyılda ulus devlet modeli Avrupa'ya yayılmaya başladığında bile reform yanlısı olan Çar Petro bu ulus devlet özelliğini benimsemeyip ülkesinin imparatorluk özelliğini koruyup çokuluslu devlet yapısını tercih etmiştir (Dugin, 2010, s. 32). Çünkü Rusya geçmişte kendini üçüncü Roma olarak gördüğünden önce Slavları birleştirmiş sonra da Avrasya steplerinin ve Sibirya'nın tüm halklarını içine alarak güneye yönelmiş ve nihayet Sovyetler döneminde nerdeyse dünyanın yarısına hâkimiyet kuran devasa bir siyasal devlet teşekkülü halini almıştır. Yani kısacası Rusya hala günümüzde bile Avrasya anakarasını birleştirme misyonu ve idealiyle yanan bir devlettir (Dugin, 2010, s. 35).

Dugin'e göre (2010), Rusların geçmişine baktığımızda, tek milletli ve başkentleri Kiev olan bir devlet oldukları görülecektir. Bu devlet Bizansın dini nüfuz alanının içine giren tipik bir Doğu Slav ülkesinden farksızdı (s. 361). Yalnız devlet merkezinin Kiev'den Moskova'ya kayması önemli bir durum olmuş, çünkü bu değişim milli Rus devleti olmaktan Rusya İmparatorluğuna ve hatta Avrasyacılığa geçişi sağlamıştır. Bu merkezin Kiev'den kaymış olması Kiev'in politik rolünde dönüştürerek Malorusya'ya yani Ukrayna'ya "kenar bölge" dönüştürmüştür (s. 362). Bu nedenledir ki Kiev, milli ve bölgesel bir devleti temsil ederken Moskova ise İmparatorluğu, Avrasyacı entegrasyoncu yapıyı temsil eder. Çünkü Moskova'nın şahsında ortaya çıkan Rusya'da sadece Slavlar değil, Slav, Tatar, Fin-Uygur gibi birçok etnik unsur bir araya gelerek vücut bulmuştur (Dugin, 2010, s. 363). Yine Dugin'e göre (2010), Rusya ve şimdiki başkenti Moskova, Slav başkentlerinin ve Cengiz Han bozkırlarının merkezidir. Ayrıca yer ve konum itibarıyla de Moskova Avrasyacı misyona uygun ve tüm bölgelere de eşit uzaklıktadır (Dugin, 2010, s. 130). Şimdi Rusya Federasyonu'nun siyasi ve idari yapısına bakacak olursak; RF, iki parlamentolu başkanlık sistemi bulunan kendi anayasaları ve yasama-yürütme organları olan 22 cumhuriyet, 9 eyalet (Kray), 46 bölge (Oblast), 3 de federal statüye kavuşmuş olan şehir (St. Petersburg, Sivastopol ve Moskova) ve 5 de özerk bölgeye sahip olan, 85 idari birimden oluşan bir federasyondur. Tüm bu federe birimlerin anayasalarının RF Anayasası'na uyumlu ve de bu anayasa ile çelişmemesi gerekmektedir. RF devletini 6 yıllığına halk tarafından seçilen devlet başkanı idare eder. Başbakan başkanlığındaki hükümet ise devletin yürütme yetkisini ve yasama yetkisine de Duma ve Federasyon Kurulu'ndan oluşan Federal Meclis yürütür (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022). RF, bugün dünyanın en büyük dokuzuncu, silah temin etme potansiyeline göre ise altıncı en büyük ekonomisine sahiptir. Maden rezervi ve doğal kaynaklar olarak dünyada olan en büyük maden ve enerji kaynaklarına sahip ve yine dünyadaki en büyük gaz ve petrol üreticisi konumundadır. Askeri savunma sistemleri anlamında beş nükleer silaha sahip olan ve dünyanın en büyük kitle imha silahlarına sahip olan devletlerinden biridir. Günümüz 2023 yılında Rusya Federasyonu'nun devlet başkanlığı görevini 2000 yılından beri Vladimir Putin yürütmektedir (www.haberturk.com, 2018).

3. UKRAYNA KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Kiev Knezliği

Tarihteki ilk Doğu Slav devletlerinin kurulması 9. yüzyılda Baltık Denizi taraflarından gelen Vareglerin, tüccarların ve savaşçıların bu bölgelere yerleşmesiyle gerçekleştiği ve yine bunun da İskandinav kökenli Vikinglerin bölgeye gelmesiyle aynı döneme denk gelmektedir (Obolensky, 1994, s. 42). Yine o tarihlerde Kiev'in ismi Sambat'tır. Varegler Orta Çağ'da Doğu Avrupa'nın kuzeyinde yaşamış ve Normanlar gibi Vikinglerin başka bir türevi olan İsveç kökenli bir halktır (Çalışkan, 2022, s. 1). Günümüzde Rus olarak adlandırılan bu topluluk, 8. yüzyılda Baltık Denizi ve Karadeniz arasındaki, nehirlerde ticaret ve balıkçılık ile uğraşmış ve etrafındaki diğer yerleşim yerlerine akınlar düzenleyen, aldıkları ipek ve gümüşlerle diğer bölgelerden gelen kürk ve köleleri takas yolu ile satın alarak güçlenen bu halk diğer nüfusu asimile etmiştir. Bu Viking himayesindeki heterojen halk Karadeniz'e sularını ulaştıran Dinyeper ile Don ırmaklarının havzalarında yaptıkları akınlarla etkili bir güç olmayı başarmışlardır (Sevim, 2021, s. 38).

Aslında, Rusların yani daha doğrusu Slavların doğuya geliş hikayeleri Rusya'nın ilk Vakayinamesinde anlatılmaktadır. Bu hikayelerde anlatılanlara göre de ülke halkı 9. yüzyıllarda Varegleri ülkelerini yönetmeye ve ülkelerin de düzen kurmaları için davet ettikleri anlatılır. Bu grubun lideri Rurik adında bir Viking savaşçısıdır (Mark, 2018, s. 1). Yani bu Vakayinamede geçenlere göre, 862 yılında Slav ve Fin kabileleri Novgorod bölgesi civarında kontrolü sağlamış ancak yönetim kabiliyetinden yoksun oldukları için birbirleri ile savaşmaya başlamışlardır. İşte kendi içlerindeki bu mücadeleye engel olamadıkları için Vareglerden yardım istemiş ve onların idareyi devr almalarını istemişlerdi. Yine bu hikayelerde anlatılanlara göre Rurik'in adamları güneye doğru akınlar yaparken Kiev kasabasını keşfedip Hazar Hanlığına ait burayı fethettiklerini ve daha sonra buraya yaptıkları göçlerle nüfus üstünlüğünü sağlamışlardır. Zamanla merkez haline gelen Kiev, Oleg zamanında Rus şehirlerinin merkezi olarak kabul edilerek Kiev Knezliği kurulmuş olur (Sevim, 2021, s. 38). Bu kurulan Kiev Rus Devleti, Orta Çağ zamanına ait devletlerinden olup, günümüz ülkeleri olan Belarus, Ukrayna ve RF'nin batı topraklarında varlık göstermiştir. Ayrıca Ortodoks Hristiyanlığın kabulü ile önemi iyice artan Kiev Knezliği Doğu Slavlarının merkezi halini almıştır (Doğrul, 2022, s. 10). Anlaşıldığı üzere tarihteki ilk Rus devleti tarihini 9. yüzyılın sonlarına kadar götürebilmekteyiz. Bu devlet 11. yüzyılda Knezlik denen küçük olan prensliklere bölünerek parçalanmış ve ancak tüm Rusların tek bir ülke çatısı altında bir araya gelmesi

15. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşebilmiştir (Taşcı, 2019, s.191). Yani ilk Rus devleti Kiev Knezliği'nin büyüyerek güçlenmesi sonucu etrafındaki diğer knezlikleri de aynı çatı altında toplanmasıyla ilk Rus devleti kurulmuş kabul edilir. Ancak Moğol akınlarıyla ortadan kalkan Kiev Knezliği 13. yüzyılda Moskova Knezliği'nin yükselmesiyle Rus tarihi açısından yeni bir döneme girilmiştir (Karabayram, 2011, s. 33). Yaklaşık 700 yıldan daha uzun süren Rurik Hanedanlığının yani ilk Rus Çarı IV. İvan (1547- 1584) yani Korkunç İvan dönemine kadar devam eden ve tarihte ilk kez Rusları bir ülke çatısı altında toplamayı başaran Kiev Knezliği olduğu ancak sonraki süreçte Moskova merkezli olarak bunu ikinci sefer başarıp Rusları tek çatı altında birleştiren kişi ise Çar Korkunç İvan olmuştur (Mark, 2018, s. 1).

Kiev Knezliği'nin Bizansla dolayısıyla Ortodoks Hristiyanlıkla ilk tanışmasına değinecek olursak ki bu ilk temas yani Rusların, Bizans İmparatorluğu ile olan ilk temasının olduğu tarih kesin olmamakla beraber 839 yılında Paphlagonya Seferi ile meydana geldiğine dair rivayetler mevcuttur. Bu sefer, Rusları “zulmü, vahşeti ve barbarlığı nedeniyle herkesçe bilinen insanlar” olarak gösteren bir çalışması olan Amasralı Aziz George'un yaşamı sırasında belgelendiği rivayet edilir. Bu rivayetlerde geçenlere göre Ruslar, Kiev üzerinden Dinyeper nehri boyunca aşağı doğru inmişlerdi ve Karadeniz'den Boğazlara doğru yanaşarak saldırmışlardı. Hatta aktarılanlara göre bu Rus savaşçıların yaklaşık 200 adetten oluşan bir filoyla yine yaklaşık 8 bin savaşçıyla İstanbul kıyılarına saldırmışlardır. Bizans İmparatoru III. Mikhail'in o sıralarda Anadolu'da Arap akıncılarla savaşıyor olması Bizans kıyılarını savunmasız bırakmıştır. Fakat bu durumundan yararlanan Ruslar, Boğaz kıyısındaki manastırları yağmalayıp istila etmişlerdi. Bu Rus yağması Ağustos 860 yılına kadar devam etmiştir. Bu süre zarfında Bizans şehrin kapılarını kapatmış ve Haliçe demir zincir çekerek Rus donamasını durdurmaya çalışmıştır. Ancak kararlı olan Rus savaşçıları 2 bine yakın tekneye tekerlek takarak karaya çıkarmış ve surların önüne yerleştirmişlerdi. Ordusu Anadolu'da Araplarla savaşta olan Bizans'ın şehri savunacak askeri yoktu bu nedenle de Ruslarla müzakereye başlamak zorunda kalmıştı. Varılan anlaşmaya göre yağmanın tekrarlanmaması karşılığında Bizans Kiev Knezliği'ne vergi verecekti. Ancak durmayan bu Rus istilası karşısında bir seferinde Bizans İmparatoru, Grek ateşiyle donattığı 15 gemiyi Rus filosunun içine göndermiş ve neredeyse tüm filoyu imha etmeyi başarmıştı (Sevim, 2021, s. 38). Bu yenilgiye rağmen durdurulamayan Kiev Knezliği, Prenses Olga döneminde Doğu Slavlarının, Baltık bölgesindeki ve Fin kabilelerinin olduğu coğrafyaları ele

geçirerek Kiev Knezliği topraklarını genişletmeyi başarmıştı (Çalışkan, 2022, s.1). Yine bu dönemde Prenses Olga, Bizansı yakından tanımak için bir bahaneyle Bizans İmparatorluğu'na ziyarete gitmiştir. Olga bu ziyaret sonrasında Ortodoks Hristiyanlık inancını benimsemiş ve bu sayede Bizans, kültür ve dini etkisinin Kiev Knezliği'nde tohumları atılmıştır. Öyle ki bundan yaklaşık 30 yıl kadar zaman sonra Olga'nın torunu ve yeni Kiev Knezliği'nin lideri Vladimir, Ortodoks inancına tabi olarak bunu devletin resmi dini haline getirmiştir (Sevim, 2021, s.39). Helen adını alarak Hristiyanlığa geçen Olga, Rusya'daki misyonerlik faaliyetlerine öncelik etmiştir. Ayrıca Olga, bu dinin gelişmesini sağlamak için kiliseler yaptırmıştır. Bizans ise Rus topraklarında misyonerlik faaliyetlerinin yanında Kiev'de Slav diline dair bir alfabe hazırlatmış ve Ortodoks metinler tercüme edilerek Rus alfabesine çevrilmiştir. Hazırlatılan bu alfabe günümüz Kiril alfabesini oluşturmuştur (Koçak ve Özkan, 2015, s. 377). Bu dönemde Vladimir'in Hristiyanlığı benimsemesinde siyasi bir gerekçe de vardı. Çünkü Bizans kralı Vladimir'in Hristiyanlığı kabul ederse ona kızı Anna ile evlenebileceğini şart koşmuştu. Vladimir de Avrupa'da kazanacağı prestiji de düşünerek kabul etmişti (Koçak ve Özkan, 2015, s. 377). Günümüz Ortodoks Rusya, bu dönemde Bizans'tan öğrendiği din olan Hristiyanlığa büyük bir hızla geçmiş ve yayılması için çalışmıştır.

Kiev Rus Devleti, Knez Svyatoslav döneminde topraklarını çok genişletmiştir. Ancak o dönemde halen yıkılmamış olan Hazar Hanlığı, Rusların ilerlemesine izin vermiyordu. Bu nedenle de Knez Svyatoslav, Hazarlara karşı Peçenek ve Oğuzlarla anlaşarak Hazarlara saldırmışlardır. Hazarlar birleşen bu ordu karşısında 965 yılında büyük bir yenilgi almışlardır (Gundogdıyev, 2020, s.254). Daha sonrasında ise Kiev Knezliği, Cengiz Han'ın çocuklarından biri olan Ögeday Han ve Torunu Göyük Han zamanında uğradığı Moğol saldırılarına dayanamayıp parçalanarak Altın Orda Devleti tarafından istila edildi (Çalışkan, 2022, s. 1). Bu nedendir ki, Kiev Knezliği'nden sonra Rus tarihinde iki Knezlik öne çıkmıştır. Bunlar Büyük Novgorod Knezliği ve Moskova Knezliği'dir. 15. yüzyılın dördüncü olan son çeyreğinde Moskova Knezliği, eski Kiev coğrafyasının olduğu alanın çoğunu ele geçirmeye başlayarak kendisini Kiev Knezliği'nin coğrafyası üzerindeki tek yasal mirasçı olarak ilan etmiştir (<https://www.wikiwand.com>, 2022). Görüldüğü gibi Ruslar, ilk olarak Kiev'de kurdukları küçük bir Knezlikle yani prenslikle tarih sahnesine çıkarlar, ancak daha sonraki süreçlerde Moskova bir knezlik kurulabilmiştir. 1200'lü yıllarda istilacı Moğollar'ın gelişiyle tüm bölge onların ve devamındaki devletlerin etkisi altına girmiştir. Bu doğrultuda Kiev ve Moskova'daki Rus Knezlikler de dahil olmak üzere

Altın Orda devletine bağılı siyasi yapılar haline gelmişlerdir (Yüksel, 2019, s.1). İşte Moskova Knezliğinin yükselişı, Altın Orda Devleti denen Moğol ülkesinin zayıflaması ile siyaseten yükselmeye geçebilmiş ancak bu sayede etrafındaki diğerk Knezlikleri de kontrol altına alarak Moskova Knezliği, Kiev Rus devletinin olduğı bu eski coğrafyada siyasi ve politik güç unsuru olabilmıştır (Doğrul, 2022, s. 10). Bu konudan da anlaşıldığı gibi günümüz RF ya da onun selefleri döneminde de sürekli tarihi varlıklarını tarihteki ilk Rus-Slav devleti olan Kiev Knezliği'ne dayandırıyor olmaları ya da kendilerini Kiev Knezliği'nin mirasçısı olarak görmeleri anlaşılabilir bir durum olmuştur.

3.2. Kırım Hanlığı Tarihi

Kırım yarımadası sahip olduğı konum itibarıyla ekonomik olarak kendine yeterliliğı, yarımada olmasından ötürü dış dünyaya açılmaya müsait özelliğı ve ticaretin gelişmesine açık olmasından kaynaklı olarak Kırım'a sahip olan güç Karadeniz'in egemenliğini elinde tutuyor demektir. Kırım'ın bu önemli coğrafi konumu göz önüne alındığında neden sürekli farklı siyasi gruplar tarafından himaye edilmeye çalışılması anlaşılabilir bir durumdur. Burayı yurt edinen halkların çoğunluğunu Kıpçaklar oluşturmuştur. Bu Kıpçak Türkleri burayı 12. yüzyılda Altın Orda Hanlığı döneminde mesken edinen Tatarlardan oluşmuştur (Tezcan, 2015, s.12). Kırım'a yerleşen bu Tatar kabileleri 13. ve 14. yüzyıllarda güçlendikçe Rusya'nın içlerine doğru genişlemekle beraber bu dönemde Kırım nüfusunun baskın olan kesimini temsil ediyorlardı. Yine bu dönemde Altın Orda Hanlığı'nın yıkılmasından sonra bölge Cengiz Han'ın çocuklarından olan Cuci'nin küçük oğlu Toka Temür'un soyundan gelmiş olan ve bu bölgedeki Tatarları idare eden Hacı Giray, Tatar olan Şirin Kabilesinin desteğıyle Kırım'da egemenliğini tesis edip Kırım Hanlığı'nı kurmuştur (<http://www.dallog.net>, 2022).

Aslında bir bakıma Kırım'da hâkimiyet tesis edip kurulan bu devlet Altın Orda Devleti'nin devamı niteliğindedir çünkü Timur'un Anadolu seferi sonrası yıktığı Altın Orda Devleti küçük parçalara ayrılır hatta kuzeyde olan Moskova Knezliği de bu dönemde bağımsız olmuştur. İşte bu nedenle Altın Orda devleti parçalanınca başkent Saray'da güvenliği sağlayamayan Prenslerin kurduğı devlettir “Kırım Hanlığı” (Yüksel, 2019, s. 1). Cengiz Han geleneğinden gelen Altın Orda Devleti ve doğal olarak Kırım Hanlığı, hanedan mensubu olmada katı teamüller vardı. Örneğin, tahta yakınlık, yaş kriteri ve belki de en önemlisi Cengiz Han soyundan gelmeyen birinin tahta geçmesi söz konusu bile değildi. Bunu örneklerle açıklayacak olursak, Timur'un emir lakabı alması ve tahta Cengiz

Han'ın soyundan gelen birini oturtması ya da Altın Orda Hanlığı döneminde Cengiz Han soyundan gelmeyen Mamay çok güçlü bir bey olmasına rağmen tahta kendisi geçememiş ancak istediklerinin tahta oturmasına izin vermiştir. Hatta bu katılık Kırım da sadece Cengiz soyundan gelmeside yetmiyor Geray hanedanı soyundan da olması gerekiyordu. Bu nedenle Kırım Hanlığında soy bağı saf olması mecburiydi (Kırımlı, 2020, s.243).

Kırım'da iktidarı eline geçiren Hacı Giray, başkent Saray şehrinde gücü eline alan Altın Orda Hanına karşı Moskova Knezliği ile dostluk kurup konumunu güçlendirmiş ve İstanbul'un fethinden sonra da Karadenizde güçlü olan ve ticaretle uğraşan Ceneviz kolonilerine karşı Osmanlı'yla ittifak yapmıştır. Hacı Giray'ın 1466 yılında ölmesi üzerine Nur Devlet ile Mengli Giray arasında taht kavgası meydana gelmiş ve Cenevizliler ile anlaşılan Nur Devlet Mengli Giray'ı hapsetmiştir. Bu durumdan hoşnut olmayan halk Fatih Sultan Mehmet'ten yardım istemiştir. Bunu fırsat olarak gören Osmanlı Gedik Ahmet Paşa'yı güçlü bir donanmayla 1475'te Kırım'a göndermişti. Gedik Ahmet Paşa, Kırım ve Kefe kıyılarında Cenevizliler'e ait bütün limanları ele geçirerek Mengli Giray'ı hapisten kurtararak Kırım'ı Nur Devlet'ten geri almasına yardım etmiştir. Kırım Hanlığı ile geliştirilen dostluk sayesinde Kırım Hanlığı da ilk kez 1484 tarihinde II. Bayezid'in Akkırman üzerine yaptığı seferine dahil olarak Osmanlı Devleti ile birlikte batı topraklarının fethinde iş birliğine başlamıştır. Hatta bu kez Yavuz Sultan Selim'in eşi Ayşe Hatun'un babası olan Mengli Giray, Yavuz'a askeri destekte bulunarak Osmanlı hanedanının başına geçmesini sağlamıştır (İnalcık, 2022, s.447). Ayrıca Karadeniz'deki güç dengesi için her zaman öneme sahip olan Kırım, Rusya'nın Osmanlı'ya rakip olduğu dönemde de önemini korumuştur. 1475'te Osmanlı Devleti, Kırım'ı kendine bağladıktan sonra Kırım'ın askeri gücünden faydalanması ona büyük bir fayda sağlamıştır. Çünkü bu sayede Osmanlı, Karadeniz'in kuzeyini kontrol altında tutabilmiştir. Bu durum ise Ruslar için güneye inmeye engellediğinden haliyle Rusların denizlere ulaşmasını da engellemiştir (Alım, 2020, s.192).

Kırım Hanlığı tarihine baktığımızda önemli olan diğer bir Han ise Mehmet Giray (1514-1523)'dir. Bu dönemde Moskova Knezliği'ne sürekli baskınlar düzenlenip zayıflatılmış ve vergi ödemeye mecbur bırakılmış. Astrahan'a seferler düzenlenilmiş ve Astrahan alınmış ancak Mehmet Giray seferden dönerken Nogayların saldırısına uğrayıp öldürülmüştür. Mehmet Giray'ın yerine başa geçen Sahib Giray da Moskova'yı baskı altında tutup Osmanlıdan aldığı destek ile Astrahan'ı tekrar almayı başarmıştır. Ancak Sahib Giray çok güçlendiğini düşünerek Osmanlı İmparatorluğundan Közleve de bulunan İskeleyi isteyerek kendiyile Sadrazam Rüstem Paşa arasında anlamsız bir üstünlük

mücadelesine tutuşması Osmanlı idaresinde endişeye neden olmuştur. Bu sebeple Osmanlı Kırım'da istemeyeceği bir durum görmek istemeyeceğinden 1551'de İstanbul'dan gönderilen Devlet Giray tarafından Sahip Giray öldürtülerek yerine geçmiştir. Bu olaydan sonra Moskova Knezliği önce Kazan sonraki yıllarda da Astrahan'ı ele geçirmişti. Devlet Giray, 1565 yılında Osmanlı'dan aldığı destekle Moskova üzerine yürüse de başarı elde edemedi. Ayrıca Osmanlı Don-Volga nehirleri arasında bir kanal açarak ve bu sayede Astrahan'ı ve bölgeyi kontrol altında tutmak için ordu göndermiş ancak Kırım Hanı, Osmanlı'nın bu bölgede bulunmasını istemediğinden bu fikri desteklememiştir. II. İslâm Giray döneminde ise Osmanlı, Kırım Ordusunu sadece Macaristan topraklarında Habsburglar ile yapılan savaşlara çağırarak kalmamış aynı zamanda Anadolu'da çıkan Celâlî isyanlarını bastırmak içinde çağırmıştır. Yine Köprülüler döneminde güçlenen Osmanlı İmparatorluğu, Lehistan'dan Podolya topraklarını ele geçirdikten sonra Kırım Hanlığı da Kazak halkı üzerinde egemenliğini tesis ederek Ukrayna coğrafyasında genişlemeye başladı. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa liderliğinde olan büyük bir ordu ile birleşen Kırım Hanı olan Murad Giray'ın ordusu Ukrayna'da bulunan Çehrin Kalesi'ni zorlu bir çatışmadan sonra Ruslardan alıp tahrip etmişti. Yine hareketlenen Petro öncülüğündeki Rus ordusu 1696 yılında Azak Kalesini ele geçirmeyi başardı. Azak koyunda yeni bir donanma ve kaleler inşa eden Petro hızla ordusunu güçlendiriyordu. Bu durumu Osmanlıya bildiren Kırım Hanlığı, İsveç Kralı XII. Karl ile Osmanlı'yı Ruslara karşı savaşa ikna ettiler. Ancak Prut'ta Çar'ın teslim olmuşken tüm Rus ordusunu yok etme fırsatını yakalamışken Baltacı Mehmet Paşa'nın Azak kalesini alması karşılığında barış yapmasını kabullenemeyen Kırım Hanı sadrazamı bizzat III. Ahmet'e şikayet edip Sadrazamlıktan azledilmesini sağladı (İnalçık, 2022, s. 447).

18. yüzyılda iyice güçlenen Ruslara karşı Kırım Hanlığı'nın başarılı müdafaları ve Besarabya'yı Leh kuvvetlerinden koruyabilmesi artık zayıflamış olan Osmanlı Devleti'ni bir müddet rahatlatmıştır. Ancak II. Katerina döneminde yani 1736 yılında Rus ordusuna ait olan kuvvetler ilk defa Münich önderliğinde Kırım'ı istila edebilmiştir. Geçmişte Rus ordusunun Prut'ta verdiği Azak kalesi 1739 yılında Belgrad Anlaşması ile tekrar geri almışlardır. Ancak 1768-1774 yılında Osmanlı ve Rusya arasında gerçekleşen savaşın Kırım'a etkisi çok büyük olmuştur. Çünkü Rusya ve Osmanlı arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 3. maddesine göre; Kırım, Kuban, Bucak, Camboyluk, Yedisan ve Yediçkul'tan oluşan Tatar halklarını serbest ve tam anlamıyla bağımsız olarak tanınacaklarına yönelik bir beyan olduğunu ayrıca, kendi rızalarıyla isterlerse eskisi gibi Cengiz soyundan seçilecek olan hanlarının emri altında kalabilecekleri belirtilmiştir. Bu

nedenle ne Osmanlı ne de Rusya hiçbir şekilde bu Kırım hanının seçimine ve ülkesini yönetmesine müdahale etmeyeceklerdir. Tatar halkının Müslüman olmaları ve Osmanlı Sultanı'nın da İslam'ın halifesi olmasından dolayı bu kırım insanların şeriatın emrettiği biçimde yaşamasına imkân sağlanacağı ve bununla birlikte bu halkın siyasi ve mülkiyete bağlı özgürlüklerini de riske atmayacak nitelikte serbestlik verilmiştir. Buradaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi aslında Kırım bu anlaşma ile Osmanlı himayesinden alınmış ama tarafsızlaştırılmış gibi görünmektedir. Ancak 1777 yılında Rus ordusu Kefe'yi ve Kırım'da bulunan diğer limanları da işgal ederek oradaki Müslüman insanları göçe zorlamıştır. Ruslar bu dönemde Kırımdan göç edenlerin yerine yaklaşık 75 bin kişilik bir nüfusu buraya getirip yerleştirmiştir. Ayrıca 1783 yılında Rus General Potemkin Kırım'da yaklaşık 30 bin Müslümanı öldürterek Kırım'ı Rus Çarlığı'nın sıradan bir vilayetine çevirmiştir. Bu olayda iyice zayıf düşmüş olan Osmanlı Devleti herhangi bir tepki gösterememiş ve 1784'te yapılan başka bir anlaşma sunucunda Kuban, Taman ve Kırım'ın artık Rus toprağı olduğunu kabul etmek durumunda kalmıştır (Uzunağaç, 2022, s.47). Yapılan bu “Yaş Antlaşmasıyla” Kırım Hanlığı'nın tarihe karıştığı kesin olarak kabul edilmiştir.

3.3. Ukrayna Tarihi

Günümüzde Ukrayna; doğusunda ve kuzeydoğusunda Rusya Federasyonu, güneybatı yönünde Moldova ve Romanya devletleri, batı tarafında Macaristan, Slovakya ve Polonya ülkeleri, hemen kuzeyinde ise Belarus'la komşu olan ve güneyinde Karadeniz ve Azak denizleriyle çevrelenen kıyı şeridinde sahip ve kapladığı alan büyüklüğü bakımından ise RF'den sonra Avrupa'nın ikinci büyük ülkesi durumundadır (Kurt, 2012, s.72). Yine Ukrayna, coğrafya olarak Azak Denizi'ne dökülen Don Nehri'nin batısında kalan topraklardır. Yani Kazak halkının yaşadığı ülke olan Ukrayna'nın sınırları batıda, Baltık Denizi'ne dökülen ve Vistül'ün bir kolu olan Buğ Nehri ile yine doğu tarafında ise Azak Denizi'ne dökülen Don Nehri çizmektedir (Aydın, 2015, s. 31). Ayrıca Ukrayna topraklarının %55'i ekilebilir düz topraklardır. Ukrayna'da uzunluğu 100 km'den daha uzun ve 100'den fazla nehir bulunmaktadır. Bu nehirlerin en büyükleri şunlardır; Dinyester, Dinyeper, Siverski Donets, Güney Bug ve Tisa nehirleridir. Bu nehirlerin hemen hemen hepsi Azak Denizi ve Karadeniz'e ulaşır. Ayrıca ülkede Dinyeper gibi üzerinde gemilerin yüzebileceği kadar büyük olan nehirler ulaşım yönünden oldukça değerlidir (<https://www.etonet.org.tr>, 2021). Ayrıca Aydın'a göre (2015), Ukrayna coğrafyası için Karadeniz'in “Güzellikler Ülkesi” tabiri kullanılır. Bu tabir Ukrayna'nın

yalnız düz ve verimli arazileri için değil, Karadeniz'in en güzel deniz kıyılarına sahip olması ve güzel insanı içinde geçerlidir. Ukrayna'nın güzel insanına verilecek en iyi örnek, Ukrayna da doğan Kanuni Sultan Süleyman'ın karısı Hürrem Sultan'dır (s.31).

Ukrayna, kimlik inşası sürecinde din, dil, ırk, kültür, tarih ve köken gibi unsurlara dayanmaktadır. Yani Ukrayna'nın ulus inşası sürecinde ortak tarihsel geçmişin olması, bölgeyi uzun dönemdir himaye etmesi, kendilerine özgü kültürlerinin olması, bu kültüre bağlı törenlerin ve bayramların varlığı bir ulusun kimlik inşasında önemli faktörlerdir. Ayrıca zulme dayanan bir tarihsel olayda da kimlik inşası önemlidir. Buna tarihten örnek verecek olursak Leh Birliği'nin Polonya'ya karşı zafer kazanması ve akabinde Ukrayna Milli Halk Cumhuriyeti'nin kurulması bir ulus inşası olarak kendini göstermiştir (Köroğlu ve Satymova, 2021, s.526). Hatta bunu günümüz Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesiyle açıklayacak olursak Ukraynalılar Ruslar'a tepki olarak Slav olmalarına rağmen Rus olmadıklarını ve Ukraynalı olduklarını farklı olduklarını dile getirerek farklılaşarak tepki sonucu yeni bir ulus modeli inşası aşamasına girmişlerdir. Geçmişte Kazaklar'ın Ukrayna halkını Polonya seçkinlerinden kurtarmış olması günümüzde Ukrayna için Kazakları kimlik inşa sürecinin kahramanı yapmıştır. Bu nedenle milli Ukrayna kültürü başlangıcı Kazaklara dayanır. Çünkü Ukrayna'daki Kazaklar kendiliğinden, kendilerine ait bir kültür geliştirmeyi başarmışlardır. Ulus inşa sürecinde aidiyet hissi kimlik inşasında çok önemlidir (Köroğlu ve Satymova, 2021, s.526). Daha da önemlisi Ukrayna tarihi geçmişine baktığımızda bu topraklardan birçok insan, kültür ve dinin Avrupa'ya girdiğini görürüz. Bu nedenle de burası her dönem “Avrupa'nın Kapısı” olarak kabul edilmiştir. Günümüzde bile Ukrayna topraklarında Ukrainerler, Polonyalılar, Yahudiler, Tatarlar, Belaruslar, Ruslar, Rumlar, Bulgarlar, Romanlar, Almanlar, Ermeniler ve Romenler gibi birçok halk birlikte yaşamaya devam etmektedir. Yine bu nedenle Ukrayna toprakları “birçok millet ve kültürün beşiği” olarak kabul görmüştür (<https://ukraine.ua>, 2023). Ancak ülkelerin toplumların ve insanların bakış açısı değiştiği gibi ülkelerinde birbiri üzerinde stratejik hedef ve amaçları vardır. Örneğin burada Rusya'nın Ukrayna'nın konumu gereği onu RF ve Avrupa ülkeleri arasında onu stratejik bir bariyer, geçiş bölgesi veya tampon bir bölge olarak benimsemiştir. Aslında Ukrayna kelimesinin sözlük anlamına baktığımızda; “Ukraina” kelime anlamı olarak Rus dilinde “sınır ülkesi” gibi bir anlama karşılık geldiği görülmektedir. Ayrıca yine günümüzde enerji kaynakları açısından fakir olan Ukrayna, enerji kaynakları yönünden zengin olan RF'nin enerji naklettiği bir koridor görevi görmektedir (www.ilsaadergi.com, 2022). Dugin'e göre ise (2010), aslında Ukrayna dili ve kültürü benzersiz ve kendine özgü olduğu kabul edilebilir fakat herhangi bir evrensel

boyuttan mahrumdur. Büyük bir ölçüde Kazak yerleşim yerleri, ahlaki ve sosyal düzenleri, bağımsızlıkları Ukrayna etnisitesini meydana getirmiştir (s.206). İşte bu nedenle Kiev ülkesi, sınırlı ve Avrupalı olabilmiş ancak evrenselleşememiştir. Çünkü ideolojik olarak Malorus olanlar, Moskova'nın mesihanik idealini emperyal bir hırsın gereği ve koloncilik faaliyeti amaçladığını düşünürler (s.363). Yine Dugin (2010), Ukrayna'nın Bağımsızlığı'nı "tampon bölge" olmasına bağlamış ve Ukrayna'nın içinde bulunduğu jeopolitik durumun onu ne Avrupalı ne de Avrasyacı bir birleşmenin içine dahil edemeyeceğini belirtmiştir (s. 206).

Günümüz Ukrayna'sına tarihsel olarak baktığımızda II. ve V. yüzyıllarda sırasıyla önce Ostrogotlar ve Hun kavimleri hüküm sürmüş, V. yüzyıldan itibaren bölgeye gelmeye başlayan Slav toplulukları Balkanlara doğru yayılmaya başlamışlardır. Bu coğrafya VII. yüzyılda ise Bulgarların yurdu haline gelmiş ve Bulgarlar da bölgeyi Hazar Kağanlığı'na bırakmıştır (www.haberturk.com, 2018). Hazarların etkisini yitirmesiyle bölgede Kiev merkezli bir Knezlik ortaya çıkmıştır. İşte tüm Ukraynalı tarihçi ve akademisyenler Ukrayna Devleti'nin tarihteki ilk kurucu devleti olarak Kiev Knezliği'ni kabul ederler. İlginç olan şudur ki Rus tarihçiler de Kiev de kurulmuş olan Knezliği Rus siyasi tarihi açısından ilk devletleşme dönemi olarak kabul etmektedirler (www.wikiwand.com/tr, 2022). Bu nedenle Rusların ilk kurdukları devletin Kiev de olması, Rus ve Ukrayna halkları açısından ortak bir tarihsel geçmişi meydana getirmiştir. "Ukrayna" kelime anlamı olarak "sınır bölgesi" manasına gelmiş olup, coğrafi terim olarak da yeri günümüz Ukrayna coğrafyasını gösterir (Alım, 2020, s.95). Yine Dugin'e göre (2010), Ukrayna'ya baktığımızda Kiev'in güç olarak mazide kaldığını, ancak Moskova'nın ise halen var olduğunu ve güç olarak istikbal vaat ettiğini belirtmiştir. Unutulmamalıdır ki Moskova, Avrasyacı bir entegrasyonun temsilidir. Moskova tarih boyunca sadece Slavları değil, Tatar, Fin ve diğer tüm unsurları temsil etmiştir (s.363).

Ruslar, tarihte ilk defa Kiev de var olmuş tek milletli bir devlettir. Bizansın dini nüfuz alanına giren tipik Doğu Slav devleti özelliğindeydi (Dugin, 2010, s.361). Tarihte Ortodoks Kilisesi'nin merkezinin Kiev'den Moskova'ya kayması Kiev'in jeopolitik rolünü esaslı bir şekilde değiştirmiştir. Bu nedenle Malorusya (Küçük Rusya) ismi Ukrayna'ya (Kenar Bölge) dönüşmüştür (Dugin, 2010, s.362). Buradan da anlaşıldığı üzere, Altın Orda Devleti'nin zayıflaması sonrasında güçlenen Moskova Knezliği, bölgedeki diğer Rus Knezliklerini de himayesine alarak eski Kiev Rus Devleti'nin topraklarında da tek siyasi ve politik güç halini almıştır (Doğrul, 2022, s.10). Ayrıca Ukrayna Knezliği önderi Bohdan Khmelnytsky, Polonya devleti boyunduruğundan kurtulmak için başlatmış olduğu isyan

hareketi sonrasında Ukrayna'nın güven içinde olabileceği tek güç merkezi olarak Rus Çarlığını görmüş ve 1654'te yapılan Pereyaslav Antlaşması ile Ukrayna özerklik alarak Rusya'ya bağlanmıştır (Alım, 2020, s.95). Ayrıca o dönemde Lehistan da günümüz Ukraynasının batı kısmındaki topraklarını ele geçirmiştir. Yine 1667 yılında Rus Çarlığı ve Lehistan Andrusovo Barışı ile Ukrayna topraklarını paylaşmış, böylece günümüz Ukraynasının doğusu Rusya'ya ve batısı ise Polonya'ya geçmiştir (Doğrul, 2022, s. 10). Günümüz Ukraynasına baktığımızda da halen doğu kısmında yaşayan nüfusun Rusya etkisinde kaldığını ve kendini Rus olarak gördüğünü ancak batı kısmında olan kesim ise uzun süre Avrupalı devletlerin etkisinde kaldığı için Avrupalılaştırmış ve halen günümüzde de Rusya Federasyonu'na en çok karşı olan Ukrayna kesimi bu batı kesimidir.

Tarihte II. Katerina ile Kırım Hanlığı'na son verdikten sonra Ukrayna coğrafyasında kendi hakimiyet alanını tesis eden Ruslar, Beyaz Ruslar ve Ukraynalıları da içine dahil eden “Büyük Rus Ulusu” planını hayata sokmuşlardır. Yine II. Dünya Savaşı zamanında Sovyetler Birliği, Ukrayna'nın batısındaki toprakları da işgal etmiş ve bu sayede tarihte ilk kez tüm Ukrayna toprakları SSCB çatısı altında da olsa birleşmiştir (<http://www.ilsaadergi.com>, 2022). Uzun bir zaman diliminde Çarlık Rusya'sı egemenliğinde kalmış olan Ukrayna nihayet 1917 yılındaki Rus devrimini fırsat bilerek 1918 tarihinde Ukrayna Halk Cumhuriyeti'ni kurma fırsatı yakalamıştır. Ancak bu dönemde bile herhangi bir dış güçten destek almadan varlığını sürdüremez durumdadır. Yine bu dönemde Ukrayna, Brest-Litovsk Anlaşması'nın şartları gereği Bolşevik tehdidine karşı Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan yardım istemiş ve Mart 1918'de de Alman güçleri Bolşevikleri Kiev'den uzaklaştırmak durumunda kalmıştır (Alım, 2020, s.96). Ancak Ukrayna'nın tüm çabaları boşa gitmiş çünkü 12 Haziran 1920'de Kızıl Ordu Kiev'i tekrardan ele geçirerek Ukrayna'da Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ilan edilmiştir (Alım, 2020, s.97). Sovyetler döneminde Federe devlet olarak varlığını sürdüren Ukrayna, SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan bu günümüz Ukrayna Devleti tarihinde ilk kez bu günümüzdeki kadar geniş topraklara sahip bir devlet olarak var olmuştur (Doğrul, 2022, s. 10).

Günümüz Ukrayna toprakları, II. Dünya Savaşı'nın SSCB tarafından kazanılmasından sonra Polonya'dan Galiçya ve Volhynia'yı, Çekoslovakya'dan Transkarpatya'yı, Romanya'dan da Kuzey Bukovina topraklarını işgal ederek tüm bu toprakları ve kendisi de Ukraynalı olan SSCB lideri Kruşçev'in 1954'te iyi niyet göstergesi olarak Kırım'ı Ukrayna'ya devretmesiyle günümüz Ukrayna Devleti sınırları ortaya

çıkıştır (Alım, 2020, s.95). Ayrıca unutmamak gerekir ki Ukrayna SSCB, döneminde ayrıcalıklı bir konumdaydı. Buna örnek olarak, BM Genel Kurulu'nda Sovyetleri temsil etmeye yetkili olan 3 cumhuriyetten (Rusya ve Belarus) bir diğeri de Ukrayna'ydı. Sovyetlerin dağılması fikrinin tartışıldığı Mins Zirvesi'nde RF ile Ukrayna ve Belarus devlet başkanları bir araya toplanarak bu kararı almışlardır. Bu karardan sonra Ukrayna 24 Ağustos 1990 yılında bağımsız olduğunu ilan etmiş ancak 1 Aralık 1991 yılında yaptığı halk oylaması sonrası bağımsızlığı netlik kazanmıştır. Yine 1997 yılında ise RF ve Ukrayna Devletleri arasında Dostluk ve İş Birliği Anlaşması yapılmış, bu anlaşmayla Ukrayna bağımsızlığı kesinlik kazanmıştır (<http://www.ilsaedergi.com>, 2022).

Ukrayna, SSCB'nin yıkıldığından sonra oluşturulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nin kurucu üyesi olmasına rağmen sonraki süreçte BDT Şartı'nı imzalamaktan uzak durduğu için hukuki olarak hiçbir zaman resmen BDT üyesi olamamıştır. Haliyle BDT'ye üye olan ülkelerin dahil oldukları Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne (KGAÖ) de hiç üye olmadığı görülmektedir (Alım, 220, s.103). Anlaşılan odur ki Ukrayna, BDT'yi ekonomik bağları güçlendirmek ve BDT üyeleri ile birlikte serbest ticaret alanı oluşturarak mallarını satmak için kullanmaya çalışmıştır (Özda, 2016, s.61). Ukrayna, Sovyetlerin dağılmasını da fırsat bilerek oluşan konjonktürden yararlanıp 1994 yılında NATO'nun Barış İçinde Ortaklık Projesi'ne katılmıştır. Bu sayede batı ile olan iyi ilişkilerini daha da ilerletme fırsatı elde etmiştir. Bu nedenle de 1995 yılında RF'den daha önce Avrupa Konseyine üye olabilmektedir. Ayrıca Ukrayna, tekrar Rus etkisine girmek istemeyen diğeri eski SSCB üyesi ülkelere öncülük ederek Batı ülkeleriyle daha da yakın ilişkiler içinde olmak adına GUAM'ı (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova) kurarak Rusya'daki BDT'ye karşılık alternatif bir örgüt kurmak istemiştir (Alım, 2020, s.99). Bu GUAM ülkeleri bu şekilde Moskova'nın etkinliğini denetlemeye çalışmış veya bu BDT entegrasyonuna katılmayarak egemenliklerini korumayı amaçlamışlardır (Özda, 2016, s. 2). Yapıcı'ya göre de (2010), 1999 yılında Washington'da, NATO'nun 50. yıl toplantısıyla aynı dönemde Özbekistan da Ukrayna'nın kurulmasına öncelik ettiği GUAM'a katılmış ve bu kuruluşun adı GUUAM olarak güncellenmiştir (s.349). Ukrayna'nın Moskova'ya karşı alternatifler geliştirme arayışlarında olmasına rağmen Rusya, 31 Mayıs 1997'de Ukrayna ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır (s.352). İmzalanmış olan bu anlaşma Rusya'dan çok Ukrayna'ya fayda sağlamıştır. Çünkü bu anlaşma ile Yeltsin iktidarı, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tanımış, Mastra Zirvesinde RF'nin tamamı üstünde hak olduğunu dile getirdiği Karadeniz Filosu'nu yarı olarak pay edilmesini de kabullenmiş oluyordu. Bu anlaşma da Rusya için

tek olumlu olabilecek taraf ise Sivastopol Üssü'nü Ukrayna'dan 20 yıllığına kiralamasıdır (s.353).

Sovyetler yıkıldıktan sonra bağımsızlığını kazanan Ukrayna'nın ilk devlet başkanı Leonid Kravçuk (1991-1994) olmuştur. Kravçuk, RF'nin Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak kalmasına izin vermeyeceğini düşündüğünden bunu tüm diplomatik temaslarında da dile getirmekten kaçınmamıştır (Alım, 2020, s.100). Ancak Moskova'da Ukrayna'yı sürekli kendi himayesi altında görmek istemiş hatta SSCB'nin dağılmasından sonra Ukrayna'nın Bağımsız olmasını “geçici bir sapma ve bir talihsizlik” olarak değerlendirmiştir. Arada yaptırım tehditleriyle Ukrayna politikaları dengelenmeye ve yön vermeye çalışılmıştır. Bunu örneklediğimizde ise; Ukrayna'nın AB ile yakınlaşma durumu gerçekleşecek olursa, RF'nin sahip olduğu pazarın zarar göreceğini belirtmiş ve bu durum karşısında Kiev'e belli bir gümrük vergisinin uygulanacağını belirtmiştir. Rusya, bir yandan Ukrayna'ya karşı enerji kartını kullanırken, diğer yandan “havuç sopa” politikasını kullanmaya devam etmiştir. Ancak 24 Şubat 2022 tarihinde Rus kuvvetlerinin Ukrayna ülkesine girmesiyle gelişen bu yeni süreç Rusya-Ukrayna Krizi'nin sıcak çatışmaya dönmüş halidir. Bu kriz döneminde ABD ve AB, Rusya'ya ekonomik birçok yaptırım uygulamıştır. RF ise bunca yaptırıma rağmen Silahlı Kuvvetleri ile Soğuk Savaş sonrası en büyük askeri harekâtı gerçekleştirmiştir (<http://www.ilsaederji.com>, 2022).

Ukrayna'da milliyetçilik Sovyet döneminde de devam etmiştir ancak 1980'li senelerin sonlarına kadar Komünist Parti bu durumu sıkı bir denetim ile baskılamıştır. 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Ukrayna, sanayisinin %15'ni, ihracatının ise %25'ni sağladığı, demir ve kömür madenlerine sahip olan Donbas coğrafyasının büyük bir bölümü Rus olan ayrılıkçı sanayicilerin kontrolüne girmiştir (<https://www.etonet.org.tr>, 2021). Ukrayna içindeki Batı yanlısı Ukrainerler ile Ruslar arasında Avrupa'ya ya da Avrasya'ya devletin politikalarda yönelmesi iki grup arasında savaşa neden olmuştur. Bu savaşı da 2014'ten başlayarak Kırım, Donetsk ve Luhansk işgalleri doğrultusunda incelenebilir. Yanukoviç'in Ukrayna'yı terk etmesine ve Rusya'ya sığınmasına neden olan Meydan Olayları sonrasında Ukrayna da istikrarsızlık sıradan bir hal almıştır. Rusya, bu olaylar çok büyümeden Kırım'ı ilhak etmiş ve Ukrayna'da burayı geri alabilmek amacıyla ciddi bir teşebbüste bulunamamış ve sanki durumu fiilen benimsemiştir. Ukrayna'nın doğusu ve güneyi Sovyetler döneminde fazlaca asimilasyona tabi tutulmuş ve bu nedenle bu bölgeler Ruslaştırılmıştır. Ayrıca yine bu bölgeler Ortodoks nüfusun çoğunlukta olduğu ve sanayinin gelişmiş olduğu bölgelerdir. Ukrayna'nın diğer Batı taraftarlarının olduğu kuzey

ve batı bölgeleri ise dağlık ve çoğunluğunun Katolik olan ve Polonya nüfusunun etkisinde kalan topraklardır (Doğrul, 2022, s.11).

Günümüzde Ukrayna’da devam etmekte olan savaşın öncesine baktığımızda bunun Turuncu Devrim olarak adlandırılan olayların akabinde geliştiği ve arka planında yatan temel argüman ise Batı ve Rusya destekçileri arasındaki mücadele olduğu anlaşılmaktadır. Yani Ukrayna Turuncu Devrim sonrasındaki Cumhurbaşkanlığı seçimi devletin Batı’ya mı yoksa Rusya’ya mı yöneleceği seçimi olmuştur. Bu seçimi Batı yanlılarının Batıdan destek alarak kazanması Rusya’yı rahatsız etmiş ve bunun üzerine Rusya Kırım’ı ilhak etmiş ve yapılan referandumla Kırım, RF’na bağlanmıştır. Ayrıca Kırım’da yaşanan durum Ukrayna topraklarının doğu tarafında yer alan Donetsk ve Lugansk bölgelerindeki Rus nüfusunu da etkilemiş ve bunlarda Ukrayna’dan bağımsızlıklarını ilan etmiş ve RF bu bölgelerinde bağımsızlıklarını kabul etmiştir (<http://www.ilsaadergi.com>, 2022). Günümüzde Rusya ve Ukrayna arasında olan sıcak savaş nedeniyle bu bölgelerde Rus askerinin kontrolünde olan bölgenin içinde kalmıştır. Ayrıca bu iç savaş olarak başlayan savaş, Rusya ve diğer NATO üyesi ülkelerinde direkt verdikleri desteklerle doğu ve batı arasında yaşanan vekâlet savaşına dönüşmüş durumdadır.

4. SSCB’NİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

4.1. Rusya Şubat ve Ekim Devrimleri

Çarlık Rusya’sında Devrim’in ilk kıvılcımı 1905 yılında tutuşmuştur. Bu olaya değinilecek olursa, 1904 yılında yetkililer Papaz Gabon’a, St. Petersburg Fabrika İşçileri Meclisi kurması için izin vermişlerdi. Gabon ise geleneksel değerlere bağlı ve sömürücü işverenlere karşı çıkacak Hristiyan bir sendikal hareket oluşturmayı amaçlamıştı. Başlarda bu sendika meclisi yavaş gelişti ancak Şubat ve Eylül arasında hızla büyüyerek Aralık ayında ise 11 şube ve en az 10 binde üyeye ulaşmıştı. Mücadelelerine desteği arttırmak için Gabon’un bu işçi potansiyelini kullanmak isteyen liberal aktivistler Gabon’u ikna etmeye çalıştılar. Büyük işverenlerden olan Putilov fabrikası Gabon’un işçi meclisine ait 4 işçiyi fabrikadan attı. Bu olay işçilerin toplu iş bırakıp greve gitmesine sebep oldu. Gabon, 5 Ocak 1905’te Putilov yönetimi ile görüşme gerçekleştirmesine rağmen bir sonuç alamayınca kendi işçi Meclis üyeleriyle bir dilekçe hazırlayıp Kışlık Saray’a yürüme kararı almıştır (Swain, 2019, s.31). 22 Ocak 1905 tarihinde papaz Gapon’un organize ettiği yaklaşık 200 bin kişi Çar babalarına dertlerini anlatmak amacıyla saraya doğru yürüyüşe

geçti. Ancak Çar sarayda yoktu ve barışçıl olan bu yürüyüş askerlerin işçilerin üzerine ateş açması sonucu katliama dönüşmüş ve tarihe de “Kanlı Pazar” olarak geçmişti (<https://www.ntv.com.tr>, 2018). Dünya tarihine “Kanlı Pazar” olarak geçen bu hadise sonraki tarihlerde 1905 Devrimi olarak anılmıştır. Ayrıca yine 1905 yılında yaşanan Rus-Japon Savaşı sonrası savaşı kaybeden Rusya’da olumsuzluklar iyice sıkıntılı bir hal almaya başlamış ve bir “ihtilal” gerçekleşmiştir (Karabayram, 2011, s.39). Bunun sonrasında II. Nikolay ülkedeki tansiyonu düşürmek için Duma meclisini kurdurarak Rus İmparatorluk yapısını meşruti monarşiye dönüştürmüştür (Güler, 2012, s.27). Ayrıca Lena Altın Madenleri katliamından sonra özellikle 1912-1914’te yeniden gün yüzüne çıkan işçi sınıfı mücadelesinde veya 1915 yılındaki Savaş Sanayileri Komitesi’ne işçilerin seçilmesi bile işçilerin reformdansa devrimi tercih ettiklerini göstermiştir (Swain, 2019, s. 31).

Yine 1. Dünya Savaşı’nın ekonomiye verdiği zarar ve halkın yoksulluktan kırılması devrimci grupların halkı Çarlığa karşı isyana teşvik etmesine yol açıyordu. Sokaklara dökülen 100 binlerce insan savaşın bitirilmesini istiyordu. Ancak ne Çar ne de hükümet kimse bu sorunları görüp ilgilenmiyordu (Sadıkov, 2003. s.102). Olacakları önceden sezinleyen Duma Başkanı Mikail Rodzianko, 10 Şubat tarihinde o dönemki Çar II. Nikolay’a gönderdiği bir mektupla, yiyecek sıkıntısıyla ilgili ortada olan durum ile ilgili net bir şekilde uyarıda bulunmuştu. Bu uyarılarında Çar’a eğer İçişleri Bakanı Protopopov’u görevden almaz ise hiçbir şeyin düzelmeyeceğini tam tersine her şeyin gittikçe daha da kötüye gideceğini ve hatta üç hafta gibi kısa bir süre sonra ülkenin içinde olacağı bu yeni durum karşısında ülke güçlü bir devrimle karşı karşıya kalabileceğini ve bu devrimin çarlığın sonunu getirebileceğini dile getirerek uyarmaya çalışmıştı (Köker ve Erem, 2017, s.3). Ancak bu kaos ortamına çözüm bulma taraftarı olmayan başbakan ve kabinesinin sert tutumu sonrası gün geçtikçe grev ve gösteriler artmış ve temel sloganlar: “Kahrolsun Çarlık” ve “Ekmek İstiyoruz” oldu. 27 Şubat 1917’de hükümet düştü. Başbakan ve bakanlar istifa etti ve 1917 olarak geçen devrim gerçekleşmiş oldu. Daha önce de belirtildiği üzere Rusya da Devrim’in kıvılcımı ilk defa 1905’te yanmıştı. Ancak 1917 yılındaki devrimin ilk kıvılcımı ise 23 Şubat’ta Putilov fabrikasındaki işçiler yakmıştı (<https://www.ntv.com.tr>, 2018).

Çar II. Nikolay cephedeyken 23 Şubat 1917’de gelen işçi devrimi Rus İmparatorluğu’nu ortadan kaldırmak istiyordu. Bu dönemde protestolara katılan kalabalığı bastırmak için gelen askerler bile fazla bir etki yaratmadan halkla kaynaşıp gösterilere dahil oluyorlardı. Nitekim 27 Şubat’ta askerlerin de bu ayaklanmaya dahil olmasıyla birlikte büyüyen devrim dalgası tüm ülkeye yayılmıştı (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011,

s.491). Askerlerin de içinde bulunduğu silahlı kalabalık, ülkeye ait önemli olan binaları da kontrollerine alarak bakanların da içinde olduğu Marinski sarayını da kuşatmışlardı. Nihayet olayın ciddiyetini anlayan Çar II. Nikolay bu durum karşısında boyun eğerek tahttan feragat ederek Petrograd'dan ayrıldı. Böylece başkentte isyancıların eline geçerek adına Menşevik Devrimi dediğimiz devrim gerçekleşmiş oluyordu. Bu devrim sonrası geçici bir hükümet kurulmuş, başkanlığına da Prens Lvov getirilmiştir (Sadıkov, 2003, s.102). Tarihe meşhur “Şubat Devrimi” olarak geçen bu olaylar süresince yaklaşık 1315 kişi ölmüştür. Bu dönemde iktidar Duma Meclisi'nin elindeydi. Fakat Şubat Devrimiyle de gelen Liberal Hükümet, sosyalistleri isteklerinin aksine Rusya'nın içinde bulunduğu I. Dünya Savaşına devam kararı vermişti. Güçlerini sürekli arttıran hükümet sıkıyönetim ilan edip Bolşevikleri tutuklamış ancak buna rağmen Bolşevikler güçlenmeye sürekli devam etmiştir (<https://www.ntv.com.tr>, 2018). Ekim ayında, Bolşevikler artık Parlamento faaliyetlerine katılmayacaklarını duyurmuş ve Petrograd Sovyeti ise kendilerinin bu yönetimde bulunan geçici hükümete bağlı olmadıklarını ilan etmişlerdir. Petrograd Sovyeti, 23 Ekim tarihinde geçici olan yönetimdeki hükümeti indirme kararı vermiş ve bunun içinde Devrimci Askeri Komite adında bir oluşum kurmuşlardı. Lenin 21 Ekim tarihinde kaleme aldığı bir mektubunda devrimin nasıl olması gerektiğini anlatmıştı. Lenin'in anlattığına göre, geline son durum artık tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ancak Lenin'e göre bu devrim kendiliğinden olamayacağı için bunun silahlı bir kalkışma yoluyla mümkün olabileceğidir. Çünkü bu silahlı kalkışmayı reddetmek artık Bolşevizm'in kendisini reddetmek anlamına gelecektir (Köker ve Erem, 2017, s.3). Zaman geçmiş ve Bolşevikler için belirlenen vakit gelmişti. Yani 24 Ekim 1917 gecesi geçici hükümetin bulunduğu Kışlık Sarayı ablukaya alındı. 25 Ekim'in sabahında Geçici Hükümet'in Başbakanı olan Kerenski başkanlık sarayından gizlice kaçmayı başarmıştı. Yine 25 Ekim de “kızıl ordu” tüm sokak, köprü, tren istasyonları, hükümet binaları, telefon binası, devlet bankaları, polis karakolları ve posta ofislerini ele geçirdi. 26 Ekim sabahı ise Bakanların gözüaltına alınmasıyla Sovyet Kongresi tüm yetkilerini Lenin'e devrettiği ilanını onaylamak zorunda kaldı (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.499). Ekim ayı sonunda Lenin'in “Bütün İktidar Sovyetler'e” sloganıyla ifade ettiği Bolşevik Devrimi nihayetinde tamamlanmıştı (<https://www.ntv.com.tr>, 2018). Herkesin Ekim Devrimi olarak bildiği Bolşevik İhtilali 20. yüzyılın en büyük siyasal ve toplumsal olayıdır. Bu olay sadece Rusya'yı değil tüm dünyayı değiştirmiştir. Bolşeviklerin iktidara geldiği bu olay dünya insanlık tarihinde bir ilk yaşatarak, dünyada var olan en büyük ve de ilk olan bir komünist yapıya sahip devletin kurulmasını ve aynı

zamanda bu komünist yapının da bütün dünyaya yayılarak genişlemesini sağlamıştır (<https://www.hurriyet.com.tr>, 2021).

Prof. Dr. İlber Ortaylı ise Rus İmparatorluğu’nu Ekim ve Şubat Devrimlerine götüren sürecini Sputnik’e şu şekilde açıklamıştı. Ortaylı, II. Nikolay’ın bu devrimler sonrasında tahtı bırakmak zorunda kaldığını ve onun yerine Prens Lvov’un başkanlık ettiği bir kabinenin kurulduğunu söylemişti. Ayrıca Kerenskiy bu kabinenin Adalet bakanıydı ancak sonrasında da Kerenskiy başbakan olmuştu. Bu dönemde bile yeni Rus iktidarı savaştan çekilmedi ve bu Ruslar için çok büyük bir yanlış olmuştu. Tabi diğer açıdan bakıldığında zaten ilk müttefikleri de Rusya’nın savaştan çekilmesini istemezdi. Aslında Rusya bu savaştan çekilebilseydi eğer bu sorunlar bu kadar büyümeyebilir ve Rusya yıkılmaya bilirdi. Çünkü Ortaylı’ya göre Rusların bu savaşa girmiş olması da savaştan çekilmemiş olması da hataydı ve bu hata Bolşeviklerin iktidara gelmesine sebep olmuştu. Bunda da Rus halkının duymak istediklerini yani barış ve ekmeği vaat edenlerin Bolşevikler olmasından kaynaklıydı. Zaten savaşlarda herkes yoksul olabilirdi bu normal bir şeydi ancak bu dönemlerde Rus halkının neredeyse tamamı yoksulluk pençesindeydi. Devrimi gerçekleştiren Bolşevikler sonunda Brest-Litovsk anlaşmasıyla Almanlarla anlaşmaya varmış ve barış yapmışlardı. Rusya’nın ve geri kalan diğer coğrafyalarda yaşayanların toparlanması da gene Bolşevik iktidarı sayesinde gerçekleşmişti. Ayrıca bu Bolşeviklerin kurduğu komünist sistemle ortaya diktatöryel bir federatif yapı çıkarmıştı. Yine Ortaylı’ya göre, Rusya imparatorluğu yıkılmışken Bolşevikler sayesinde tekrar dirilmiş ve yeni bir restorasyon sürecine girmişti bu ise bir federasyonu ortaya çıkarmıştı (sputniknews.com.tr, 2017). Rıasanovsky ve Steinberg’e göre (2011), 25 Ekim 1917’deki Sovyet devrimi Lenin’den bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Lenin 1917 Nisan’ında parti gazetesi olan Pravda da “Nisan Tezleri” olarak yazdığı bildirisinde Şubat devrimiyle gelen Menşevikleri “Burjuva Hükümeti” olarak isimlendiriyordu ve bunların en kısa sürede hükümeti Bolşeviklere teslim etmeleri gerektiğini belirtiyordu (s.492). Stalin ve Lenin Komünizmin temellerini bu Pravda gazetesi üzerinden atmıştır. Sosyalist basının yaşadığı dönüşüm kademelerini Lenin Pravda gazetesinde şu biçimde ifade etmişti. Rusya’da olan işçi basın tarihi, demokrasi ve sosyalist hareketlerin tarihiyle benzerlik gösterir. Bu sebeple de bağımsızlık hareketinin ana etaplarını bilmekle işçi basınının doğuşunun neden farklı bir yol izlediğini ve neden başka bir yol izleyip gelişme gösteremediğini anlaşılır kılmıştır. Rusya’da bağımsızlık hareketleri, Rus halkı açısından 3 döneme ayrılmıştır. Bu dönemler; 1. Soyluların yönetiminde olduğu yaklaşık 1825’ten 1861’e kadar ki dönem 2. Burjuvazinin yönetiminde olduğu yaklaşık 1861’den 1895’e kadar ki dönem 3. İşçi yani proletaryanın

yönetimde olduğu 1895'ten günümüze kadar olan dönemi kapsar (Gül ve Yavuz, 2015, s.132). 1917 Ekim Devrimi, sonrası yeniden kurulmaya çalışılan "Rus İhtilal Tarihi" literatürü SSCB'nin yıkıldığı 1991 tarihine kadar olan tüm çekişmeleri de beraberinde getirmiş ve bu durum da "Ekim Devrimi'nin Meşruiyeti" meselesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazılarına göre, 1917 yılındaki Ekim Devrimi 1890 yılındaki Kıtık Kriziyle ortaya çıkan Rus Devrimi'nin son sayfasıydı, diğer bir kesime göre ise Stalin'in 1930'larda sonlandıracağı yeni bir sürecin daha ilk sayfasıydı (İşçi, 2017, s.1120).

4.2. Sovyetler Birliği

Sovyetler Birliği, resmi olan adı ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ya da kısa adı ile de SSCB, Lenin liderliğinde yer alan Bolşevikler tarafından 1922 tarihinde kurulan ve 1991 tarihine kadar var olan büyük bir devlettir. Dünya'daki en güçlü siyasi ve askeri gücü olan SSCB'nin güney tarafında Karadeniz, Türkiye, İran, Afganistan, Moğolistan, Kuzey Kore ve Çin; batısında Finlandiya, Polonya, Romanya, Macaristan, Norveç, Baltık Denizi ve Çekoslovakya bulunmaktadır. Kuzey ve doğu sınırları ise Büyük Okyanus ve Arktik Okyanusu tarafından doğal sınırlarla şekillenmiştir. Sovyetler Birliği'nin başkenti Moskova, para birimiye Sovyet rublesiydi (Büyük Ansiklopedi, 1990). SSCB'yi kuran Bolşeviklerin Devrim sürecine baktığımızda, 1917 Şubat Devrimi'yle Çar II. Nikola tahttan feragat etmiş ve bu sayede yaklaşık 300 yıldan beridir devam eden Romanov Hanedanlığına son verilmiş oluyordu. Halkın yaptığı gösterilerde temel slogan "Yaşasın hürriyet, yaşasın halk" idi. Ayrıca Şubat 1917'deki devrim, "Burjuva Devrimi" olarak isimlendiriliyordu. Çünkü bu devrim bir halk hareketi değildi. Ayrıca da Lenin önderliğindeki Bolşevikler; 1. Köylü halka toprak verilecek, 2. Aç olan vatandaşlara yiyecek verilecek, 3. Bütün iktidar tamamen Sovyetlere geçirilecek, 4. Almanya hükümeti ile barış yapılacak dendiği içinde propagandalar ile sürekli taraftar toplayıp güçlenmeye devam ediyorlardı. Menşevikler, Temmuz ayında tekrar ayaklananlara karşı darbe yaptı herkesi tutukladı ve Kerensky başbakan seçildi. Ayrıca, 14 Eylül 1917 tarihinde Kerensky Cumhuriyeti ilan etmişti. Ülkede olumsuzluklar ve sıkıntılar devam ediyordu. Zengin çiftlik sahiplerinin evleri, çiftlikleri isyancı gruplar tarafından yakılıyordu. Tüm bu olan olaylara rağmen Troçki, Askeri İhtilal Komitesi kurup 7 Kasım 1917'de mevcut hükümete karşı darbe yapması sonucu Bolşevikler iktidara geçmiştir. Devrim liderliğine geçen Lenin ve Troçki ilk iş olarak Almanya ile yapılan savaştan çekilmek için barış görüşmelerine başladılar. Fakat bu esnada Rus Çarlığı'nın yaptığı tüm gizli anlaşmaları dünya kamuoyuna açıklayarak bu gizli anlaşmaların tarafı

olmadıklarını açıklayarak kendileri için geçersiz olduğunu ilan ettiler. Bolşeviklerin bu keskin politikaları ülke içindeki bazı kesimleri rahatsız etmiş ve ülkede iç savaş başlamıştı. Onca olan olumsuzluk, ekonomik problemler ve iç savaştan sonra nihayet 1922 yılında ülkede dünyanın ilk komünist hükümeti tarafından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurulmuştur (Akarslan, 1994, s.200).

Sovyetler Birliği, Vladimir İlyiç Lenin'in başkanlığında kurulan Bolşevik Partisinin 1917 yılındaki devrim sonrası iktidarı ele geçirmesiyle başlamıştır. Bolşevik Devrimi gerçekleştiği sıralarda Rus Çarlığı, I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin tarafında savaştaydı. Bu nedenle verilen vaatler doğrultusunda Bolşeviklerin icraatı ise ülkeyi Brest Litovsk Antlaşmasıyla bu cihan harbinden çekmek olmuştur. Yine bu anlaşma doğrultusunda; Polonya, Ukrayna, Litvanya, Finlandiya, Kars, Ardahan ve Batum'u bırakıp buralardan da çekilmiştir. Bolşevikler, bu tarihten sonra ülke içine odaklanmışlardır. Çünkü Bolşevik karşıtları olan Meşrutiyetçiler, Demokratlar ve Menşeviklerin bir kısmı ülkede tekrar monarşiyi kurmak isteyen Beyazlar grubuna katılmış ve ülke iç savaşına girmiştir. Bolşevikler, güçlü bir istihbarat ağı için Aralık 1917'de Çeka Örgütünü kurarak bu karşı gruba yönelik sistemli terör eylemlerine başlamışlardır (www.tarihiolaylar.com, 2023). Yeni kurulan Sovyet yönetiminin uğraşmak zorunda kaldığı iç savaş Troçki'nin yeni kurduğu Kızıl Ordu ile özellikle İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin desteklediği Beyaz Ordu arasındaki bu iç savaş 1919'dan 1920'ye devam etti. Ancak Bolşevikler, bu iç savaşı kazandıktan sonra Kızıl Ordu ve Çeka Örgütü sayesinde ülke içinde tam bir hakimiyet sağlayabilmişlerdi (www.ntv.com.tr, 2018). Bu iç savaş döneminde Beyazlar yani Çar ve Batı yanlıları, müttefiklerinin tüm yardımlarına rağmen aralarındaki rekabet yüzünden savaşı kaybetmişlerdi. Bolşevikler ise Çar II. Nikolay ile beraber ailesini de öldürtmüş ve I. Dünya Savaşı'nı Almanya kaybedince SSCB, Brest Litovsk Antlaşması'nı kabul etmediğini ilan etmiştir. Bunun sonucunda SSCB, kaybettiği toprakları tekrar işgal etmeye başlamış ancak güneyde başarılı olsa da kuzeyde başarı sağlayamadığı için 1920'de Estonya, Litvanya, Finlandiya ve Letonya'nın bağımsızlıklarını kabul etmek zorunda kalmıştır (www.tarihiolaylar.com, 2023). Bolşevikler, söylemde Çarlık Rusya'nın baskıcı olan yönetimine ve Rus Milliyetçiliği'ne karşı özgürlükler vaat ederek devrimci bir yolla geldiklerini söyleseler de SSCB kurulduktan sonra Çarlığın kolonyal mirasına göz dikmiş ve bunu büyük oranda egemenliği altında toplamayı başararak kendi vaatleri ile çelişmiştir. Ayrıca SSCB,

Türkistan coğrafyasında da Taşkent merkezli yeni bir Sovyet hükümeti kurmuşlardır (Düğen, 2021, s. 521).

Bolşevikler iktidara gelmeden evvel bütün halkların “kendi kaderini tayin” hakkı gibi bir imtiyazlarının olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu ilke, Bolşevikler için daha sonra stratejik bir araç olarak kullanılmış ancak fikir olarak 20. yüzyılın başlarında bu ilkenin Wilson’un ilkeleri içinde de yer edinmiş olması, dünya çapında bir etki yaratmış ve uluslararası hukukun önemli bir meselesi haline gelmiştir. Bu “Self Determinasyon İlkesi”ni Lenin, evli bir çiftin boşanma isteği gibi gördüğünü söyleyerek bunun bir zorunluluk olarak değil de ancak emperyalist olan bir sömürü karşısında kullanılması gereken bir hak olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Lenin, Self Determinasyon ilkesini savunmakla ayrılığı savunmanın aynı olmadığını defaatle belirtmiştir (Düğen, 2021, s.521). Özetle, Lenin’in Komünist parti programına yerleştirdiği bu selfdetermination ilkesinden yani kendi kaderini tayin hakkından sadece yerelde mülki bir teşkilatlanmayı ima etmiştir. Çünkü Lenin’in 1903’te kaleme aldığı “Programımızda Millî Mesele” adlı yazısında Parti programına koyduğu bu ilkeyi şöyle ifade etmiştir. Self determinasyon hakkının kabul edilmiş olması, her türlü serf determinasyona destek verileceğine dair bir zorunluluğu mecbur kılmamaktadır. Proletarya iktidarının bir partisi olarak sosyal demokrasi, milletlerin ve halkların self determinasyon hakkını değil, tüm halkların self determinasyon hakkını desteklemeyi kendisine bunu bir vazife olarak görmüştür. Yani Lenin burada meseleye tamamen taktiksel baktığının ipuçlarını vermiştir. Daha açık ifade etmek gerekirse Lenin’in desteklediği “Self Determinasyon İlkesi” özgürleştirilmiş ülkesi için değil ancak diğer ülkelerdeki tüm proleterlerin bunu yapmasını desteklediğini anlatmaya çalışmıştır (Kılınçkaya, Omarbekov ve Egamberdiyev, 2019, s. 6).

1917 yılında Çarlık Rusya’sına karşı gerçekleştirdikleri devrimle iktidara gelen Lenin’in Bolşevik partisiyle 1922 yılında kurduğu SSCB, Soğuk Savaş döneminde ABD karşısındaki tek güç pozisyonundaydı. Yine 1980 yıllarına gelindiğinde bile SSCB dünya sanayi üretim hacminin %16,5’lik kısmıyla ikinci sırada yer alıyordu. Ayrıca milli gelir bakımından da dünya geneline oranla %3,4’lük pay ile 7. sırada bulunmuştur (<https://tr.wikipedia.org>, 2023). SSCB’nin 8. ve son lideri olan Mihail Gorbaçov, devletin içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için reforme etmeye çalışmış ve Glasnost (açıklık) ve Perestroyka’yı (yeniden inşa ve yapılandırma) adıyla programlar geliştirmiştir. Gerçekleştirdiği bu reform paketleri 1985 yıllarında işe yaramış ekonomiyi bir nebze

canlandırmışsa da ABD ile olan silah yarışı Komünist rejimi ve 15 Sovyet Cumhuriyetini dağılmaya götürmüştür. Bu dönemde Moskova'ya karşı ilk isyan eden Kafkas bölgesi ülkeleriydi. Ancak 1988'de bağımsızlığını ilan eden ilk ülke Estonya olmuş fakat SSCB bu ayaklanmayı zor kullanarak 1991'de bastırdı. Bu Estonya bağımsızlık girişimi başarısız olunca bu kez Litvanya bağımsızlığını ilan ederek SSCB'den resmen ayrılan ilk devlet olmuştur (Joly ve Daunt, 2022, s.1). SSCB'nin dağılmasıyla ilgili birçok fikir ileri sürülmüştür. Bunlar genel kanı olarak şöyle sıralanabilir; Bürokratizasyon, Gorbaçov reformlarının etkisi, Silah yarışı yüzünden artan Savunma harcamalarına ayrılan giderlerin yüksekliği, SSCB'nin yeni tip bireyi oluşturamaması, Emperyalist ülkelerin sebep olduğu karışıklıklar vs. Şimdi bu başarısızlığa sebep olan bazı durumları inceleyelim; Aşırı merkezileşme, karar alma mekanizmasını kapatır ve aşırı bir kırtasiyeciliğe neden olur, belkide en önemlisi de hızlı kararların alınmasını engeller. Bazı tüketim mallarının niteliğinde ve sayısında eksikliklere neden olmuş bu ise halkın tepkisine, yolsuzluk ve rüşvetin artmasına sebep olmuştur (Karakuş, 2022, s. 296).

SSCB'nin çöküşünün belirgin olan sebeplerini Ivshina'ya göre (2021), şu şekilde detaylandırabiliriz (s.2);

1. Ekonomi: SSCB'nin en büyük problemi ekonomiydi. Çünkü burada devlet güdümünde olan bir ekonomik model vardı. Bu politikaya göre kullanacağınız ya da alacağınız her şeyin miktarını devlet belirler. Örneğin, araba alacaksınız devlet o yıl kaç tane ürettiyse ona göre sıraya girersiniz, ayakkabı alacaksınız hangi numara hangi renk üretilcek devlet belirlediği için ayakkabı bulsanız bile size uygun numarası yok. Aslında Komünist sistem teoride oldukça etkili ve adil olan bir yapı amaçlamıştır ancak bu durum ise gerçekte arz talebe yetişmediği için paranın varlığını anlamsızlaştırmıştır. Hatta SSCB'deki insanlar yoksul değildi; sadece temel ihtiyaç maddelerine ulaşılmakta zorlanıyordu.
2. İdeoloji: Mihail Gorbaçov'un Açıklık (Glasnost) politikası, baskıcı bir rejimde yetişmiş, soru sormayan karşı çıkmayan bir nesile geniş bir ifade özgürlüğü verilmesini amaçlıyordu. SSCB'nin geleceğinin ne olacağı ile ilgili düşüncelerin dile getirilmesinde insanlar cesaretlendiler. Tüm bunlar olurken Sovyet idarecilerinin seçim sonuçları, yolsuzluk iddiaları da konuşulmaya başlandı. Tüm bunlar birleşince Komünist idareye itaat ve bağlılığı ortadan kaldırdı.
3. Milliyetçilik: Sovyetler Birliği, 15 eşit kardeş cumhuriyetten meydana gelen çok uluslu bir devlettir. Ancak bu teoride öyleydi. Çünkü gerçekte Rusya en büyük ve en güçlü olan olduğu için Rus dili ve kültürü baskındı.

4. Kalpleri ve zihinleri kaybetmek: SSCB, yıllarca kendi insanlarına dış dünyanın çok zor durumda olduğunu, acılar çektiğini ve en refah ve nezih ülkenin Sovyetler Birliği olduğunu anlatıyordu. Ancak 1980’li yıllardan sonra seyahat özgürlüğü ve çeşitli yollardan sıradan insanların dış dünya ile iletişim kurmaya başlaması ile hiçbir şeyin anlatıldığı gibi olmadığı ve dış dünyanın daha gelişmiş yaşam standartlarını, kişisel özgürlüklerini kendi ülkeleri ile karşılaştırınca bu durum Komünist Partiye olan inancı doğal olarak insanların Sovyetlerin çizdiği tozpembe dünya argümanının yalan olduğunu yani bu Sovyet ütopyasına olan inançlarını kırdı.

5. Liderlik: Gorbaçov, dış dünyada çok sevilen ve Soğuk Savaşın bitmesini sağlayarak bir kahramana dönüşse de ülkesinde getirdiği reformlarla ülkeyi zayıf düşürdüğünü ve yıkıma sebebiyet verdiğini düşündüklerinden pek sevilip takip edilen bir lider olmamıştır. Bunun yanında Gorbaçov sonrası gelen Boris Yeltsin ise, güçlü bir liderden yoksun olduğu için SSCB’nin çöküşünü engelleyememiştir.

Sovyetler Birliği’nin dağılması sürecinde Rusya’da büyük bir kaos ortamı mevcuttu. Gorbaçov ile girdiği güç yarışından Rusya Federasyonu Başkanı Boris Yeltsin galip çıkmıştı. Gorbaçov ise Komünist parti liderliğinden ve SSCB devlet başkanlığı görevinden istifa ederek emekli oldu. Bunun üzerine Yeltsin Sovyet Bayrağı’nın indirilerek yerine Rus bayrağının çekilmesini sağladı ve ertesi gün yani 26 Aralık 1991’de SSCB resmen feshedilerek eski SSCB’ye bağlı olan 15 cumhuriyette haliyle bağımsız olmuş oluyorlardı (Joly ve Daunt, 2022, s.1). Dugin’e göre (2010), 1991’de yıkılan SSCB, ulus devlet değildi çünkü burjuvaziye karşı duran emperyalist milli bir geleneğin son üyesiydi. Yine Dugin, Sovyetler Birliği’nin 3 aşamadan geçtiği belirtmiş ve bunlardan ilki mükemmeliyetçi bir sistemin kurulduğu Lenin ile gelen “Devrimci aşama”, ikinci aşama da Stalin’le gelen devletin “güçlenmesi ve genişlemesi aşaması” ve son olarak üçüncü aşama da ise Brejnev ile gelen “yıpranma ve çöküş aşaması”dır (s.33). Burada da görüldüğü gibi aslında Dugin, SSCB’nin zayıf düşmesi ve yıkılmasının temellerinin Brejnev döneminden kaynaklandığını belirtmiştir.

4.3. Sovyetler Dönemi: Lenin

Lenin ya da gerçek ismiyle Vladimir İlyiç Ulyanov, yani bilindik olan ismi ile Lenin, 1870-1924 yılları arasında yaşamıştır. V.İ. Lenin, Rus politikacı ve sosyalist devrimci olmasının yanında Leninizm ideolojisinin fikirsel lideri, Ekim Devrimi’nin önderi ve öncüsü ayrıca da SSCB’nin kurucusudur. Aynı zamanda Sovyetler Birliği Komünist

Partisi'nin de öncüsü olarak kabul edilen Bolşeviklerin ilk lideri ve Marksist teori ile felsefesinin bilimsel sosyalizmin açısından Marx ve Engels sonrası geliştiricilerinden biridir. V.İ. Lenin'in ilk ve en büyük hedefi, kapitalizmin anlaşmaz sınıfsal karmaşalarından proleter bir dünya devrimini oluşturarak toplumsal sınıf farklılıklarının bulunmadığı adil bir insan topluluğunun olduğu bir dünya yaratmaktır (Büyük Ansiklopedi, 1990). Lenin'e göre devlet ve sınıf egemenliği birdir, yani ona göre devletin oluşumu toplumun karşı sınıflara bölünmesi ve baskın olan sınıfın diğerini ezmesi için var olan bir organdır. Yani devletin karakteristik özelliğinde silahlı insan topluluğu, zindanlar, zorlayıcı kurumlar ve bürokrasi vardır. Bunlar kamu gücünün var olmasında kendini gösterir ve bunların tamamı kapitalist devlet modelinin sonucudur (Confort, 1975, s.48).

Lenin'e göre, burjuva devlet çeşitleri çoktur fakat bunların tamamı burjuva diktatörlüğünün aracı argümanlarıdır, Kapitalizmden komünizme geçişte ise bunların farklı siyasi özellikler göstereceğini ancak tamamının özünde değişmeden kalacağını ifade etmiştir. Bu nedenle tek çarenin "Proleterya Diktatörlüğü" olduğunu ve ancak bu şekilde sömürücülerin direnişlerinin kırılacağını ve sınıfsız topluma (komünizme) giden yolu hazırlayabileceğini belirtmiştir (Confort, 1975, s.48). Ayrıca Confort'a göre (1975), Lenin, sosyalizmden komünizme geçişi üzerinde durarak bu geçişin iktisadi temelini detaylandırarak anlatmıştır. O, sosyalist toplumu "herkesten yeteneğine göre, herkesi emeğine göre" sloganıyla örgütlemiş ve ona göre bu süreçte devletin yavaş yavaş yok olacağını ve nihayet komünizme geçişin sağlanacağını söylemiştir (s.49). Lenin'e göre, emperyalizm diktatörlüğünün olduğu bu çağda sosyalist devrimin sadece tek veya bir grup ülkede kurulabileceğini ve ancak bir tane ülkede zaferle sonuçlanabileceğini dile getirmiştir (s.42). Yine Lenin, eğer sosyalist devrimle proleter, iktidarı ele geçirecek olursa mülksüzleştirilenleri mülksüzleştirme ve direnişlerini kırma işlevi yerine getirildikten sonra da üstün bir sosyal sistem yaratma, emeğin üretkenliğini artırma gibi görevler ön plana çıkar (Lenin, 1999, s.146). Lenin, dönemin Rusya'sında proleterya diktatörlüğünün ilk işi toprak sahiplerinin, burjuvazinin zorla tüm mallarını ve bütün fabrikaları, demiryollarını, bankaları, ticaret gemilerini ve öteki üretim araçlarının tamamını mülkiyetini Sovyet Cumhuriyeti'ne geçirmek olduğunu söylemiş ve Lenin bu dediklerini yapmıştır da. Bu sayede toprak üzerinde özel mülkiyet kalkınca devlet, toprağın sosyalizasyonu adını verdikleri küçük ölçekli çiftliklerden kent işçisi ve yoksul köylünün birlikte çalıştığı büyük ölçekli sosyalist çiftliğe doğru kademeli bir geçiş sağlanacaktır (Lenin, 1999, s.160). Yine Lenin'e göre, Sovyet devlet örgütlenmesi sayesinde proleterya devrimi eski burjuva aygıtının tamamını parçalamış ve yok etmiştir. Ayrıca bunların tamamı tek parti iktidarı

sayesinde gerçekleşmiş çünkü tek parti olmasaydı sosyalist gelişme de olmayacaktı (Lenin, 1999, s.164).

şimdi Bolşevizm'i daha iyi anlamak için Bolşevik devrim aşamalarına bakıldığında, 30 Temmuz-23 Ağustos 1903 tarihleri arası dönemde Brüksel'de başlayarak Londra'da devam eden Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 2. Kongresinde ilk öneri olarak Lenin'in talebiyle beraber "Proletarya Diktatörlüğü" kavram olarak parti programına girmiştir. Bu düşünceye karşı olan Martov ise tüm insanlara güç verilmesini istemiştir. Bu tartışmalardan bir sonuç elde edilemeyince devrimci grup, Bolşevik (çoğunluk) ve Menşevik (azınlık) olarak ikiye bölünmüştür. Böylelikle Bolşeviklerin liderliğini Lenin, Menşeviklerin liderliğini ise Martov yapmıştır (Aslan ve Temel, 2023, s.4). Lenin'in çabalarıyla 9 Ocak 1905'te Rusya tarihinde ilk kez ulusal olan bir devrim hareketi gerçekleşmiştir. "Kanlı Pazar" olarak anılan bu dönemde sivil insanların üzerine ateş açılmıştır. Bu olayın akabinde birçok şehirde isyanlar çıkmıştır. Ayrıca köylülerin de ayaklanmasından faydalanan Lenin ve Trocki, Ekim 1917 tarihinde Petrograd' da ve ayrıca diğer yerlerde bulunan Sovyetleri Kerensky'nin başbakan olduğı hükümete karşı tüm halkı devrime davet etmişlerdi (Aslan ve Temel, 2023, s.4).

Lenin'in I. Dünya savaşı zamanlarında kaleme aldığı bir yazısında, savaşın her ne kadar kapitalistlerin faydasına gözüksede artıynetleri sonucu doğmadığını belirtmiştir. Ona göre savaş, kapitalizmin kurduğı bağ ve ilişkilerin sonsuz çokluğu tarafından doğmuştur. Ayrıca Lenin'e göre, iktidar devrilip proletaryaya geçmediğı müddetçe hiçbir sınıfın kendini bu emperyalist savaştan kurtarmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Savaşın son bulmasını sadece iktidarın proletaryaya geçişi durdurabilir. Bu ise tüm dünya da cephe hattının bölünmesinin başlangıcını oluşturacak ve proletarya ancak bu sayede insanlığı savaşların bu korkunç yıkımından kurtarabileceğini ifade etmiştir. Yine Lenin'e göre, işçi temsilcilerinin Sovyetlerini yaratarak, Rus devrimi, daha şimdiden Rusya proletaryasının sermaye cephesini yarma görevini üstlenecek bir hal aldığını söylemiştir. Ayrıca o sıralarda devam eden I. Dünya savaşının kendince nedenlerini ve Rusya'da devrimin zorunluluğı doğrultusunda fikirlerini paylaşmıştır (Kalay, 2013, s. 28). Devrim sonrası Lenin'in Barış Bildirgesi'ne kayıtsız kalmayan İttifak Devletleri olarak Avusturya-Macaristan, Osmanlı, Bulgaristan ve Almanya ile Sovyetler Birliğı arasında 3 Mart 1918 tarihinde Brest-Litovsk şehrinde barış görüşmeleri yapıp anlaşma sağlanmıştır. Rusya I. Dünya Savaşında büyük bir bedel ödemiş ancak Lenin'in bu barış hamlesiyle ülkesini savaştan çıkarmıştır (Aslan ve Temel, 2023, s. 4).

Sovyetler Birliği'ne Ekim Devrimi ile gelen Bolşevik doktrininin temelleri Alman klasik felsefesine ve özellikle Hegel'in oluşturduğu düşünce yapısına aitti. Hegel'in felsefi geleneği din gibi üstünlük atfeden fikirleri reddeden Marksizm ile bütünleşmiştir. Bunlara göre din proletaryanın gelişmesini ve refah bir yaşam talep etmesine engel olan zararlı bir uyuşturucu şeklidir (Saraç, 2019, s.78). Marksist ideolojiyi savunan Sovyetlerin ana hedefi; aile, din ve sivil toplumdur. Bunlar, devletin halk üzerindeki tam denetimini engeller. O yüzden de Sovyetler Birliği, bu engelleri kaldırmak için dinin ya da dindar insanların fiziksel olarak ortadan kaldırılması gerektiğini düşünen ilk devlettir. Bu doğrultuda Lenin, kilise ve devleti birbirinden ayırarak Kiliselere ait tüm mal ve arazilere el konularak onlardan alınmasını sağladı. Bu politika doğrultusunda da SSCB'de tüm din kurumları kapatıldı ve dini yayınlar yasaklandı (Maltsev, 2017, s.113). Ayrıca Sovyet dil politikası da devrimden önce ve sonraki ilk yıllarında Lenin'in milletler politikasına dayanıyordu. Bu politikayı devrim öncesi için örneklendirdiğimizde Bolşeviklerin 1914'ün ortalarında Devlet Duma'sına sunmak üzere hazırladıkları "milletlerin eşitliği ve millî azınlıkların savunması" başlığını içeren yasa tasarısında da herhangi bir dil veya millet için herhangi bir ayrıcalığın olması anayasaya aykırı görülmüştür. Ancak bu eşitlik anlayışı Lenin'in devrim sonrası yazılarında görünmemeye başladı. Hatta yine Lenin'in, 1919 sonunda Pravda gazetesinde yayınlanan bir yazısında ise Rusçaya yabancı dillerden gereksiz birçok kelimelerin sokulduğuna itiraz ederek bununla ilgili Lenin, "gayri Rus halkların demir yumrukla yönetilmesi gerektiği" şeklinde bir düşüncesini belirtmiştir (Uzman, 2017, s. 45). Ayrıca Bolşeviklerin yönetime geldikleri zamanda Baltık Devletleri, Polonya, Finlandiya ve Ukrayna ülkeleri egemenliklerine kavuşmuşlardı. Ancak Kafkasya ve Asya'daki Müslüman devletler ise federalizmi benimseyip, merkezle de bağlarını iyice azaltmışlardı. Bolşevikler olası bir dağılmayı engellemek için 2 Kasım 1917 yılında Rus Halklarının Hakları Deklarasyonu'nu yayınladılar. Bu Deklarasyon, Halk Komiserleri Konseyinin bundan sonra uyacağı prensipleri şu şekilde sıralamıştır: 1. Rus halkının eşitliği ve bağımsızlığı, 2. Ayrılarak egemen bir devlet kurmak da dahil olmak üzere, Rusya halklarının kendi kaderini tayin hakkı, 3. Milli ve dini konularda olabilecek her türlü ayrıcalıkların ve kısıtlamaların ortadan kaldırılması, 4. Rusya coğrafyasında yaşayan tüm milli azınlık halkların ve etnik grupların serbestçe gelişmesine olanak tanımak. Ayrıca bu bildirgeyi bizzat Lenin ve Stalin birlikte imzalamıştır (Kılınçkaya, Omarbekov ve Egamberdiyev, 2019, s.13). Lenin, Rusya da yaşamakta olan ve baskı altına alınmış olan milletlerin güvenini sağlamak için bir kararname çıkarmanın yeterli olmayacağını düşünüyordu. Bunun için buldukları çözüm ise propaganda ve ajitasyon politikası

geliştirmek olmuştur (Karabayram, 2011, s. 64). Bu Bolşevik iktidarı, bir yandan milliyetlerin güvenini kazanmaya çalışırken diğer yandan ise yerelde bulunan Bolşevik partiler vasıtasıyla bu milletleri kendi kontrolleri altına almaya uğraşmışlardır. Bu kontrol yeteri düzeye erişince, Bolşeviklerin self determination teori ve uygulamalarını da hissettirmeden derece derece merkeziyetçiliğe dönüştürmüşlerdir (Kılınçkaya, Omarbekov ve Egamberdiyev, 2019, s.13).

Bolşevik Devrimi'nin gerçekleşmesinden kısa bir süre sonra, zaman geçtikçe bu siyasal sistemin gerçek temel dayanakları da gün yüzüne çıkmaya başlamıştı. İşte Lenin'in temel aldığı bu dört dayanağa istinaden günümüz dünyasında ilk totaliter tek parti diktatörlüğünü kurma çabasına girmişti. Bunlar sırasıyla; a) Rusya içinde tek hâkim gücün Komünist Partisi olmasını sağlamak, b) Ekonomik gücün düzenleyicisi olarak ağır sanayi ürünü olan endüstri kuruluşlarını kurmak, c) Ekonomiye ve ideolojiye dayanan ülke menfaatlerinin temellendiği Kızıl Ordu. d) Ülkenin içerisinde her şeyi kontrolünde tutacak olan "Gizli Polis Teşkilatı" (Akarslan, 1994, s. 202). Ayrıca 20. yüzyıl komünizminin en güzel anlaşılabilceği yer Leninizm'in şekillendirdiği SSCB'dir. Lenin'in, Marksizm'e ilave ettiği en temel şey devrim sürecinde geliştirmiş olduğu lider parti argümanıdır (Türküne, 2007, s.129). Aslında Lenin, bu nedenle otonomizasyonu kabul etmeyerek tam bir eşitlik anlayışını ele alıp tüm Sovyet ülkelerinin yeni bir ülke olarak birleşmesini dile getirmiş, hatta bu önerisini 1922 yılındaki 1. Sovyet Kongresinde de kabul edilmesine rağmen 24 Ocak 1924 tarihinde Lenin'in vefat etmesinden sonra hazırlanan anayasa değişiklikleriyle birlikte SSCB özelinde sadece isim olarak kalmış ancak temelde üniter bir devlet sistemiyle Sovyetler yönetilmiştir (Kalay, 2013, s.34). Aslında buradan da anlaşıldığı üzere Lenin, Sovyet sistemini kendi düşünce yapısında şekillendirdiği gibi mükemmel bir toplum düzeni oluşturmak ve bu doğrultuda politikalar geliştirmek istiyordu. Ancak 54 yaşında ölünce yol arkadaşlarının özellikle de Stalin'in Sovyet politikalarında yaptığı değişiklikler ile yarattığı Sovyetlerin Lenin Sovyetleriyle bir alakası kalmamıştır.

4.4. Sovyetler Dönemi: Stalin

Josef Stalin olarak bildiğimiz ve asıl adı Kosif Visaryonoviç Cuğaşvili (1878-1953) olan Gürcü kökenli Sovyet devlet adamıdır. Stalin, 1922-1953 yılları arasında SSCB Komünist Partisi Genel Sekreterliği görevinde bulunmuş ve bu süre zarfında Marksizm

ideolojisine dayalı olan Leninist yoruma uygun fikirleri Leninizm olarak resmileştirmiştir (<https://tr.wikipedia.org>, 2023). Ayrıca Stalin, SSCB'yi endüstriyel ve askerî açıdan büyük bir süper güce dönüştüren Lenin'den sonra gelen 2. başkanıdır. Çarlık Rusyası döneminde kod isim olarak “Çelikten” anlamına gelen “Stalin” adını kullanmıştır. Yaklaşık 30 yıla yakın olan iktidarı döneminde Stalin, ülkeyi demir yumrukla yönetmiş ve bu dönemde Sovyetler ileri sanayi ülkesi olmuştur. İngiliz Başbakanı Winston Churchill, Stalin'in ölümünden sonra, söylediği Stalin'in geri kalmış ve karasaban kullanan bir ülkeyi iktidarı döneminde nükleer silah dahil olmak üzere büyük bir güce kavuşturduğunu söylemiştir. SSCB olarak Rusya, Stalin döneminde tarihte hiçbir zaman sahip olamadığı bir güce ulaşmıştır. Bu dönemde Avrupa'nın yarısı fiilen Moskova'ya bağlanmıştır (Berktaş, 2019, s.5). Stalin, 1905'teki “Kanlı Pazar” katliamını yönetmiş olan Çarlık ordusundan olan General Fyodor Griyazanov'a düzenlenmiş olan suikaste bulunan şahıslardan bir tanesi de odur. Yine Stalin, Bakü'de olduğu yıllarda Müslüman olan işçiler arasında da örgütlenme faaliyetleri göstermiş ve Bolşevik grubu için petrol zenginlerinin rızası dışında yani onlardan zorla para yardımı toplamıştır. Yine bu dönemlerde Kafkasya'da bulunan Bolşevikler tarafından Lenin'den sonra en çok sevilen şahıs olmuştur (Martı, 2020, s. 9). Stalin Şubat Devriminden sonra sürgünden nihayet Petrograd'a dönmüş ve 1922 yılında ise SBKP Genel Sekreteri olarak seçilmiştir. Lenin'in ölümünden sonra kolektif bir idare yönetimi devralmış ancak bu yönetim seçimden sonra tüm yetkiyi Stalin'e devretmiştir. Lenin'in ölümünden sonra ilk fikir ayrılığı 1923 yılında Stalin ve Troçki arasında sanayileşme konusu yüzünden yaşanmıştır. Ayrıca yine Troçki ve arkadaşları NEP politikasına karşı çıkarak Stalin'in en büyük muhalifi olmuştur (www.evrensel.net, 2020). Ayrıca Troçki, bununla yetinmeyip Lenin'den sonra kendisinin sekreter olması gerektiğini ifade ederek seçim yapılmasını talep etmiş ve kaybetmiştir (Görgeç, 2021, s. 236). Stalin, yine Troçki'nin 1924 sonundaki “kesintisiz devrim” savına karşı çıkarak tek bir ülke yönetiminde sosyalizm savını benimsemiştir. Stalin, pes etmeyen Troçki ve taraftarlarını 1929'da sürgüne göndermiştir. Akabinde Stalin'in ekonomik politikalarının başarı göstermesi ve Sovyet iktidarının gittikçe sağlamlaşmaya başlaması muhalefet edenlerde büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır (www.evrensel.net, 2020).

Josef Stalin, iktidarı döneminde koltuğunu güçlendirmek ve tüm kontrolü eline almak için SSCB Komünist Parti'nin politikalarını belirleyen Polit Büro'yu kurmuştur. Moskova Hükümeti, Stalin'in isteği doğrultusunda 27 Aralık 1927 tarihinde toplanmış olan 15. Komünist Partisi Birliği Kongresi'nde aldığı kararla tüm muhalifleri ya istifaya zorlamış ya da sınır dışı etmiştir (Görgeç, 2021, s.236). Bu dönemde Bolşevik iktidarı

ayrılma eğilimde olan tüm milletlerdeki milliyetçi hareketleri bastırmış ve bunlara liderlik edenleri bir şekilde saf dışı bırakarak bu milletleri Sovyet Federasyonuna entegre etmeyi başarmışlardır. Bu sayede tüm SSCB içindeki milliyetçi gruplarla Komünist grupları kaynaştırarak kitleler üzerinde tam bir hakimiyet sağlamayı başarmışlardır. Yine SSCB'nin kuruluş döneminde içinde yaklaşık 175 etnik unsur barındırmıştır (Özel, 2014, s.106). Lenin hayattayken “enerji kalkınmanın temelidir ve Sovyet iktidarı elektrifikasyonla sağlanır” görüşünü paylaştığı için ölümünden sonra Stalin ile ağır sanayi üretimine ağırlık verilmiştir. Ayrıca yine bu dönemde tarımda kolektivizasyona geçilerek araziler Kolhoz ve Salhoz'lara bölünmüş ve bu sayede SSCB ülkesi içinde toplamda 210 bin adet kolhoz çiftliği, 6 bin adette tarım istasyonu kurulmuştu ve ayrıca bunlar içinde 500 bin kadar traktör hazırlanmıştı (www.evrensel.net, 2020). Belli bir plan ve program dahilinde bunları yapmaya çalışan Stalin, SSCB içinde planlı ekonomik kalkınma için 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlatmıştı. Bu planla ilgili de şöyle düşünüyordu. Kolektif olan çiftliklere ve direk devlet tekelinde olan diğer çiftliklere yaklaşık olarak 240 bin sayıda traktör ve traktörler sayesinde de toplamda yaklaşık olarak 3.100.000'e yakın bir beygir gücü sağladığını söylemişti. Ayrıca da Stalin, bu tarıma aktarılan gücünde oldukça iyi bir güç olduğunu ve bununla kapitalizmin köklerinin kırsal alandan sökülebileceğini düşünmüştür. Görüldüğü üzere Stalin döneminde kolektivizasyon sürecinde sadece teçhizat konusunda ilerleme sağlanmamış aynı zamanda bu kalkınma planının başarıya kavuşması için planlamadan sorumlu 23 bin komünist köylere gönderilmiştir. Yine bu dönemde devlet çiftliklerine ve kolektif çiftliklere yaklaşık 2 milyon biçerdöver ve traktör şoförü, 111 bin teknik ve zirai uzman, hayvancılık ve çiftçilik birimlerine bağlı 1.600.000'den fazla işçi ve sayman görevlendirmiştir (Züganov, 2010, s. 25). Stalin, oluşturduğu koordinasyon ekibiyle üstün bir çalışma ve azimle 1. Beş Yıllık Kalkınma hedefine 4 yıl 3 ay gibi bir süre de ulaşabilmiştir. Yine Stalin kendi döneminde 2. Beş Yıllık Plan dahilinde 4500 fabrika ve enerji üretimi yapan tesisleri açmayı başarmıştır. 3. Beş Yıllık Plan dahilinde ise sadece 1938-1941 yılları arasında ki dönemi kapsar ve bu dönemde bile 3 bine yakın sanayi tesisi kurdurmayı başarmıştı. Bu sayede 1940 yılının sonuna kadar 1913 yılı Rusya'sının 12 katı kadar ağır sanayi tesisi açılmıştır (www.evrensel.net, 2020).

Yine Stalin kendi iktidarı döneminde Komünist Enternasyonal aracılığıyla Leninizm'i yurtdışına yaydı ve bunu da 1930'lu yıllarda, özellikle de İspanya da yaşanan İspanyol İç Savaşı'nda Avrupa'da bulunan anti-faşist tarafa yardım etti. 1939'da Polonya'yı işgal eden Nazi Almanyası lideri Hitler ile Sovyet lider Stalin arasında bir saldırmazlık paktı imzalandı. Ancak Hitler, 1941 yılında SSCB'yi işgal etmeye

çalışarak anlaşmayı geçersiz kıldı. Bu II. Dünya Savaşı sonunda Kızıl Ordu Almanları püskürttü ve 1954'te Berlin'i ele geçirdi. SSCB, II. Dünya Savaşı sonrası işgal ettiği Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yeni sosyalist devletler kurdu ayrıca Kuzey Kore ve Çin'de de Sovyet desteğiyle sosyalist görüşe sahip olan hükümetlerin kurulmasına yardımcı olundu. Bu dünya savaşından sonra ABD ve SSCB iki süper güç olarak çıkarken Stalin ülkesini 1949 yılında nükleer bir güç haline getirmeyi başarmıştır (<https://tr.wikipedia.org>, 2023). II. Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasıyla Stalin, ülkesinde ve diğer müttefik ülkelerde büyük bir kahramana dönüşmüştür. Hatta öyle ki Stalin'in kendine olan özgüven ile Napolyon ordularına diz çöktüren ve Viyana Kongresi'ne "Avrupa'nın kurtarıcısı" olan bir komutan gibi gitmiş olan Çar I. Alexander ile kıyasladığı rivayet edilir. Ayrıca bu dönemde Stalin'in kendine ve merkezî otoritenin müdahale kabiliyetine olan gücüne güvenerek Rus olmayan kimi devletçiklere deneme amaçlı olarak çeşitli kültürel otonomiler tanıdığı görülmüştür (Aksakal, 2009, s. 26). Yine Stalin'in emri ile 1930'lu yıllarda müttefik olan bütün cumhuriyetlerde "Üçlük (Troyka)"lar oluşturuldu. Bunların amacı okulda, üniversitede, bürokraside yani nerde olursa olsun rejimden hoşnut olmayanları bulup ifşa etmektir (Gahramanlı, 2019, s.171). Gide, (1992) bir gezi günlüğünde gördüklerini şu şekilde anlatmıştı. Sovyetler Birliği'nin giderek değiştiğini ve bunun onu korkuttuğunu ayrıca da SSCB'deki Rus devletinin durumunun gittikçe de kötüye gittiğini söylemişti. Hatta belki de daha da ileri giderek SSCB'nin beklentisinden çok uzaklaştığını ifade etmişti (s. 83). Ayrıca Gide, Sovyet toplumunda meydana gelen durgunluğun Stalin'in çözüm bekleyen en ciddi ve en önemli sorunlarından olduğunu belirtmiştir (s. 33). Buradan da anlaşıldığı üzere Stalin iktidarı döneminde hızla büyüyen gelişen SSCB'nin aslında Stalin'in son dönemlerinde de sanayi ve ekonomide bir çeşit durgunluk içine girdiği ve gelişmenin yavaşladığı ortaya çıkmıştır.

4.5. Sovyetler Dönemi Dış Politikası

SSCB'de dış politika, SBKP Merkez Komitesi Dış Politika komisyonu veya partinin en yüksek karar organı olan Politbüro tarafından belirlenmiştir. SSCB dış politikası, reel politik kaygıyla belirlenen Marksist ideoloji etrafında şekillenmiştir. Dış politika gereği yapılacak operasyonlar ise, Dışişleri Bakanlığı tarafından koordine edilirdi (Riasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 554). SSCB döneminde Sovyet dış politikası gereği, Komintern, Comecon, Varşova Paktı ve Kominform Batı bloku ülkelerine karşı Doğu bloku ülkeleri tarafından oluşturulan örgütlerdir. Şimdi sırasıyla bu kuruluşları açıklayacak olursak; Komintern (1919-1943) veya Komünist Enternasyonal, Rusya merkezli olan

dünya komünizmini savunmak için kurulan birleşik bir uluslararası komünist parti birlikteliğidir. Comecon, Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi 1949'dan 1991 yılına kadar Sovyetler Birliği kontrolünde olan Doğu Bloku ülkelerini ve dünyadaki diğer komünist devleti kapsayan ekonomik bir işbirliği örgütüdür. Ayrıca bu örgüt yani Comecon, Doğu Bloku'nun Batı Bloku ülkelerinin Avrupa'da Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (OECE) kurmalarına verilmiş bir cevap niteliğiyle kurulmuştur. Varşova Paktı, 1955 yılında Soğuk Savaş döneminde SSCB ve Avrupa'nın doğusunda bulunan Sovyet uydu devletleri arasında kurulan bir toplu savunma örgütüdür. Varşova Paktı da, NATO'nun kurulmasına tepki olarak kurulmuştur. Kominform (1947-1956) ise, Komintern'in 1943 yılında kapatılmasından sonra Sovyet denetiminde olan Leninist parti iktidarları arasındaki eylemleri koordine etmek için kurulmuştur (<https://tr.wikipedia.org>, 2023).

Sovyet dış politikasını dönemlere ayırarak incelediğimizde, Lenin dönemi olan 1918-1924 yılları arasında Sovyet Rusya'da Lenin, komünizmin yayılması ve ekonomik aksaklıkların giderilmesine uğraşmış, bu amaçla da “Yeni Ekonomik Politika (NEP)” ismiyle yeni olan bir ekonomik plan yapılarak küçük işletmelerin yaptığı ticaret serbestleştirilmiştir (Karadiken, 2011, s. 5). Ayrıca yine Lenin kendi döneminde, barış eksenli bir dış politika izleyerek bu doğrultuda Türkiye, Polonya, İran, Baltık ülkeleri ve Afganistan ile de saldırmazlık antlaşmaları imzalamışken, İngiltere ve Almanya ile de dostluk ve ticaret anlaşmalarını imzalayarak dış politikada yapıcı olmaktan yana olmuştur. Ayrıca Lenin'den sonra SSCB'nin başına geçen Stalin de iktidarının ilk dönemlerinde kişisel gücünü arttırmak, ülkede sosyalizmin yerleşmesini sağlamak, sermaye oluşturmak, ticari faaliyetleri geliştirmek ve diplomatik olarak tanınma niyetiyle dış politikada tarafsız ve saldırmazlık politikası gütmüştür (Salep, 2012, s.325). Sovyet idarecilerinin devletin kurulduğu ilk yıllarındaki temel amaçları SSCB'yi uluslararası arenada tanıtmak ve tanınmasını sağlamak olduğu için Komünist Enternasyonalı destekleyerek Almanya ile 1922'de Rapallo Anlaşmasını imzalamıştır. Bu ılımlı dış politika sayesinde 1924 ve sonrasındaki süreçte başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupalı devlet, Çin, Meksika ve Japonya SSCB'yi tanımıştır. Sovyetler Birliği, 1930'lu yıllarda Milletler Cemiyeti'ne de üye olmuştur ancak Almanya ve Japonya'nın yayılmacı siyaseti üzerine SSCB'de dış politikada ABD, Fransa ve İngiltere'yle birleşerek taraf olmuştur. Ayrıca Stalin, 1929 yılında Sovyetlerin batı sınırlarını güvence almak için Doğu Avrupa'daki devletlerle Litvinov Protokolü'yle Saldırmazlık Anlaşması imzalamıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.555). Ancak Stalin'in dış politikada barışa ağırlık vermiş olması 22 Haziran 1941 yılında Almanların Sovyetlere saldırması ile kökten değişmiştir. Bu dönemde Stalin,

Litvanya, Estonya, Finlandiya ve Letonya'yı işgal etmiştir. Ayrıca II. Dünya Savaşı ile değişen Sovyet dış politikası, Stalin'in 5 Mart 1953 tarihinde ölümüne kadar sürmüştür (Salep, 2012, s. 325).

II. Dünya Savaşı öncesi Fransa ve İngiltere Almanların Versay anlaşmasını “Almanların yaşam sahası (lebensraum)” dediği yerleri işgal ederek ihlal etmesine karşı çıkmazken SSCB tek başına karşı çıkmaya çalışmış, bu politik duruşta yalnızlaştırılınca oda politik duruşunu değiştirip Almanya ve Japonya ile Saldırmazlık Anlaşması imzalayıp bu anlaşmalar doğrultusunda da Doğu Polonya, Belarus ve Ukrayna'yı işgal etmiştir (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.560). 1941 yılı Haziran'ın da Hitler, Sovyetler Birliği'ne Doğu Avrupa üzerinden 240 Tümenle Barbarossa Harekâtı adı ile eş zamanlı saldırmıştır. Bu beklenmedik saldırı karşısında tutunamayan Sovyet Ordusu Moskova'ya kadar geri çekilmiştir. Ayrıca ezici bir güçle saldıran Alman birlikleri kuzeyde Leningrad, doğuda Moskova önlerine ve güney de ise Ukrayna'yı alarak Stalingrad'a kadar olan toprakları işgal etmişlerdir. Rus steplerinde kış şartlarının zorluğu Nazi Askerinin buna hazırlıklı olmaması ve Alman savaş hattının büyüklüğü Alman ordusunu yavaşlatmıştır. Bunun yanında Japonların Pearl Harbor üssüne saldırması ABD'yi de müttefiklerin yanında savaşa dahil etmiş ve ABD'nin İngiltere'yle beraber Sovyetlere yardım göndermesiyle Alman ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Almanların, Mısır'da yenilmesi Normandiya çıkarmasına engel olamamaları yavaşça Alman ordusunu yenilgiye itmiştir. Yine Kızıl Ordu 1943 yılında tüm Sovyet topraklarını Alman işgalinden kurtarmış ve Alman topraklarında ilerlemeye başlamıştır. Sovyet ordusu, Müttefiklerle birleşerek girdiği Berlin'de 9 Mayıs 1945 yılında savaşı bitirmiştir. Bu süreçte Japonlardan da Mançurya, Sakhalin ve Kurile adalarını alarak topraklarına katmıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.565). Bu savaş döneminde Sovyetler Birliği, müttefik devletlerle beraber Atlantik Antlaşmasıyla Birleşmiş Milletler'in kurulmasını sağladı. Yine bu sürede İngiltere ile 20 yıllık barış anlaşması imzaladı. Aslında savaş döneminde yapılan Yalta Konferansı sonrasında müttefik devletler Stalin'e bir çeşit serbestlik sağlamışlardı. Hatta Stalin bu serbestlik gereği Doğu Avrupa Ülkeleri üzerinde hegemonya kurabilmişti (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.567). İlerleyen süreçte SSCB ile ABD'nin Sovyet karşıtlığı politika izlemesi yüzünden arası açılınca dünya iki kutuplu bir yapıya sürüklenmiştir. Bu dönemde ABD Başkanı Harry Truman, Sovyet etkisinin Doğu Avrupa'nın etkisi altına girdiğini dile getiren ilk politikacı olmuştur. SSCB, Soğuk Savaş döneminde kurduğu Kominform sayesinde birçok ülkede Komünist partilerin güçlenmesini

sağlamıştır. Bunun en güzel örneği ise Mao ile gelen Çin Halk Cumhuriyeti'dir (Riasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 583).

2. Dünya savaşı sonrasında Avrupa'da, Sovyetler Birliği'nin karşısında durabilecek bir güç kalmamıştı. Bunun farkında olan SSCB yönetimi güneye inmek ve Boğazlarda hakimiyet tesis edebilmek amacıyla önce Türkiye'ye 19 Mart 1945 tarihinde bir nota verdirerek geçerlilik süresinin bitmeye yaklaşan 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasını geçerlilik süresi 7 Kasım 1945 tarihinde bittiğinde tekrardan yenilenmeyeceği iletilmiştir. SSCB bundan sonra da İngiltere, Amerika ve Türkiye'ye, Montrö Boğazlar Sözleşmesi hükümlerini değiştirmek istediğini de bir nota ile bildirmesi üzerine gelişen durumu ABD Savunma Bakanı James Forrestal kaleme aldığı hatıralarında bu olaydan şu şekilde bahsetmiştir. 7 Ağustos 1946 tarihinde Sovyet yönetiminin gönderdiği nota ABD hükümetine iki seçenek sunmuştu: 1- SSCB yönetimine verilecek sert bir protesto ile yetinip bir kenara çekilmek, Türkiye hükümeti ve SSCB hükümetini kendi başlarına yalnız bırakmak; 2- Kararlı bir şekilde tavır edinerek, sonuçları ne pahasına olursa olsun, Türkiye'nin yanında kararlı bir şekilde duruş sergileyerek SSCB'ye karşı gelmekti (Küçükvatan, 2011, s.74).

Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği'nin dış politikasında en çok takip ettiği ülkeler ABD ve Çin olmuştur, ancak dış politikada önemsedığı diğer bir konu da Avrupa bütünleşmesi olmuştur. Stalin, Avrupa da herhangi bir bütünleşme olmasını istemiyor ve bu tür yapıları kendi ülkesine potansiyel tehdit olarak kabul ediyordu. Bu nedenle bu birliği her fırsatta propagandalarla karalamış ve bunu Batı Avrupa'yı SSCB sınırında güvenlik kordonu oluşturmaya çalışmakla suçlamıştır. Aslında Avrupa bütünleşmesine farklı bir açıdan baktığımızda bu bütünleşmenin, Sovyet ideolojisinin antitezi olduğunu görmek mümkündür (Aras, 2017, s.301). Bu nedenle de Sovyet yetkililerin neden bu bütünleşme ya da "Ortak Pazar" gibi yapılara karşı oldukları anlaşılabilir bir hal almaktadır. 1953 yılında Stalin'in vefat etmesinden sonra iktidara gelen Kruşçev döneminde Sovyet dış politikası "barış içinde bir arada yaşama" sloganı şeklinde benimsenmiştir (Salep, 2012, s. 325). SSCB'nin yeni lideri Brejnev döneminde ise, iç ve dış politikada milliyetçi bir çizgi benimsenmiştir. Bu dönemde Sovyet dış politikasında yumuşamaya gidilerek Batı ile ticaret hacmi arttırılmaya çalışılmış ve ayrıca SSCB'ye Batı teknolojisinin transferini sağlamak amaçlanmıştır (Karadiken, 2011, s. 5). Fakat bu yumuşama döneminde bile Sovyetler Batı bloğuyla olan güç savaşından geri durmamıştır. Buna en iyi örnek ise, bu dönemde BM Güvenlik Konseyi'nde görevli Rus diplomat olan Andrey Andreyeviç Gromiko'dur. Gromiko, BM Güvenlik Konseyi'nde SSCB adına altına imzasını koyduğu

neredeyse tüm kararların vetoları kendisine aittir. Bu nedenle adı “bay hayır”’a çıkmıştır (Tellal, 2007, s.531). Ancak SSCB’nin Afganistan işgali ve ABD’nin Vietnam yenilgisi yumuşama dönemini sona erdirmiştir. 1980’lerde Sovyetlerin içinde olduğu ekonomik çıkmaz gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Stalin döneminde SSCB ekonomisi dünyanın en büyük iki ekonomisinden biri iken bu Brejnev döneminde orta düzeyde bir devlet ekonomisine dönüşmüştür (Karabayram, 2011, s.83). Burada anlaşılması gereken husus şudur ki, Sovyet dış politikasının Batı’ya karşı ılımlı eğilimi Ekonomik kaygılar sebebiyledir fakat bu durum bile Soğuk Savaş’ın jeopolitik düşünce yapısının dış politikadaki etkisini yadsıyamaz bir durum haline getirmiştir (Güler ve Teke, 2021, s.9). Yani Sovyetler Birliği, iç ve dış politikalarını o kadar uzun zaman Batı bloğu üzerine şekillendirmişti ki artık karşı bir düşman ya da ötekileştirilmeyen bir güç olmadığı zaman haliyle Sovyet politikasında bir anlam kazanmayınca da politik düşünce destek bulamıyordu. Gorbaçov’un reform programlarının kitleleri bir araya getirememesinin ortak bir payda da buluşturamamasının temel nedenlerinden biri de bu olmuştur.

4.6. Sovyetler Dönemi Avrasya Politikası

Sovyetlerde Avrasyacılık düşüncesi, 1. Dünya savaşı sonrasında Rusya’da meydana gelen değişikliklerden sonraki süreçte gelişmiştir. Yine bu düşünce olan Avrasyacılık fikri, Sovyetlerin çöküşü döneminde 1980’li yıllarda başlayarak 1990’lı yıllarda ise artık herkes tarafından kabul gören bir politika haline gelmiştir. Görüldüğü gibi Avrasya politikası Sovyetlerin yeni kurulurken ve çökerken ki dönemlerinde sarıldıkları yani devletin zayıf olduğu anlarda benimsenen bir politika olmuştur (Yılmaz, 2015, s.113). Daha açık bir ifade ile Avrasya sahası üzerine geliştirilen politika Sovyetlerin zayıf olduğu kuruluş ve yıkılış dönemlerinde kendine yer bulabilmiştir. Bu nedenle de Avrasyacılık politikası yayılcı politikalara karşı Rusların ileri sürdükleri yaşam alanlarını ifade ettiği fikrini düşündürebilir. Yani bu yeni dönemdeki ideolojinin olgunlaşma süreçlerini değerlendirdiğimizde, 1980’lerden itibaren birkaç dönemden geçtiğini varsayabiliriz: Bunlardan birincisi; 1985-1990’lı dönemlerin ilk senelerini yani Sovyetler Birliğini kapsamaktadır. Bu süreçte kendilerini Yeni Avrasyacı olarak niteleyen Haydar Cemal ve Aleksandr Dugin gibi aydınlar ön plana çıkmaktadır. Aleksandr Dugin, 1989’da Sovyet Edebiyatı dergisinde yayınlamış olduğu “Proleter Dönemin Sonu” ve “Kıta Rusya’sı” gibi makaleler ile kendi Avrasyacılık fikirlerini açıklamıştır (İsmayıl, 2016, s.128). Yine bu doğrultuda Avrasyacılık düşüncesine dayandırıldığı bu coğrafyaya bakacak olursak, Sovyetler Birliği’nin yıkılışı, Avrasya’nın merkezinde jeopolitik bir boşluk meydana

getirmiştir. Bu bölge için bir dönüm noktasıdır çünkü akabinde önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan bir tanesi tarihte ilk kez ABD'nin Avrasya'nın güney sınırı olan İran körfezi ve Çin'in sınırlarına kadar olan o Avrasya'nın eski Sovyet üyesi ülkelerin olduğu alanlara nüfuz etme imkânını bulmuş olmasıdır. Yüzölçümü olarak dünyanın en büyük kıtası olan Avrasya ve içinde bulundurduğu enerji kaynakları ve jeopolitik konumu bakımından dünyanın en önemli bölgesidir (Kurbanov ve Arı, 2006, s.13). Bu Avrasya politikasını da kısaca özetleyecek olduğumuzda Avrasyacılığın, uluslararası arenada oluşan yeni yapı içerisinde gerçekleşen bu durumla ilgili Rus dış politikası yapımcılarının hem iç politikada hem de dış politika da toplumsal, siyasi ve ekonomik problemlerin çözümü için ileri sürülen bir siyasi harekettir (Mangır, 2020, s.194). Bunun yanı sıra Avrasya Birliği Projesi'nin kökenini oluşturan temel Teorik Çerçeve'yi incelediğimizde de Avrasyacı düşünce sisteminden olan bu yaklaşımın düşünce dünyasına 20. yüzyılın başlarında dahil olduğunu söylemek mümkündür. Bu düşüncenin çıkmasının en büyük nedeni Rus İmparatorluğunun Batılı mı yoksa Doğulu mu olduğu tartışmalarına dayanıyor. Avrasyacılık, 20. yüzyıl ile beraber ortaya çıkmış olmasına rağmen, Sovyetler Birliği zamanında bu politika resmi olan Sovyet politikasına uygun olmadığından çokta önemsenmemiştir. Çünkü SSCB güçlendiğindeki politikası yayılcı devlet anlayışı gereği sadece Avrasya değil Sosyalizme gönül veren tüm coğrafyalar Komünist Sovyetlerin yaşam sahası olarak düşünülmüştür. SSCB'nin dağılmasından sonra eski SSCB coğrafyasında tekrardan gündeme gelen Avrasyacı düşünce, Rusya'da dış politikanın belirlenmesinde bir düşünce tarzı ve toplumsal kimlik olarak etkili olmuştur. Avrasya Birliği projesini teorik olarak temellendirenler, SSCB kurulduktan sonra komünizm düşünce yapısıyla ters düştükleri için sürülmüş ve kaçmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla Avrasya Birliği projesinin kökeni 1917 sosyalist devrimi sonrası ülkeden kaçan Nikolay Trubetskoy, Peter Savitski ve Georgyi Vernadski gibi kişiler oluşturmuştur. Sovyetler Birliği döneminde bile Avrasyacılık anlayışı tam anlamıyla ortadan kalkmamıştır. Gumilyov, bu dönemde Rusya'nın Batı ile ittifak yapmak yerine Avrasya Birliği'ni tercih etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle günümüz Avrasyacılarına göre, Gumilyov klâsik Avrasyacılık düşüncesi ile günümüz Avrasyacılığı arasındaki bağı sağlayan bilim adamıdır (Munasipova ve Ydyrys, 2015, s. 60).

4.7. Sovyetler Gorbaçov Dönemi Politikası

Mihail Sergeyeviç Gorbaçov, 1931 yılında Rusya doğumlu olan lider SSCB'nin son lideridir. Komünist Parti başkanlığında olan Chernenko ölünce onun yerine 1985 yılında

SSCB'nin başına geçmiştir. Gorbaçov, iktidarı boyunca artık durgunlaşmış ve geçerliliğini yitirmiş olan Sovyet sistemini yenilemek için köklü reform programlarını uygulamaya girişmiştir (Kurt, 2021, s.1353). Bu dönemde en çok konuşulan reform programları Perestroyka (Yeniden Yapılanma) ve Glasnost'tur. Perestroyka reformu, Sovyetlerdeki ekonomik ve siyasi sistemi yeniden düzenlemeyi amaçlamıştır. Prestroyka, her ne kadar Gorbaçov dönemi reformu olduğu bilinse de aslında ilk Brejnev tarafından önerilmiş ama uygulamaya geçirilememiştir. Ancak Gorbaçov'un başa geçmesiyle desteklenip reform paketi olarak teşvik edilmiştir. Glasnost ise, Gorbaçov'un SSCB'deki ekonomik sorunların tamamına çözüm üretmek için uygulamaya koyduğu ve Sovyetlerin dağılmasına kadar devam eden reform programlarının genel adıdır. İşte Gorbaçov, bu reform paketleri ile Sovyetlerdeki halka biraz özgürlük sağlayıp desteklerini kazanmak ve tıkanmış sosyalist bloğa bir yol bulup sorunları gidermeyi istemiştir (<https://tr.wikipedia.org>, 2023).

Aslında Gorbaçov iktidara geldiği dönemde Sovyetler Birliği gerçek bir lider kültüründen yoksundu. Çünkü Gorbaçov öncesinde, 18 yıl iktidarda kalan Brejnev'in ardından 15 ay gibi bir süre ile Andropov ve ardından da 13 aylık kısa bir süreliğine SSCB'nin başına Çernenko geçmiştir. Aslında Brejnev döneminde uygulanan sert politikalarla SSCB'de istikrar ve üretim potansiyelinde sınırlı da olsa bir artış yaşanmıştır. Dahası bir nükleer ve uzay gücüne dönüşmüş olan SSCB, dünyada var olan iki süper güçten biri olarak kalarak yerini korumayı başarmıştır. Gorbaçov iktidarı öncesi Sovyet bürokrasisini incelediğimizde iktidarda nomenklatura (bürokraside önemli makamları elinde tutan elit kesim) diye bir sınıfın meydana geldiğini ve bunların Lenin ve Stalin döneminden kalan yaşlı politikacılar olduğunu ve çağa ayak uyduramadıkları görülüyor. Ayrıca yine Sovyetlerin son dönemlerine bakıldığında gerontokrasi (yaşlılar iktidarı) denilen bir kesimin iktidarı tekelinde tuttuğu hatta Brejnev sonrası gelenlerin yaşlı olması ve kısa süre içinde ölmesi bunun en belirgin olan örneğidir. Ayrıca Gorbaçov ve Aliyev gibi gençleri siyasete kazandıran buna fırsat yaratan sadece Andropov'un 15 aylık iktidar sürecidir (Yoğurtçu ve Gürbüz, 2020, s.962). İşte yaşlılarla geçen Sovyet iktidarına bir gencin (Gorbaçov) gelmesi ve iktidardaki çoğu önemli yeri yaşlılardan alıp gençleri oraya getirmesi olayını The Times gazetesi'nde "eski koruyucuların son baş eğişi" şeklindeki bir yazıyla kendine yer bulmuştu (Kurt, 2021, s.1353). Hatta öyle ki bu gençleştirme değişimi bölgelere kadar uzanmış ve 1987 yılına kadar neredeyse Brejnev dönemi kadrolarının dörtte üçü değiştirilmişti. Gorbaçov gerek kendi döneminde gerekse de sonrası dönemlerde fakat en önemlisi de Almanya'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasına ve iki Almanya'nın kan dökülmeden birleşmesine izin vermesi nedeniyle çok sevilmiştir. Ayrıca Sovyetlerde

yaptığı reform hareketleriyle gelmiş geçmiş en ünlü Sovyet lideri olmuştur. Bu durum Gorbaçov’a gerek SSCB iktidarı döneminde gerekse sonrasında Nobel Barış Ödülü dâhil birçok ödül almasını sağladı. Ancak Gorbaçov’un Batı’da bu kadar çok sevilirken, eski Sovyet cumhuriyetlerinde, örneğin Kırgızistan’da neden bu kadar çok nefret söylemleriyle hatırlandığını anlayabilmek için öncelikle Gorbaçov dönemine ve yaptıklarına bakılması açısından önemlidir (Yoğurtçu ve Gürbüz, 2020, s.962).

Gorbaçov, 1985’te iktidara geldiğinde henüz 47 yaşında ve Lenin’den sonra üniversite eğitimi almış olan ilk liderdi. Gorbaçov, Moskova Devlet Üniversitesi Hukuk bölümünden şeref derecesiyle mezun olmuş çalışkan biriydi. Bu durum onun sorunları çözecek biri olacağının umudunu veriyordu. Ayrıca 1985 Mart’ın da iktidara gelir gelmez kendinden beklendiğini yaptı ve öncelikle SSCB’deki sorunların nedenine ve bunları nasıl çözebileceğine yoğunlaştı (Yoğurtçu ve Gürbüz, 2020, s.963). Gorbaçov, iktidarı döneminde, SSCB’nin içinde bulunduğu ekonomik sorunların açıkça dile getirmesini istiyordu. Yine bu dönemde askeri harcamaların yüksekliğinden bahsediyor ve ülkenin “ruhsal krizle ve ekonomik krizle karşı karşıya” olduğunu söyleyerek çözümünü ise “Prestroyka” dediği yapısal reformlar olduğunu dile getiriyordu (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.648). Gorbaçov’un iktidara gelirken “ulusal gelirin iki katına çıkarılması, teçhizatın modernleştirilmesi ve iş gücü üretkenliğinin artırılması”na yönelik sunduğu reformunun 1986’da istediği sonucu alamadığını görünce bu kez “gerçek devrim” ya da “radikal reformdan” diye prestroykadan bahsetmeye başlamıştır. Gorbaçov’u bunu yapmaya iten diğer sebeplerde o dönemlerde yaşanan Afganistan savaşı ve Çernobil’deki Nükleer santralin patlamasıdır. İşte bunların birleşmesi Gorbaçov’a radikal bir şekilde Glasnost Politikasına geçmek için sebep yaratmıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 650). Bu amaçla, reform sürecinin başarıya ulaşmasına engel olarak gördüğü bürokratik hegemonyayı zayıflatabilmek için demokratizatsiya (demokratikleşme) ve glasnost politikalarını uygulamaya geçirerek reformların istenilen başarıya ulaşmasını istiyordu (Yapıcı, 2010, s.124). Hatta bunun için Oronek, Kommunist ve Moscow News gibi ünlü olan yayın kurumlarının yöneticilerini reform yanlısı olan editörlerden seçmiştir ve bunlardan dönemin ekonomik, siyasi ve sosyal problemlerine ilişkin köşe yazıları yayınlamaları istenmiştir (Yapıcı, 2010, s.126). Fakat Perestroyka ve Glasnost politikalarının başarıya ulaşmasının beklendiği bu dönemde beklenmedik bir şekilde demokratikleşme rüzgârı milliyetçi hareketlerin güçlenmesini ve “kendi kaderini tayin hakkı” gibi fikirlerin önemsendiği bir süreci doğurmuştur (Karabayram, 2011, s.69). Dugin ise bu durumun vahametini kaleme aldığı yazılarında (2010), Perestroykayla beraber

Moskova'nın kendi misyonundan vazgeçmiş olduğunu, tek yanlı olarak ebedi düşmanı olan batıya teslim olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bunu da düpedüz bir jeopolitik cinayet diyerek tepkisini dile getirmiştir. Çünkü Dugin için bu olanların başka bir anlaşılır izahı olmadığını belirtmiştir (s.359).

Gobaçov, SSCB'de 20. yüzyılın en büyük reform hareketini gerçekleştirmeye çalışmış ancak bu Sovyetler Birliği'nin dağılmasına sebep olmuştur. Buradaki amaç her ne kadar bu reform hareketleriyle birlikte komünist rejimin yeniden yapılanması olsa da Sovyet cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanmalarına yol açmıştır. Aslında burada Glasnost politikası ile Sovyet cumhuriyetlerinde siyasi ve kültürel yaşamları üzerindeki ideolojik kontrolün kalkmasına, bu yüzden sistemin sorgulanmasına ve içsel dinamiklerin harekete geçmesine sebep olmuştur (Kurt, 2021, s.1353). Ayrıca Gorbaçov'un bu reform politikası, tüm Sovyet ülkesinde, dini hayatı ve dini faaliyetleri yeniden canlandırmış, toplumsal farklılıkların oluşmasını ve çoğulculuğun tekrardan filizlenmesine neden olmuştur (Murselov ve Koç, 2016, s.195). Yine bu dönemin başka bir hadisesi de 1982'de yaşanan Dünya Borç Krizi sonucu Üçüncü Dünya ülkelerinin müdahalecilik ve korumacılık sistemlerini terk ederek neo-liberalizme geçmiş olmalarıydı. Gerçekleşmiş olan bu küresel bütünleşmenin en büyük sonucu da SSCB'de 1989 yılında Komünizmin çöküşü olmuştur. Komünizmin çökmesi sonucu Sovyetlerde yaşanan durumları şu şekilde sayabiliriz; fiyat ve ticaretin serbestleşmesi, özelleştirme, devletin piyasaya müdahalesinin kalkması ve işgücü piyasalarının yeniden düzenlenmeye çalışılması vs. (Kotan, 2019, s. 15). Belki de bu durumun en büyük göstergesi Gorbaçov'un SSCB'nin dış siyaset yaklaşımını değiştirerek ABD ile nükleer silahların azaltılması yönünde anlaşma yapması ve 1989'da da Sovyet Ordusunu Afganistan'dan çekmiş olmasıydı (Yoğurtçu ve Gürbüz, 2020, s.962).

Gorbaçov, 1986 ve 1988 arası dönemde uygulamaya geçirdiği reformlar sonucunda basında sansürü kaldırdı, eski politikacıların politikaya dönmesine izin verildi, bireysel emek faaliyeti dediği küçük esnaf ve kooperatiflerin özel teşebbüs ile açılmasının önü yasal düzenlemeyle açıldı ve teşvik edildi. Bu sayede ilk kez kafe, dağıtım şirketi ve küçük bankalar açıldı. Yine bu dönemde çok kişinin katıldığı daha demokratik seçimle Halkın Vekilleri Kongresi adıyla yeni bir parlamenter organ oluşturdu (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.652). Tabi bu dönemde bu seçimler öncesinde Sovyetler Birliği Halk Temsilcileri Kongresi'nin Seçim Yasası ve Sovyetler Birliği Anayasası'nda Değişiklik ve Düzenlemelere İlişkin Yasa hızlandırılarak Yüksek Sovyet Kurumu tarafından onaylanıp

yürürlüğe girmiştir. Yine bu yasalara göre, 1988’de Halk Temsilcileri Kongresi ile Parlamento, Yüce Sovyet’ten oluşan iki yapılı bir şekil almıştır (Yapıcı, 2010, s.127).

Gorbaçov dönemini siyasi açıdan incelediğimizde de İktidara yeni gelen Gorbaçov’un yolsuzluklara son vermek için ilk iş olarak, “Siyasî Liberalleşme” politikasını ele aldığını görürüz. Bu nedenle istediği başarıyı elde etmek için halkın siyasete katılımını teşvik etmiş, sivil toplum örgütlerinin kurulmasını sağlamış ve Parlamenterlerin seçimle işbaşına gelmesine izin vermiştir. Bu sayede yarı-demokratik bir parlamento oluşturabileceğine inanmıştır. Gorbaçov, ülkesinin dağılmasına engel olmak ve dahası uluslararası sistemde ülkesine tekrar saygınlık kazandırmak amacıyla Dışişleri Bakanı Edvard Şevardnadze ile beraber “Yeni Düşünce” sloganı ile dış politikada özellikle Batı ile yakınlaşma içine girdi. Hatta bu yeni düşünce söylemi yüzünden 1989’daki Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan ayrılıkçı hareketler karşısında kararlı bir davranış gösteremedi. Gorbaçov ve Dışişleri Bakanının gösterdiği bu tutum SSCB’yi ayakta tutma girişimini aksine ülkenin dağılma sürecini hızlandırdı. Yine bu dönemde sorun olarak algılanan ülkenin otoriterlik yapısını âdemi merkeziyetçi yapıya götüren politikalar sonucu RF Devlet Başkanlığına Boris Yeltsin getirilmesi ve Boris Yeltsin’in, SSCB’yi meydana getiren tüm cumhuriyetlere bağımsızlık vaadinde bulunması ve bu ülkelere self determinasyon hakkının tanınacağını söylemesi ise sadece sonun başlangıcı olmuştur (Efegil, 2001, s.2). Tüm bu olumsuz durumun gerçek nedeni anlaşıncı yani SSCB’nin sonunu getiren sürecin ve bu sürece engel olunması için yapılanların devleti yıkıma götürdüğü anlaşılmış ve buna engel olmak amacıyla 1990 yılının Mart ayında Gorbaçov’un kişisel otoritesini yükseltecek ve Rus hâkimiyetinin devamını sağlayacak olan Başkanlık sistemine geçilmiştir. Ancak 5 Şubat 1991 tarihinde Komünist partinin sürekli olan yönetimi elinde bulundurma ayrıcalığına son verilmiş ve bu duruma karşı çıkmak isteyen Komünist parti taraftarlarının 19 Ağustos 1991’de yaptığı başarısız darbe girişimi sonucunda Komünist Parti Boris Yeltsin tarafından kapatılmıştır (Özsoy, 2006, s.171).

Rusya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti başkanı olan Yeltsin, 1990 yılında Ukrayna, Beyaz Rusya, Kazakistan, Letonya ve Moldova ile bağımsızlığı özendirici ikili anlaşmalar yapmıştır. Ayrıca Rusya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti (RSFSC), 12 Haziran 1990’da 1. Halk Milletvekilleri Kongresi’nde, RSFSC’nin bağımsızlığını ilan eden “Bağımsızlık Deklarasyonu” nu onaylamasıyla SSCB’nin hukuki açıdan ortadan kalktığının ilk metni de bu sayede oluşmuştu (Karabayram, 2011, s.72). Yine bu dönemde Gorbaçov, Ocak 1991 tarihindeki Baltık ülkelerinde olan ayrılıkçı yapıları sonlandırmak üzere buralara Sovyet askeri göndermiş ve bu askerî harekâtların sonrasında da bağımsızlık propagandası

yapılmasına destek olan ve yapan tüm kurumlar Sovyetler Birliği askerlerinin kontrolüne alınmıştır. Bunun üzerine Baltık ülkelerinin egemenlikleri yönünde gösterdikleri mücadeleyi desteklediğini söyleyen Yeltsin, 19 Şubat 1991 tarihinde ulusal televizyonda yaptığı konuşmayla Gorbaçov'u diktatörlükle suçlayıp istifaya davet etmiştir. Gorbaçov, Yeltsin'in politik davranışları sonucu ülkenin kutuplaştığını düşünüp halkı referanduma çağırmış ve 17 Mart 1991 tarihinde yapılan referandumla SSCB'deki oy kullananların %76,2'si RSFSC'deki oy kullananların ise %71,3'ü "evet" oyu kullanarak Sovyetlerin devamından yana tavır takınmışlardır (Yapıcı, 2010, s.135). Ülkesini ayakta tutmak için kararlı olan Gorbaçov, 11 Temmuz 1991'de yeni bir Birlik Antlaşması imzalayarak ekonomik ve idari otoritenin tüm yetkilerini bu yeni birliğe devredilmesini sağladı. Ancak Sovyetler Birliği Hükümeti ve SBKP içinde olan bazı muhafazakâr komünistler, Gorbaçov'un bu yeni birlik oluşturmaya yönelik olan anlaşmasındaki tavrına çok sert bir tepki göstermiş ve bunun SSCB'nin yıkılmasına neden olacağını düşünen Komünist muhafazakârlar, Gorbaçov'u tutuklayarak darbe yapmaya kalkışmışlardır. 19-21 Ağustos tarihlerinde yapılan bu darbe girişimini gerçekleştiren Olağanüstü Hal Devlet Komitesi, ülke yönetimini devr aldıklarını duyurmuşlardır (Yapıcı, 2010, s.138). Bu dönemde, Yeltsin Moskova parlamentosu önünde tankın üstüne çıkıp konuşma yapmış ve darbeye karşı destek toplamayı başarmıştır. Nitekim bu kalkışma 3 gün sürmüş ve sonrasında olanlar ise SSCB'nin dağılmasını hızlandırmıştır. Nitekim bu olayların hemen akabinde Letonya, Ukrayna Estonya ve Litvanya bağımsızlıklarını ilan etmiş ve bağımsızlıklar Sovyetler tarafından tanınmıştır. Bu bağımsızlık dalgasını ise Kafkasya ve Asya'daki diğer devletler takip etmiş ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s.667). Bu süreçte Yeltsin karşısındaki karizması gittikçe düşmeye başlayan Gorbaçov, 24 Ağustos'ta SBKP önderliğinden ayrılarak SSCB Yüksek Sovyeti SBKP'nin çalışmalarının askıya alınması kararını vermiştir. Akabinde Yeltsin, SBKP'yi Rusya'da yasaklamış, partinin malları ve banka hesapları Rusya'ya geçmiştir. Ayrıca 22 Ağustos 1991'de de Yeltsin'in çıkardığı bir kararnameyle Sovyetler Birliğine bağlı olan tüm bakanlıkların Rus Hükümeti'nin himayesine geçtiği duyurulmuştur (Yapıcı, 2010, s.140). En son 9 Aralık 1991 tarihinde ise Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuş ve 25 Aralık 1991 tarihinde de Gorbaçov'un televizyondan SSCB başkanlığından istifa etmiş olduğunu duyurmasıyla 26 Aralık 1991'de SSCB'ye bağlı tüm ülkelerin bağımsızlığını ilan etmesiyle SSCB resmen yıkılmıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 667). Sonuç itibariyle Rusya imparatorluğu topraklarında 1917 Bolşevik ihtilâliyle yeryüzünde ilk defa uygulanmaya çalışılan sosyalist düzen fiilen sonlanıp tarihin karanlık sayfalarına

gömülmüştür. Ayrıca günümüzde yapılan incelemelerin büyük çoğunluğu Gorbaçov'un, Sovyetlerin yıkılışına sebep olacağını hiç düşünmeden Sovyetleri düzeltmek maksadıyla çaba sarfettiği sonucuna varmıştır (Özsoy, 2006, s. 171).

4.8. Sovyet Çöküşü ve Diğer Devletlerle Oluşan İkili Problemler

Bu kısımda Sovyetler Birliği'nin çöküşüne kısaca değinilerek Sovyet çöküşü sırasındaki ikili ilişkiler üzerinde durulmuştur. Sırasıyla SSCB'nin çöküşünü getiren olaylar ve politikalar sarmalına baktığımızda 1950'lerden sonra Sovyet sisteminin artık reforme edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Stalin'den sonra iktidara gelen Kruşçev bu alanda bir şeyler yapmak istese de parti programından uzaklaşarak yıkımın hız kazanmasına neden olmuştur (Karakuş, 2022, s. 295). Nikita Sergeyeviç Kruşçev, Leonid İlyiç Brejnev, Yuriy Vladimiroviç Andropov ve Konstantin Ustinoviç Çernenko gibi Josef Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nin başına geçen tüm bu liderler SSCB'de sistemselsel bir hata olduğu düşüncesiyle sistemi reforme etmeye çalışmışlardır. Ancak yine de SSCB'nin çöküşünü başlatan en önemli ve ilk olay; 01 Ağustos 1975 tarihinde imzalanan Helsinki Nihai Senedi olarak kabul edilir. Çünkü bu anlaşmayla sınırların dokunulmazlığına vurgu yapılmıştır. Bu anlaşma ile ABD'ye karşı sınırlarının güvenliğini sağladığını düşünen SSCB, çok geçmeden aslında sınırlarını uluslararası sistemin dahil olduğu sivil müdahaleye açtığını fark etmiştir. Örneğin Helsinki Nihai Senedi'ne göre; hükümet kurumlarıyla hükümet dışı olan örgüt ve dernekler arasında olan ilişkilerin geliştirilmesi, bunun için katılan devletlerarasında toplantılar düzenlenmesi ve temsilci grupların, heyetlerin ve bireylerin gezilerini kolaylaştırmak diye madde düzenlenmiştir. Moskova Helsinki Grubu, bu maddeye dayanarak 1976 yılında Moskova'da, 1977 yılında ise Çekoslovakya'da çeşitli gruplar kurarak örgütlenirler. Sayıları hızla artan bu örgütlerin amacı, üye ülkelerde Helsinki Nihai Senedi'nin uygulanıp uygulanmadığını denetlemektir. Doğu Blok'u ve Sovyet Birliği içinde de örgütlenmeye başlayan bu örgütler, sivil toplum örgütü olarak geniş kitlelere ulaşarak sivil toplumu sosyalist yapılanmadan demokratik yapılanmaya taşımayı amaçlamışlardır. Bunlar bu şekilde içeride muhalif bir grup kurarak dışarıdan onlara maddi yardım sağlamış ve mevcut rejime karşı ayaklanmalar sağlayarak sivil devrimler aracılığı ile küresel güçlerle uyumlu rejimler kurulmasını sağlamaktadırlar (Kalay, 2013, s. 38). Ayrıca SSCB'yi çöküşe götüren ve reform yapılmasına neden olan SSCB kaynaklı faktörlere baktığımızda bunları şu şekilde sıralayabiliriz; Ordu ve askeri harcamaların fazla olması, Planlama da görevli olanların kasıtlı olarak iktisadi büyümeyi düşürme planları, Batı'daki 1973 petrol krizinin getirdiği durgunluğun etkileri, Tren ile

yapılan taşımacılıkta ve petrol üretiminde yaşanan darboğaz, İş disiplinin olmaması, Olumsuz iklim şartları, Rüşvetçilik ve Yolsuzluk (Karakuş, 2022, s. 295). Yine SSCB de meydana gelen durgunluğun nedenine bakıldığında ise Sovyetler Birliği tarafından uygulanan sosyalizmin, rekabet halinde olduğu kapitalizme göre kendini yenileyememesini de diğer bir sebep olarak sayabiliriz. Bu sebeplere Komünist partiden kaynaklı olan şu hataları da sayabiliriz; Aşırı merkezîyetçilik, Kadroların atanmasındaki problemler, Otokratik davranışlar ve seçilen kişinin ömür boyu siyaset yapma uygulaması, Lidere tapınma, Yolsuzluk, Parti içi güç mücadeleleri, Demokratik seçim mekanizmasının kullanılmaması. Bu seferde SSCB’de dağılmaya sebep olan Gorbaçov iktidarının sebeplerine baktığımızda ise; Gorbaçov reformlarının yetersizliği, Glasnost ve Perestroyka politikalarının bölgeler üzerinde merkezin kontrolünü zayıflatması, Gorbaçov ve Yeltsin arasındaki güç mücadelesi, Gorbaçov’un zayıf bir lider olma özelliğini sayabiliriz (İpek, 2015, s. 103).

SSCB ile ABD arasındaki yaşanan askeri silah edinme yarışında dünyayı tamamen yok edebilecek düzeyde güçlü silahlar üretilmiştir. Sovyetlerin 2. Dünya savaşında Kızıl Donanmaya sahip olması, 1949’da atom bombası, 1950’de atom bombalarını taşıyabilen bombardıman uçaklarını yapması, Çin Halk Cumhuriyeti’nden sonra dünyada en fazla askere sahip olması ve SSCB sınırlarını korumak dışında Sovyet ittifakına dahil olan devletlerde de birçok askeri personel bulundurması gibi askerî harcamalar ekonomiye çok ağır bir yük olmuştur. Tüm bunlar göstermiştir ki ordu ve silah sanayi SSCB ekonomisini çok etkilemiştir (Özsoy, 2006, s. 167). Ayrıca SSCB’nin ekonomisinde yaşanan bu durgunlukla ilgili iktisatçıların fikirleri de planlı ekonominin bürokratizasyona sebep olduğu ve bunun da piyasada hızlı karar almayı engellediği yönündeydi. 1980’li yıllarda Andropov ve Çernenko planlı ekonomiden vazgeçecek yönde tavır alsalar da ömürleri yetmemiştir. Gorbaçov ise rekabet ve performansa dayalı ücretin çalışanlarda verimliliği arttırabileceğine inanarak bu yönde politikalar geliştirdi. Glasnost ve Perestroyka politikalarının uygulanmasıyla demokratikleştirmek istediği sistem sayesinde özgürleşen halk, radyolarda ve televizyonlarda sistemi eleştirmeye başlamıştı. Ayrıca ABD istihbarat servisi CIA’in destek olduğu Hür Avrupa Radyosu ve Avrupa Radyosu yaptıkları ideolojik propagandalar ile Sovyetler Birliği halklarını Avrupa’da daha güzel bir hayat olduğuna inandırarak halkı SSCB’ye karşı kin ve nefrete sevk ediyordu (Karakuş, 2022, s. 295). Yine Sovyet ekonomisinin temeline baktığımızda katı bir merkezîyetçilik ile yürütüldüğü ve tüm karar mercilerinin Moskova’da olduğunu görüyoruz. Bu tarz bir merkezileşme ister istemez ekonomiyi hantallaştırmış ve bölgesel teşebbüse izin vermemiştir. Ayrıca bu

merkezileşme aynı zamanda vilayetlerin ekonomik potansiyellerinin de gelişmesini engelleyerek Sosyalizmin gelişmesini engellemiş ve Sovyet ekonomisini çöküşe götürmüştür (Dugin, 2010, s. 120). Yine Gorbaçov'un reform hareketleri Sovyet Halklarında beklenmedik sonuçlara sebep olmuş, üzerindeki baskı azaltılan Sovyet halklarında milliyetçilik duyguları perçinleşmiş ve özgürlüklerini ekonomik refaha tercih edip ayrılıktan yana taraf olmuşlardı (Özsoy, 2006, s. 167).

Gorbaçov döneminde, SSCB etnik temelli olan problemleri askeri personelle zor kullanarak dindirmeye uğraşması oradaki halkta milliyetçi olan duygularının daha fazla güçlenmesine sebep olmuştur. SSCB tarihinde halkın kitleler halinde meydanlara dökülerek isteklerini dillendirdiği büyük oluşumlu mitinglerin ilki Kazakistan'da meydana gelmiştir. 16 Aralık 1986'da Kazakistan'ın merkez şehri olan Alma Ata'da bu mitingde çıkan birtakım olaylar bütün SSCB coğrafyasında büyük bir ses getirmiştir. Aslında Sovyet halklarının gösterdiği bu tepki hareketi Gorbaçov'un "Perestroyka", Glastnost" ve "Demokrasi" gibi reformlarının ilk meyvesiydi. 16 Aralık 1986 tarihindeki bu Alma Ata olayları, Merkez'in emir-komuta sistemiyle direnmesine rağmen Kazakistan'da ve diğer Sovyetler Birliği ülkelerinde reformların gelişmesiyle birlikte milliyetçi olan duyguların canlandığı, toplumun artık eski idarenin baskısına eskisi gibi duyarsız kalmayacağını bir göstergesi olmuştur (Şadıhanov, 2006, s. 4). Yine Soğuk savaş dönemi SSCB'nin dağılmasıyla birlikte tamamen son bulmuş ve dünya tek kutuplu bir sisteme geçmiştir. Sovyet çöküşünün arkasında yatan temel nedenler yıllar içerisinde birikerek gelişmiş olan durumların birikmiş bir sonucudur (Kalay, 2013, s. 37). SSCB'nin çökmesi, eski Sovyet topraklarında çok büyük bir belirsizlik alanına neden olmuş hatta Sovyetlerin dağılması sonrası oluşan jeopolitik sistemler, kalıcı değil ve oldukça da istikrarsızdırlar (Dugin, 2010, s. 21).

Güvenlik kavramı, Soğuk savaşın bitmesiyle beraber hızlanan küreselleşme süreciyle değişime uğramıştır. Buna en iyi örnek olarak Litvanya, Letonya ve Estonya'dan meydana gelen Baltık Cumhuriyetlerinin eski Sovyet ülkeleri içinde buraların Rusya'nın askeri kontrolünde olmasına en fazla direnen ülkeler olmuştur. Bu ülkeler, sadece BDT üyeliğini reddetmekle kalmamış, Batı Avrupa ile ekonomik ve siyasi bütünleşmeyi de amaçlamışlardır. Bu ülkelerin Rusya ile olan ilişkilerinde açığa çıkan temel problemler, Sovyetlerin yıkılmasının ardından bu coğrafyada kalan Rus askerleri personelinin geri çekilmesi ve Rus olan nüfusun oradaki geleceği ile ilgili olan durumyla alakalı olmuştur (Yapıcı, 2010, s.304). Bu durumla ilgili başta Yeltsin ve birçok Rus yetkili, Estonya ve Letonya'daki Rus ve Rusça konuşan nüfusu koruyabilmek adına o topraklardaki askeri

varlıklarının devam etmesi gerektiğini savunmuştur (Yapıcı, 2010, s.306). Moldova, daha önce Osmanlı hâkimiyetinde iken 1792 de Çarlık Rusya'sı tarafından işgal edilmiş ve bu bölgeye Çarlık Rusya'sı tarafından Besarabya ismini vermişlerdir. Ekim Devrimi'nden daha sonra ise Sovyetler Birliği, bu yörede Rumence konuşulduğu için burayı Romanya ülkesine dahil etmişlerdir (Kalay, 2013, s. 63). Ayrıca bu kez 1940 yılında Besarabya, Moldova ile Sovyetler arasında ikili olarak imzalanan Molotov-Ribbentrop Antlaşmasıyla Romanya devletinden alınıp SSCB'ye verilmiştir. 1947'de ise alınan başka bir karar ile bu coğrafyanın Rusya'nın egemenliğinde olduğu ve buranın artık Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak tanınmasına karar vermişlerdir (Kalay, 2013, s. 64). Ayrıca Moldova; Moldovalıların yanında Yahudiler, Gagauzlar, Rumlar, Almanlar, Bulgarlar, Ukraynalılar, Ermeniler, Ruslar, Polonyalılar, Belaruslular, Çingeneler, Azeriler, Kırım Tatarları vs. gibi en az yüze yakın etnik gruba mensup yapıyı barındırmaktadır (Kalay, 2013, s. 63). Ancak Moldovanların çoğu Rusçaya hâkim ve Moldova nüfusunun %35,5 'lik kısmı Rusçayı günlük konuşmalarında kullanmaktadır. Bu nedenle birçok Moldovan "kan usulü" ne göre değil, fakat "dil usulü"nü dikkate alarak kendinin Rus olduğunu kabul eder (Kalay, 2013, s. 64). Fakat Moldova'da, batı yandaşı Moldova Halk Cephesi'nin baskıları sonucu Latince alfabeye geçilmiş ve bu sayede Romanya'yla ortak bir dil birliği sağlayarak Romanya ile bütünleşmeyi amaçlamaktadırlar. Ayrıca günümüzde bölgenin durumuna baktığımızda tarihte Ruslar tarafından Besarabya denen bu bölgenin Dinyester Nehri tarafından ikiye ayrıldığını görmekteyiz. Bu ırmağın geçtiği yerin batı tarafıysa bugünkü Moldova Cumhuriyeti'ni meydana getirirken doğu tarafın ise Transnistria denen yer olarak isimlendirildiğini görmekteyiz. Bu Transnistria bölgesi Rus elitlerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Bu nedenle de Rus yanlısı diyebileceğimiz Transnistria bölgesi liderliğini de yine bir etnik köken olarak Rus olan sanayici Igor Smirnov sürdürmektedir ve 1990 yılında bu coğrafyanın Moldova Devleti'nden ayrılmış olduğunu ve artık ayrı bir devlet olduğunu ilan etmiştir (Kalay, 2013, s. 114). Bu nedenle de artık Transdinyester (Transnistria), Moldova'da tek yanlı olarak egemen bir ülke olarak bağımsızlık ilanında bulunan de-facto bir cumhuriyettir. Ayrıca buranın Moldova'dan ayrı kendi siyasi oluşumu, meclisi, ordusu ve polisi hatta ayrı bir posta teşkilatı bile oluşturulmuştur (Kalay, 2013, s. 65).

SSCB'nin dağılması sürecinde Sovyetlere bağlı devletler sırasıyla bağımsızlıklarını ilan ederken, 8 Aralık 1991'de SSCB döneminde ayrıcalık sahibi olan Rusya, Belarus ve Ukrayna bir araya gelerek BDT'yi kurduklarını duyurmuşlardır (Özdal, 2016, s. 45). BDT'nin kurulduğunu duyuran bu üçlü devletten biri olan Ukrayna, ülkesinde giderek artan Rusya etkisine karşı direnç göstererek Rusya'nın entegrasyonu düşüncesine karşılık

vermemiştir. Ayrıca yine bu bütünleşme gündemi ile Ukrayna'da Ocak 1993'te bir araya gelen 26 parti temsilcisinden 24'ü Rusya liderliğinde oluşturulmaya çalışılan BDT gibi bir devletler üstü yapıya katılmama konusunda karar almışlardır. Bu doğrultuda Ukrayna'nın BDT entegrasyonu içinde oluşacak bir bütünleşmeye karşı çıkmasının temelinde sırasıyla; Ukrayna'nın, eski SSCB ülkeleri içinde en büyük ekonomilerden biri olarak kendine yetebilir düşüncesi, Ukrayna'da milliyetçilik duyguları sebebiyle SSCB'den sonra tekrar bir Rus etkisi altına girmek istememeleri gibi nedenler gösterilebilir (Özdağ, 2016, s. 59). İşte bu nedenle bu gibi yapılara girme konusunda temkinli olan Ukrayna, Rusya için önemli bir entegrasyon projesi olan BDT, bazı durumlarda Ukrayna içinde önemli olduğu anlaşılmıştır. Her şeye rağmen Aralık 1991 tarihinde Ukrayna, Rusya ve Belarus teşebbüsüyle kurulan BDT Anlaşması'nda Ukrayna'nın yer almak istemesindeki temel amaç bu anlaşma ile Moskova'nın Ukrayna'nın bağımsızlığını tanımış olduğunu ve bu sayede Rusya'nın artık Ukrayna'nın sınırlarına ve toprak bütünlüğüne saygı duyacağını düşünmüştür. Ayrıca Ukrayna, BDT içinde gerçekleşen tüm kurumsal düzenleme ve yapılanmalara özellikle bunların her hazırlık aşamalarına bile katılmaya büyük bir önem vermiş ancak sonrasında imzalama aşamasına gelen bu karar ve düzenlemelere asla imza atmamıştır. Ukrayna, BDT çerçevesindeki oluşturulan Ortak Güvenlik sistemine de üye olmamıştır, BDT içindeki ekonomik birliğe ise AB gibi diğer ekonomik birliklere de dahil olmasında engel yaratmayacak bir biçimde sadece ortak üye sıfatıyla katılmayı tercih etmiştir (Özdağ, 2016, s. 60).

Yine SSCB'nin dağılması sonrası Gürcistan da Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsız devletlerden biri olmuştur. Bu süreç Gürcistan, Osetya ve Abhazya açısından problemlerin artıp çatışmaya dönüşeceğinin bir kanıtı olmuştur (Karabayram, 2011, s. 164). Abhazya coğrafyası Gürcistan'ın kuzeybatı bölgesinde Karadeniz'in sahil kısmında bulunmaktadır. Burası Batı Gürcistan'ın en uç noktası olduğundan Gürcistan yönetimi tarafından sürekli buranın nüfusu değiştirilerek demografik yapısıyla oynanmış ve Abhazların nüfusu gittikçe azaltıldığından Abhazlar burada azınlık durumuna sokulmaya çalışılmıştır (Karabayram, 2011, s. 165). Bu olumsuz durum üzerine 25 Ağustos 1990 tarihinde Abhazya Özerk Cumhuriyeti Parlamentosunun aldığı bir kararla Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılarak tam bağımsızlığa kavuşmuş egemen bir cumhuriyet olduğunu ilan etmiş ve 1921'den önceki gibi bir statüye uygun olarak Sovyetlerin Gürcistan'dan bağımsız farklı bir üyesi olarak var olduğunu duyurmuştur. Abhazya parlamentosu, 1992 yılı Temmuz'unda Abhazya'nın Gürcistan Devleti'nin bir parçası olduğu kabul eden 1978 Anayasasını yürürlükten kaldırmış ve Abhazya'nın Sovyetlerin bir parçası olduğunu

vurgulayan 1925 Anayasasını tekrar yürürlüğe koyup bağımsız bir devlet olarak SSCB'ye bağlı olduklarını ilan etmişlerdir (Karabayram, 2011, s. 166). SSCB'den Gürcistan'a kalan ikili problemlerden bir diğeri de SSCB zamanından kalan Gürcistan'daki askeri üsler meselesidir. Bu üsler döneminde NATO'nun RF'ye yönelik olarak güney cephesine karşı kurduğu bir savunma üssü olarak kurulmuşlardı. Yine bu RF bağlı askeri personellerin ve karargâhların Gürcü topraklarındaki mevcut varlığı, RF'nin beklentilerinin aksine, Gürcistan'daki ırkçı duyguların perçinleşmesine neden olmuş ve milliyetçi partilerin güçlenmesine sebep olmuştur (Karabayram, 2011, s. 181).

Ayrıca belirtmek gerekir ki Sovyetler Birliği'nin başarı sağladığı ve bugün halen bu coğrafyalarda olan insanların övgü dolu sözlerle dillendirdiği konularda azımsanmayacak kadar çoktur. Örneğin, SSCB'nin ileri düzey sosyal güvenlik ve sağlık sistemi kurmuş olması bunlardan biridir. Öyle ki bu Sovyet sistemi, kapsamlı ve detaylı bir sosyal refah sistemiyle birlikte tüm Sovyet nüfusuna her türlü sosyal sağlık güvencesini sağlayarak Sovyetlerin genelinde yaygın bir ağ geliştirerek sağlık kurum ve kuruluşlarının teknik donanım olarak, doktor ve yatan hasta için yeterli olacak yatak kapasitesi gibi özellikleri yönünden gelişmiş olan sanayi devletleriyle kıyaslanabilecek bir seviyeye getirmiştir (Özsoy, 2006, s. 167). Bunun yanı sıra Sovyetler Birliği'nin başarılı olduğu diğer birkaç noktayı şu şekilde sayabiliriz; 2. Dünya Savaşı'ndan sonra tüm o Alman işgaliyle gelen yıkıma rağmen hatta yaklaşık 28 milyon vatandaşını yitirmesine rağmen Stalin ile çok kısa bir zaman da toparlanmış ve ekonomik olarak büyüme rekorları kırmıştır. Ülke eğitim yönünden ciddi başarılar elde etmiş ve 18 kişi Nobel ödülüne hak kazanmıştır. İşsizliği ortadan kaldırmaları, erken emeklilik, sosyal sigorta, gıda fiyatlarında istikrarı sağlaması, enflasyonun olmaması ve konut sorununu tamamen çözmüş olmaları Sovyetlerin artılarından sadece birkaçıdır (Karakuş, 2022, s. 295).

5. RUSYA FEDERASYONU'NUN KURULUŞU VE POLİTİK DÖNÜŞÜMÜ

5.1. Rusya Federasyonu'nun Kuruluşu ve Günümüz Rusya'sı Tarihi

Rusya Federasyonu, 1991 yılında kurulmuş ve ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin'dir. RF'ye dair istatistikî verilere göre Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bile dünyada toprak büyüklüğü bakımından var olan en büyük ülkesi olma unvanını sahip olmaya devam ediyor. RF, 16 ülke ile sınır komşusudur. Bunlar; Belarus, Letonya, Estonya, Polonya, Ukrayna, Finlandiya, Norveç, Litvanya, Kazakistan, Gürcistan, Azerbaycan, Çin, Moğolistan, Kore ile karadan, ABD ve Japonya ile denizden sınır komşudur. Bunun

yanısıra RF'nin ve Venezuela, Nikaragua ve Nauru'nun haricinde hiçbir devlet ya da uluslararası kuruluşun henüz tanımamış olduğu Abhazya ve Güney Osetya ile ortak sınıra sahiptir. RF'nin para birimi, Rus Rublesi'dir (Kemaloğlu Öz, 2016, s. 2). RF, uluslararası hukukta eski SSCB'nin devamı yani mirasçısı olarak kabul edildiğinden Sovyetlerin taahhütlerini aynı şekilde yerine getirmeye devam etmekte ve BMGK daimi üyesi ve diğer uluslararası kuruluşlara üyelik, uluslararası anlaşmalar doğrultusunda hak ve yükümlülükler, mülkiyet ve borçlarda da Sovyetlerin yerini alarak devam etmektedir. RF'nin çok yönlü bir dış politikası mevcut olmakla beraber 2009 yılı itibari ile 191 devlet ile diplomatik düzeyde ilişkisi ve bu ülkelerde 144 elçiliği mevcuttur. Ayrıca RF sahip olduğu ekonomisi, nominal GSYİH'e göre dünya sıralamasında 9'uncu büyüklükte ve satın alma gücü kapasitesi bakımından da 6'ncı büyük ekonomik gücüdür. RF, dünyanın en büyük olan enerji ve maden kaynaklarından birisine sahip ve aynı zamanda dünyanın en büyük doğalgaz ve petrol üreticilerinden biridir. RF, SSCB'nin ardılı olmasından da kaynaklı olarak dünyanın var olan en büyük kitle imha silah stokuna sahip ve bilinen nükleer silahlara sahip olan en güçlü 5 ülkeden biridir. Ayrıca dünyada var olan güçlerden biri olarak G20, APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği), ŞİÖ, AEB, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), DTÖ, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti) ve BDT'nin önde gelen üyesi kurucusudur. Ayrıca 1996'da Avrupa Konseyi'nin 39'uncu üyesi olan Rusya 2022 senesinde Avrupa Konseyi'nden ayrılmış ve 1998'de, RF Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onaylayarak taraf olmuştur (<https://tr.wikipedia.org> , 2023).

Rusya Federasyonu, devlet başkanı tarafından idare edilen federe bir cumhuriyettir. RF Anayasası'na göre RF, 22 cumhuriyet (respublika) (Kırım buna dâhildir), 9 şehir (kray), 46 eskiden bölge olan şehir (oblast), 3 federal kent (Sivastopol, St. Petersburg, Moskova), 1 özerk şehir bölgesi (oblast), 4 özerk yöre (okrug) idari birimlerinden meydana gelmektedir. Bunun yanısıra tüm bu birimler, 2000 yılında daha kolay idare edilebilmesi amacıyla 7 büyük federal bölge (Kuzeybatı, Sibirya, Güney, Uzak Doğu, Ural, Volga, Merkez) olarak birleştirilmiştir. Seçilmiş olan Rusya devlet başkanı bahsi geçen bu bölgelere güvendiği kendine yakın olanların atamasını yaparak, bu 85 idarî birimin merkezi idareye bağlılığını arttırarak bu birimler üzerinde kontrolü sağlamış olur (Kemaloğlu Öz, 2016, s. 2). Ayrıca Sovyetlerden RF'ye kalan tarihi miras karmaşık birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Örneğin Federasyonun yapısı, heterojen olan etnik durumu, dinsel farklılıklar gibi en temel problemler bile RF'de ulus devletin bir yurttaşlık ve ulusal kimlik ekseninde şekillenmesini zorlaştıran etkenler olarak kendini gösterir. Bu ise RF'nin

gerek federasyon yapısı içinde ‘merkez ve çevre’ arasındaki durumunu ve gerekse de bölge dışına yönelik politikalarda oluşan bu kimlik eksenli sorunların durumunu zorlaştırmaktadır (Karabayram, 2011, s. 87). Aslında RF’nin devlet tarihi yoktur. Sınırları gelişigüzel, etnik haritası çeşitli ve ekonomik yapısı parçalı olan SSCB gibi büyük bir küresel oluşumun çöküşünden sonra ortaya çıkmış durumun bir sonucudur (Dugin, 2010, s. 22). Ancak Rusya’nın tarih sahnesinde yeniden yerini almasının ise belli bir zamanı olduğu açıktır. Çünkü Sovyetler daha yıkılmamış iken, RF vatandaşları Yeltsin’i 12 Haziran 1991’de RF Başkanı olarak seçmiştir. Ülkenin gözünde demokrasinin kurtarıcı simgesi, kendini siper edip tankın üstüne çıkmış olan kahraman bir Boris Yeltsin bulunuyordu. O darbe girişimi olayı ile 1917’den itibaren ilk kez ortaya çıkan ve birkaç ay içerisinde Sovyetler Birliği ile komünist yapıya son verecek olan yeni bir devrim süreci gelişmeye başlamış ve bu süreçte SSCB yıkılmış yerine Rusya Federasyonu Boris Yeltsin öncülüğünde kurulmuştur (Karabayram, 2011, s. 85).

Günümüz RF’nin siyasi tarihine baktığımızda da SSCB’nin, Mihail Gorbaçov’un reform girişimlerinde başarısız olması sonucu 1990’larda beklenenin aksine ve çok hızlı bir biçimde yıkılmasıyla Haziran 1991’de, Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Devlet Başkanlığı’na seçimle gelerek Rus tarihinde direkt seçilmiş olan Boris Yeltsin ilk Devlet Başkanı ve lider olmuştur (Örmeci ve Kısacık, 2018, s. 41). Yine 1992’nin sonlarına doğru RF tarafından kabul edilmiş olan Dış Politika Doktrini belgesindeyse sözü geçen bu BDT topluluğuna resmiyet kazandırarak Orta Asya ve Kafkaslardaki tüm cumhuriyetlerin diğer BDT üyesi ülkeler gibi, RF’nin BDT ülkelerine karşı politikalarında 5 temel hedefi izleyeceği belirtilmiştir. Bunlar: 1. BDT entegrasyonu içerisinde ve esas olarak ikili ilişkilerle bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerle siyasi, iktisadi ve askeri işbirliğini geliştirme, 2. Yeni bağımsızlığını kazanmış ülkelere destek sağlayarak bunların alt yapılarını geliştirme ve güçlendirme, 3. Yeni bağımsız olan bütün ülkeler ile Rus vatandaşlarının haklarına sahip çıkılması yönünde anlaşmalar yapma, 4. BDT’ye üye olan ülkelerin sınırlarının tüm üyeler tarafından korunmaya çalışılması, 5. BDT çatısı altında barış ve huzuru koruma gücünün kurulması gibi 5 temel hedef belirlenmiştir. Ayrıca RF için yakın çevre dediği ülkelere yönelik yaklaşımlarda söz konusu olan devletlerde istikrar ve barışın doğrudan kendisini de etkileyeceğinden Sovyetlerin yıkılmasından sonra RF sınırları dışında kalan ve azınlık durumuna düşmüş olan Rusların ve Rusça topluluklar için 1992 yılında RF Dışişleri ve Savunma Politikaları Konseyi’nin Dış Politika Doktrini gereği yayınlamış olduğu bir raporunda, RF toprakları dışında yaşayan ve azınlık konumuna düşmüş olan Rusların veya yine RF dışında yaşayan

ve Rusça konuşan bu Rus diasporasının Rusya Federasyonu'na sosyal, siyasal ve ekonomik yönlerden birçok önemli kazanımları olabileceğine yer vermiştir. 1993'te ki RF Dışişleri Bakanlığı Raporu'nda ise Rus olan azınlık konusu için önemli olan dış politika konusunun ve tüm devlet kuruluşlarının bu konuya dair olarak koordinasyon halinde çalışmaları gerektiği belirtilmiştir (Saraçlı, 2015, s. 71).

Yeni kurulmuş RF halefi olan Sovyetlerden çok daha ufak ve çok daha fazla homojen bir yapıdadır. Çünkü SSCB'de Rusların toplam nüfus içindeki payları % 50 iken RF döneminde ise bu oran % 80'in üzerindedir. Ayrıca Rusya 1991-1993 yılları arasında demokratikleşme yönünde yapılandırılarak SSCB'den kalan Komünist sistem kalıntıları tamamen kaldırılmış ve Sovyetler Birliği'nin 1977 Anayasası temel alınarak yeni bir anayasa yapılmıştır. Yapılan bu yeni RF Anayasası'nda, çoğulcu olan demokratik düzenlerde olduğu gibi bireylerin hak ve özgürlüklerine değer verilerek liberal olan ekonomik yapı benimsenmiş ve özel mülkiyet anayasal güvenceye alınarak garanti edilmiştir (Baharçipek & Ağır, 2015, s. 17). Bunun yanında RF'nin ilk yılları, SSCB'nin yıkılmasından ötürü Batı bloğuna karşı alınan yenilgi sonucu başarısızlık duygusuyla ve Rusya'nın Yeltsin önderliğinde serbest piyasa ekonomisine geçmeye çalıştığı reformlarla geçmiştir (Örmeci & Kısacık, 2018). Yine bu dönemde 1990'larda yerel etnik anlaşmazlıklar ve bağımsızlık fikirlerinin yayıldığı Kuzey Kafkasya'da bağımsızlık için Çeçenlerden oluşan İslamcı ayaklanmalar ile Rusya askerleri arasında meydana gelen silahlı çatışmaların yer aldığı parçalı gerilla savaşları olmuştur. Bu özellikle bu dönemde yaşanmış olan Moskova tiyatrosundaki rehinelere ilgili olan kriz ve Beslan'da da yaşanmış olan rehine krizleri gibi sivil halka yönelik gerçekleşmiş olan terörist saldırılar sonucu yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir (Sudakov, 2023, s. 1). Ülkede yaşanan tüm bu olumsuzluklardan sonra Yeltsin, 31 Aralık 1999 yılında başkanlık görevini bırakarak yerini Putin'e bırakmış ve Putin 2000'de devraldığı bu göreve geçerken ki RF genel durumu şöyleydi; gelişmemiş bir demokratik sistem, cılız bir sivil toplum, çökmüş ekonomi, birikmiş devasa iç ve dış borçlar, her tarafı sarmış yolsuzluklar, hükümete hükmetmeye başlamış suç örgütleri ve iktidara küskün olan bir halk (Baharçipek ve Ağır, 2015, s. 17).

Sovyetler döneminden yetişme bir Rus İstihbarat Teşkilatı (KGB) ajanı olan Vladimir Putin'in 2000'de Devlet Başkanı olmasıyla birlikte Rusya tekrardan toparlanmaya başlamıştır. Putin, yönetiminin ilk senelerinde, bir yandan komünizmden sonra tartışmalı özelleştirmelerle aşırı zengin olan batıyla yakın ilişkileri olan oligarkları zor kullanarak devlet denetimine almış, öbür yandan ise boru hatları diplomasisiyle Rusya'yı 21. yüzyılın "enerji devi" yapmayı başarmıştır. Putin'in bu dönemdeki diğer

başarısı ise, Çeçenistan Sorunu’nu askeri güç kullanarak da olsa çözüme kavuşturmuştur. Ayrıca Putin’in sert yöntemlerine rağmen yaşam sıkıntılarından bıkmış olan Rus halkı içinde önemli bir kesim Putin’i desteklemiş ve onun “kurtarıcı bir önder” olduğunu kabul etmişlerdir. Putin döneminde, NATO’nun 2008 yılında agresif olan genişleme stratejisiyle ittifaka almayı düşündüğü Gürcistan Devleti’nde olduğu gibi askeri müdahale ile Rus otoritesini tüm dünyaya tekrardan göstermeyi başarmıştır. Ayrıca Gürcistan’dan kopardığı Abhazya ve Güney Osetya’ya da özerk yapılar kurularak, Batı ülkelerine Rusya’nın tekrar güçlendiğini gösterme fırsatı yakalamıştır (Örmeci ve Kısacık, 2018, s. 41). Ancak Putin Federal yarı başkanlık yapısıyla yönetilen RF Anayasası’na göre, “aynı birey arka arkaya en çok iki dönem seçilebilir” hükmü nedeniyle tekrar aday olamamıştır. Bu nedenle Putin, 2 Mart 2008 tarihinde yerini Dmitry Medvedev’e bırakarak başbakanlığa geçmiştir. Putin, 2012’de başkanlık seçimlerinin akabinde başkanlık koltuğunu tekrar devralmıştır ve bu sefer de Medvedev, ise tekrar başbakanlığa geri dönmüştür. Putin, üst üste üçüncü kez ve toplam yapmış olduğu başkanlık sayısına göre ise beşinci kez başkan seçilebilmek için ülkeyi 1 Temmuz 2020’de halk onayına götürmüştür (<https://tr.euronews.com>, 2023). Putin’in referanduma götürdüğü bu anayasa değişikliği, yapılan referandum ile yüzde 77,9’u “evet” oyu kabul edildi. Böylelikle, 2024 yılında görev süresi dolması gereken Putin’in, 2036 yılına kadar görevde kalabilmesinin önü açılmış oldu (İpek, 2020, s. 1).

5.2. Rusya Federasyonu Dönemi Kafkasya Politikası

Kafkasya denen coğrafi alan, eski Yunan’dan Romalılar’a, Hazar denizi ile Karadeniz arasını anlatan Türk-İslam eserlerinde, Rönesans’tan sonra ki hümanistlerin eserlerinde ve hatta Ahmet Cevdet Paşa’nın Kırım Harbi’nden sonra Paris Barış Konferansına teslim edilmek üzere “Gürcistan, Dağıstan, Kabartay ve Çerkezistan” coğrafyalarına yönelik olarak hazırlanan raporda da bu alana “Kafkasya” dediği görülmüştür. Bu doğrultuda bu alana baktığımızda bu “Kafkasya” denilen yerin Hazar denizi ile Karadeniz arasında Doğu-Batı doğrultusunda uzanmış olan dağlık bir alan olduğu görülebilir. Yine Rusya imparatorluğu dönemindeyse Kafkasya bir coğrafya ismi olarak ilk kez 19. yüzyılın başlarında Çar I. Petro zamanında St. Petersburg’da kurulmuş olan İmparatorluk Bilimler Akademisi’nde oradaki bilim insanları aracılığıyla kullanıldığı görülmüştür (Karabayram, 2011, s. 19). Günümüzde ise Kafkasya denilen yerin; RF coğrafi sınırlarının içinde olan Çeçenistan, Adıge, İnguşetya, Dağıstan, Karaçay-Çerkes, Kabartay-Balkar ve Kuzey Osetya Özerk devletlerinden meydana gelen Kuzey Kafkasya ile Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan gibi bağımsız devletlerin içinde yer aldığı

coğrafya olan Güney Kafkasya olmak üzere iki jeopolitik alandan oluşmaktadır (Öztürk, 2013, s. 209).

Rusya Federasyonu'nun Kafkasya politikasını incelediğimizde ise, 1991 yılında SSCB'nin çökmesiyle Rusya'nın Kafkasya politikası da değişmeye başlamıştır. Yine Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası gereği Rus dış politikası, 18. yüzyıldan beri yayılmacı bir siyaset gereği Rusya'nın ekonomik gelişimi ve güvenliği için önemli olan yerlere göre şekillenmiştir. Dış politikada stratejik önceliği söz konusu olan bu coğrafyalar Baltık, Balkanlar, Orta Asya ve Kafkasya'dır. RF'nin kuruluşundan günümüze Rusya'da fark etmeksizin hangi rejim ve idare iktidara gelirse gelsin bu bölgelere yönelik olarak dış politika değişmemiş, sadece ilgili dönemin şartlarına göre şekil değiştirmiştir (Kanbolat, 2001, s. 166). Çünkü Rusya 300 yıldan beri Kafkasya coğrafyasında hâkim olan bir siyasi ve askeri güçtür. Çarlık Rusya'sı, Rusya İmparatorluğu, SSCB ve RF döneminde de RF bu konumunu korumak için Rusya'nın sahip olduğu anlık gücüne bağlı olarak Kafkasya'da bu doğrultuda sürekli yeni gelişmeler yaşanmıştır. SSCB'nin yıkılmadan önce ülke içinde sıradan bir idari sınır olan Kuzey Kafkasya'nın güney sınırları günümüzde ise Batı ve eski Doğu Bloku üyesi olan ülkeler arasındaki uluslararası sınırlara dönüşmüş durumdadır. Bu Kafkas sınırları yani Kafkas sıradağlarının güneyi denilen Kafkasya'nın güneyinde şu an SSCB çöktükten sonra kurulan Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan bulunmaktadır. Bu devletler bulundukları coğrafya gereği jeopolitik bir alt bölge olarak uluslararası sisteme entegre olmuşlardır. Kafkasya'daki çatışmalı güvenlik ortamı en son 2020'de 2. Karabağ Savaşı'yla tekrardan kendini göstermiştir. Ancak RF'nin konvansiyonel olarak bizzat savaşılmış olduğu ilk bölge Kafkasya'nın kuzeyinde bulunan Çeçenistan (iki kez), ikinci bölge ise Kafkasya'nın güneyinde Gürcistan ile olmuştur, bu durum Kafkasya'nın RF'nin güvenliği bakımından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur (Öztürk, 2013, s. 209).

Kafkasya, coğrafya ve sahip olduğu konum gereği RF için çok önemlidir. Çünkü Kafkasya; Avrupa'yı, Orta Doğu'yu ve Karadeniz'i Hazar Denizi'ne bağlayan çok önemli bir coğrafyaya sahiptir. Ayrıca Kafkasya, büyük oranlarda doğal enerji kaynakları barındıran bir bölgedir. Burada hem barındırdığı petrol ve doğalgaz rezervlerinin hemde bunların uluslararası piyasalara taşınması bakımından üzerindeki enerji sevkini yapan hatlar sayesinde ayrıca bir önem kazanmıştır. Bu nedenle Kafkasya coğrafyası, Batı ve RF arasında bir jeopolitik rekabet alanına dönüşmüş durumdadır. Dağlık Karabağ, Güney Osetya ve Abhazya'da devam eden etnik kökenli olan çatışmalarla Kuzey Kafkasya'da Çeçenistan ve Dağıstan ile yaşanan ayrılıkçı hareket ve terörizm bu jeopolitik rekabetin bölgeye yansımalarının en belirgin sonuçlarındandır. RF, Güney Kafkasya'yı "yakın

çevresi” olarak gördüğünden bölgede başka güç görmek istememektedir. 1994 yılında Gürcistan topraklarında Vaziani kentinde Sovyetlerden kalma olan RF askeri üssünü ziyaret eden RF Savunma Bakanı Pavel Graçov, RF askeri personeline, onlar buralarda olduğu için Rusya da savaşın olmadığını ve bunun caydırıcılık için önemli olduğunu dile getirmiştir. RF’nin “arka bahçesi” olarak gördüğü Kafkasya politikasının temelini bölgedeki hassas dengenin kendi lehine korunması oluşturmuş ve Rusya bunu korumak içinde asla askeri güç kullanmaktan uzak durmayacaktır (Sapmaz, 2022, s. 258). Çünkü RF için Kafkasya’nın kontrolü çok önemlidir. Kafkasya ve özellikle de Kafkasya’nın kuzeyinde çok sayıda etnik grup mevcut ve Rusya, bu etnik gruplardaki ayrılıkçı hareketlerin diğer bölgelere yayılmasını istememektedir. Dahası Kafkasya’nın kuzeyinin etnik yapısı itibariyle Kafkasya’nın güneyi ile de ilişki içindedir bu nedenle de Moskova için Kafkasya’nın kuzeyinin kontrol altında tutulması demek Kafkasya’nın güneyinin kontrol altında bulundurulması demektir. 21. yüzyılda Kuzey Kafkasya’nın jeopolitiğindeki bazı değişimler RF iç ve dış politik hareketlerini de etkilemiş ve bu yüzden de 2000’li yıllardan itibaren devletin savunma harcamalarına ayrılan payı %50 yükselmiştir. Bu Kafkasya’nın kuzeyindeki ülkeleri de içine alan Rusya Federasyonu’nun “Güney Bölgesi” birincil derecede öncelikli stratejik bölge olarak ilan edilmiş ve buradaki askerî faaliyetlerin arttırılmasına karar verilmiştir. 2010’da ise Güney Bölgesi ikiye ayırarak Çeçenistan, İnguşetya, Kabartay, Dağıstan ve Balkar gibi bölgelerden oluşan alan yeni bir federal bölge hâline getirilmiş ve buraya merkezden yeni bir vali ataması yapılmıştır (Öztürk, 2013, s. 209).

Yine Putin iktidarında RF, alanda etkililiğini ve etkinliğini hissettirmeye çalışarak bölgeye istikrar ve düzenin kaynağının kendileri olduğunu gösterme gayreti içinde olmuşlardır. Batı ise, Hazar havzasında olan enerji kaynaklarının batıya ihracatı amacıyla doğu yönünden batıya doğru gidecek olan yeni bir Avrasya enerji güzergâhı oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu enerji hatlarının tekeli konumuna gelen RF’nin bu durumunu ortadan kaldırarak Güney Kafkasya ve Orta Asya’nın ekonomik bağımlılığını ortadan kaldırarak bölgede gücünü kırmayı amaçlamaktadır. Batı Bloğu’na enerji sevkiyatı için olan tüm mevcut enerji güzergâhlarının geçtiği RF’nin belirlediği bu tekeli, Batı yeni bir enerji koridoru ile saf dışı bırakabilirse Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin refahı önemli ölçüde sağlanmış olacaktır. Putin, bunu engellemek amaçlı 2001 Ocak ayında Azerbaycan’a yaptığı bir ziyaretinde, Bakü’den çıkan Azerbaycan petrolünün Bakü-Novorosisk hattı boyunca yani RF toprakları üzerinden Batı’ya akıtılmasını arzuladığını söylemiştir. Doğal gazda da tekel konumuna gelen Rusya, hem zengin rezervlere sahip

rakiplerinin Batı pazarlarına ulaşmalarını engellemeye çalışmakta hemde bölgedeki ülkelere doğalgaz sağlamada tekel oluşturduğu için gerektiğinde bunu onlara karşı bir koz olarak kullanabilmektedir (Kanbolat, 2001, s. 174). Ayrıca yine Putin yönetiminin Kafkasya'nın güneyi ile ilgili politikası, BDT'ye yönelik olarak oluşturduğu stratejinin devamıdır. Çünkü Kafkasya üzerinde tesis edilecek hegemonya ile ekonomik kalkınma sürdürülecek ve güney sınırları güvene alınmış olacaktır. Rusya'nın enerjide tekel olma politikası yönündeki hedefleri 2002'nin başından beri RF'nin enerji ile ilgili olan kuruluşları Hazar coğrafyasındaki devletlerle olan ilişkilerini önemli ölçüde arttırdılar. Rusya'nın bu bölge üzerinde stratejik açıdan siyasi ve askeri olarak etkinliğinin azaldığı bu yeni süreçte RF, Kafkasya'nın güneyinde etkisini ekonomik enstrümanlar kullanmak maksadıyla tekrar kazanma sürecine girmiştir. Bu nedenle Rusya "arka bahçesi" olarak benimsediği Kafkasya'nın güneyindeki ülkelerinden çıkan petrol ve doğal gazı boru hatlarıyla kendi coğrafyasından geçirmeye çalışmakta ve bu sayede bu devletlerin ekonomilerini RF'ye bağımlı hale getirecek politik bir hedef belirlemiştir (Sönmez, 2011, s. 97). Kafkasya'nın sahip olduğu jeopolitik durum RF için güvenlik kaygısı yaratmasının yanında sağlayabileceği ekonomik avantajlar kullanılabilirse bölge cazibe merkezine dönebilir. Her ne kadar Azerbaycan dışında petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından iyi durumda olmayan Ermenistan ve Gürcistan, Bakü - Tiflis - Ceyhan işlenmemiş petrol boru hattı ve Şah Deniz Doğal gaz Hattı'nın güzergâhında olan devletler olduklarından önemli hale gelmektedirler. Kafkasya'nın kuzeyinde ise zengin petrol yataklarına sahip olan Dağıstan ve Çeçenistan bulunmaktadır. Buralar Körfez ülkeleri ve Kuzey Sibirya'dan sonra 3. büyüklükteki doğal gaz ve petrol rezervlerine sahiptir. Ayrıca yine burada yani özellikle Dağıstan, Rus petrolünün yarısına yakınının üretildiği yerdir. Rusya, bu hususlar doğrultusunda en zayıf düştüğü vakitlerde bile Kafkasya'dan vazgeçmemiş, bölgeyi "Yakın Çevre" politikasına göre şekillendirmeye gayret ederek buradaki en önemli dış aktör olmayı başarmıştır (Öztürk, 2013, s. 209). Ayrıca buralar Ruslar için, güvenlik unsuruna süreklilik sağlamak adına devletlerin etrafında bir tampon bölge olarak oluşturdukları alanlardır. RF'nin doğu tarafında olan sınırları Pasifik Okyanusu'na, kuzey sınırları ise Kuzey Kutbuna kadar yetişmektedir. Ancak RF'nin doğu-batı yani boyuna olan uzunluğuna oranla kuzey-güney genişliği dardır ve güney sınırlarını korumasına yarayacak herhangi bir doğal engel de mevcut değildir. Dahası RF'nin nerdeyse bütün sanayi ve endüstri merkezleri ve yoğun olarak nüfusun yoğunlaştığı şehirlerde hemen Kafkasya'nın kuzey bölgesine yayılmıştır. Anlaşılan odur ki Kafkasya jeopolitik konum itibarıyla, Orta Asya'nın stratejik olan ön cephesi, Batı eksenine açılan bir koridor, güney ve kuzey

yönünden de bir geçiş noktası olması sebebiyle RF için vazgeçilemez yaşamsal derece de bir öneme sahiptir (Sapmaz, 2008, s. 34).

Karabayram'a göre (2011) Kafkaslar, Rusya için her zaman güneye götüren en kestirme yoldur. St. Petersburg'un Avrupa'ya açılan bir pencere olduğu gibi bu bölgede, Asya'ya dönük olan bir kapıdır. Bu bölgede tarih boyunca etnik farklılıkların çeşitlilik göstermesinden kaynaklı sürekli çatışmalı alanlar olmuştur. Günümüzde buraların en belirgin çatışma alanları Osetya ve İnguş Cumhuriyetleri sınırı, Osetya ve Abhazya ile Gürcistan arasında olan sınırı ve Çeçenistan coğrafyasıdır (s. 156). Rusya, Güney Kafkasya bölgesindeki anlaşmazlıklara doğrudan müdahil olmak zorundadır. Bu sebeple Rusya alanı "Yakın Çevresi" kapsamına almıştır (s.129). Ayrıca Rusya, bölgede istikrarı sağlamak ve kontrolü altında tutabilmek amacıyla Batı yanlısı olan Gürcistan'ı zayıflatıp Batı'nın ve Türkiye Cumhuriyeti'nin coğrafyadaki etkinliğini düşürmek maksadıyla Abhazya'daki Karadeniz sahil şeridinin kontrolünü ele geçirerek Novorossisk Limanı'nı korumaya almıştır (Kalay, 2013, s. 90). Görüldüğü gibi devletlerin güç dengesi oluşturmaya çalışması uluslararası ilişkilerin açıklanması ve anlaşılması amacıyla geliştirilmiş oldukça önemli bir teorik çerçeve sunar. Güç dengesinin oluşmasında etkili olan en önemli faktör, güçler arasında güvenlik kaygısından kaynaklı olan çıkar birliğidir (Karabayram, 2011, s. 82). Güvenlik politikası gereği jeopolitik düalizmden hareketle Kafkasya bölgesinde RF ve Batı Bloğu güç mücadelesi mevcuttur. RF için, Kafkasya'nın Moskova'nın stratejik denetimi altında tutulmasıyla Rusya, bölgede politikalarıyla her zaman kendi nüfuz alanını ve stratejik varlığını korumak adına ve bunu sağlamlaştırmak için imkân bulacaktır (Dugin, 2010, s. 366).

5.3. Rusya Federasyonu Dönemi Avrasya Politikası

Avrasya, kelime anlamı ile Avrupa ile Asya'yı kapsayan coğrafi bölgeye yani Avrupa ile Asya kıtalarının bütünleşmiş hali olan en büyük kıtayı temsil eder. Avrasyacılık kavramı ise anlam olarak ilk ortaya çıktığı Çarlık Rusya'sında batı dünyasının değerlerine muhalif olmak anlamı ile kullanılmış ve Rus halkıyla anlamlandırılan coğrafyanın mükemmelliği ile kıyaslanmıştır. Ancak günümüzdeki batı dünyası yerini ABD'nin temsil ettiği Atlantik bloğuna bırakmış ve artık bu kıyas Atlantikçi blok ile mükemmel Rus coğrafyası olan Avrasya arasındadır. Günümüzde de ise bu Avrasyacılık kavramının kullanılmaya başlaması ise, Soğuk Savaşın bitmesinden sonraki sürece tekabül etmektedir. Yine bu dönemde SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsız olan RF içinde olan bazı siyasi aktörlerin yeni bir ideolojiyi ya da Rus kimliği inşa etmek için ülke içinde Atlantikçi

(Westernist) ve Avrasyacı (Slavofil) akımlarının tekrar gündeme gelmesine sebep olmuştur (İsmayıl, 2016, s.131). 1992’de Avrasyacılık kavramını kullanarak yeniden literatüre sokmuş olan RF Başkanı Boris Yeltsin’in Dış Politika Danışmanı Stankeviç, bu Avrasyacılık fikrini jeostratejik ve jeopolitik bir faktör olarak Rusya dış politikasında ve uluslararası ilişkiler sisteminde kuramsal bir sistem olarak dahil etmek istemiştir. Kendilerine Yeni Avrasyacılar diyen bu görüş, “Slavofil” olarak adlandırılmış ve jeopolitiğe kendilerinden öncekilere göre daha fazla önem vermişlerdir. Bunlar her kötü şeyin Batı’dan geldiğine inanarak Batı’yı ise Rusya’ya tehdit olarak kabul eden kesim olmuştur (Yılmaz, 2015, 113). Rusya’nın batısı için, Atlantikçi blokla arasındaki en etkili aracı “tampon kordonu” rolünde olan Polonya, Çekoslovakya ve Romanya’dır. Bu yapmacık suni ülkelerin iki blok arasında bir şerit görevi görmesi hem Avrupa hem de Rusya’nın menfaatinde (Dugin, 2010, s. 198).

Yeni dönemde Avrasyacı düşüncenin iki önemli amacı vardır. Bunlar, Soğuk Savaş’tan sonra küresel ölçekte Amerika’nın tek taraflı hegemonyasını kırmak ve RF’nin süper güce kavuşmasını sağlamaktır. Bu yeni ideoloji, 1920’li yıllardaki Avrasyacılıktan farklılaşmıştır. Yeni Avrasyacılık denilen bu ideolojinin büyüme durumuna baktığımızda, 1980’lerden başlamak üzere birkaç farklı devreden evrildiğini görmek mümkündür. Bu dönemleri analiz ettiğimizde de; Birinci dönem 1985-1990 yılları arasında kendilerini Yeni Avrasyacı diyerek nitelendiren Aleksandr Dugin ve Haydar Cemal isimlerinin öne çıktığı dönemdir. İkinci dönem SSCB’nin yıkılması sonrası 1991 ve 1993 yılları ara dönemdir ve bu tarih aralığında Yeni Avrasyacılık düşüncesi, Rusya’daki entelektüel kesimleri ve sağ muhafazakâr olan muhalefet arasında kendine yer bulmaya başladığı dönemdir. Üçüncü ve son dönem ise, Avrasyacılık kavramının Rusya içindeki Komünist, Liberal-Demokrat ve Bizim Ev-Rusya Partileri’nin programlarında yer bulduğu 1994 ve 1998 yıllarını kapsamaktadır (İsmayıl, 2016, s.131). Bu Avrasyacı politikaya baktığımızda Avrasyacıların hedefinin, merkezci eğilimleri sağlamlaştırmak, tüm Avrasya’yı Moskova’nın stratejik denetimi altında tutmak ve yine bu bölge de nüfuzunu ve stratejik varlığını sürekli hale getirmeye çalışmaktır (Karabayram, 2011, s. 122). Bu doğrultuda Rusya’yı küresel anlamda enerji gücü ve süper güç haline getirmeyi amaçlamış olan Putin, RF’nin ‘yakın çevre’, Balkanlar, Uzak Doğu ve diğer coğrafyalara yönelik olan stratejilerini ‘güçlü devlet’, ‘toplumsal dayanışma’ ve ‘vatanperverlik’ gibi geleneksel Rus değerlerini örnek alarak Avrasyacılık fikrinin temel görüşlerine vurgu yapmıştır. Yine o dönemde Putin tarafından güvenlik ve dış politikayla ilgili olarak benimsenen Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politika Stratejisinde Avrasyacı söylemler göze çarpmaktadır

(Sönmez, 2010, s. 41). Putin, iktidara geldiğinde Yeni Avrasyacılık akımı fikrinden etkilenererek refah düzeyi yüksek ve güçlü bir Rusya'yı yeniden kalkındırmak için bu fikri devreye sokmuştur. Putin, bu Avrasya fikri için eski Sovyet ülkelerini içine dahil eden bir Gümrük Birliği projesi olan Avrasya Birliği projesini başlatmıştır. Ayrıca Putin, 2001 yılları başında eski Sovyetlerin ulusal marşını ve Çarlık Rusya'sı bayrağını RF için resmi bayrak ve marşı olduğunu kabul etmiştir. Putin bu hareketiyle Büyük Rusya idealini yeniden hayata geçirmek için uğraştığını ilan etmiştir. Putin, bu şekilde yeni Avrasya politikasına dair anlayışı benimsemiş ve uygulamaya geçirmiştir. Aslında Putin yaptığı birçok demecinde Rusya'nın da bir Avrasya devleti olduğunun özellikle belirtmiştir (Yılmaz, 2015, 113). Bu Avrasya hakimiyet mücadelesiyle ilgili Brzezinsk ise, Avrasya'nın, dünyadaki en büyük kıta olduğunu ve jeopolitik olarak da bir eksene dönüştüğünü belirtmiştir. Ayrıca da Avrasya'ya hâkim olabilen bir gücün, yerkürenin en ileri ve ekonomik olarak da en verimli olan üç bölümünden ikisini hâkimiyeti altına alabileceğini vurgulayarak Avrasya'nın ne kadar önemli olduğuna değinmiştir (Kalay, 2013. s. 97). Bu doğrultuda da Rusya, ABD ve Batı Bloğu ile içinde olduğu rekabet maksadıyla Avrasyayı korumak için dış politikadaki önceliklerini gözden geçirerek yenilemiş ve Yeni Avrasyacılık politikası gereği Putin, eski Sovyet alanını ve yakın çevrem dediği devletlerle olan ilişkilerini arttırmıştır (Yılmaz, 2015, 113).

Putin, 20. yüzyılın en büyük felaketi olduğunu söylediği Sovyetlerin yıkılışının getirdiği yıkımı en aza indirmek için Moskova'nın etkisi altında yeniden güçlü bir kıta yapılanmasına girişmiştir. Ruslar için Avrasya anakarasının birleştirilmesi, gerçekleştirilmek zorunda oldukları zaruri bir jeopolitik projedir. Çünkü Ruslar, bu coğrafya ve coğrafyanın durumu, bütünlüğü ve bağımsızlığıyla ilgili kendilerini sorumlu görürler (Dugin, 2010, s. 34). Ayrıca bu Yeni Avrasyacılık politik yaklaşımının sonucunda Rusların başarıya ulaştıkları söylenemese de bölgede ABD'nin rekabetini dengeledikleri kaçınılmaz bir gerçektir. Rusya, amaçladığı bu politik kararlar Avrasya bölgesini kendisinin yumuşak karnı ve arka bahçesi olarak gördüğünü göstermiştir. Yine Putin, Orta Asya'da yer alan enerji kaynakları üstünde hâkimiyet kurma konusunda rekabet içerisinde olduğu Çin Halk Cumhuriyeti'ne karşı, RF bu ülkeleride içine alacak olan Avrasya Birliği gibi bir bütünleştirme projesine önem vermiştir. Hatta Putin buna verdiği önemi göstermek için Ekim 2011'de Izvestia Gazetesi'ne yazdığı bir yazısında; "Yeni Avrasya Entegrasyon Projesi: Gelecek Bugün Başlıyor" isimli yazısında bu projenin ekonomik yönünü açıklamıştır. Bu oluşturulacak olan AEB yeni değerler, ekonomik ve siyasi temeller üstünden yükseleceğini, ortak bir dil, kültür ve bilim alanı yaratılacağını ve bunun modern

dünyadaki güçlü kutuplardan biri olarak uluslar üstü bir birlik olacağına değinmiştir. Putin'in önceliklerinin belirlendiği bu AEB stratejisi doğrultusunda 18 Kasım 2011 yılında Rusya, Kazakistan ve Belarus ile birlikte Avrasya Birliği kurulması amacıyla anlaşma imzalamış ve Ortak Gümrük Birliği için yapılan anlaşma 1 Ocak 2012 yılı akabinde yürürlüğe girdiği görülmüştür. Avrasya Ekonomi Birliği üyesi devletler; Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Rusya'dır (Yılmaz, 2015, 113). Dugin'in temsil ettiği "yayılmacılar grubu"na göre, geçmiş tarihten günümüze dek kıta bloğu ile deniz bloğu denilen Batı Bloğu arasında sürekli bir hâkimiyet ve güç mücadelesi süre gelmiştir. 19. yüzyılda kıta bloğunu Rus İmparatorluğu temsil etmiştir. Günümüzde ise deniz bloğunu ABD temsil etmekte ve dünyayı etki altına almaya çalışmaktadır. RF ise hem Soğuk savaş sonrasında oluşan yeni kıta gücü misyonunu sahiplenip jeopolitik boşluğu doldurmak hem de Avrasya İmparatorluğu'nu canlandırmak zorundadır. Bu nedenle olabildiğince Avrasya egemenliğini genişletmeli ve sıcak denizlere inmenin yollarını bulmalıdır (Yapıcı, 2010, s.155). Ayrıca sıcak denizlere ulaşmasını sağlayacak en uygun stratejik yer Hindistan anakarasıdır. Hatta Hindistan konumu gereği Avrasya İmparatorluğu için ideal bir karakol olabilecek bir potansiyele sahip olduğundan Hindistan ile politikalar geliştirilip Avrasya bloğuna dahil edilmelidir (Dugin, 2010, s. 65). Bu Avrasyacı dış politika yaklaşımına göre Rusya'nın ilk önceliğinin eski Sovyet coğrafyası olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca BDT gibi oluşturulacak herhangi bir oluşumun içinde Ukrayna olmazsa bu oluşumun Asya merkezli bir özelliğe bürüneceğini ve Rusya'nın Avrupa'dan uzaklaşacağı gibi argümanlar ileri sürülmüştür (Özdal, 2016, s. 50). Ancak günümüz Ukrayna- Rusya savaşı, Ukrayna'nın artık Rusya ile hiçbir ortak oluşumun içine dahil olmayacağını ve Batı bloğu eksenine dahil olacağını göstermektedir.

5.4. Rusya Yeltsin Dönemi Politikası

Bu bölümde Rusya Federasyonu kurucusu ve ilk devlet başkanı olan Boris Yeltsin'in hayatına kısaca değindikten sonra Rusya Federasyonu'nda iktidarda olduğu 1991- 2000 yılları arasındaki döneme yer verilmiştir. Boris Nikolayeviç Yeltsin (1931- 2007), İnşaat mühendisi olan Yeltsin, Ruskökenli bir çiftçinin oğludur. Yeltsin, 1961 tarihinde SBKP'ne girmiş ve hızlı bir şekilde ilerleyerek 1990 yılında Gorbaçov'un tüm engellemelerine rağmen Rusya Federasyonu Komünist Partisi Başkanlığına getirildi (Stuart, 1992, s. 1). SSCB'nin yıkılması sonrası bu dönem kapitalizmin ve savunucusu Batı'nın zaferi olarak okunmuştur. Rusya için yenilgi sonrası olan yine bu dönemin telafi arzusu güçlüdür, fakat yine de Yeltsin, Rusya'nın azalan gücünü yeniden sağlamak için

uğraşmıştır (Balta & Behlül, 2016, s. 25). Yeltsin başkanlığının bu ilk yıllarında Rusya'nın, Batı'nın bir parçası olduğunu düşünerek Batılı Devletler ile sıkı bir işbirliği içine girmiştir. Bu dönemde Yeltsin ve yardımcısı Kozirev ikilisi, yüzünü tamamıyla Batı dünyasına dönmüş ve Batı ülkelerinin de desteğiyle hem serbest piyasa ekonomisine geçiş sağlamaya çalışmış hem de demokratikleşme hamleleriyle radikal adımlar atmışlardır. Bunlar, Orta Asyalı önderlerin demokratikleşme ve insan hakları yararına yaklaşım göstermemeleri, bu ülkenin otoriter ve eski Rus yönetimi düşünsel yapısıyla yönetilmesinden de rahatsız olduklarından 1991 yılında kurulmasını sağladıkları BDT'nin yapısını güçlendirmek yerine, bu yapıyı zayıf düşürecek düzenlemelerle etkisizleştirerek ilgilenmeye gerek duymamışlardır (Efegil, 2001, s. 3). Hatta bu dönemde Yeltsin, Sovyetlerin yıkılış sürecinde RF'nin kendi başına daha kolay dar boğazdan kurtulacağını ve SSCB'ye bağlı diğer cumhuriyetlerinse sadece yük olduklarını savunmuştur. Yeltsin'in ilk dönemlerinde SSCB cumhuriyetlerine “alabileceğiniz kadar özgürlük havası alın” politikası, RF'yi kendi içinde dağılma noktasına vardırması sonucunda Yeltsin, bu nedenle iç ve dış politik stratejisini değiştirmek zorunda kalmıştır (Kamalov, 2011, s. 18).

Yeltsin, Rusya'da özelleştirdiği ekonomi politikasında örnek aldığı Polonya'da karşılaşılmayan eski Sovyetler Birliği'nin politik krizleriyle ekstradan uğraşmak zorunda kalmıştır. Yine bu dönemde ilk uygulandığı yer Polonya olan “şok terapi stratejisi” Moskova'nın önerisi üzerine Rusya tarafından benimsenmiş ve kısa sürede fiyatlar ve ticaret liberalizme uygun hale getirilmiş, piyasa özelleştirmelere ve dışa açılmıştır (Güler, 2012, s. 103). 28 Ekim 1991 yılında parlamentoda, ekonomik dönüşümün yasal altyapısını meydana getiren bir dizi kanun önerisi hazırlanarak 1992 yılında yayınlanan “RF Ekonomi Politikası Memorandumu” adındaki bir belge 27 Şubat 1992 yılında Rusya Parlamentosu aracılığıyla kabul edilerek yürürlüğe sokulmuştur. Yine aynı bu belgede ekonomi stratejileri, fiyatların serbestleştirilmesi, devlet sanayinin özelleştirilmesi ve batının yardımıyla ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi hedefleri yer almıştır. Bu sayede, merkezi planlamadan piyasa ekonomisine “şok terapi” yöntemiyle geçiş stratejisi kabul edilmiştir (Güler, 2012, s. 101). Ayrıca 1992'de “şok terapi”ye uygun olarak yapılan özelleştirmelerle devlet girişimleri ortak hisseli olarak satışa çıkarılmış ve yöneticilerin eline geçmiştir. Bunun üzerine ekonomide mafyalar etkili olmaya başlamış ve RF'da enflasyon yüksekliği yüzünden ekonomi çökmüştür (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 6747). Hükümetin özelleştirme politikasını yürüten Çubais, bu durumu düzeltmek için Rus halkına bono dağıtım yöntemiyle mülkiyetin devletten vatandaşlara geçişinin hızlı bir

şekilde sağlanacağını değiştireceği ve bu yöntemle vatandaşa dağıtılan 10 bin ruble değerindeki bonolar vasıtasıyla isteyen, özelleştirmesi sağlanan şirketlerde hisse sahibi olabilecek, isteyen ise bu bonoların satımı sayesinde nakit paraya kavuşabilecekti (Yapıcı, 2010, s.33). İşçiler, ise işsiz kalma korkusuyla bu hisselerini yok pahasına yöneticilerine satarak yöneticilerin tam hisse ile işletme sahibi olmasını sağlamıştı (Yapıcı, 2010, s.34).

Rusya halkını Sovyet sonrası dönemde demokrasi ile gerçek manada tanıştıran Yeltsin, bunda izlediği ekonomik ve siyasi reformlarında payı çoktur. Ancak yine de bu reformlar hükümetin istediği gibi hızlı ve kapsamlı bir şekilde yapılamamıştır. Bu da RF’de reform ve Batı toplumuna karşı geliştirilmiş olan görüşlerin gittikçe yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. Bunun nedeniyse Rusya’da demokrasinin yeterince kurumsallaşamamasına ve Sovyetlerden kalma alışkanlıkların iktidar anlayışında hala devam etmesi sonucu reform süreçlerinin tıkanması olarak kabul edilmiştir (Tanrısever, 2000, s. 277). Yeltsin, Nisan 1993 referandumunda başarı sağladıktan sonra yasama organına karşı sert bir tutum içerisine girmiştir. Bu nedenle 1993 anayasası yapılırken yabancı ülke tecrübelerinden faydalanarak 1958 tarihli Fransız Anayasası model alınıp güçlendirilmiş olan yarı-başkanlık sistemi ve Amerika’ya benzer iki yapıli bir parlamenter sistemden oluşan yeni bir sistem kurulmuştur. Piyasa ekonomisi ve demokrasi söylemi olarak da yine Batı ve ABD esas alınmıştır (Orhan & Çobanoğlu, 2015, s. 55). Yeltsin, Batıyla iş birliğinin, pazar ekonomisi modeline geçmenin ve demokratik olan reformların RF’ye yaramadığını fark edince, Batı’yla olan ikili ilişkilerini yeniden gözden geçirerek dış politikada önceliği yakın çevre dediği eski Sovyet coğrafyasına vermiştir. Bu doğrultuda Orta Asya devletlerine yönelik yürütölen strateji de farklılaşmıştır (Kamalov, 2011, s. 18). Yani Yeltsin döneminin dış politikası incelendiğinde, Rusya’nın o günkü içinde bulunduğı koşullar göz önüne alındığında, ekonomik ve siyasi problemlerden kaynaklı olarak küresel politikalarla ilgilenmek yerine yaşam sahası olarak gördüğü kendi yakın çevrem dediği alana yönelik bir dış politikaya dönmeye ağırlık vermiştir. Bu açıdan 1993 yılında ilan edilmiş olan “Yakın Çevre Doktrini” önem arz etmekte ve bu yüzden Orta Asya, Rusya için yaşam alanı olarak belirlenmiştir. Yine bu Yakın çevre politikasına istinaden, Rusya Orta Asya’da açığa çıkan güvenlik boşluğunu doldurmalı ve bölgede hâkimiyetini tesis etmelidir. Bu sayede bölgede Rusya’ya rakip üçüncü ölkelerin etkinlik tesis etmesi engellenecek, coğrafyada hayatını sürdüren Slav halkı emniyete alınmış olacak, radikal İslam ve aşırı milliyetçiliğin yayılması engellenecek, enerji nakil güzergâhları korunmaya alınacaktır (Derman, 2017, s. 8).

Yeltsin iktidarı dönemini kendi içinde ayırarak incelediğimizde, 1991-2000 arasında karar alıcı olan Yeltsin ve ekibinin dış politikada farklı zamanlarda farklı fikir kümesinden etkilenip dış politikada değişikliğe gittiği görülmüştür. Bunlar sırasıyla, 1991-1993 arası Atlantikçi dış politika dönemi; bu dönem süresince Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber tehlike arz etmeyen ve daha uyumlu bir uluslararası sistemin oluşturulduğu, RF'nin Batı'yla sadece ortak menfaatlere göre değil aynı vakitte ortak değerlere de sahip olduğunun ileri sürülerek bu dönemde kazan kazan anlayışının ön plana çıkarıldığı görülmüştür. 1993-1996 arası dönem; Neo-empyralist eğilimlerin olduğu bu dönemde ise Rusya'nın Batı ile arasını bozmadan BDT ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeye ve yakın çevrem dediği eski SSCB alanına tekrar nüfuz etmeye çalıştığı dönemdir. 1996-2000 arası dönem ise, Avrasya'nın süper gücü olmaya çalıştığı RF'nin dış politikasının değiştiği dönemdir. Bu dönemde, Rus hükümeti uluslararası yapıyı rekabetçi, devletleri ise nüfuz alanlarında gösterecekleri mücadele haliyle benimsemeye başlamıştır. Böylece Rusya dış politikasında, Batı'ya karşı kendisini aynı seviyede gören bir partner ve Avrasya'nın tek hakim gücü olarak kabul ettirme niyetiyle hareket etmiştir (Güler ve Teke, 2021, s. 10). Rusya'da Sergey Stepaşin'le geliştirilen Askeri Doktrin, Rusya'nın tehdit olarak gördüğü ve güvenlik stratejisinin temel kapsamını yeniden şekillendirmiştir. Yeltsin, 1993 tarihindeki bu ilk Askeri Doktrin, Rusya'nın sınırlarına asker konuşlandırılması; yakın çevresindeki ülkelere askeri personellerinin yerleştirilerek oradaki askeri grupların eğitilmesi gibi önemli kararlara yer vermiştir. Yine bu Askeri Doktrin içeriği doğrultusunda BDT coğrafyasını güvene almak için sınır alanlarına Rus askeri gücü konuşlandırılmış, askeri üsler yapılmış ve Rusya bu coğrafyanın mevcut olan tek gücü olduğunu göstermeye çalışmıştır (Özdal, 2016, s. 33).

1995-1999 arası yıllarda Rusya, BDT politikasında olan önceliklerini 14 Eylül 1995 yılında Yeltsin'in imzalamış olduğu 940 sayılı Başkanlık Kararnamesi'yle yayınlanan "Rusya ile BDT Üyesi Ülkeler Arasındaki İlişkilerde Stratejik Yol" başlıklı metinde sıralamıştır. Bu kararnamede BDT ile olan ilişkilerde yer alan hayati önem arz eden menfaatler şunlardır; savunma, güvenlik, ekonomi alanları ve de eski Sovyet sahasında yaşamakta olan Rus etnik kökenli nüfusedir (Özdal, 2016, s. 54). Ayrıca Yeltsin'in 1996'da tekrar başkanlığa gelmesinden sonraki ilk işi Çeçenistan Savaşı'na son vermek olmuştur. Ancak seçimlerin yapılmasından bir ay sonra Aslan Maşadov liderliğindeki Çeçen ordusunun Grozni'de kontrolü sağlayarak oradaki Rusya'ya kuvvetleri kuşatması, Rus gücünün içerisinde olduğu kötü durumu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Çeçen Maşadov ile

Rusya Güvenlik Konseyi Başkanı Lebed arasında Hasavyurt Anlaşmasıyla barış yapılarak, taraflar arasındaki çatışmayı sona erdirmiş ve beş yıl içinde Çeçenistan'ın statüsü konusunda bir anlaşma yapılacağı karara bağlanmıştı. Bu Hasavyurt Anlaşmasına müteakip, Yeltsin ile Maşadov arasında 12 Mayıs 1997 tarihinde RF ile İçerya Çeçen Cumhuriyeti arasında Barış ve İlişki Antlaşması adıyla yeni bir anlaşma yapılmıştır (Yapıcı, 2010, s.198). Bu zorluklara rağmen RF'nin ilk cumhurbaşkanı olan Yeltsin yine de bu makamı 1999'un sonuna kadar, yaklaşık 8 yıl süre zarfında elinde tutmayı başarmıştır. İşe köklü bir reform yanlısı olarak başlayan Yeltsin, önce 1991 Ağustos'unda girilen askeri darbeye karşı durmuş, sonrasında ise serbest piyasa koşullarına göre büyük bir özelleştirme hareketine girişmiştir. Ancak Yeltsin 1993'te yürürlüğe konulan Anayasanın da verdiği fazla demokratik olmayan güçten destek alarak Rusya'yı 1996 senesine kadar seçimlere götürmemiştir. Zaten 1993 senesi Yeltsin'in parlamentoyu tanklarla topa tutması akabinde kendisine karşı çıkabilecek bir muhalefette ortaya çıkamamıştı. Ancak, 1996 yılında yapılan Sovyetlerin yıkılmasından sonraki ilk cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Yeltsin iktidar olabilmek amacıyla muhalefetle çok zorlu bir rekabet sürecine girmişti. 1998'den sonra ise Yeltsin şekilsel açıdan başkan olarak gözükse de artık ülkede kontrolü sağlayamıyordu. Rusya'daki siyasal yapı şeffaflığını kaybetmeye devam ettikçe alınan siyasi kararlar perdenin arkasındaki bireyler veya gruplar arasında yaşanan mücadelelerden büyük derece de etkilenmiştir. Boris Yeltsin'in 31 Aralık 1999 tarihinde Vladimir Putin'i kendi yerine getirerek istifa etmesi büyük bir sürpriz olarak görülmüştür. Yeltsin'in Putin'i kendi yerine seçmesi kendi hür iradesi ile mi yoksa uğradığı baskının sonucunda mı yaptığı asla kesin olarak öğrenilememiştir (Tanrıseven, 2000, s. 279).

5.5. Rusya Putin Dönemi Rusya Politikasında Dönüşüm ve Yeniden Yapılanma

Putin, 7 Ekim 1952 de Leningrad'da doğmuş, 1975 senesinde de Leningrad Devlet Üniversitesinde hukuk bölümünü okuyarak bunun üzerine de ekonomi alanında mastır yapmış ve aynı yıl içinde de KGB ajanı olarak çalışmaya hayatına başlamıştır (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 30). Putin'in siyasi hayatı ise 1990 yılında Antoli Sobchak adındaki hukuk profesörünün belediye başkanı seçilmesiyle başladı. Putin, KGB'den istifa edip asistan olarak hocasının yanına yerleşmiş ancak 1996 yılında hocası seçimi kaybedince de tekrar görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 689). Daha sonra 1996'da Başkan Yeltsin iktidarında görev alarak hukuki problemlerden sorumlu kişi

olarak Moskova'ya geçmiş kısa süre sonra da gözetim dairesinin başına geçmesi için tayini çıkmıştır. Daha sonra da görevde yükselterek federal güvenlik bürosunun direktörlüğüne getirilmiştir (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 30). Putin'in hocasına olan bu sadakatine hayran kalan Yeltsin 1999 yılında onu yanına alarak önce Başbakan ve sonrasında da başkan yardımcısı olarak atamıştır (Riasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 689). Ayrıca Putin, 1999'da başkan yardımcısı iken Boris Yeltsin, 1999 yılının 31 Aralığında Başkanlık görevinden istifa ederek Vladimir Putin'i bu sefer kendi yerine başkan vekili olarak atayıp görevini ona devretmiştir (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 30). Aslında burada Putin, başta ordu olacak şekilde Batı'yla yapılacak olan entegrasyon sürecinin karşısında duran ve Rusya'nın devlet olarak parçalanmasını engelleyip, toparlanma sağlamayı amaçlayan diğer güçlerce de desteklenmiş ve devletin başına geçmesi sağlanmıştır. Yani başka bir bakış açısıyla olaya baktığımızda, Putin'in devlet başkanı olması "Primakov Doktrini"nden vazgeçilmesi değil, tam tersine mantıksal olarak bu gerekliydi. İlk defa Primakov'un dillendirdiği çok kutuplu dünya politikası, Yeltsin'in devlet başkanı olmasıyla gerçekleştirilemeyeceği anlaşıldığından yerine Putin'in geçmesi sağlanmıştır. Anlaşıldığı üzere Putin, tek kutuplu dünya direktmesine karşı koyması için oluşturulmuş bir sistemin temsilcisi olarak görevlendirildiği varsayılmıştır (Karabayram, 2011, s. 115). Putin, 3 aylık vekil başkanlıktan sonra, 26 Mart 2000'de yapılan seçimlerde %52,2 oy olarak Rusya'nın 2. Başkanı unvanıyla seçilmiştir. Putin'in, Yeltsin halefi olarak aynı politikaları takip edeceği ve oligarklarında var olan düzenlerinin de aynı şekilde değişmeden devam edeceğini düşünüyorlardı (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 30). Yine medyanın elinde tuttuğu gücün farkında olan Putin, başkanlık görevine gelir gelmez ilk iş olarak medya organlarını ele geçirmiştir. Bu o kadar baskındır ki günümüzde Rus vatandaşlar yalnızca Putin'in yayınlanmasına izin verilmiş olan haberlere erişebiliyor. Putin, kendisiyle aynı düşünce de olmayan oligarkları iktidardan uzaklaştırmış ve RF'de ki büyük kuruluşların çoğunu ya devlet himayesine geçirtmiş ya da büyük hisselerini kamu yararı amacıyla satın alarak devletin kontrolüne sokmuştur (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 30). Yine Putin, Yeltsin iktidarı döneminde birçok şüpheli işlemle hızla büyüyen şirketleri kontrollerine alan oligarkların yapılan vergi reformlarıyla vergi konusunda sahtecilik yaptığını ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerine Putin, yine bu çerçevede petrol, doğalgaz, televizyon ve gazeteler bunlara dâhil olmak üzere geniş bir denetim aşamasını başlatmıştır. Bu sayede daha önce özelleştirilen ve oligarkların hilelerle ele geçirdikleri çoğu şirket Putin ile beraber devlet tekeline alınmıştır. Mesela, yine aynı dönemde YUKOS adlı petrol şirketi, vergi borçlarını vermediğinden devlet himayesine geçirilmiştir. Rus politikasında etkili olan NTV, RTR ve

ORT gibi tüm basın ve yayın organları devlet kontrolüne alınmış ancak özellikle RTR tüm varlıklarıyla beraber kamulaştırılarak devlet kontrolüne geçirilmiştir. Yani her zaman Putin'e aleyhine yayın yapma eğiliminde olan Milyarder Boris Berezosky'e ait ORT, Vladimir Gusinsky'e ait NTV ve Segodnya ve İtogi gibi muhalif tüm televizyon ve gazete kanalları devlet tekeline geçmiştir. Bu sayede Kremlin, tüm ulusal yayın organlarını devlet tekeline almayı başarmıştır (Orhan ve Çobanoğlu, 2015, s. 44).

Yapıcı'ya göre (2010), SSCB sonrası iktidar yandaşı oldukları için rahat bırakılan ancak sonrasındaki süreçlerde devletin iç meselesi halini alan oligarkların Putin dönemindeki ilişkilerini detaylı incelediğimizde 2000 yılında yapılan seçim sonrasında başkanlığa geçen Putin'in asıl amacının, Rusya'da kalıcı bir düzen ve istikrar ortamı sağlamak olduğu görülecektir. İşte bu nedenle Putin, bölgesel otoritelerin ve oligarkların yükselen gücüne karşılık devleti güçlendirmek ve ekonomik atılımı yapmak istiyordu. Tam da Putin'in işini yarayacak bir gelişme yaşanmış ve petrol fiyatları 3 kat artmıştı. Bu sayede yoksulluğun, ödeme ve borç krizinin vahim boyutlara ulaştığı 1999 öncesi dönem ekonomide yaşanan dönüşümle ticaret hacminde artış oluşmasını sağlamış ve ülke içindeki yabancı para cinsindeki rezervi de bu sayede ciddi boyutlarda artış göstermiştir (s.78). Bu dönemde Putin'in 2000 yılında gireceği seçimlerde oligarkların çoğunluğu ona destek vermiş hatta Berezovski, kontrolünde olan medya gücünden yararlanarak çok güçlü bir biçimde Putin propagandası yapmayı başarmıştı. Hemen o seçim döneminde çıkarılan bir kararla Abramoviç ve Berezovski'nin ortağı oldukları Sibneft'in Rus alüminyum sektöründeki %70'lik kısmına sahip olabilmesine onay verilerek desteklerinin unutulmadığı gösterilmişti. Fakat buna rağmen iktidara gelir gelmez Putin yaptığı bir açıklama ile hiç kimseye ayrıcalık yapılmayacağını ve tüm oligarklara eşit davranacağını açıklamıştır (s.85). Bu açıklamadan sonra devletle giriştikleri mücadeleyi kaybeden ve ülke dışına firar etmek zorunda kalan Berezovski ve Gusinski haricinde, diğer oligarklar da hükümete yönelik dikkatli olmaları açısından uyarılarak 28 Temmuz 2000 tarihinde iş dünyasından 21 temsilci ile bir toplantı yapılmıştır. Putin, yaptığı bu toplantı sonrasında, vergisini ödeyen ve siyasete müdahil olmayan oligarkların, 1990'larda şaibeli bir şekilde de olsa kazanmış oldukları mal varlıkları ile ilgili bir soruşturmaya tabi olmayacaklarına yönelik onlarla bir protokol yapılmıştır (s.89). Yine de Putin iktidarının ilk yıllarında, Rusya için stratejik öneme sahip olan Gazprom'un başında bulunan Vahirev'in politikaları yüzünden şirket giderek devlet kontrolünden uzaklaşmaya başlamış ayrıca şirketin mal varlıklarının önemli bir kısmında sürekli satıldığı iddiası devlet ortaklığı olan şirketin hortumlandığı fikrine neden olmuştur. 2001 yılında sözleşmesi dolan Vahirev'in alınarak

aynı yere Putin'in St. Peterburg'dan tanıdığı olan Aleksey Miller getirilerek hem şirket üstündeki devlet kontrolü yükseltilmiş hem de şirketin ticaret politikası değişim göstermesine sebep olunmuştur (Yapıcı, 2010, s.91). Yapıcı'ya göre neticede Putin, başkanlığının ilk dönemlerinde otoritesine karşı politikalar yürüten oligarkların üstüne gitmiş, ellerinde olan medya araçlarını devletleştirmiş ve Vahirev örneğinde olduğu gibi önemli konumda olan kişilerin ise yerine kendi güvendiği adamları yerleştirmiştir. Putin'in amacı tüm oligarkları etkisiz hale getirmek değildir, onun yapmaya çalıştığı şey "oligarkları millileştirmek" daha doğrusu iktidarın menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerini sağlamaktır (s.93). Ayrıca Rus petrol şirketi Yukos'un artan petrol üretimiyle dünyanın sayılı petrol şirketlerinin arasına girmiş ve bu nedenle de RF'nin en varlıklı adamı olan Hadarkovski, Moskova'da tedirginliğe neden olmuştur, bu tedirginlik Hadarkovski'nin bir muhalif olarak siyasete karışması ile daha da yükselmiştir. Muhalif partilerin asıl finansmanı haline dönüşen Hadarkovski, Duma'da en az 100 vekil tarafından desteklenmekte olduğu ve ayrıca verdiği röportajlar akabinde de Hadarkovski'nin 2008 RF Devlet Başkanlığı Seçimleri'ne aday olmaya hazırlandığı da dillendirilince Yukos'a karşı bir operasyon başlatılmıştır. Bu operasyonla önce şirketin üst düzey amirleri sonrada Hadarkovski, sahtekarlık, dolandırıcılık, zimmete mal geçirme ve vergi kaçakçılığı gibi suçlardan tutuklanarak hapse gönderilmiştir. Bu tutuklamanın gerisinde yatan gerekçe ise 2000 Temmuz'unda Putin ile oligarklar arasında sağlanan uzlaşmanın Hadarkovski tarafından muhalif siyasi eylemlere girişerek çiğnenmesi olarak gösterilmiştir (s.99). Bu Yukos Operasyonuyla artık iktidar ile oligarklar arasındaki ilişkinin şekli değişmiş ve bu dönemde devletin ekonomiye yönelik müdahalelerinde de önemli bir artış yaşanmıştır. Çünkü bu süreç "Oligarşik kapitalizm"den "siloviki kapitalizmi"ne geçişi temsil eder, yeni milyarderler olarak oligarklar Putin Rusyasındaki yerini "silovark" lara bırakarak dış politikada etkili olacak ekonomik aktörlerin özelliklerinde meydana gelen değişimi simgelemesi açısından bu operasyon önemlidir (s.103). Bunun yanında iktidar, stratejik önemi olan alanlardaki şirketlerin hisselerinin devlete satılması için Oligarkları ve yabancı yatırımcıları zorlamıştır (s.105). Bu sayede Putin, bütün önemli alanlardaki şirket hisselerini devlette toplamayı amaçlamıştır.

Yine Putin döneminde tüm STK'ların yaptıkları işler ve harcamalarla alakalı konularda belirli aralıklarla iktidara rapor verme zorunluluğu getirilmiş ve bu sayede STK'lar ve diğer sivil hareketler, özellikle yabancılardan maddi destek alanlar üstündeki baskılar arttırılmıştır. Bu amaçla STK'ların yeniden kaydedilmesi gerektiği 2005 yılında çıkarılan yasaya eklenerek STK'lar üzerindeki denetimler sıklaşmıştır ve bu sayede

yurtdışı destekli STK'ların etkileri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 695). Putin, kendinden önceki iktidar gibi Sovyet dönemini kötülemiyordu fakat yine de sürekli “Devletçilik”i dile getirip “devlet ne kadar güçlü olursa vatandaşa o kadar özgür olur” ifadesiyle bunun önemini vurgulamıştır. Hatta Putin, devletin her alanda olmasını istiyordu. Bu amaçla 2000 yılında kazandığı başkanlık seçimi konuşmasında basınla ilgili, kitlesel dezenformasyon ve ülkeye karşı mücadelenin yeri olmaması gerektiğini ifade ederek basın özgürlüğünün sınırsız olmaması gerektiği ve halk nezdinde objektif olması gerektiğini savunmuştur. Bu düşüncenin sonucu olarak 2007 yılına gelindiğindeyse neredeyse muhalif basın kurumu kalmamıştı (Rıasanovsky & Steinberg, 2011, s. 690). Ayrıca iktidarı süresince merkezi otoriteyi güçlü tutma çabası içinde olan Putin, kendinden evvelki iktidar üstünde etkisini oldukça arttıran aktörleri etkisiz hale getirmeye çalışırken, bu aktörlerin oldukları alanlara hükümet içine, Başkanlık İdaresi'ne ve bölge temsilcilerinin yerine ordu ya da istihbarat gibi güvenlik birimlerinden gelen şahısları yerleştirmiştir. Putin, döneminde Rus siyasetinde etkili olabilen söz konusu aktörlerin oluşturduğu bu sistem “militokrazi” olarak adlandırılmıştır (Yapıcı, 2010, s.216). Bu, Rusça'da “siloviki (güç yapıları)” kelimesi, silahlı güçler, kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimleri gibi alanlarda daha önceden çalışmış ya da halen görevinde olan yetkilileri belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Zira Putin döneminde yönetici seçkinler içerisinde bunların sayısı fazla olan bu silovikiler, sadece ortak geçmiş ile uyuşmak değil, Batı karşıtı olan, ortak düşünce ve menfaatlere de sahip olan bir amaç birliğinin temsilidir (Yapıcı, 2010, s.110). Bu Silovikiler, ABD ve NATO'yu Rus ülkesine son vermek için uğraşan dış tehdit olarak görürler, bu sebeple de RF'nin güçlü bir orduya ve silah teknolojilerine ihtiyacı olduğunu, devletin savunma sanayisine, yeni savunma sanayi teknolojilerinin geliştirilmesine ve bütçede büyük bir payın bu konuya ayrılması gerektiğini belirtmişlerdir (Yapıcı, 2010, s.111).

Putin dönemine genel manada bakıldığında zaman, genel olarak sosyal politikaların yenilenmesi, vergi reformu, bürokrasinin düzenlenmesi ve girişimciliğin önündeki bürokratik engellerin bertaraf edilmesi, monopollerin düzenlenmesi, bütçe reformu ve beraberinde finans piyasalarının geliştirilmesi gibi önemli birçok düzenlemelere de gidildiği görülmüştür (Hatipoğlu ve İşcan, 2010, s. 28). Yine bu politikalar devamında yöneticilerin ve yerel valilerin yetkilerinin önemli bir bölümü merkeze devredilmiş ve birçok ülkenin ve bölgenin başına, seçimle ya da atamalarla, hükümete sadık olan Putin'in elit sınıfına mensup asker kökenli politikacılar yerleştirilmiştir. Bu sayede tüm özerk cumhuriyet ve bölgeler üzerinde merkezi yönetimin kontrolü arttırılmıştır. (Sönmez, 2010,

s. 44). Ayrıca Rusya Federasyonu'nun kendi içinde de Valiler için yapılan bölgesel seçimleri kaldırdı ve valileri merkezden Başkanın atayacağı bir sisteme dönüştürerek yerelde merkezi otoritesini güçlendirmiştir. Putin'in parlamasını sağlayan en büyük olaylardan biri de Yeltsin'den sonra devraldığı şekliyle yıllardır süren Çeçenistan olaylarına karşı verdiği sert cevap ve bunu Putin, 1 Ekim 1999'da Çeçenistan'ı işgal ederek göstermiştir. Rus halkının çıkan terör olayları yüzünden Çeçenlere terörist gözüyle baktığı bu dönemde, Putin'in bu hamlesi onu hem Rus halkı gözünde kahramanlaştırmış hem de yerini sağlamlaştırmıştır (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 30). Ayrıca bu 2. Çeçen savaşından sonra askerî tedbirler sıklaştırılmış ve uluslararası kamuoyunun da tepkisinin düşürülmesi maksadıyla Rus basınında da farklı bir gündem oluşturulması sağlanarak bu savaş durumunun tepki çekmesine engel olunmuştur. Yine Putin yönetimiyle beraber RF ordusu, Rus kimliğini ve Rus varlığını uluslararası mecralarda temsil edecek bir yöntem olarak kabul edilmiş olduğu anlaşılabılır (Öztürk, 2013, s. 220).

Putin, 1991 yılında Sovyetlerin yıkılışının ortaya çıkardığı etkilerden çok etkilendiği için ünlü bir TV programında şöyle demişti; Sovyetlerin yıkılmasına üzülmeyenlerin vicdanı yoktur. Ayrıca SSCB gibi bir yapıyı da yeniden kurmaya çalışanlarında aklının olmadığını dile getirmişti. Sovyetlerin dağılmasının ardından hissettiği üzüntüyü ise Rusya Federal Meclis kürsüsünde 25 Nisan 2005'te daha sert bir üslupla her şeyden önce Sovyetlerin yıkılışını yüzyılın en büyük trajedisi olarak kabul edilmesi gerektiğini dile getirerek, "Sovyetler çökmesiydi Amerika Irak'ı işgal edemeyecekti" ifadesi, söz konusu hedefinin büyük ve güçlü bir Rusya olduğunun açık bir beyanı olarak görülebilir. Yine Putin, Aralık 1999'de "Yeni Yüzyıl Şafağında Rusya" isimli yazısında, "toplumu birleştirmek" niyetiyle bir "Rus ülkesi"nin (Rossiyskaya idea) ortaya çıkmasını sağlamıştır. Rus (Russkiy) sözcüğünü değil de Rusyalı (Rossiyskiy) sözcüğünü bilerek ve isteyerek kullanmayı tercih eden Putin'e göre, devletin geleceği sadece ırk olarak Ruslarla (Russkiy) değil, tüm federasyonun Ortodoks Ruslarından, Budist Buryatlarına ve Kuzey Kafkasya Müslümanlarına kadar tüm sivil bileşenleriyle Rusya Federasyonu'nun (Rossiyskaya Federatsiya) meydana geleceğini dile getirmiştir (Yıldırım, 2020, s. 202).

Putin iktidarı tarafından dış güvenlik ve güvenlik stratejisi adıyla 2 belge yayınlanmış, bu belgelerin en önemli tarafı kendinden önceki dönemden farklı olarak BDT'ye üye devletler için "Rusya'nın geleneksel müttefikleri" gibi bir değerlendirme yapılmış ve bu ülkeler arasında oluşan ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Sönmez, 2010, s. 44). Aslında bu yeni Doktrinlerle, yalnızca nükleer silahların veya diğer

kitle imha silahlarının RF'ye yönelik kullanılması durumlarında değil aynı zamanda RF'ye ve RF'nin müttefiklerine de konvansiyonel olarak saldırılmasına karşılık RF'nin nükleer silahlarla karşılık verebileceğini duyurarak sadece kendini değil müttefiklerini de güvene almaya çalışmıştır (Karabayram, 2011, s. 116). Putin yönetimi, özellikle enerji gücünü kullanarak Rusya'yı uluslararası sahada bölgesel süper güç konumuna taşımak istiyor. Bu amaçla da RF'nin "yakın çevre", Uzak Doğu, Balkanlar ve diğer bölgelere yönelik bütün politikaları revize edilmiştir. Çünkü Putin'in dış politika yaklaşımı; iki tarafında kazanacağı çıkar birliği ve medeni bir rekabetin olduğu çok kutuplu bir dünya düzeninde RF'nin bir kutup olmasını sağlamaktır. Özellikle Putin iktidarda olduğu ilk yıllarda geçici RF'nin bir Avrasya gücü olduğunu göstermeye çalışmıştır. Putin iktidarının sonraki dönemlerinde ise ABD, uyguladığı 'süpergüç stratejisi'ne karşılık oda çok kutuplu dünya vurgusuyla yeni dengeler oluşturmaya çalışmıştır. Bunun gereği olarak da Çin'le ilişkileri geliştirerek sürekli "Asya kartı"nı açık bir şekilde kullanmaktan çekinmemiştir. Ayrıca sürekli artan petrol fiyatlarını baz alarak, enerji kontrolünü elinde bulundurmaya, enerjinin kontrolünün gerçekleşmesi dış politikanın en önemli faktörü haline getirmişlerdir (Sönmez, 2010, s. 41).

Putin'le gelen Rus iktidarının dış politikadaki temel fikri, RF'nin uluslararası yapının etkin olan aktörlerden biri olması ve yok olan devlet prestijini yeniden kazanması sağlamak üstüne kurgulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Rusya hem geliştirdiği "Yakın Çevre" politikasıyla bölgede amaçladığı gibi askeri ve ekonomik işbirliğiyle etkisini arttırarak hedefe ulaşacak hem de uluslararası sistemdeki büyük aktörlerle ikili ilişkiler geliştirerek uluslararası aktörlerle bir denge politikası geliştirmeye çalışmıştır (Ergül, 2012, s. 469). 2009 tarihinde kabul edilmiş olan ve 2020'ye kadar RF'nin Ulusal Güvenlik politikası olması beklenen bu belgede devletin ve toplumun güvenliğini öncelikli hale getirmiştir. Yine bu belgede ikinci sırada ekonomik büyüme ve hayat standartlarının yükseltilmesine yer verilmiştir. Çünkü ülkenin ulusal güvenliğini sağlayabilmesinin ülkenin ekonomik potansiyeliyle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Yine ilki 2000 yılında yayınlanmış olan Rusya Federasyonu Enformasyon Güvenliği Doktrini güncellenerek 2016 yılı sonunda tekrar yayınlanmıştır. Ayrıca bu döneme damgasını vuran 2014-2023 döneminin en önemli gelişmesi, şüphesiz hala devam eden Ukrayna krizidir (Özdal, 2021, s. 2). Ayrıca yine bu dönemin en önemli başka bir konusu ise Rusya'nın Suriye'de takip ettiği politikadır. Suriye meselesi önemlidir çünkü RF, SSCB sonrası dönemde eski Sovyet alanı dışına ilk kez askeri açıdan geniş çaplı ve doğrudan müdahil olmuştur. Bu askeri

müdahale ile Rusya Suriye’de savaşın kaderini belirlemiş, rejimin devamlılığının teminatı haline gelmiş ve bu sayede büyük bir siyasi çıkar sağlamıştır (Özdal, 2021, s. 2).

Rusya’da 2000’den sonra iktidara gelen Putin, kendi iktidarı döneminde yeni bir yöntem şekli benimsemiştir. Bu yöntemle hem halkı iş dünyasıyla hem de bunları devletle aynı sistem içinde birleştirmeyi amaçlamış ve bu da birçok liberal reformu beraberinde getirmiştir. Örneğin, vergi reformlarıyla ekonomi kontrol altına alınmış ve yargı reformları ile de hem ekonomi politikalarının belirlenmesi devlet kontrolüne alınmış hem de yerel ve bölgesel idarecilerin etkilerini ortadan kaldırılmıştır. Bu dönem merkezi otoriteyi güçlendiren prensiplerin kabul edildiği dönemdir (Orhan ve Çobanoğlu, 2015, s. 44). Yine Putin iktidarı için, Kamuoyu araştırma kurumlarınca gerçekleştirilen anketlere göre, Putin’in karizmatik beğenisi daha güzel bir noktada olamazdı. Çünkü Putin, Rusya vatandaşlarının çok büyük bir çoğunluğu tarafından destekleniyor, tüm halk ona inanıyor ve onun yaptıklarını doğru buluyor (Politkovskaya, 2004, s. 251). Ancak karizmatik lider olan Putin, bunca halk desteğine rağmen Anayasaya göre iki defadan fazla başkanlık yapamayacağı için 2008 yılında Dmitri Medvedev’i Başkanlığa geçirerek kendisi başbakanlığa geçti. Yasalara göre 3. bir dönem daha başkan seçilmesinin imkânı olmayan Putin, zaten Duma seçimlerinden önce bile bir daha ki dönem için başbakanlığa geçebileceğinin işaretlerini vermişti. 2008 yılının Mart’ın da yapılan başkanlık seçimlerinde “kendiyile çalışabilecek uyumlu, kibar ve etkili bir başkanın olması durumunda” başbakanlığa geçebileceğini açıklamıştı. Putin, bunun olabilmesi için önce Birleşik Rusya Partisi’nin seçimi kazandığını görmek gerektiğini belirtmiştir. Duma seçimleriyle Putin’in bu ön şartının yerine gelmesiyle birlikte, 17 Aralık 2007 tarihinde Putin’in onayladığı ve destek verdiği bir şahıs olan Başbakan Birinci Yardımcısı Dimitri Medvedev, yaklaşmakta olan Başkanlık seçimlerinde Birleşik Rusya Partisi’nden aday gösterilmiş ve seçimi kazanmıştır. Medvedev’in devlet başkanlığı koltuğunu Putin’den teslim aldığı 7 Mayıs 2008’de ise bu sefer başbakanlık koltuğuna geçen Putin, Rus siyaseti üstündeki etkililiğini sürdürmeye devam etmiştir (Yapıcı, 2010, s.270). Ancak Putin, 2012 başkanlık seçimlerinden sonra yine tekrardan başkan seçildi ve bu sefer de Medvedev, Başbakan göreviyle atanmıştır. Başkan Putin peş peşe 3. toplamdaysa 5. sefer başkan olmak için ülkeyi 1 Temmuz 2020 tarihinde anayasal referandum seçimlerine götürmüştür (<https://tr.euronews.com>, 2023). RF’nde, Devlet Başkanı Putin’in 2 kez daha devlet başkanlığına aday olabilmesinin önünü açan anayasa değişikliği, yapılan referandumla birlikte kabul edilerek %65 civarında katılım sağlanmıştır. Bu referandumda, sandığa giden seçmenlerin %77,9’u “evet” oyu kullanmış ve tercihlerini Putin’den yana oy kullanarak

göstermişlerdir. Böylece, 2024 yılında görev süresi bitecek olan Başkan Putin'in, 2036 yılına kadar görevde olabilmesini sağlamış ve bu doğrultuda Putin, görev süresi sona erdiğinde, iki dönem daha devlet başkanlığında kalmasını sağlayacak düzenlemeyi halkoyuyla yürürlüğe koymayı başarmıştır (İpek, 2020, s. 1).

6. RUSYA VE UKRAYNA ARASINDAKİ İKİLİ İLİŞKİLER

6.1. Rusya İmparatorluk Dönemi İlişkiler

Bu bölümde Rus İmparatorluğu döneminde geçen Rus ve Ukrayna coğrafyasındaki o dönemlerde yer alan siyasi oluşumlar arasındaki ikili ilişkilere kısaca değinilecektir. Rusya ve Ukrayna arasındaki ikili ilişkiler çok eski zamanlara kadar gitmekte, hatta Ruslar modern tarihlerinin başlangıcı diye niteledikleri 9. yüzyıl Kiev Knezliği'nin kuruluşunu temel almaktadırlar. Ukrayna'da 9. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar hâkimiyet kuran Ruslar 1569'da bu üstün konumlarını Polonyalılara karşı kaybetmişlerdir. Daha sonrada, bu coğrafyaya Don Kazakları egemen olmuş ve nitekim Ukrayna coğrafyasının egemenliği tekrardan Rus Çarlığına takdim eden Pereyaslav Anlaşmasıyla birlikte Ukrayna ve Rusya tarihleri yönünden bir dönüm noktası haline gelmiştir (Yapıcı, 2011, s. 1476). Çarlık Rusyası, IV. Ivan döneminde, çarlığın hudutları Sibiry'a'dan Hazar Denizi'ne kadar büyütülmüştür. Çarlık Rusyası'nın çevresindeki ülkelere karşı istila politikası sürerken 1569 senesinde ise Baltık yöresindeki Litvanya ve Polonya "Lublin Birliği" ismiyle toplanmışlardır. Moskova, 1570 yılında Güney Rusya ve Ukrayna topluluklarından meydana gelen Kazakları bir araya getirmek ve Livonya Savaşı'nda ihtiyacı olan ordu sayısındaki eksiğini tamamlamak amacıyla, Kazaklardan meydana getirdiği bir orduyu oluşturmuştur. Ukrayna coğrafyasında olan Kazaklar, Kırım Tatarlarına ve Osmanlılara karşı yörenin korunmasını sağlayarak geçiş noktalarını tutmuşlardır. Ukrayna sınırında olan Tatarları durdurabilmek maksadıyla yine Kazaklardan meydana gelen birlikler oluşturulmuştur. Yine bu dönem 16. yüzyılın başında Altın Orda Devleti yıkılırken Kırım Hanlığı belirgin bir askeri ve siyasi güç halini almıştır. Hacı Giray, 15. yüzyıldan itibaren bağımsız bir ülke kurmayı düşünmüştür. Yine Hacı Giray, Moskova Knezliği'yle yapmış olduğu anlaşmalarla yönetim mücadelesinde Altın Orda idarecilerine karşı başarılar elde etmiş ve akabinde de Kırım Hanlığını kurmuştur. 1648'de Polonya Krallığı'nda ortaya çıkan Kazak isyanında Kırım Tatarlarıyla anlaşma imzalayan Kazaklar, Bogdan Hmelnitski önderliğindeki tüm askeri güçleriyle Varşova'ya doğru ilerlemeyi planlamışlardır. Ayrıca Kazaklar, Ukrayna'nın himayesine girebilmek amacıyla Rus

Çarından yardım istemişlerdir. Bu dönemde tahta olan Aleksey Romanov yani Çar I. Aleksey, geçmiş yıllarda Polonya ordusu karşısında Çarlığa destek vererek Kazakların getirecekleri yararları da düşünerek yardım etmiştir (Soydan, 2019, s. 11-13). Nihayet 1654 yılında bölgede tek hakim güç olmayı amaçlayan “Zaporijya Kazaklarının” önderi Bogdan Hmelnitski ile yapılan Pereyaslav Antlaşmasıyla Ukrayna, Rus Çarlığı’nın hâkimiyetine girerek bu tarihten sonra Ukrayna’da Rus hâkimiyeti sürecine geçilmiştir. Yine günümüzde Ukrayna’da yer alan kimlik sorunu konusunda Peryaslav Antlaşması kadar değerli olan bir başka şey de tarihsel olarak 18. yüzyılda Dinyeper Irmağı’nın Ortodoks Rus Çarlığıyla Katolik Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında hudut bölgesine dönüşmesi, Batı Ukraynalılar Avusturya-Macaristan etkisinde kalarak Orta Avrupa kültürüyle bütünleşerek önemli derecede Katolikleşmiş, Ukraynalı’nın doğusundakiler ise Rus egemenliği altında kalarak, Ortodoksluk ve Rus kültürü ile bütünleşerek birleşmişlerdir (Yapıcı, 2011, s. 1476).

1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması’yla beraber Osmanlı’nın kaybetmiş olduğu Kırım, 1783 senesinde Çarlık Rusyası tarafından işgal edilerek Rusların kendi toprağı olduğu ilan edilmiştir. Bu sayede Ruslar için Kırım ve Karadeniz üzerindeki “Osmanlı etkisi” sona ermiştir. Çar, Tatarlara karşı olarak sistemli bir şekilde yıldırma ve sindirme stratejisi uygulayarak iki asır sonucunda Müslüman olan kesimi yüzde 100’den yüzde 25’e indirmeyi başarmıştır. O tarihlerde iyice zayıf düşen Osmanlı ses çıkaramadığı gibi, Çar’ı da durduramamış, Ruslar Tatar arazilerine Slavları yerleştirmiştir (Baharççek ve Ağır, 2015, s. 34). Tarihte Rusya için Ukrayna, Doğu Avrupa ve Balkanlara çıkılacak bir yol görevini görmüştür. Çarlık Rusya zamanında Panslavizm stratejisi gereği ve Ortodoks camiasının liderliğinin alınmasıyla 3. Roma İmparatorluğu olma idealiyle Balkanlar üzerine doğru yayılmacı bir yol belirlendiği görülmüştür (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015, s. 657). Ayrıca “Sınır toprakları” anlamını taşıyan Ukrayna coğrafyası, Ruslar tarafından uzun bir zaman tampon olan sınır bölgesi olarak kabul edilmiştir. Ukrayna alanının tarihî süreç içinde birçok halkın geçiş noktası olsa da Rus tarihi için coğrafya kalıcı etkilerin ve gücün merkez noktası kabul edilmiştir. Bu bölgede, Rusya’da bulunan ve Rus olmayan halkların Ruslaştırılması çalışmaları doğrultusunda geliştirilen asimilasyonlar Ukraynalılar ve Lehler başta olacak şekilde çoğu halkı buna maruz bırakmıştır (Özel, 2015, s. 75). Doğu Slavlarından olan Ruslar, Ukraynalılar ve Beyaz Ruslar başta olmak üzere Çeçenler, Çuvaşlar, Tatarlar gibi farklı pek çok etnik kökenin bir arada beraber yaşadığını ve Protestan, Katolik, Yahudi, Ortodoks, Müslüman gibi değişik din gruplarına inananların olduğu bu 19. yüzyılın son çeyreğinde gerek küresel çapta

yayılan milliyetçilik hareketleri gerekse büyük ekonomik bunalımların ve dahası birçok unsurun da etkisiyle farklı birçok yapıyı milliyetçilik aynı potada eritmeye çalışmıştır (Al ve Özdil, 2017, s. 154). Bu dönemde ortaya çıkan milliyetçilik duygularının gerçekleştirdiği Fransız devriminin öncesinde Ukrayna topraklarında yaşam süren halkın sol tarafı denilen bir kısmı Rus İmparatorluğunu, diğer kısmı olan sağ tarafı ise Ukrayna'yı kendi ana vatanı olarak benimsemiştir. Ancak Fransız ihtilali Ukrayna halkında ulusal kimliğin uyanmasını ve bu dilin tetikleyicisi olarak milli ve kültürel ruhun ön plana çıkmasına vesile olmuştur. 19. yüzyılda Ukrayna büyük değişimler geçirmiştir. “19 Şubat Fermanı” ile Köylü serfliğinin kaldırılmasıyla özgürlüklerini kazananların şehir merkezlerine gelmesi ile çalışma alanlarındaki işçi gereksinimleri karşılanmıştır. Ancak diğer taraftan ise Hristiyan yerlerin idaresi hususunda Rus İmparatorluğu ile çekişmeli olan Fransa ve onunla beraber hareket eden İngiltere donanmalarının Kırım’a gelmesi Ruslar tarafından büyük bir tehdit olarak benimsenmiştir. 1855 tarihinde Sivastopol’ü kuşatmış olan işgalci bu devletler, daha sonrasında ise Kırım’a yetişebilmek için Rusyadaki ilk demiryolunu inşa etmeye başlamışlardır. Bu işgalci Fransız ve İngiliz askeri çıkışına karşı koymak amacıyla elinde yeteri kadar gücü olmayan Rus İmparatorluğu, Alaska’yı Amerika’ya satmak zorunda kalmıştır. Yine bu tarihlerde Ukrayna tek başına ticaretin yaklaşık yüzde 75’inin yaşandığı bir merkez üssüne dönüşmüştür. Ekonomik olarak zor durumda olan işçileri iktidara yönelik kışkırtan ve soylu ailelerden olan entelektüellerden meydana gelen bir zümre, sosyalizm düşüncelerini işçi grubuna yaymaya başlamıştır. Çar II. Nikolay Hükümeti, bu yaşanan olaylar karşısında önlemler alarak Ukraynalı ve Beyaz Ruslar’ın da müdahil olduğu “Gayri Ruslar” üstündeki baskıyı oldukça yükseltmiştir. 1905 senesinde II. Nikolay’ın Ukraynaca ile ilgili yasağı bitirmesiyle, hızlı bir biçimde gazeteler ve dergiler basılarak yayınlanmaya geçilmiş, Ukraynaca ağırlıklı yayınlarda artış görülmüştür. Bu sayede siyasileşen partilerin düşüncelerini basın aracılığıyla aktarması daha kolay hale gelmiştir. Ancak siyasi engelleme girişimleri Ukrayna milli hareketi gibi oluşumların güçlenmesi için bir fırsat olmuştur. Nitekim Lviv Üniversitesinden olan Prof. Myhailo Hrushevsky liderliğinde açılan Ukrayna Ulusal Demokratik Partisi, federal bir Rus devleti içerisinde özerkliği olan bir yapıya sahip Ukrayna Devleti rızasıyla siyasi faaliyetlerde bulunmuştur (Soydan, 2019, s. 18).

6.2. Sovyetler Dönemi İlişkiler

Ukrayna, devlet olarak 1990’lı yılların başı ile beraber, Sovyetlerin yıkılma evresinin bir sonucu olarak, 24 Nisan 1991 yılında Ukrayna SSCB parlamentosunda

verilen kararlar ile gerçekleşen referandum neticesinde bağımsızlık ilanında bulunmuştur. 2014 öncesine kadar Ukrayna, 24 oblast (idari bölge), özel statüye sahip 2 şehir (Sivastopol ve Kiev) ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nden meydana geliyordu. Yine 2014 öncesine göre nüfusu yaklaşık 46 milyon olan Ukrayna'da toplam nüfusun yaklaşık olarak %77'sini etnik Ukraynalılar, %17'sini ise etnik Ruslar oluşturur. Tarihsel mirasın etkisinden kaynaklı olarak, Polonya'da tahmini olarak 350 bin, Rusya'daysa 8 milyon etnik Ukraynalı halkın yaşadığı sanılmaktadır. Buna karşın, Ukrayna içindeki en büyük ikinci etnik grup ise yaklaşık 8 milyonluk bir nüfus olan Rusların olması dikkat çekici ve bazı konular açısından da açıklayıcı bir veri oluşturur (Tecer, 2014, s. 105). 1. Dünya Savaşından sonra Rus İmparatorluğu'nun yıkılması ve Devrim'in akabinde hem Ruslar hem de Ukraynalılar kendi içlerinde birbirine rakip olan milli projeler geliştirmeye uğraşmışlardır. 1917-1920 yılları arası dönemi Ukraynalılar'ın daha evvelki ulus inşa çabalarının zirvesi olarak görmek mümkündür (Torbakov, 2001, s. 299).

Rusya İmparatorluğu'nun yıkılışının yaşandığı 1917-1921 döneminde Ukrayna içlerinde 16 küçük devlet kurulmuş olsa da 10 Mart 1919'da Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ilan edilerek bu parçalı yapı son bulmuştur (Cabbarlı, 2016, s. 101). Bunun yanı sıra Ukrayna, Sovyetler Birliği'ne üye olmasının akabinde de ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. 1930'larda yaşanan kıtlıkta tespit edilebilen verilere göre 3 milyon 941 bin kişi hayatını yitirmiştir. 24 Ekim 1945'te Birleşmiş Milletler kurulduğu dönemde Ukrayna ve Belarus 2. Dünya Savaşı'ndaki katkılarına göre SSCB ile beraber BM'ye üye oldu ve oy hakkına sahip olmuştu (Cabbarlı, 2016, s. 101). Ayrıca Ukrayna, Sovyetler zamanında, diğer devletlere oranla ayrıcalıkları olan bir konumdaydı. Çünkü BM Genel Kurulu'nda SSCB'yi temsil etme yetkisine sahip üç ülkeden biri (Rusya Federasyonu ve Belarus) Ukrayna'ydı. RF haricinde Sovyetlerin nükleer sanayisinin olduğu ülkelerden biri de (Kazakistan) yine Ukrayna idi. Diğer taraftan Stalin'den sonra Sovyet liderliğine gelen Krushev de Ukraynalıydı. Üstelik Sovyetlerin yıkılması onayının verildiği Minsk zirvesi RF, Belarus ve Ukrayna liderleri tarafından yapılmış ve bu karar bu üç lider tarafından açıklanmıştır (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015, s. 658).

Komünist Parti tarafından yönetilerek kendi var olma sebebini Kızıl Ordu'nun kendisine borçlu olan Sovyet Ukrayna Devleti ve Devlet Teşkilatı, Komünist Partisine ve SSCB'ye tam kapasiteyle bağlı hale gelmiştir. Ukrayna ve diğer Sovyet ülkeleri, Sovyet Rusya ile aralarındaki ilişki Aralık 1922'de SSCB'nin kurulması ile belirginleşmiştir. Belarus, Ukrayna ve Rusya'nın çabalarıyla kurulmuş olan birlik içinde altı federe devlet ve üç ayrı cumhuriyet meydana gelmiştir. Yine bu dönemde 1932'de Rus olmayanların

Komünist Parti içindeki oranı yükseldikçe Rus olmayanların parti içine alınarak desteklenmeleri gibi gösterilen bu ayrıcalık hızlı bir biçimde düşmüştür. Çünkü ulus inşasına öncelik verilen Ukrayna'da da 1930'ların sonlarında Korenizatsiya (yerelleştirme)'nin durma noktasına geldiği bilinmektedir. Stalin'in buna dikkat çekmesiyle, 1933 yılından sonra “Yeniden-Ruslaştırma” politikasına dönülmüştür. Nitekim 1930'larda neredeyse büyük Sovyet imparatorluğunun yeni imparatoruna dönüşmüş olan Stalin'in projesi olan “Kolektivizasyon” Ukrayna'yı ekonomik ve toplumsal olarak büyük çerçevede yeniden şekillendirmiş ve değiştirmiştir. 1920 ve 1921'lerde ortaya çıkmış olan kıtlık sebebiyle ertelenmiş olan proje 1929'da tekrar yürürlüğe girmiştir. Projeye istinaden bütün yurttaşlara ait topraklar ve özel mülkiyet olan topraklar devlet tekeline geçirilmiştir, halk ürettiklerini satamayacak hale gelmiştir. Bu projenin karşısında duranlar Sibiryaya sürgüne gönderilmiş veya kurşuna dizilmişlerdir. Direnişten kaynaklı olarak ortaya çıkmış olan kıtlık sonucunda 1932-1933 yıllarında Ukrayna'da yaklaşık olarak altı milyon insan bu açlık yüzünden yaşamını yitirmiştir. Ukrayna'nın bugünkü sınırlarını elde etmesi, bütünleşme çabalarıyla meydana gelmemiştir. Bu tamamen II. Dünya Savaşı'nın gidişatının sonucuyla belirlenmiştir. Doğu Polonya toprakları üzerinde Nazi Almanyası güçleriyle savaşan Kızıl Ordu'nun bu coğrafyayı işgal etmesiyle birlikte anadili Ukraynaca olan tüm nüfus aynı sınırlar içerisinde bir araya getirilmiştir. Bu sayede Ukraynalılar Ukrayna'da bir araya gelmiş ve ilk kez direkt tüm Ukrayna halkı Rus etkisini deneyimlemiştir. Ayrıca 1932-1934 yılları arasında meydana gelen olaylar, 2006'da Ukrayna halk meclisi aracılığıyla “soykırım” olarak kabul edilmiştir (Emrah, 2019, s. 20). Ukraynalılar, Sovyetler içerisinde Ruslardan sonraki en büyük etnik nüfusu sahiptirler. Yine bu iki topluluk olan Ruslar ve Ukraynalıların Slav bir kökene ait olması en büyük ortak özellikleri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde olduğu gibi 1945 yılında BM'nin kurucu üyesi olarak tanınarak BM Genel Kurulu'nda Sovyetlerden ayrı bir sandalyeye sahip olmuştur. Ukrayna Komünist Partisi (KPU) üyelerinden olan Brejnev ve Kruşçev'in daha sonrasında SSCB Komünist Partisi'nin Genel Sekreterliğine geldiklerinde, üst idari kadrolara gelebilmek adına Ukrayna'da parti içinde alınan hizmetin değerini göstermiştir. Yine Ukrayna'nın SSCB'den kalan 4 askeri deniz üssünden birine ev sahipliği yapıyor olması ve Kazakistan ve Belarus ile beraber nükleer silahların yerleştirildiği devletlerden birisi olması bu devlete verilmiş olan değerin büyüklüğünü gösterir. 1953'te Stalin'in ölmesiyle birlikte Ukrayna'ya karşı Moskova yönetiminin bakışı da değişmiş, Ukrayna asıllı yeni Sovyet lideri Nikita Kruşçev, bu değişimin temsilcisi olarak kabul edilmiştir. Yine aynı

zamanda uygulanan “yerlileştirme” politikalarıyla birlikte iktidarın Ukraynalılar arasından seçilmesi kararı alınmıştır. Kruşçev üstelik 1954’te Pereyaslav Anlaşmasının 300. yıl dönümü sebebiyle, Ukraynalılara bir samimiyet belirtisi olarak, SSCB’ye bağlı bulunan Kırım’ı özerk statü ile Ukrayna’ya tabi kılmıştır. Ayrıca, Ukrayna içinde temel hak ve özgürlüklerin koruyucusu olan son bağımsız örgüt “Ukrayna Direniş Ordusu”, 1950’li yıllarda Sovyet iktidarına karşı çıkmaya devam etmiş ve örgütün son lideri de öldürüldükten sonra etkisi kalmamıştır. 1960’larda ise, Ukrayna ve diğer tüm uluslara komünist toplum yapısının 20 yıl içinde kurulmuş olacağını duyuran Kruşçev, komünizmin en üst seviye toplum yapısını teşkil ettiğini söylemiştir. Mihail Gorbaçov, Rusya dışında hiçbir örgüt veya devletle ilişkisi olmayan bir lider olmuştur. İktidarlar içinde Ukrayna’dan Moskova’ya yönlendirilen kadroların yerine Gorbaçov, Rusya’nın diğer yörelerinden gelen Boris Yeltsin gibi genç olan yeni kadrolar edinmiştir. Ukrayna’daki Çernobil Nükleer Santrali patlaması, Moskova yönetimi ile Ukraynalı liderin arasının açılmasına neden olmuştur çünkü Rus iktidarlar olayı örtbas etmeye çalışmış Ukrayna yetkilileri de dahil iç ve dış kamuoyundan gizlemek istemişlerdir. Yine bu büyük felaket olan Çernobil Faciasının ardından Ukrayna’ya gerekli değerin verilmemiş olması ve bu faciada önlem almada geç kalınması gibi nedenlerle, Ukrayna’daki SSCB sistemi Ukrayna halkı tarafından sorgulanmıştır. Hatta 22 Ocak 1990 yılında 1918 yılı bağımsızlık tarihinin yıl dönümü eğlencelerinde Ukrayna bayraklarıyla katılmış olan 500 bin Ukraynalı, bu töreni Sovyetlerin merkezine karşı bir protesto eylemine dönüştürmüşlerdir. Komünist Parti içinde bağımsızlığı vurgulayan grubun lideri olan Leonid Kravçuk, 23 Temmuz 1990 yılında Ukrayna Parlamentosu’na başkan olarak seçilmiştir. 1990 yılının Ekim’inde üniversite öğrencileriyle başlayan protesto gösterileri kısa zaman da benimsenerek tüm halka yayılmış ve Ukrayna halkının bağımsızlık taleplerine dönüşmüş ve bu durumda Ukrayna’yı bağımsızlığa götüren sürecin hızlanmasını sağlamıştır (Emrah, 2019, s. 26).

6.3. Gorbaçov Dönemi İlişkiler

1985 yılında Konstantin Çernenko’nun ardından iktidara gelen Mihail Gorbaçov, herkesten farklı olarak, kamusal alanda ifade özgürlüğünü sağlamak içinde adımlar attıkça, bu Sovyet politikasında ulusal kimlik, özerklik talebi ve daha çok yerel istek olarak karşılık bulmaya başlamıştır. Bu ulusal ve etnik hareketlerin başını çekenler Litvanyalılar, Ukraynalılar ve Gürcülerdi (Riasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 656). Çernobil nükleer felaketi meydana gelinceye kadar gerçek değişim beklentiye alınmıştı çünkü bu kaza haberi de SSCB’de diğer kötü haberlerin engellendiği gibi başlangıçta engellenmeye

çalışılmıştı. Hatta patlama sonrasındaki Radyoaktivite yerleşim yerlerine sessizce yayılırken bile 100 binlerle ifade edilen Ukraynalıların Kiev'deki 9 Mayıs Nazilere karşı kazanılan zafer kutlamalarında halkın geçit töreninde yürümesine ses çıkarılmadı ve göz yumuldu. Ancak felaketin büyüklüğü nihayet Gorbaçov'u ülkesindeki asıl problemin gizlilikten kaynaklı takıntı olduğuna ikna etmişti. Gorbaçov, daha öncesinde bir grup parti ekonomistiyle konuşmasında da dillendirdiği gibi, daha büyük reformlara gerek yoktu: "Birçoğunun yaptığı gibi piyasa mekanizmalarının cankurtaran olarak doğrudan planlamanın yerine düşünülmesi gemi yerine cankurtaranların tercih edilmesindendir, oysa bu geminin önemszenmesi gerektiği ve gemisinde sosyalizmin kendisi olduğunun bilinmesi gerekmektedir." Ancak Gorbaçov'un ısrarı sonucu glasnost resmî bir strateji hâline dönüştürüldüğünde ve Sovyet yurttaşları konuşmayı tercih ettiklerinde yani her şey üzerine rahatça konuşmaya başladıklarında, fabrika verimliliği konuşmak için ilgilerini çeken ilk konu olmadı ve Gorbaçov'un da ifade ettiği sosyalizmin batmakta olan gemisini de kimse kurtarmaya çalışmak istemedi. Bu politikanın devamındaki süreçte Gorbaçov'un konuşturmadığı ekonomistlerde, merkezî planlamanın artık sona ermesi gerektiğinden söz etmeye başlamışlardı. Doğu Almanlar, Ukraynalılar, Baltıklar, Polonyalılar, Gürcüler, Çekler ve diğer herkes Sovyet imparatorluğunun sonu hakkında da konuşmaya ve fikirlerini dile getirmeye başladı (Canpolat, 2022, s. 3).

22 Ocak 1990 yılında, 1918 yılı bağımsızlık yılı kutlamalarında yer alan yaklaşık 500 bin Ukraynalı, Ukrayna bayraklarıyla bu kutlamaları bir protesto eylemlerine dönüştürmesiyle 1990'daki Ukrayna Yüksek Sovyeti (Meclis) seçimlerine RUKH'un büyük başarı elde ederek girmesini sağlamış ve bu da Ukrayna'yı bağımsızlığa götürmüştür. Bu sayede Baltık devletlerinin egemenlik ilanına Ukrayna'nın da dahil olmasıyla beraber çok sayıda ülke bağımsızlığını ilan etmiştir. Sovyetlerde gelişen bu durum haricinde perestroyka ile meydana gelen reform çabaları sonucunda ise ekonomi gittikçe daha kötüye gitmeye başlamıştı. Gorbaçov reforme edilmiş federal yapıya karşın ısrarla SSCB'nin bütünlüğünü korumaya çalışmış ve hala bunun için uğraş vermekteydi. Lakin buna engel olmayı becerememiş böylece Ukrayna diğer ülkeler gibi Gorbaçov'un bütün uğraşlarına rağmen bağımsızlığını kazanmıştı. Çünkü 1989'da meydana gelen şu 3 olay, Ukrayna'nın bağımsızlık yolunda ileri adım atmasına yardımcı olmuştur. Bunlardan birincisi; Şubat 1989 yılında Ukrayna'nın bağımsızlığında etkili olan "Yeniden Yapılanma için Ukrayna Halk Hareketi" (RUKH)'un taslak programını yayınlanması ve ayrıca özellikle Batı Ukrayna'da etkili olan RUKH'un, niyetinin, Ukrayna'yı bağımsız bir cumhuriyete dönüştürmek istediğini programında yayınlayabilmesi ve yayınlamasıdır.

1989 tarihindeki ikinci dönüştürücü olan olay ise, 1989 yılının yazında Doğu Ukrayna'nın Donbas bölgesine yayılan bir dizi madencinin gerçekleştirmiş olduğu grevdi. Bu madenci grevleri öncelikle ekonomik kökenliken işçiler ve katılan siyasilerle işçi talepleri değişmiştir. Diğer gelişme de 1972 yılından 1989 yılına kadar geçen sürede Ukrayna Komünist Partisi Genel Sekreterliğini ifa eden Volodymyr Shcherbytsky, reform odaklı olan Gorbaçov'un odak noktası haline gelmiş ve onun buna müdahale etmesiyle iktidardan düşürülmüştür. Daha uzlaşmacı ve ılımlı bir karakter olan Vladimir İvaşko, Gorbaçov'un ısrarı sonucu Ukrayna Komünist Partisi'nin liderliğine gelmiştir. İvaşko, Ukrayna Yüksek Sovyet'inin iktidara gelmiş olmasından neredeyse yaklaşık bir ay sonra Ukraynacıyı resmi dil yapan bir dil kanununu yürürlüğe koymuş ve Ukraynacanın medya, eğitim ve hükümette kullanılmasının kademeli olarak yükseltilmesi amacıyla fikirler önermiş fakat Rusçanın önemli bir iletişim dili olarak kalmasını sağlamak içinde yeni hükümler getirerek bunu garantiye almaya çalışmıştır. Böylece bu yumuşak geçiş sayesinde parti içerisinde sivrilmiş olan eski komünist idarecilerden olan Leonid Makaroviç Kravçuk liderliğinde “milliyetçi komünistler” bağımsızlıkla ilgili düşüncelerini gerçeğe dönüştürme fırsatı bulmuş ve 1 Aralık 1991 yılında yapılan referandumun ardından Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmıştır (Yıldırım, 2020, s. 326). Ayrıca azınlık konularında da yine RF'den sonra en zor durumda kalan devlet de yine Ukrayna olmuştur. Yine denilebilir ki, Mihail Gorbaçov'un perestroyka dalgası neticesinde 22 Ağustos 1991'de bağımsız olan Ukrayna devleti, bağımsızlığının ilk günlerinde ülkede yeni sistemin kurulması için çaba harcamıştır (Tüylüoğlu, 2014, s. 2).

6.4. Yeltsin Dönemi İlişkiler

SSCB'nin yıkılmasıyla eski Sovyetler Birliği coğrafyasında büyük bir boşluk oluşturmuş ve bu durum kendiliğinden ekonomik, siyasal ve toplumsal birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yine ayrıca meydana gelen bu boşluğu doldurabilmek ve ortak problemlere çözüm yolu bulmak amacıyla uluslarüstü bölgesel kuruluşlar meydana getirme gayesi 1911 senesinden bu yana oluşan her siyasal boşluktan sonra bu arayışlar devam etmiştir. Bu amaçla da; 1991 yılında Rusya, Ukrayna ve Belarus öncülüğünde BDT kurulmuştur (Ağır, 2016, s. 29). 8 Aralık 1991 tarihinde Minsk Anlaşması ile bir araya gelen Rusya, Ukrayna ve Belarus liderleri (Yeltsin, Şuşkeviç ve Kravçuk) SSCB'nin resmen yıkılması, Sovyetler Birliği'nin, son bulduğunu duyurmuşlardır. Bu üç lider daha sonra SSCB'nin yerine BDT'yi kurarak Sovyetler Birliği'nden ayrılmış olan diğer ülkeleri de kendilerine yani bu yeni oluşuma katılmaları için çağrıda bulunmuşlardır. SSCB'nin

dağılmasından sonra kurulan BDT'ye, 21 Aralık 1991 yılında 3 Baltık ülkesi haricinde yalnızca 8 devlet katılma kararı almıştır. Bu ülkeler, 8 Aralık 1991 tarihli Minsk Anlaşması ve 21 Aralık 1991 tarihli Almatı Protokolü'nü imzalayıp BDT'ye dahil olmuşlardır. Bu BDT üyesi ülkeler Almatı Deklarasyonu'yla SSCB'nin tüm uluslararası sorumluluklarını üstleneceklerini, dış siyasette işbirliğine gideceklerini taahhüt etmişlerdir. Diğer taraftan Ukrayna, Kurucu Anlaşmayı 8 Aralık 1991 yılında imzalamış olmasına karşın BDT Sözleşmesini hiçbir zaman imzalamadığından kaynaklı olarak örgütün hukuken üyesi olarak kabul görülmemektedir (Yıldırım, 2020, s. 136).

Ancak yine de eski SSCB üyesi devletler Rusya için her zaman önemini korumuştur. Bunlardan özellikle Ukrayna gerek Rus tarihinde yer tutmuş olan önemi gerekse jeopolitik konumu nedeniyle RF tarafından istisnai bir öneme sahip olmuştur. Ayrıca Maastricht Antlaşması'nın 49. maddesine göre, Avrupa Kıtasında bulunan ülkelere AB'ye üyelik yolunun açılmış olması ve böylelikle Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan eski Sovyet taraftarı ülkelere de AB'ye üye olma süreci başlamış oluyordu. AB'yle beraber Avrupa'nın doğusuna doğru genişleme sürecini NATO'nun da başlatmış olması Rusya'yı rahatsız etmeye başlamıştı (Ağır, 2016, s. 26). Ancak bu süreçte Ukrayna'ya baktığımızda, 1991'de Ukrayna'ya Sovyetlerden miras kalan ordu, NATO'ya karşı olarak savaşa hazır hale getirilmiş bir orduydü. Ukrayna'nın yine SSCB'den kalan bir diğer mirası ise, totaliter rejimi muhaliflerden, hatta STK'lerden koruyan güvenlik güçlerinin varlığıydı. Ukrayna da bağımsızlığın kazanılmasının hemen akabinde Ukrayna silahlı kuvvetleri ve güvenlik güçlerinde yetenek ve düşünce şekli yönünden bir dönüşüm geçirmesi gerektiği fikri baskın olmuş ve bu nedenle de NATO'yla iş birliği arayışına girmiştir (Yapıcı, 2011, s. 1482). Yeltsin döneminde ise Rusya'nın Ukrayna politikasında, Rus dış siyasetinin kendi içerisinde geçirmiş olduğu dönüşüme benzer bir biçimde şekillenmiştir. Kasım 1990 tarihinde Boris Yeltsin, Leonid Kuçma Rusya ve Ukrayna'nın birbirlerini bağımsız devletler olarak tanıdığını gösteren Dostluk Anlaşması'nı imzalamışlardır. Yine 1 Aralık 1991 yılında ise Ukrayna'da bağımsızlıkla ilgili oluşturulan bağımsızlık referandumunda halkın %90'ı “evet” diyerek bağımsızlık yönünde oy kullanmışlardır. Üstelik referandumun akabinde 3 Aralık 1991 yılında Yeltsin, Ukrayna'nın bağımsızlığını şartsız ve koşulsuz olarak tanıma kararı alarak tanıma yoluna gitmiştir (Özdal, 2016, s. 26). Bu noktada Rusya yeniden gücünü toplayarak büyük güç iddiasında bulunmak adına eski Sovyet coğrafyasında 1993 yılından itibaren daha önce kurmuş olduğu BDT içinde bütünleşmenin güçlendirilmesi adına yeniden girişimlerde bulunmuştur. Ukrayna ise BDT içerisindeki ekonomik bütünleşme teşebbüslerine dahil olmamış, dahası BDT üyesi

devletlerle de ikili anlaşmalar yaparak ekonomik ilişkileri ilerletmeye uğraşmıştır (Özdal, 2016, s. 36). Yine bu dönemde bağımsızlık ve kısa vadeli ekonomik refah ile ilgili bir tercih yapmak zorunda bırakılan ve bu iki farklı yönelimi anlaşma yoluyla emek sarf eden Ukrayna önderlerini zor duruma sokan tabiki enerji konusu olmuştur. Ukrayna, RF'ye enerji konusu ile ilgili olarak mühim ölçülerde bağımlıdır ve RF da aralarında bulunan bu bağımlılık münasebetini kullanarak Ukrayna'da politik olan konular hakkında karar alma süreçlerini etkileme yoluna gitmiştir. Nitekim Mart 1993'te, Ukrayna, RF'ye ait olan devlet şirketi olan Gazprom'a olan borçlarını ödeyemediği için Gazprom da Ukrayna hükümetini enerji akışını kesmekle tehdit etmeye başlamıştır. Hatta Gazprom, Eylül 1993'te Kravçuk ve Yeltsin arasında meydana gelen Massandra Zirvesi'nden bir hafta öncesinde ise doğalgaza bağlı olan enerji akışını %25 oranında kısmıştır. Bu zirve esnasında ise Yeltsin yönetimi, Ukrayna'nın ellerinde bulunan nükleer savaş başlıklarını RF'ye teslim etmesi ve Karadeniz de bulunan SSCB'den kalan filosunun bütün haklarını RF'ye bırakması karşılığında Ukrayna'nın doğalgaz borcunun tamamını silmeyi teklif etmişlerdir. Eğer Ukrayna yönetiminin anlaşmaya yanaşmaması durumunda enerji akışının tamamının kesileceğini iletmışlerdir. Bu çıkmaz üzerinde Ukrayna tarafı yine de bu teklifi kabul etmemiş ve enerji akımı büyük oranda kesilmiştir. Bu enerji kesintisi yüzünden Ukrayna'nın sanayi üretimi büyük ölçüde azalmış, bu nedenle 1993 ve 1994'ün kış aylarında neredeyse Ukrayna'da kamuya ait binalar hiç ısıtılamamış, sokak lambaları yanmamış hatta Ukrayna devlet televizyonu bile sadece günün belli saatleri dışında enerji kesintisi sebebiyle yayın yapamamıştır. Belli bir süre bu doğrultuda politikasını sürdüren Rusya 1994'ten sonra da askerî ve politik tavizler elde etme politikasını değiştirerek verdiği enerji karşılığında ekonomik kazançlar elde etmek üzerine politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu doğrultuda Rusya yönetimi, artan borçların silinmesine karşılık bu seferde Ukrayna'dan, ülkesinden geçen boru hatları üzerindeki mülkiyet haklarını istemiştir. Görüldüğü gibi enerji konusunda Ukrayna'nın RF'ye olan bağımlılığı, Ukrayna'nın enerji arzını çeşitlendirme yoluna gitmediği durumlarda daha büyük sıkıntılar yaşayacağını göstermiştir (Yapıcı, 2011, s. 1478).

Yeltsin, BDT'ye üye ülkelerin kendi içlerinde ve dış dünyayla yakaladıkları ilişkileri takip altına alınmış ve kendi politikalarına ters düşen girişimleri sabote edip engellemeye çalışmıştır. Bu şu şekilde örneklendirdiğimizde ise, Ukrayna'nın alternatif olan enerji kaynakları arayışına girilerek görüşüğü İran ve Türkmenistan'la anlaşmaya dönük bir sonuca varılamamıştır (Sönmez, 2010, s. 3). Rusya 1995 yılında Yeltsin

döneminde, eski SSCB ülkeleri olan Kazakistan ve Belarus bir araya gelerek bir Gümrük Birliği Projesi hayata geçirmişlerdir. Daha sonra bu birliğe Tacikistan ve Kırgızistan'da dahil olmuş fakat Ukrayna bu ekonomik birliğin Ukrayna'nın bağımsızlığına zarar vereceği düşüncesiyle birliğe katılmayı uygun görmemiştir (Alım, 2020, s.105). Yine 25 Aralık 1998'de RF Devlet "Duması" tarafından "Rusya ve Ukrayna ülkeleri arasında dostluk, işbirliği ve partnerlik anlaşmasının onaylanmasına dair" önemli bir karar alınmıştır. Bu karar, Rusya'nın jeopolitik geleceği açısından büyük bir önem arz eden ve toplumda pek çok tartışmaya sebep olan önemli bir hukuki belgedir (Dugin, 2010, s. 359). Bu anlaşmayı bu kadar önemli yapan çift anlamlı olmasındandır. Bir yandan o, müttefiklik ve stratejik ilişkileri zikretmektedir, öte yandan ise, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı toprak taleplerinden tamamen vazgeçtiğini hukuki olarak kayda almıştır. Rusya ve Ukrayna'nın bu stratejik partnerliği daha geniş bir entegrasyoncu sürece dahil olup Avrasyacı kıtasal bir yapının bir parçası haline gelmezse, bölgesel devlet olarak kalırsa, söz konusu anlaşma, Moskova'nın "tampon" bir devlete dair olan mevzilerini karşı tarafa teslim ettiği bir belge durumuna gelmiştir. Bu olaya daha gerçekçi baktığımızda ise görülecektir ki sonuç itibarıyla Ukrayna devlet olarak objektif nedenlerle er ya da geç NATO'nun, yani RF'nin başlıca jeopolitik düşmanı yani Batı Bloğu ve ABD'nin üssüne dönüşmek zorundadır (Dugin, 2010, s. 361).

6.5. Putin Dönemi İlişkiler

Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkiyi Putin dönemi bağlamında incelediğimizde, Ukrayna'nın Batı ile bütünleşme amacının öne çıktığı 2000'li yılların ortasından itibaren, Ukrayna ve Rusya arasındaki ikili ilişkiler zorlu bir sürecin içine girmiştir. Ukrayna'nın olası NATO üyeliği, Moskova için adeta kırmızı bir çizgi manasına gelmektedir ve Putin Ukrayna'nın NATO'ya yapacağı üyeliğin ülke için varoluşsal bir problem yaratacağını NATO'nun 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde ise bizzat dile getirmiştir (Özdal, 2015, s. 93). Ayrıca 2003 yılında, yine RF'nin eski SSCB üyesi olan ülkelere öncülük ederek Ortak Ekonomik Alan adında, Belarus, Ukrayna, Rusya ve Kazakistan'dan meydana gelen ülkeler arasında ekonomik anlamda serbest ticaret odaklı bir bütünleşmeyi öngören diğer bir projeye ise Ukrayna devlet yönetimi ilk anda katılım göstermesine rağmen sonrasında anlaşmaya bir şerh düşerek anlaşmanın imzalanmasını Ukrayna anayasasının uygunluğuna bağlamıştır. Yine Ukrayna, AB'yle ticari ilişkilerini daha da geliştirip ilerletmeye çalışırken aynı zamanda 2004'ten sonraki süreçte de Ortak Ekonomik Alan içerisinde

bulunmaya devam etmişse de bu gümrük birliği anlaşmasına da dahil olmamıştır (Alım, 220, s.106). Yine Ukrayna'nın 2004 yılında Devlet Başkanlığı seçimleri, Ukrayna tarihi açısından önemli bir kırılma noktası olmuştur. Dönemin Başbakanı Viktor Yanukoviç'in karşısına, diğer muhalif güçleri de toplamayı başaran ve Batı tarafından desteklendiği ileri sürülen, "Naşa Ukrayna (Bizim Ukrayna)" Bloğu lideri Viktor Yuşçenko aday olmuştur. Seçimin ikinci tur sonucunda Rusya yanlısı Yanukoviç %49,4, Yuşçenko %46,6 oy almasıyla birlikte uluslararası gözlemcilerin seçimlerde ciddi hileler ve ihlallerin olduğunu ileri sürmesiyle birlikte Yuşçenko, taraftarları olan kitleye sokağa çıkmaları çağrısı yapmıştır. Bunun üzerine, Kiev'de başta Bağımsızlık Meydanı olmak üzere ülke genelinde kitlesel halk gösterileri yapılmaya başlanmıştır. Yuşçenko'nun seçim kampanyasında turuncu rengi kullanması nedeniyle bu olaylara "turuncu devrim" adını vermişlerdir. Gösterilerin hızla büyümesi üzerine ülkedeki seçim sonuçları iptal edilmiş ve seçimin tekrar yapılmasına karar verilmişti ve yeniden yapılan seçimle Yuşçenko ülkenin yeni devlet başkanı olmuştur (<https://ukraynahayat.com>, 2022). Bu açıdan bakıldığında 2004 yılı, Rusya ve Ukrayna ilişkilerinde birtakım problemlerin meydana geldiği bir süreci başlatmış olduğu anlaşılmıştır. Yine bu dönem de Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasıyla ilişkileri sürekli gerilimli olmuş bunu ülkedeki ulusalcılar SSCB'nin kayıp topraklarının geri alınmasının bir gün mümkün olabileceği şeklinde ifade etmişlerdir. Söz konusu bu durum düşünüldüğünde başta Ukrayna gibi ülkesinde Rusların çoğunlukta olduğu ülkeler için potansiyel çatışma kaynağı olacağı anlamını çıkarmaktadır. Ukraynalıların, halklarına karşı Stalin döneminde yapılan politikaları soykırım olarak görmeleri ve bunun getirmiş olduğu Rus düşmanlığının hala canlı tutulmuş olması, Ukraynalıları Rus egemenliğine karşı batıcı akımları kabul etmeye yöneltmiştir. Buna rağmen Rusya ve Ukrayna 1990'lı yıllarda sınırlar, askeri üsler ve enerji kaynakları ile ilgili birçok sorunu çözmüşlerdir. Ancak bunca siyasi ilerlemeden sonra 2004 yılında yapılan seçimlere Putin'in müdahil olup taraflardan birini desteklemesiyle Rusya ve Ukrayna ilişkileri arasında büyük bir gerilime sebep olmuştur (Rıasanovsky ve Steinberg, 2011, s. 703). Yine Putin dönemi olan 2005 yılındaysa Rusya ile Ukrayna ilişkileri Yuşçenko'nun seçilmesiyle zor bir döneme girmiştir. Bu seçimlerde Rusya, NATO üyeliğine sert bir biçimde karşı çıkan Rusya yanlısı aday Yanukoviç'i desteklemiş ve Yuşçenko ise Batı'ya yakın duruşunun da bir sonucu olarak, Ukrayna'nın yönünü AB ve NATO'ya doğru çevirmek istemiştir. Ukrayna'da halkın büyük çoğunluğu AB ile bütünleşmeyi desteklemesine rağmen NATO üyeliği ise Ukrayna halkının gözünde ABD askeri önderliği anlamına geldiğinden burada da halkın çoğu NATO üyeliğine karşı çıkmıştır. Ülkenin doğusu Rusya'ya daha yakın, Batısı Batı

Avrupalı devletlerine daha yakın hissettiğinden Yuşçenko ülkenin Batısının istekleri ile uyumlu bir politika izlemiş ancak Ukrayna'nın doğusunun isteklerini görmezden gelmiştir. Putin ise, Kiev yönetiminin NATO üyesi olma yolundaki politikasını, Rusya'nın güvenliği bakımından bir tehdit olarak kabul etmiştir. Ukrayna'nın bu ve buna benzer politikalarını değiştirebilmek niyetiyle, Rusya'nın genel olarak günümüze kadar Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, özelde Kırım üzerindeki egemenlik haklarını aslında şartlı olarak tanıdığını gösterir bir tutum içinde olduğu anlaşılmıştır (Şahin, 2023, s. 117). Ayrıca yine bu dönemde Ukrayna ile Rusya arasında doğalgaz fiyatı üzerinden çıkan anlaşmazlıktan sonra Rusya 2005 ve özellikle 2006 yılında Ukrayna'ya ve bununla beraber Ukrayna üzerinden Avrupa'ya giden gazı kesme yoluna gitmiştir (Yıldırım, 2016, s. 111).

Günümüzde Avrupalı ülkeler petrol ve doğal gaz gereksinimlerinin büyük bir oranını Rusya ve Hazar havzasındaki doğal kaynakların olduğu rezervlerden karşılamaktadırlar. Ancak ilgili yerlerdeki enerji kaynaklarının Avrupa'ya transferinde en kısa ve az maliyetli olan yol Ukrayna topraklarıydı. Bu sebepten dolayı Ukrayna gerek enerji kaynaklarına yakın bir devlet olması, gerekse sahip olduğu jeopolitiği sebebiyle kilit bir coğrafya konumundadır. Rusya ve Orta Asya'dan gelen petrolleri Ukrayna üstünden Avrupa'ya transferini sağlayan sadece Druzba boru hattı günde 1,2 milyon varil petrol taşıyabilme potansiyeline sahiptir. Farklı bir açıdan açıklayacak olursak da bir taraftan Rus doğalgazının %90'ından fazlası ise Ukrayna'dan geçmekte olan bu boru hatları ile Batı pazarı olan Avrupa'ya ulaşmaktadır. Rusya ile Ukrayna arasındaki ticari ilişkilerde doğal gaz ve petrol ilk sırada bulunmaktadır. Enerji yönünden Rusya'ya bağımlı olan Ukrayna, Rusya ile doğal gaz ilişkilerinde Rusya'nın "havuç sopa" politikası gereği kendisini yönlendirebilecek bir duruma gelmiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya sattığı doğal gazın ücreti konusunda çıkan anlaşmazlıklar sadece bu iki ülke ilişkilerini değil, Avrupa devletlerini de yakından etkilemiştir. Çünkü Moskova yönetimi Ukrayna'da gerçekleşecek olan seçimler öncesinde doğal gaz ücretlerine yüksek zamlar yaparak RF taraftarı olanların seçimlerden galip gelmesini sağlamaya çalışmışlardır. Ukrayna'daki Turuncu Devrim akabinde gerçekleştirilen 2006 yılı Parlamento seçimleri ve 2010 da gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde de Rusya yine bu yöntemi kullanarak önce 2006 tarihin de 1000 metreküplük doğalgaz fiyatını 50 dolardan 230 dolara yükseltmiş, sonra 2009 yılındaysa gaz fiyatını 250 dolar tekrar yükselterek 418 dolara çıkarmaya çalışmıştır. Fakat her iki gaz artışını da Kiev'in kabul etmek istememesi üzerine Rusya, Ukrayna'ya yaptığı gaz satışını durdurmuştur. Rusya, bu sayede Turuncu Devrimi cezalandırmış ve Ukrayna yönetimi aracılığıyla Ukrayna vatandaşlarına gözdağı vermiştir. Ancak kabul etmek gerekir ki

Rusya'nın bu politikası sonuç vermiş olacak ki 2010 yılındaki seçim sonuçlarına göre Rusya yanlısı Yanukoviç zaferle seçimi kazanmıştır. RF'nin bu stratejisine karşılık Ukrayna'ysa, boru hatlarından gelmiş olan doğalgazı usulsüz bir yolla çekerek kullanmış ve hatta bu gazı üçüncü ülkelere bile satmıştır (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015, s. 663).

2010 yılında Ukrayna'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerindeyse Yuşçenko'nun aldığı oylar %5'e kadar gerilemiştir, bir önceki seçimleri kaybetmiş olan Yanukoviç, bu sefer en yakın rakibi olan "turuncu prenses" lakaplı Yuliya Timoşenko'yu büyük bir farkla mağlup ederek seçimi kazanmıştır. Rusya yanlısı olan Viktor Yanukoviç iktidarının Kasım 2013 yılında Ukrayna-Avrupa Birliği Ortaklık Anlaşması'nı onaylamayı reddetmesi ile birlikte Kiev şehrinde baş gösteren gösteriler, Ukrayna'yı siyasi tarihindeki en büyük olayların içine sokmuştur, bu dönemde Batı ve Rusya arasında olan "Soğuk Savaş" yıllarını bile aratmamış olan bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Dinmeyen bu olaylar sonrasında Yanukoviç ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve sonrasında Batı destekli muhalefet iktidara gelmiştir. Yine bu karmaşa ve kaosu hâkim olduğu dönemde Rusya, Kırım'ı ilhak etmiştir. Ayrıca yine bu dinmeyen olay sarmalının akabinde Rus nüfusun ve Rusya yanlılarının ağırlıkta bulunduğu Ukrayna'nın doğu tarafındaki Donbass coğrafyasında (Donetsk ve Luhansk), bir şekilde meydana gelen Moskova destekli milis örgütlenmelerle birlikte Batı'nın destek verdiği Kiev iktidarı arasında silahlı arbede başlamıştır (<https://ukraynahayat.com>, 2022). Ukrayna açısından, Batı'yı hüsrana uğratan reform eksikliği, yolsuzluk, kötü yönetim Ukrayna'nın RF'yle de iyi komşuluk ve karşılıklı olarak iyi ilişkiler geliştirmesine engel olmuştur. Bu iki ülke arasındaki sorunlara baktığımızda aslında Moskova'nın Kiev ile alakalı olarak hoşlanmadığı dört şey vardı: Birincisi; Ukrayna, Rus gazının ücretini ödememekte ve Rusya'yı zorunlu yardım yapan ülkesi konumuna düşürmektedir. Rus kaynaklarına göre ise, Ukrayna'nın toplam ödemesi gereken enerji borcu 3.5 milyar dolara ulaşmıştır. İkincisi; Ukrayna, Batı ülkelerine gazın aktarılmasını aksatacak biçimde gazı çalmakta ve bu gazı başka ülkelere kendi adına satmaktadır. Rus yetkililer bu çalınan gaz miktarını 2-3 milyar metre küp olduğunu dile getirmişlerdir. Üçüncüsü; Ukrayna toplum yaşamının tüm alanlarında devletin resmi dilinin yani sadece Ukraynaca'nın kullanımını yükseltmeyi amaç edinen eğitim, iletişim ve dil politikaları izlemiş ve bu ise Ukrayna'da yaşayan milyonlarca etnik Rus'un haklarının ihlali olmuştur. Dördüncüsü ise; Ukrayna, RF'nin öncülüğündeki BDT savunma yapılarının yerine "antiRus" yönelimini gidecek biçimde Avrupa-Atlantik güvenlik yapılarıyla ilişki kurmaya başlamış ve bu Moskova yönetimini kızdırmıştır (Torbakov, 2001, s. 297).

Ukrayna'daki müdahalenin hukuki zeminini meydana getiren dönemin meşru Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in Rusya Federasyonundan bizzat resmi olarak yardım talep etmiş olmasıdır. Bu yardım talebi, BM RF temsilcisi Vitaly Çurkin'in 1 Mart 2014 yılında Devlet Başkanı Vladimir Putin olan Rusya Federasyonu tarafından Ukrayna coğrafyasına Rus Silahlı güçlerinin girme talebini bulunduran, eski Ukrayna Cumhurbaşkanı Yanukoviç tarafından imzalanmış olan Rusya'nın Ukrayna'daki olaylara müdahale etmesini istediği mektubudur (Reuters News, 2023, s. 1). Ayrıca Putin, Amerika'nın 5 milyar dolarlık bir meblağ harcayarak Ukrayna'da muhaliflerden oluşan kesimi eğittiğini bu nedenle de Ukrayna'daki savaşın sorumlusunun ABD olduğunu söylemiş ve ancak bu konuyla ilgili somut herhangi bir delil olmadığından ötürü, Putin'in bu söylemleri bir iddiadan öteye geçememiştir. Ancak sonraki süreçte ABD Dışişleri Müsteşarı Viktoria Nuland, ABD'nin STK'ları ve demokratik kurumları desteklenmek amacıyla 1991'den bu yana Ukrayna'ya toplamda 5 milyar dolarlık bir yardım yaptığını ifade etmesi Putin'in ABD'ye yönelttiği suçlamaları destekler niteliktedir (Alım, 2020, s.83). Yine 2004 tarihinde gerçekleşen Turuncu Devrim ile Putin'in Ukrayna'yı RF'nin etki sahasında tutma mücadelesi büyük oranda sekteye uğramış olsa da, Moskova Ukrayna'daki siyasal gelişmelere her zaman müdahil olabilmıştır. 2010 senesinde Yanukoviç'in iktidara gelmesi ile birlikte Rusya tekrardan ülke politikaları üzerindeki gücünü arttırmış ve Rusya bu tarihten sonra sürekli bir şekilde Ukrayna'nın AB ile değil, kendi kontrolünde olduğu bölgesel kuruluşlara entegre olması yönünde baskı kurmaktadır. Rusya Devlet Başkanı Putin, AB'ye karşı geliştirilmiş olan AEB projesine büyük Slav komşusu olan Ukrayna'yı da ekleyebilmek amacıyla her türlü yolu deneyerek yine Moskova'nın baskılarıyla birlikte dönemin Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç, 2013 senesinin sonlarına doğru Brüksel'de gerçekleşen müzakereleri tamamlanan AB ile imzalanması düşünülen ortaklık anlaşmasını askıya aldığını duyurmuştur. Bu kararın akabinde ülkede çıkan olaylar yüzünden Yanukoviç görevden el çektirilmiştir. Ukrayna'da Batı yanlısı gruplar ile Rusya yanlısı gruplar arasında meydana bu gerilim sonucu, nüfusunun büyük bir bölümünü Rus ırkının oluşturmuş olduğu Kırım'da 16 Mart 2014 Pazar günü halk oylaması yapılması sonucunda Kırım özerk yönetimince Rusya'ya bağlanma kararı alınmış ve RF'ye bağlanmıştır (Ağır, 2016, s. 27). Zaten Putin için AEB projesi, sınırları belli olan bir coğrafi alan içinde RF'nin sahip olması gereken güce ulaşmasını sağlamak amacıyla, eski SSCB coğrafyasını Batı ve ABD'den uzak tutmaya yönelik olarak hayata sokulmuştur. Nitekim RF'nin Ukrayna'yı bu birliğe dahil etmeye çalışırken, Ukrayna'yı aynı anda AB'den uzaklaştırma niyetiyle uyguladığı eş zamanlı baskı politikası, bu duruma en iyi

örnektir (Alım, 220, s.129). Yine Ukrayna eski lideri Viktor Yanukovich'in 21 Kasım 2013 yılında AB ile gerçekleşecek olan ortaklık görüşmelerine katılmayacağını duyurması üzerine yaşanan protestolar sonucunda artan halk olayları sonucunda ülke yönetimi değişmiştir ve Ukrayna krizi farklı bir boyut kazanmıştır. Çünkü bu Ukrayna krizi, "topyekûn" bir hibrit savaşın yaşandığı bir ilk örneği teşkil etmektedir. Krize doğrudan veya dolaylı olarak taraf olan uluslar ve uluslararası kuruluşlar, düzenli ordular ve simetrik yöntemler yerine farklı güçleri ve asimetrik yöntemleri tercih etmiş, kriz bu nedenle NATO-Ukrayna-Rusya üçgeninde çok yönlü bir şekilde devam etmekte olan bir savaşa dönüşmüştür (Karabulut, 2016, s. 34). Yine bu dönemde yani Şubat 2014'te Yanukoviç azledilmiş ve yine Mayıs 2014'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Turuncu Devrim olarak bilinen dönemde de kilit bir rol üstlenen iş adamı ve siyasetçi olan Petro Poroşenko kazanmıştır. AB entegrasyonuna destek vermesine karşın RF'yi de en önemli komşu ülke şeklinde değerlendirmiş olan Poroşenko, denge siyasetini takip etmiştir. Buna rağmen Ekim 2014 tarihinde yapılan parlamento seçimlerini Batı taraftarı olan partiler büyük bir farkla kazanmışlardır (Özdal, 2015, s. 93). Rusya ise daha önce Ukrayna'yı kontrol altında tutabilmek amacıyla ekonomi ve enerji politikalarını kullanırken 27 Şubat 2014'te ise Kırım'ı askeri güç kullanarak ilhak etmiş ve Ukrayna'ya karşı egemenlik ihlalinde bulunmaktan da çekinmemiştir. Bu durum yalnızca RF ve Ukrayna devletleri arasındaki ilişkileri değil aynı zamanda Rusya ve Batı ülkeleri arasında gerçekleşen Soğuk Savaş sonrası süreçte ilk kez bu ölçüde büyük ve ciddi bir krizin yaşanmasına sebep olmuştur. Yine bu dönemde Kırım dışında; Ukrayna'nın doğu bölgesinde yer alan ve Rus nüfusun çok olduğu Luhansk ve Donetsk bölgeleri de Ukrayna'dan ayrılma girişiminde bulunarak bağımsızlığını ilan etmişlerdir ve bunun sonucunda da Kiev yönetimi bu bölgelere askeri müdahalede bulunmuş ve ülkede bir iç savaş başlamıştır (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015, s. 665). Yine bu dönemde, Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç, protestoların şiddetlenmesi üzerine ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve ayrıca Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin de, 2014'te Kırım'ın ve Rusya'nın Karadeniz Filosu'na ev sahipliği yapmakta olan Sivastopol'un RF'ye bağlandığını duyurmuştur (Çalışkan, 2016, s. 7).

Rusya Federasyonu'nu AEB'nin olası üyeleri olarak gördüğü Ukrayna, Gürcistan ve Moldova 27 Haziran 2014 yılında AB ile ortaklık anlaşmalarına imza atıp gelecekte hangi oluşumun içinde olmak istediklerine dair tercihlerini Rusya'dan farklı bir şekilde şekillendirmek istediklerini açıkça belirtmişlerdir. Ayrıca Ukrayna'da günümüzde yaşanmakta olan siyasal kriz ve iç savaş AB ile Rusya arasında meydana gelen Avrasya'nın bir parçası olduğu Doğu Avrupa'ya yönelik olan güç mücadelesinin bir

sonucudur (Ağır, 2016, s. 28). Bu nedenle de denilebilir ki, Ukrayna ve Rusya arasında var olan kriz esasında Rusya ve Batılı ülkeler arasında 30 yıldır süregelen bir hesaplaşmanın Ukrayna düzlemindeki yansımasıdır. Sovyetlerin yıkılmasından sonra ortaya çıkan Avrupa düzeninin geleceğiyle ilgilidir. Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'in 2014 Şubat'ında Batı taraftarı ülkelerin desteklediği güçler tarafından devrilmesi, Rusya için artık bardağı taşıran son damla olmuştur. Putin, Kırım'ın ilhakı ve RF'nin 2014 yılında yaptığı Donbas'a müdahalesinden çok daha kapsamlı ve geniş olacak bir şekilde planlamış olduğu bir Ukrayna krizini, varolan düzeni sabote edecek ve RF'nin Avrupa kıtasında olan ve dünya düzenindeki "haklı ve hakkı" olan yerini yeniden almasını sağlayacak bir eylem planı olarak görmüştür. 1940'ların sonundan bu yana Avrupa-Atlantik güvenliği 2 kere yeniden düzenlenip şekillendirildi. Birincisi, Yalta konferansında 2. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Avrupa'nın iki rakip bloğa ayrılmasıyla gerçekleşti. İkincisi ise, SSCB'nin çökmesi ve akabinde Batı'nın "birleşik ve özgür" bir Avrupa entegrasyonu yaratma düşüncesiyle hareket etmesi sonucu ortaya çıktı. Nihayetinde mevcut Ukrayna krizi, RF'nin Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen bu yeni düzene karşı çıkıp doğrudan meydan okuyup müdahil olması ve Doğu Avrupa üzerinde yitirdiği nüfuzunu yeniden tesis etmek istemesi ile alakalıdır. Ukrayna krizinde Amerika ve AB geri adım atar ve olurda kriz Putin'in arzuladığı şekilde sonuçlanacak olursa bu sonuç nihayetinde, Avrupa-Atlantik güvenliğinin üçüncü sefer yeniden düzenlenmesiyle son bulacaktır (Canbolat, 2022, s. 5). Anlaşıldığı üzere 2012-2020 arası yılların en önemli gelişmesi, şüphesiz Ukrayna krizi veya Ukrayna savaşıdır denilebilir. Bu Ukrayna krizi ve ardıl sonuçları Ulusal Güvenlik Doktrinin de kendisine yer edinmiştir. Ukrayna'da Maidan gösterileri ile başlayan, Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in seçimleri yenilemek zorunda bırakılması ve akabinde koltuğu Batı yanlısı Yuşçenko'ya geçmesinin sağlanması Ukrayna'da iktidarın değiştirilmesinden çok daha fazlasını beraberinde getirmiştir. Ukrayna'nın doğusunda yer alan Donbass bölgesi günümüz Kasım 2023 itibariyle hala dondurulmuş bir çatışma bölgesi niteliğinde ve Kiev'in kontrolü yitirdiği alanlardan biridir. 2015 tarihinde kabul edilen Rus Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde "Amerika ve AB ülkelerinin Ukrayna'daki darbeye verdiği destek bu coğrafyada derin bir toplumsal bloklaşmaya ve askeri sürtüşmeye sebebiyet vermiştir" şeklinde ifade edilerek Ukrayna'daki krizin sorumlusu olarak AB ve ABD olarak gösterilmiştir. Yine Ukrayna'da aşırı sağcı milliyetçi ideolojiye sahip olan kesimin güçlenmesinin sağlanması ve RF'nin düşmanlaştırılıyor olması sonucunda RF'nin hudutlarında uzun zamanlı siyasi istikrarsızlık meydana getirildiği belirtilmiştir (Özdal, 2021, s. 5). Yine 2014-2022 yılları arası dönemde ise, Ukrayna'nın Luhansk ve Donetsk

bölgelerindeki ayrılıkçılara yönelik müdahalesi ve RF tarafından desteklenen ayrılıkçıların Ukrayna güçlerine yönelik saldırılarıyla, bu iki ülkenin olası bütün uluslararası platformlarda birbirlerine karşı yaptıkları suçlamalarla geçmiştir. 2022 Şubat ayına gelindiğinde ise, Rusya Federasyonu kullanmış olduğu taktikler ile tatbikat görüntüsü vererek Ukrayna sınırına büyük bir miktarda konvansiyonel kuvvet yığmıştır (Güneş, 2022, s. 9).

RF Devlet Başkanı Vladimir Putin 21 Şubat 2022 yılında kendi bölgesi ve uluslararası sistemi de etkileyecek radikal bir karar alarak Ukrayna hudutları içinde olan “Donestk Halk Cumhuriyeti” (DHC) ve “Luhansk Halk Cumhuriyeti”nin (LHC) bağımsızlıklarını tanımıştır. Bağımsızlıklarını tanıdığı bu belgeyi imzalaması ile sadece mevzubahis bu bölgelerin bağımsızlıkları tanınmamış aynı zamanda bu bölgelerle yapılacak dostluk ve işbirliğinin de altı çizilmiştir. Ayrıca, Putin bütün dünyanın karşı çıkmasına, tehditlerine, siyasi, askeri ve ekonomik yaptırımlarda bulunmalarına rağmen geri adım atmayarak DHC ve LHC’nin bağımsızlıklarını tanıdığını duyurmuştur. Ukrayna’nın Batı’yı merkezine alacak şekilde yönünü Batılı güçlere dönmesi ve NATO ittifakına dahil olmak için talepte bulununması RF açısından bu bir güvenlik problemi olarak algılanmıştır. Putin, ulusa seslendiği konuşmasında söz konusu alanda olan Rus yurttaşlarının güvenlik problemi olduğuna dikkat çekerek, Kiev’in Rus yurttaşlarına karşı ayrılıkçı bir politika izlediği üstünde durarak, Ukrayna mahkemelerinin bağımsız ve adil olmadığına da değinmiştir. Ayrıca Putin’in yaptığı diğer bir açıklamasında da SSCB’den ayrılan tüm devletlerin bağımsızlıklarını desteklediklerini ancak Ukrayna’nın bunun istisnası olduğunu söylemiştir (Soydan, 2022, s. 3). Yine Putin, Rus Güvenlik Konseyi sonrasında yaptığı başka bir açıklamasında ayrılıkçı devletlerin bağımsızlıklarını tanıdıklarını açıklarken Rus bilinçaltına yönelik konuşmasında özellikle “nasyonal emperyalizm” vurgusu yapmaktan çekinmemiştir. Bu sayede Ukrayna’yı ortak slav kökenine ihanet eden “yozlaşmış bir devlet” olarak itham ederek Ukrayna’yı ibret alınması gereken bir durum olarak dillendirmiştir. Bu sayede askeri muameleye tabi tutulan Ukrayna’dan ders çıkarılması ve Rus olmakla özdeşleşmiş olan Slav ırkından olanlara bir yön verilmesi gerektiğini açıklamıştır (Aslan, 2022, s. 1). Bu doğrultuda Rusya-Ukrayna ilişkileri Rusya ile Ukrayna nüfus büyüklüğü ve ekonomik gelişmişlik itibarıyla eski Sovyet coğrafyasının en mühim iki devletidir. Siyasi bakış açısından incelendiğinde ise Ukrayna Sovyetlerin yıkılması aşamasındaki en değerli belirleyici unsurlardan biri olmuşken, SSCB sonrası RF’nin alandaki bütünleşme planlamalarında da merkezi bir yere sahip olduğu görülmüştür. Bununla beraber Ukrayna’nın BDT entegrasyonuna yönelik

olarak yaklaşımının BDT'nin geleceğini belirleyecek derecede önemli olduğunu söylemek de normaldir (Özdağ, 2015, s. 87). Çünkü Rus siyasi ve askeri motivasyonunun belirtilen durumuna bakıldığında Rusya'nın bu önemli müdahaleci tavrı önemli iki hususu öne çıkarmıştır. Bunlardan ilki; RF'nin mevcut var olan siyasi ve askeri politikalarıyla asla “başarısız olmaması” gerekir. Ukrayna'ya yönelik yapılacak askeri harekâtın başarısız olması RF'nin hem iç kamuoyunda hem de KGAÖ çatısı altında imajını sarsacak ve Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla başlayan duraklama dönemi gerileme sürecine yönelebilecektir. Bu sebeple de RF'nin Ukrayna'yı geniş cephede çevreleyecek şekilde askeri bir düzen aldığı, Ukrayna cephesini çökertmek için genişleyen bir askeri harekât ile Ukrayna coğrafyasına neden müdahil olduğu anlaşılabilmiştir (Aslan, 2022, s. 4).

Tüm bu süreç sonunda Rusya, yine de Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması imzalamasına engel olamamış fakat öngörülebilir bir gelecekte Ukrayna'nın Batı kurumlarıyla bütünleşmesinin önüne geçebilmiştir. Bu sebeple Ukrayna müdahalesi Rusya açısından yalnızca bu alanda meydana gelen Rus ve Rusça konuşan yurttaşları için değil, aynı zamanda Batı destekli örgütlerin ilerleyişinin de durdurulması hakkında da Rus dış politikası yönünden önemli görülmüştür (Eravcı, 2020, s. 1448). Batı ülkelerinin desteği ile Ukrayna'nın uluslaşma harbi bu Rus işgali sonrasında başlamıştır. Bu savaş öncesinde Rus istihbarat örgütleri ve karar alıcı konumunda olanların Ukrayna'nın askeri yönden Rusya'ya direnecek gücünün olmadığı ve yönetimin görevi bırakacağı yönündeki öngörülerini baskın iken sahada yaşanan gelişmeler sonrası Batının savaşı vekâlet savaşına çevirmesi, bireysel ve fazla sert bir kararın tatbik edildiğini göstermiştir. Ukrayna tarafı bakımından bu savaşın günümüz yansımasına bakıldığında topyekûn seferberliğin getirdiği tam bağımsızlık arayışına döndüğünü söylemek yerinde olacaktır. Putin'in kabullendiği bu büyük risk Ukrayna'yı ulus devlet olması yönünde daha fazla güdülemiş görünmektedir. Ukrayna'nın bu Rus işgaline romantik bir anlatı hikâyesi eklenirken bunun maliyeti ise Ukrayna'nın belli bir noktadan sonra gözden çıkarılmasıdır (Doğrul, 2022, s. 17). Yine Putin'in Rusya'daki halk desteğine bakıldığında, Kırım yarımadasının ilhakı akabinde Rusya ekonomik olarak her ne kadar büyük bir çıkmaz ile karşı karşıya kalsa da Rusya'da Putin'e olan halk desteği en zirve noktasına ulaşmıştır. Ancak yine de iç politikada Putin'e verilen destek artmış olsa da dış politika alanında durum endişe verecek noktalara ulaştığı söylenebilir (Özel, 2015, s. 80). Ayrıca bu dönemde Rusya ve Ukrayna, paralı asker konumundaki yabancı veya gönüllü savaşçıları ülkelere alarak vekâlet savaşlarını başlatmış ve ayrıca bu türden savaşlara imkân verilmesi; bölgesel ve küresel ölçekte güvenlik ve istikrara tehdit ve risk oluşturacağından uluslararası toplum tarafından tepkiyle

izlenmiştir (Özsoy, 2022, s. 37). Putin dönemiyle değişen ve dönüşen Rus dış politikasının sebebini ve Rusya'nın neden gittikçe agresifleştiğini en iyi anlatan cümle ile Özdal'ın (2016), Norman Stone'dan aktarıldığına göre "Ukrayna'nın içinde olduğu bir Rusya ABD'dir. Ancak Ukrayna'sız bir Rusya ise bir Kanada olmaktan öteye gidemez". Diğer yandan Ukrayna'nın da içinde yer aldığı bir birliğin Avrupalı, Ukrayna'sız her türlü yapının ise Asyalı olacağı düşüncesi özellikle Rusya'daki siyaset yapıcılar arasında öne çıkan temel görüş olmuştur (s. 3).

7. RUSYA'NIN YENİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

7.1. Rusya Dönemi Avrasya Politikası Dünü ve Bugünü

Rusya, bu tarihi süreklilik içinde Avrupa ve Asya bölgelerine doğru yayılan büyük ve genişçe bir federasyondur. Rusya sahip olduğu etnik ve siyasal yapıya da güven duyarak politikalarını bu yönde geliştirmiştir. Bu politika tarihte "Avrasyacılık" olarak yerini almıştır. 1722 yılında Büyük Petro, "Rus devletinin menfaatleri için mümkün olduğunca Hindistan ve İstanbul'a kadar yaklaşmak gereklidir" şeklinde bir ifadeyi dile getirerek Avrasyacılık fikrinin temellerini atarak düşüncenin fikir babası olmuştur. Bu fikri temelde, Batı ülkeleriyle rekabet etmek için telafuz edilmiştir. 1. Dünya Savaşı yıllarında RF'de meydana gelen "transformasyon ve yeniden yapılanma" Avrasyacılık düşüncesinin yeniden uyanmasını sağlamıştır. Avrasyacılık Akımı, Sovyetlerin çöküşüne yakın yeniden ön plana çıkmıştır (Yılmaz, 2015, s. 113). Bu akım SSCB sonrası dönemde Rusya'da "Yeni Avrasyacılık" olarak ortaya çıkmış ve Uluslararası sistemde ABD'nin ekonomik ve teknolojik araçlarıyla siyasal ve kültürel üstünlüğünü sürdürmek istemesi Avrasya coğrafyası için telikeli bir duruma yol açmıştır. Böylece uluslararası sistemde Avrasya'nın kültürel, ekonomik ve siyasal yönlerden stratejik olarak adapte edilmesinin zorunluluğuna vurgu yapılmıştır. Yeni Avrasyacılar, Rusya'nın ulusal menfaatlerinin korunabilmesinin, uluslararası düzende Rusya'nın yerinin yeniden belirlenmesine, askeri ve siyasal gücünde ilerleme sağlayabilmesine bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Rusya'nın jeopolitik konumu ön plana çıkarılarak, SSCB'nin dağılmasından sonra ekonomik ve askeri yönlerden meydana gelen tehditler yeniden gözden geçirilmiştir. Yeni Avrasyacılık anlayışıyla iç ve dış politika da Avrasya düşüncesi hâkim olmuştur (Akpınar, Baysoy ve Kemal, 2020, s. 250). Aslında Rusya'nın tarihsel açıdan geçmişini ve geleceğini araştıran ve Rusya'ya Doğu kimliğini uygun gören Avrasyacılık fikrinin temelinde, başta ABD olmakla beraber Batı karşıtı olan bir düşünce yatmaktadır. Rus siyasi aktörler, eski Sovyet ülkelerinde

askerî üslerin varlığının değerini anladıklarından ve bu varlığı devam ettirebilmek adına çaba harcamışlardır. Diğer yandan Moskova, NATO'nun Balkanlarda uyguladığı politikaya karşı gelmiş, dahası Yeltsin NATO'nun Bosna Sırplarına karşı uyguladığı hareketleri “soykırım” diye dile getirmiştir. RF'nin dış politikasındaki bu hızlı dönüşümün bir diğer sebebi de hiç kuşkusuz ekonomik problemlerdir. Kurtuluş için Batı'yı rol model olarak kabul eden Rus idaresi, ekonominin kötü gidişatını durduramamış ve bunun sonucunda da Batı örneğinin esasında RF için çok da uygun olmadığına karar vermiştir. Bu da Rusya ile Batı ülkeleri arasındaki farkın gittikçe açılmasına sebep olmuştur. Ayrıca Yeltsin'in Batı Bloğu ülkelere yönelik izlediği ılımlı ve teslimiyetçi olan dış politika yöntemi, halk arasında rahatsızlığa neden olmuştur. Ayrıca ülke içinde politik sorunlar yaşamaya başlayan Yeltsin, dış politikada da kendi halkının vereceği tepkilerden çekindiği için iktidarı döneminde Batıya yakınlaşma olan politik tercihin tersine çevirmiş ve Batı'yla arasına mesafe koyarak eskiden eleştirdiği SSCB'nin izlediği dış politikaya dönmeye başlamıştır (Kamalov, 2011, s. 20). Yine 1992 yılında RF Başkanı Yeltsin'in Dış Politika Danışmanı olan Stankeviç, Yeni Rusya'da “Atlantikçilik-Avrasyacılık” kavramı üzerinden Avrasyacılığı tekrardan literatüre kazandırmıştır. Yeni Avrasyacılar, coğrafi ve kültürel bütünsellik görüşünden yola çıkarak, Avrasyacı ideolojiyi jeopolitik ve jeostratejik bir faktör olarak ülkesini uluslararası ilişkiler sistemine ve dış politikasına dahil etmeye çalışmıştır. Yeni Avrasyacılar, politik düşünce olarak jeopolitiğe çok daha fazla ilgi duymuş oldukları ve bunu da Rusya'nın ne Doğu ne de Batı olduğunu dile getirerek simgeleştirmişlerdir. Her kötülüğün kaynağının Batı olduğuna kanaat getiren “Slavofil” düşünce yapısını benimseyen Yeni Avrasyacılar, Batı Bloğu'nu RF için bir tehlike alanı olarak görmüşlerdir. Bu Yeni Avrasyacılık düşüncesinin temsilcisi olarak ilk akla Aleksandr Dugin gelmektedir. Rusların tekrar büyük bir imparatorluk olmasını isteyen Dugin, ABD'nin denizden gücünü alan Atlantikçi jeopolitiğine bağlı “Yeni Dünya Düzeni”nin zıttı olarak, RF'nin lideri olduğu bütünleşmiş Avrasya imparatorluğunu koymayı düşünmüştür. Dugin; RF'nin, Japonya, Almanya ve İran ile anlaşarak Moskova'yı merkez alarak yeni bir Avrasya bütünlüğünün hâkimiyet sınırlarını çizmiştir. Avrasya bloğunun oluşturulmasının en büyük koşulundan biri olarak Atlantikçi yönelimlere sahip olan devletlerin Avrasya tasarısına eklenmemesi gerektiğini söylemiştir. Ancak son dönemde Türkiye'nin Rusya'ya karşı izlediği politikalar bu görüşü zayıflatmış olsa da Türkiye, ABD ve AB'nin Rusya'ya karşı uyguladığı ambargolara dâhil olmayı reddetmiş çünkü Türkiye'de Avrasyacılar gibi, tek ideolojili, tek kutuplu olan “Yeni

Dünya Düzeni” fikri yerine çok kutuplu, çok evrenli adil olan bir dünya düzeni oluşmasını istediğinden yana bir tavır almıştır (Yılmaz, 2015, s. 113).

Avrasyacılık, Rusya’daki bir ütopyadır, daha net ve açık bir şekilde ifade etmek gerekirse Sovyet sonrası tekrardan ortaya çıkmış olan Avrasyanın bütünleşmesinden yana olan bir ideolojidir. Bu temelde gelişen Yeni Avrasyacı fikir, SSCB’nin son bulmasından sonra sadece entelektüel ve kültürel bir eylem şeklinde değil, siyasi bir vaka ve uluslararası ilişkilerde sistemi değerlendiren bir dış politika bakışına göre eski SSCB ülkelerinde kendine yer bulmuştur. Günümüz Avrasyacı düşüncesinin Kazakistan ve RF’de siyasi ve teorik bir vaka olduğu gözükmemektedir. Avrasya Hareketi fikrini en çok gerçekleştirmeye çalışan kişi bir zamanlar RF başbakanlığı ve dışişleri bakanlığı yapmış olan Yevgeni Primakov’dur. Kırgızistan’da ise Cengiz Aymatov, Kazakistan’da Olcay Süleymanov gibi entelektüel aydınlar Avrasyacı fikir sisteminin Orta Asya alanında kalıcı olması için emek vererek bunu siyasi platforma taşımayı başarmışlardır. Kazakistan Devlet Başkanı olan Nursultan Nazarbayev de bu düşüncüyü siyasi konumunu da kullanarak hem iç politik alanda hem de uluslararası ilişkiler alanında olabildiğince dillendirmeye çalışmıştır (Özsağlam, 2006, s. 118). Daha da önemlisi Boris Yeltsin’den sonra yani halefi olarak yönetime gelmiş olan Vladimir Putin, Yeni Avrasyacılık fikrinden etkilendiğinden gelişmiş ve güçlü bir RF’yi tekrardan canlandırmak için eski Sovyet ülkelerini içine alan bir Gümrük Birliği hedefi yönünde AEB projesini uygulamaya çalışmıştır. Putin bu dönemde, Rusya’yı tekrar eskisi gibi büyük bir imparatorluğa dönüştürebilmek niyetiyle dış politikada NATO, ABD ve genel olarak Batı Bloğu’nun politikalarına karşı olan devletler yakından takip edilerek ve bu yönde üretilen karşı politikalar ile ön plana çıkmıştır (Yılmaz, 2015, s. 113).

Günümüz Avrasya Birliği düşüncesi, ilk defa 1994’te Moskovadaki Devlet Üniversitesi’nde yaptığı konuşma esnasında Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev dile getirerek gündem olmasını sağlamış; ayrıca aynı tarihi geçmişe sahip, kültürel ve ekonomik bağları olan halkların ilişkilerini bu şekilde daha çok geliştirebileceklerine atıfta bulunulmuştur. Ancak o zaman diliminde Rusya Federasyonu tarafından pek dikkate alınmayan bu fikir Putin iktidarı ile beraber popüler hale gelmiştir. Kazakistan, Belarus ve Rusya arasında onayladıkları AEB Antlaşması esas olarak 2000’de Kazakistan, Kırgızistan, Belarus, Tacikistan ve Rusya arasında onaylanan “Avrasya Ekonomik Topluluğu” Antlaşmasına kadar geriye götürülebilir (Ağır, 2016, s. 23). Yeni Avrasyacılık, Vladimir Putin’in 2001’de iktidara gelmesinden sonra günümüze kadar olan zaman diliminde RF’nin dış politikasındaki temel ideolojiye dönüşmüş durumdadır. Ayrıca

Avrasya Birliđi'nin 2015 yılında faaliyete başlaması Yeni Avrasyacılık ideolojisini fikirsel olarak bir örgüt içinde somut olarak gerçekleşmiş olduğunu gösterir. Avrasyacılığın en önemli iki temel amacı hasıl olmuştur. Bunlar; ABD'nin Sođuk Savař sonrasında ortaya çıkan dünya politikasını tek taraflı yönlendirme yaklaşımını zayıflatmak ve Rusya Federasyonu'nun tekrar bir süper güce dönüşmesini sağlamak olmuştur (İsmayıl, 2016, s. 131). Ayrıca denilebilir ki Putin'in Yeni Avrasyacılık yaklaşımını Amerika'nın sergilemiş olduğu dış politikası da belirlemiş olabilir. Çünkü NATO'nun genişleme politikası gereği başta Gürcistan olmakla beraber Ukrayna vb. devletlerle ilişkilerini artırması, birkaç eski SSCB üyesi olan devletlerin AB'ye katılması gibi AB ve ABD'nin geliştirdiği bu politikalar Rusya'yı rahatsız etmiş ve yakın çevrem dediği alana daha çok yönelmesine neden olmuştur. RF, ABD ve Batılı müttefikleriyle rekabet halinde olduğu yerleri korumak adına hızlı hareket ederek dış politikadaki önceliklerini tespit etmeye koyulmuştur. Yeni Avrasyacılık fikri doğrultusunda Putin, eski Sovyet alanı ve yakın çevre olarak kabul edilen devletlerle ilişkilerini artırma yoluna gitmiştir (Yılmaz, 2015, s. 118). Putin, Temmuz 2000 tarihinde Devlet başkanı sečiliktikten sonra Federal Mecliste verdiği ilk demecinde Rusya'nın eski güç ve ihtişamına tekrardan kavuşması için her türlü stratejiyi uygulamaktan çekinmeyeceğini ifade etmiştir. 2000'de kabul edilmiş olan RF Dış Politika Stratejisinde, Rusya için kabul edilebilecek en büyük tehdit, Amerika'nın siyasal ve ekonomik egemenliğinin olduğu tek kutuplu dünya düzeninin varlığıdır. 22 Kasım 2000 yılında Putin, RF'nin bir Avrasya devleti olduğunu ifade ederek yavaş yavaş eski Sovyet ülkelerinde yitirdiği gücünü geri kazanabilmek amacıyla harekete geçmiştir. AET, BMGK'nda Aralık 2003 tarihinde gözlemci statüsü almış ve Aralık 2007 tarihinde BMGK aracılığıyla BM ve AEB arasında iř birliğine dayalı bir karar alınmıştır. Ađustos 2006 da ise RF'nin Soçi şehrinde bir araya gelen Tacikistan, Belarus, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Rusya temsilcileri bir araya gelerek AEB çatısı altında Gümrük Birliđi kurulmasını kararlaştırmış ve Belarus, Kazakistan ve Rusya bu kurulan yeni örgütün kurucu üyeleri olmaya onay verseler de diğer ülkeler ise daha temkinli olarak üyelik için daha sonra başvuruda bulunulabileceklerini dile getirmişlerdir. Yine bu doğrultuda Ekim 2007 tarihinde toplanan bu üye ülkeler Tacikistan'ın merkezi Duřanbe'de Gümrük Birliđi'nin hayata geçirilmesi için gereken yasal prosedürlerle alakalı olarak alınan ortak kararlarla birkaç anlaşma daha yapılmıştır (İsmayıl, 2016, s. 133). Ayrıca Ukrayna'nın da bu Ekonomik Topluluđa üye olması için çeşitli girişimlerde bulunulmuş ancak herhangi bir sonuç alınamamıştır. Bu sürecin en somut aşaması olarak da Belarus, Kazakistan ve Rusya 2010'da ortak gümrük birliği uygulamasına geçiş yapmış olmaları ayrıca 18 Kasım 2011

senesindeyse bu devletlerarasındaki gümrük kontrolleri de kaldırılarak 2012’de tek bir ekonomik alana geçilmiş ve yine 2012’de AEB Komisyonu kurulmuştur. Bu birlik için genişleme fikri bu birliğin kuruluşundan başlamak üzere öncelikleri arasında yer almıştır. 29 Mayıs 2014 yılında Rusya, Belarus ve Kazakistan merkezi Astana da olacak biçimde “Avrasya Ekonomik Birliği”ni imzalayarak onaylamışlardır. Bu gelişmelerden sonra Kırgızistan ve Ermenistan ise bu topluluğa katılacaklarına dair beyan vermişlerdir. Ancak 27 Haziran 2014 tarihinden sonra Rusya için AEB’nin olası  yesi olabilecek  lkeler Gürcistan, Ukrayna ve Moldova AB’yle ortaklık anlaşmalarını kabul ederek gelecek tercihlerinin Rusya’dan farklı bir yapıda olmasını istediklerini bu sayede açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. Kırgızistan ve Ermenistan’ın 2015’te Birli e  ye olmasıyla beraber topluluğun  ye sayısı 5 yükselmiştir. Bu birliğin oluşumuna karşı olan ABD eski Dışışleri Bakanı olan Hilary Clinton ise bu topluluğun RF’nin egemenliğinde SSCB’yi tekrardan canlandırma gibi bir amaç edindiğini dile getirmiştir (Ağır, 2016, s. 23). Yine Rusya AEB kurulması sürecinde ikinci önemli bir adım için 18 Ekim 2011 yılında BDT  yesi olan 8 ülke serbest ticaret bölgesi oluşturulması konusunda anlaşmışlardır. Yaklaşık bir ay sonra ise Moskova’da yaptıkları   l  zirvede, Belarus, Kazakistan ve Rusya liderleri Avrasya’da ekonomik bütünleşmenin gerçekleşmesiyle alakalı olarak bir bildirge imzalamış ve bu bildirgeyle de taraflar bütünleşmenin bir sonraki basamağı olarak Ortak Ekonomik Alanın yürürlüğe sokulmasını düşünmüşlerdir. Burda asıl niyetin ise AEB’in kurulması ve 2013’ten itibaren topluluğun AEB diye isimlendirilmesi bildirgede özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca her ne kadar Putin, öneride bulunduğu AEB projesinin herkesin katılımına açık olacağını, hiçbir devleti katılım göstermeleri yönünde zorlamayaca ını ve acele ettirmeyece ini ileri sürse de AEB içinde olmasını istediği birçok devlete karşı elinde tuttuğu siyasi ve ekonomik kozlarını kullanmaktan asla geri kalmamıştır. Bu yeni Avrasya projesinin kesinlikle SSCB’ye benzemeyece ini dile getiren Putin, yeni birliğin  yesi olan devletlerde kur politikalarını ve ekonomiyi koordine etmeyi hedeflediklerini belirtmiştir. Burda en büyük amacın, eski Sovyetler  lkeleri içinde var olan ekonomik ilişkilerin geliştirilerek güçlendirilmesi gerektiği şeklinde ifade etmiştir. AEB’nin sadece bir ekonomik topluluk şeklinde düşünülmesinin yanlış olduğunu,  ye devletlerarasında sıkı bir iş birliğinin politika, savunma ve diplomasi yönlerini de içermesi gerektiği yönünde beyanda bulunmuştur ( smayıl, 2016, s. 133).

RF’nin  ye ülkeleri almış olduğu AEB projesi sahip olduğu dış ticaret politikası gereği her ne kadar  ye ülkelerde serbestlik kazandırmış olsa da  ye olmayan diğer yapıları engelleyen politikalara sahiptir. Bu yönüyle bağlayıcı kurallarla  ne çıkan AEB

topluluğu birçok devletin de Rusya'nın etkisi altına girmek istemediklerinden üye olma yönünden çekimser kalmaktadırlar. Nitekim AEB; Belarus, Kazakistan ve Rusya gibi kurucu olan ülkelerle beraber Kırgızistan ve Ermenistan'ı da bünyesine alarak toplamda beş üyeli bir topluluk halini almıştır. AEB, kurumsallaşmak için ise AB'yi örnek alarak Avrasya Ekonomik Komisyonu, Avrasya Ekonomik Birliği Mahkemesi, Avrasya Hükümetler Arası Konsey ve Yüksek Avrasya Ekonomi Konseyi'ni kurmuştur (Alım, 220, s.109). Aslında burada üzerinde durulması gereken husus Klasik Avrasyacılar gibi Yeni Avrasyacılar da Batıyla benzer siyasal ve toplumsal bir geçmişe sahip olmadıklarını dillendirerek Avrasya kimliği etrafında bütünleşmenin sağlanmasını savunmuşlardır. Böyle bir bütünleşme düşüncesi ileri sürülürken, Avrasya'nın kendine has olan özel koşulları ön planda tutularak Avrasya milletlerinin ortak yönlerinden hareket ederek “biz” olma duygusuyla ortak bir Avrasya milleti oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak aynı süreçte, günümüzde yaşanan ekonomik, siyasal ve sosyal sorunların temelinde aslında batı menşeli düşüncelerden kaynaklanmış olduğu için “Atlantik ve Batı” ötekileştirilmektedir. Bu nedenle de Avrasyacılığı özümseyenler, sadece içsel bir nedenlerden hareket nedeniyle değil, aynı zamanda “öteki” aracılığıyla da “Avrasya Ulusunu” yaratmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmaktadır (Özsağlam, 2006, s. 122).

Ayrıca ekonomik alanda da özellikle son zamanlarda Rusya devlet başkanı Putin'in ağır sanayi ve enerji sektörlerinde uyguladığı devletleştirme politikaları da bir anlamda Avrasyacı düşüncenin izlerini taşımaktadır. RF'de bulunan Avrasyacı hareket, sadece ekonomik bir topluluk kurulmasını değil, aynı zamanda milletler sorununu çözecek ortak bir kültürel kimliğin, ulus üstü siyasal bir alan içinde AEB'nin kurulmasını önermiştir. Kurulacak ulus üstü bu yapılanmanın Büyük Rusya'yı temsil edecek olan o coğrafyadaki tüm etnik faktörlerden oluşacağı söylenmiş ve bu oluşumda herkesin inançlarını ve kültürlerini özgürce yaşayabileceği ifade edilmiştir (Özsağlam, 2006, s. 118). Yine RF'nin güvenlik strateji dokümanlarındaki endişelerinin bitmeye başladığı, RF'nin yakın çevresinde kendi lehine olan iktidar mücadelesinde Avro-Atlantik yapının zayıflamaya başladığı tespit edilmiştir. RF egemenliğini sürekli hale getirmek niyetiyle AB'nin liberal demokrat değerlerine karşı güvenlik kaynaklarında da gösterildiği gibi Rus kültürünü, değerlerini ve Avrasya kimliğini merkeze almıştır. Nitekim Putin Temmuz 2013 tarihinde Kiev Prensiği'nin Hristiyanlığa geçmesinin üzerinden 1025. yılı kutlamaları amacıyla Kiev'e gittiğinde kendisiyle beraber Rus Ortodoks Patriği Kirill de bu kutlamalar da bulunmuştur. Putin, bu kutlamaların hemen sonrasında yapılan “Ortodoks Slav Değerleri: Ukrayna'daki medeniyet tercihinin temelleri” başlıklı konferansa da katılmış ve Ortodoks

Slav değerlerinin Avrupa'nın liberal değerlerinden çok daha nitelikli ve üstün olduğunu dile getirmiştir. Bu konferans ile Putin, Ukrayna'nın bir medeniyet tercihi yapma noktasına geldiğini söylemiştir (Jane, 2022, s. 431). AEB ve AB arasında kalan Ukrayna Kasım 2013'te Vilnius Zirvesi'nden önce Doğu Ortaklığı Programı kapsamında Ukrayna, AB ile Ortaklık Anlaşmasını onaylamayacağını ifade etmişti; bu karar Rusya'nın Ukrayna'ya dayattığı baskı unsurunun neticesiydi. Avrasya Birliği kapsamında Ukrayna'nın bu birlik içinde yer almaması Rusya için jeostratejik bakımdan değerli bir kayıp olduğu anlaşılabılır. Bu açıdan bakıldığında, Ukrayna'nın Batı'ya yanaşmasının bir sonucu olarak AB ile anlaşma imzalayarak AEB'ye dahil olmak istememesi stratejik olarak kabul edildiği gibi ekonomik olarak da RF'nin menfaatlerine tamamen terstir. Yanukoviç'in iktidardan parlamento kararıyla düşürülmesi sonrasında Kiev'de geçici bir hükümet oluşturan Ukrayna, yeni hükümeti Başbakan Arseniy Yatsenyuk kurarak 21 Mart 2014 tarihinde ise Brüksel'de AB ile Ortaklık Anlaşması'nın siyasi bölümüne imza atmıştır.

Putin ise bunun üzerine “Kırım ve Sivastopol'ün RF'ye bağlanması ve Yeni Federal Bölgeler yapılması” antlaşmasını onaylayarak, Kırım'ın resmi olarak ilhakını sağlamıştır. RF, Ukrayna'nın alan birliğini bozup Batılı ülkelere, arka bahçesi diye nitelendirdiği ve yumuşak karnı olarak kabul ettiği eski Sovyet sahasındaki menfaatlerini diğer bir dış güçle paylaşmayacağını bu yolla net bir şekilde göstermiştir. Ağustos 2008 Güney Osetya savaşındaki gibi, Kırım'da da aynı yöntemle Batı ülkelerine tekrardan bir mesaj iletmış olan Putin, kendi dillendirdiği şekliyle AEB'ni kurma düşüncesinde çok kararlı olduğunu ve bunu gerçekleştirmek için de her yonteme başvurabileceği gibi her yoluda denemeye hazır olduğunu 2008'de olduğu gibi tekrar göstermiştir (İsmayıl, 2016, s. 142). Çünkü Putin, 20. yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi olarak SSCB'nin yıkılışını göstermiştir. Bu büyük yıkımın izlerini en az seviyeye indirgemek için Moskova'nın hegemonyası da yeniden ve daha güçlü bir kıta bütünlüğü oluşturmaya önem verdiği bilinmektedir. Putin, BDT'nin yeniden aktif hale getirilmesinin anlamsız olduğunu gördükten sonra RF'nin eski görkemli dönemlerine dönmesi için eski Sovyet sahasında çok yönlü temaslara başvurmuştur. Bu nedenle de RF güvenlik, ekonomik ve siyasi yönden kurulmuş olan bu örgüt, topluluk ve iş birliği mekanizmaları ile eski Sovyet ülkelerini kendi önderliğinde bir araya getirmeyi amaçlamıştır. Yeni Avrasyacılık fikrinin de bir neticesi olan söz konusu temaslarda Rusların istediği gibi bir sonuca vardıkları söylenemese de bölgede yükselen AB ve ABD etkisi ve rekabetine karşılık olarak belli bir denge oluşturduğu ifade edilebilir. ABD, Avrasya'da tesis etmeye çalıştığı uluslararası egemenliğini askeri yöntemler kullanarak tesis etmeye çalışmakta, RF ise coğrafyadaki

etkisini ekonomi ve enerji konularındaki politikaları aracılığıyla korumaya çalışmakta ve bunda da başarı elde edebilmektedir. Çünkü Rusya, Avrasya'yı arka bahçesi ve yumuşak karnı olarak nitelendiriyor. Ayrıca Ukrayna'nın Batı'yla yakınlaşma içine girmesi yani başka bir ifade ile olumsuz tüm sonuçlarını göz önüne alarak Rusya'dan uzaklaşması Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesine sebep olmuş ve günümüzde Ukrayna'nın Batı için Rusya'ya direnmesinin sonucu önce Kırım ve sonra Donbass'ın Rusya tarafından tek taraflı olan bir işgal ile neticelenmiştir (Yılmaz, 2015, s. 118).

7.2. Rusya Enerji Politikası

RF'nin 1992 tarihinden beri elinde tuttuğu enerji kozunu Putin, daha ileriki zamanlarda daha da çok yükselterek Rusya'yı enerji yönünden çok kısa bir süre içinde dünya devine dönüştürmüştür. Bu sayede dönemin Rus Devlet başkanı, RF'de enerji açısından veya denebilir ki enerjiye bağlı olan bir dış politika doktrinini daha derinlemesine yürürlüğe koymuştur. Bu dış politika stratejisinde daha önce de dillendirildiği gibi temel hedef siyasi menfaatlerdir. Savaş gibi ciddi bir maliyeti günümüz şartlarında karşılayabilecek ülke neredeyse yok denilecek kadar az sayıdadır. Ancak enerji yönünden yapılabilecek bir cezalandırma RF açısından çok daha az maliyete katlandığı söylenebilir ve özellikle de kendi coğrafyasında diğer ülkeleri etkileme yönünden büyük bir avantaja sahip olmuştur. RF enerji yönünden yaptığı bir cezalandırmayla birlikte hem Ukrayna'yı hem de Batı ülkelerinin kendi alanlarındaki gelişmelere karışılmaması konusunda özellikle uyarmıştır. RF'nin enerji piyasasındaki konumu eşsizdir. Bir yönden geniş hidrokarbon kaynaklarına sahipken diğer yandan ise Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) ve OPEC kuruluşuna üye ülke sıfatıyla dahil olmayıp tarafsızlığını koruyarak devam etmektedir (Yazgan, 2010, s. 95).

Moskova, Petrol ve Gaz Diplomasisi yoluyla Avrupa ve Güney Kafkasya Jeopolitiği içinde yeni denge mekanizmalarını meydana getirme çabası içindedir. RF'nin yeni güvenlik ve dış politika stratejileriyle resmen öne atılan maddiyat temelli olan menfaatlerinin, RF'nin dış politikasına adapte edilmesi doğrultusunda, enerji unsurunun avantajlı ve iş görür bir duruma getirilmesi RF'nin dış politikasında yepyeni bir sürecin habercisi olduğunu açığa çıkarmıştır. Bunun manası, RF'nin dış politika siyasetinde enerji unsurunu en etkin yol olacak şekilde kullanılacağıının göstergesidir (Karabayram, 2011, s. 308). Rusya, 14 yıl süresince, her biri bir önceki yıla göre yakıt enerji karmasına yönelik devlet politikalarının temel prensiplerinde değişikliğe giderek, 4 enerji programı

hazırlamıştır. İlk program (1995), doğal gaz kullanımını teşvik etmek içindir, bu program petrol ve gaz karmasının hızlı bir şekilde gelişmesine dayalıdır. İkincisi ise (2000), kaynak satımını azaltırken, enerji tasarrufu ve petrolden üretilen maddelerin ihracatını yükseltmeyi ön plana çıkartmamıştır. Üçüncü programda da (2003), bir kez daha kullanılan temel stratejik yöntemler farklılaştırılmıştır. Devletin ekonomik olarak kalkınarak güçlenmesi yakıt ve enerji karmasının lokomotif rolü önemsenmiş ve petrol üretiminin geliştirilmesi, petrol ve doğal gaz satımının arttırılması da dahil olmak üzere, yatırım amaçlı sermaye birikimi meşru hale getirmiştir. Dördüncü ve son programda ise (2009), devlet ekonomisinin gelişimi amacıyla yakıt, enerji kompleksinin bir lokomotif dönüşmesi için uğraşmıştır (Texhokom LLC, 2023). Belarus Devleti'nin iç tüketimi için Rusya'dan alınan gazın ulaşma yardımcı olan Rusya-Belarus boru güzergâhının mülkiyet hakkı Belarus gaz şirketi Beltransgaz'daydı. Ancak Putin yönetimi, Beltransgaz'ın bir kısım payını satın alabilmek adına farklı girişimlerde bulunmuş, fakat bu girişimler Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukoşenko'nun müdahalesiyle sonuçsuz kalmıştır. Sonrasında Moskova yönetimi, bu devlete yönelik gaz satımını gözden geçirerek, sattığı gazın ücretini 50 dolardan 110 dolara çıkarmış ve 110 dolarlık gazın da 80 dolarını nakit, kalan 30 dolarlık kısmını ise Beltransgaz'ın hisselerinin kendilerine satılması ile karşılanması yönünde taleplerini yönelten Gazprom, bu sayede toplamda 4 yılda, her yıl fiyat yükselterek Beltransgaz'ın yarısına sahip olmayı amaç edinmiştir. Aynı zamanda Rusya'nın sürekli fiyat yükseltme onayına tepki olarak da Belarus, Rus petrolüne ton başına 45 dolar vergi bıraktığını duyurmuştur. Bunun üstüne Rusya Devleti, bu ödemeyi kabul etmeyerek Belarus'a yaptığı petrol satışını tamamen durdurmuştur. Avrupa'ya yönelik bu sevkiyatın sektöre uğraması sonucunda 12 Ocak 2007 yılında Belarus ve Rusya ikilisi arasında yapılan anlaşma gereği bu iki devlet arasında olan gaz anlaşmazlığı durumu düzeltilerek, 1000 metreküp için 100 dolarlık fiyatta anlaşmaya gidilmiştir ve ayrıca Beltransgaz'ın yarısının ise 4 yıl içinde RF'ye nakladilmesi konusunda da anlaşmaya varılmıştır (Yapıcı, 2010, s.428).

Yine Rusya'da GSMH 1998-2008 yılları arasında ortalama %6,94 oranında büyüme sağlamıştır. Bunun nedeni sadece petrol ücretlerinin artması değil, doğal gaz ücretlerinin de bununla birlikte eş zamanlı olarak artması ve 1998 yılının Ağustos ayında yaşanmış olan devalüasyonun pozitif yansımalarının 2000'li yılların ilk on senesinde hissedilmesidir. 2010 yılının ortalarında RF, dünyanın en büyük doğalgaz kaynaklarına sahip olmasının yanında ayrıca Suudi Arabistan'ı bile geride bırakacak kadar bir artış ile dünyanın 1 günde en fazla petrol üreten devleti durumuna gelmiştir (Varol Sevim, 2014, s.

87). Bu sayededir ki, Putin'in enerjiyi ülkenin dış politikasında bir silah argümanı şeklinde kullanması, RF'nin etkinliğini artırmasına yaramıştır. RF enerji kaynaklarına olan bağımlılıkları nedeniyle özellikle AB'yi alanda etkisiz hale getirebilmiş ve uluslararası sahayı kendi tezlerine uygun yönlendirebilmiştir. Çünkü Putin'in de bu konuyla alakalı olarak dediği gibi “en azından günümüzde dünya ekonomisinin gelişmesindeki en büyük güç motifi enerjidir”. Putin'in özellikle üstünde dikkatle durmak istediği bir diğer konu ise uzun süreli olan doğalgaz anlaşmalarının imzalanmasını sağlamaktır. Doğalgaz piyasasındaki istikrar yalnızca dışa satım gelirleri için değil aynı zamanda devletin kendi doğal gaz gereksinimini kesintisiz bir şekilde sağlamak adına da çok önemlidir. Doğalgazın Rusya'nın ekonomisi açısından etkisi petrolden daha da önemlidir çünkü doğalgaz konusunda OPEC gibi bağlayıcı bir uluslararası örgüt yoktur. Bu sayede, RF satacağı doğal gazın ücretini istediği gibi belirlemekte özgür olduğu söylenebilir. Bu nedenden dolayı da geçen son 10 yıl içinde doğalgazdan çok büyük kârlar elde etmeyi başarmıştır. Dolayısıyla Putin Rusya'nın dış politikası ve enerji politikalarını adeta bir bütün gibi iç içe geçirerek Rus ulusal menfaatleri için enerji kozunu istediğinde kullanmayı başarmıştır. RF, resmi olarak “dış enerji politikası” olan tek devlettir (Varol Sevim, 2014, s. 90). Çünkü RF doğalgaz sektöründe tek hakim güç olmayı amaçlamaktadır. RF'nin sahip olduğu bu enerji rezervleri ve özellikle de doğalgaz rezervi tüm Avrupa kıtası ve yakın çevresi için tekeli bir dağıtıcı pozisyonunda olması Rusya'ya çok büyük avantajlar sunmuştur. İlk olarak yaptığı enerji satımı ekonomisini iyileştirmeye yardımcı olmuştur. Rusya petrol ve doğalgaz sektöründe cezalandırma politikasına ağırlıklı olarak Ukrayna ve Belarus'a karşı kullanmıştır. RF bir yandan Orta Asya devletlerindeki enerji kaynaklarının kontrolünü ele geçirmeye çalışırken, öbür yandan da yeni projeler neticesinde başta Avrupadaki devletler olmak üzere daha birçok devleti kendisine bağımlı yapmayı başarmıştır (Yazgan, 2010, s. 100). Ancak özellikle de doğalgaz yönünden RF'nin direk geçişteki Ukrayna'ya olan bağımlılığı nedeniyle Ukrayna ile Rusya defalarca uluslararası sahada karşı karşıya gelmişlerdi. Ayrıca Ukrayna'nın Rusya ile olan enerji konusu ile ilgili ilişkileri ve enerji transferindeki statüsünden kaynaklı olarak Rusya'ya karşı savunmasız bir hale gelmiştir. Bu savunmasız hale düşme konusu nedeniyle özellikle 2006 ve 2009 yıllarında Rusya ile meydana gelen doğalgaz krizlerinde Ukrayna'yı iyiden iyiye açığa çıkarmıştır. Ukrayna enerji üretiminde doğalgazın yanı sıra kömür ve petrolden de devletin enerji üretimini sağlamaya çalışmaktadır. Ukrayna'nın direk geçen hatlar ve bu direk geçen hatlarda yer alan doğalgaz sayesinde stratejik önemi daha da artmıştır. Ukrayna'nın bu hatların üzerinden yaklaşık olarak 400 milyar m³'e yakın bir doğalgaz transferi yapıldığı

varsayılmaktadır. Bu gelen gazın yaklaşık olarak %25'lik bölümünü Ukrayna kendi ülkesi için kullanmakta ve geri kalan bölümünü ise Ukrayna üstünden direk Avrupa ülkelerine gitmektedir (Yazgan, 2010, s. 137).

Dünya da yaklaşık olarak en fazla doğalgaz rezervine sahip devlet Rusya'dır, Rusya'nın en iyi müşterisinin AB olduğu söylenebilir. Ayrıca yine Gazprom liderliğindeki Baltık Boru Hattı konsorsiyumu için çalışan Almanya eski Başbakanı olan Gerhard Schröder, Avrupa ülkelerinin enerji ihtiyacı yönünden ortaklık kurduğu Rusya'dan başka bir seçenek tercihlerinin olmadığını dile getirmiştir. Bazı Avrupa devletlerinin veya firmalarının RF ile anlaşma yapmaya yönelmesi ise Amerika'nın endişelenmesine sebep olmuştur. Söz konusu bu anlaşmalar, Avrasya karasında var olan siyasi durumu da belirlemesi açısından önemlidir. Gazprom sözcüsü olan Sergei Kuprianov'a göre, RF ve Avrupa'nın ticari menfaatleri birbirine karıştıkça, her iki tarafta birbirine karşı olmaya uzak duracaktır (Karabayram, 2011, s. 320). Bu amaçla Rus hükümeti, dünyanın geri kalan enerji alanları olan Hazar Denizi, Ortadoğu ve Orya Asya'da da etkisini arttırmaya yönelmiştir. Rusya'ya göre artık "enerji süper gücü" yaratma zamanı gelmiştir. Bunun da önündeki tek eksik ise dünya enerji pazarı henüz Rusya'nın kontrolünde değildir. Tüm bunlar RF'nin gelecek tarihlerde enerji kozunu kullanarak siyasi emeline ulaşmaya çalışacağını ve bu avantajı da elinde bulundurduğunu göstermiştir. Medvedev'in başkanlık zamanında ilk ziyaret ettiği devlet Kazakistan ve onun akabinde de gittiği ülke Türkmenistan olmuştur, ayrıca Medvedev Azerbaycan'a doğal gazla ilgili daha tavizkar davranmayı yerinde görmüştür. Örneğin; Azerbaycan'a gazlarını Rusya'nın Avrupa'ya gazı sattığı fiyattan almak istediğini ayrıca Azerbaycan hükümetinin satmak istediği tüm gazı da alabileceklerini söylemiştir. Bu amaç doğrultusunda RF Soğuk Savaş sonrasında Avrasya coğrafyasından uluslararası piyasaya satışı yapılan enerjiyi kendi himayesinde tutmak istemektedir (Yazgan, 2010, s. 90). Ancak buradaki temel sorun Ukrayna ile Rusya arasında yapılan anlaşmaların uygulanıp uygulanmaması değil çünkü esas sorun siyasi mücadeledir. Putin iktidarı her ne kadar Turuncu Devrimin yaşanmasına engel olamamışsa olsa da Ukrayna'ya sattığı gazı daha önce verdiği avantajlı ücretten değil de dünya piyasasında ki ücretten doğalgaz satın almaya mecbur kılınmış olması uzun zaman hafızalardan atılamayan bir gelişme olmuştur (Yazgan, 2010, s. 180). Yine Rusya ve Ukrayna arasındaki doğalgaz krizinde enerji konusunun sadece bir konuda değil, birçok konuda bu iki devleti krize götürdüğü anlaşılmaktadır. Bu problemler; Taşıma bedeli, Miktar, Fiyat ve Doğalgaz sevkiyatı konularında yaşanan sorunlar sarmalıdır. Bu problemler sarmalı da dönüp dolaşıp yine AB ülkelerini etkilemiştir. 2006 krizinden önce

Ukrayna doğalgazı 50 dolar seviyesinden satın alıyordu. Ancak bu krizden sonra ise bu fiyat Ukrayna devleti için 230 dolar seviyesine kadar yükselmiştir. Yine bu doğalgaz krizi sonrasında da RF'nin ekonomik büyüklüğünün yanında siyasi zaferde kazandığı söylenebilir. Bu da Ukrayna hükümetinin siyasi yönden krize sürüklenmesi ve doğal gaz krizi Ukrayna'daki mevcut hükümetin düşmesine yol açmıştır. 2006 krizi sırasında mesele için araya AB'nin önde giden devletleri olan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler girmek durumunda kalmıştır. Rusya, bu Avrupa devletlerine "Ukrayna hükümetine siyasi olarak baskı yapın" çağrısı yapmıştır (Yazgan, 2010, s. 168). Ayrıca yine 2009 krizinde de Rus hükümeti Ukrayna'yı 2 milyar dolarlık bir borcu ödememiş olmakla suçlamış ve Ukrayna da Rusya'ya 2 milyar dolarlık bir borcu ancak 2008 yılının sonuna kadar ödeyebilme gücüne sahip olamayacağını belirtmiştir. Bunun yanında Rusya, Ukrayna'ya indirimli fiyattan doğalgaz vermeyeceğini ve bu doğalgaz fiyatını Rus hükümeti 418 dolar olarak güncellemiştir. Ukrayna da bu fiyat karşısında doğal gaz transferini tamamen durdurduğunu duyurmuş ve Avrupa'ya doğal gaz transferini tamamen durdurmuştur. Rusya da Ukrayna'ya gitmekte olan bu doğal gazı Ukrayna'nın çaldığını iddia ederek Ukrayna'ya akışını kapatmıştır. Böylece bu durum tamamen içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Ukrayna bu doğalgaz krizi ile Avrupa ve Rusya'yı karşı karşıya getirmeyi hedeflemiştir. Ukrayna ayrıca bu gaz sıkıntısı sebebiyle Avrupa ülkelerine RF'nin güvenilir bir enerji temin kaynağı olmadığını da göstermeyi amaçlamıştır. Ancak Ukrayna kendisinin de bu doğrultuda güvenilmeyecek bir geçiş devleti olduğunu istemsiz olarak teşhir etmiştir. Rusya ise bu doğalgaz krizleri ile Ukrayna önderlerini halklarını soğukta kalmak zorunda bırakan lider konumuna düşürterek aslında Ukrayna özelinde Ukrayna'nın iç politikasına oynamıştır. Rusya ise şunun açık ve net bir biçimde farkına varmıştır ki; Ukrayna'da iktidara gelen Turuncu Devrimde yer alan kadro ülke iktidarından düşürülmediği müddetçe bu 2 devlet arasında yalnızca doğalgaz yönünden değil, her yönden problemlerin olmaya devam etmesi kabullenilmiştir. Bu doğalgaz krizlerinde ve özellikle de 2009 doğal gaz krizinde asıl amaç yine siyasi meselelerdir (Yazgan, 2010, s. 170). AB temsilcileri tarafından bu iki ülke arasında anlaşma imzalanmasıyla uzlaşma sağlanmıştır. Ayrıca Ukrayna devlet olarak Avrupa ülkeleri içindeki en büyük doğal gaz stoklama kapasitesine sahip olan devlet olduğu ve bu gaz krizi sırasında RF'nin gaz akışını durdurmasına rağmen Ukrayna yine kendi ihtiyacına 57 gün yetecek kadar doğal gazın olması da Ukrayna'nın bu krizdeki niyetini daha açık bir şekilde göstermesi açısından önemlidir. Yine bu 2009 krizinde Ukrayna ve Rusya'nın arka plandaki siyasal alandaki oyunlarından esas zararı yine AB devletleri olmuştur. 2009 krizi RF'nin birçok konuda

istediği gibi gelişmiş ve Ukrayna'yı istediği gibi köşeye kıştırabilmiştir. Zaten gerçek manada da 2009 krizi genel olarak RF'nin işine yaramıştır. Çünkü Rusya bu sayede dünya enerji alanında gücünü Batı ülkelerine kanıtlama şansı bulmuştur (Yazgan, 2010, s. 172). Yine RF'nin Uzak Doğu coğrafyasının gelişimi sayesinde Kuzey Doğu Asya alanı enerji kaynakları, arz ve talep yönünden içe içe girmiş durumdadır. Bu sebepten ötürü bu coğrafyanın ekonomik düzeyini başta Japonya, Çin ve Kore devletleri olmakla beraber Asya ülkeleriyle kurulacak olan enerji bağıyla da ilişkilidir. Olası tahminlere göre 2030 yılında, 2000'de Amerika'nın satın aldığı boyutlarda bir petrolü yani günde 10 milyon varil petrolü bu sefer Çin'in ithal etmesi beklenmektedir. Çin, yükselen bu enerji arzı talebiyle coğrafyanın en değerli aktörü olmuştur. Bu amaçla da RF için devletin doğu alanlarına doğru yapılması planlanan boru hatları, Kuzey Doğu Asya enerji pazarına açılabilmenin ve coğrafyayı geliştirebilmenin en önemli araçları olmuştur. Yine 2011'de Gazprom, Sakhalin adası ile Vladivostok arasındaki sahalarda ilk aşamada yıllık 6 milyar m³ kapasiteye sahip olan ilk boru hattının yapımına başlamış ve bitirmiştir. Bu boru hattının son basamağında tamamlanmasıyla yılda yaklaşık olarak 30 milyar m³ doğalgazın Kuzey Doğu Asya pazarına taşınması düşünülmektedir (Varol Sevim, 2014, s. 108).

Anlaşıldığı üzere RF enerji kozunu bir silah olarak benimsemiş ve bunu kullanmayı sürdürmektedir. Bunu özellikle eski SSCB coğrafyasındaki devletlerde görmemiz mümkündür. Bu enerji kozunun en önemli tarafı ve belirgin bir şekilde kendini hissettiren tarafı ise özellikle doğalgazdır. Gürcistan ve Azerbaycan RF gazına muhtaçtır, Türkmenistan 2024'te kadar toplamda yaklaşık 80 milyar m³ gazını Rusya'ya bağlamış durumdadır. Kazakistan ve Özbekistan da değişik hacimlerde olan gazlarını gene RF'ye bağlamış durumdadırlar. Rusya bu şekilde bir anlamda kendi tekelinde bir gaz OPEC'i kurmuş duruma gelmiştir. Ayrıca Rusya'nın kurduğu bu gaz tekelinde olan ülkelere Ukrayna ve Polonya'yı da eklemek yerinde olacaktır. Rus yönetimince petrol ve gaz ihracatı komşuları olan Gürcistan ve Ukrayna üstünde çok büyük bir baskı aracı oluşturmaktadır. Rusya çok önceden beri gerçekleştirdiği bu politikalar sayesinde dünyanın gaz yönünden en büyük, petrol açısından ise de Suudi Arabistan'ın arkasından 2. sırada olan bir enerji üreticisi konumu yükselmiştir. Petrole gelince de OPEC'in olanakları dikkate alındığında, RF artık ABD, AB ve yeni büyüklerden Çin ve Hindistan'ın enerji gereksinimlerini karşılayabilen uluslararası büyük güçler içindeki "Büyük Oyun"a katılmış durumdadır (Yazgan, 2010, s. 89). Ayrıca Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle Rusya ile yaşanmakta olan siyasi kriz, Avrupa ülkelerinin enerji arzı problemini yaşamasına da yol

açmıştır. Bu sebeple AB Yeşil Mutabakatı'nda doğal gaz ve nükleer enerji tüketimi konusunda hafif bir esnekliğe yol açmış ve Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilen Sınıflandırma Yönetmeliği Ocak 2023 tarihinde uygulamaya girmiş ve bu sayede doğal gaz ile nükleer enerji arzına yönelik olan yatırım teşviklerine devam edilmiştir. Özellikle de Rusya'ya yönelik olan yaptırımların içerisinde enerji kısmının da yer alması, orta ve uzun vadede Avrupa ülkelerinin enerji kaynaklarının ve güzergâhlarının sayısının arttırılmasını mecburi kılmıştır. Avrupalı ülkelerin nihai hedefleri bu açıdan bakıldığında RF'ye olan bağımlı durumlarını azaltmaya çalışmaktır. Avrupa küresel LNG ticaretinde genel bir alıcıdır. 2020 yılında dünyada olan toplam LNG satımı yaklaşık 487,9 milyar m³ tür ve bunun da yaklaşık olarak yarısı Avustralya ve Katar tarafından karşılanmaktadır (Turan, 2022, s. 187). Ayrıca yeni bir enerji güvenliği yaklaşımı ve enerji güvenliği paketi açıklayan AB topluluğu, demokratik değerlere sahip AB'nin kurumsal ve yapısal gücünün korunması için RF'yi enerji arzındaki bağımlılıklarını azaltmak için “The Global Gateway Strategy” ismini vermiş oldukları yeni enerji politikasını ilan etme gereği hissetmişlerdi. Bu politikanın gereği olarak AB'nin 2027'ye kadar %60'ı yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji verimliliği yatırımları olmak üzere enerji piyasasına toplamda 300 milyar Euro yatırım yapmak istediklerini ilan etmişlerdir (Turan, 2022, s. 198). Anlaşıldığı gibi AB ülkeleri de Rusya'nın doğal enerji kaynaklarını siyasi bir baskı aracı olarak kullanmaya başladığını görmüş ve buna karşı tedbir almaya başlamışlardır.

7.3. Rusya'nın Yakın Çevre Politikası

Sovyetler Birliği sonrasındaki dönemde Rus Dış Politikasındaki en mühim boyutlardan biri de eski SSCB üyesi olan ülkelerle olan ilişkilerin meydana gelmiş olmasıdır. Yeltsin yönetimi 1991 ve 1992 yılları arasında BDT devletlerine yönelik kapsamlı bir dış politika üretmemiştir (Sönmez, 2010, s. 1). Nisan 1991'de Yeltsin'in onayı alınarak kabul edilmiş olan Dış Politika Konseptiyle uluslararası güçlerin BDT bütünleşmesine karşı gerçekleştirecekleri bütün eylemler, Rusya'nın yaşamsal menfaatlerine ters olarak gösterilmiştir. BDT sahasında ise Dış Politika doktrinine göre öncelik, askeri sorunları önlemek ve çatışmalara yönelik yeni düzenlemelere başvurarak çatışmaların Rusya'yı etkilemesinin önüne geçmeye çalışmaktır. Bu amaç dahilinde BM ile işbirliği yapılarak ortak bir güvenlik yapısı oluşturulması ya da barışı koruma gücünün oluşturularak BDT'nin hudutlarının korunmaya çalışılması mümkün olduğu anlaşılmıştır. Dış Politika doktrininin hedefleri; BDT üyeleri içinde Rusya'nın eşitler arasındaki birinci olma konumunu değiştirmemek, BDT'nin hudutlarının savunmada özel sorumluluk

alanları yüklenmek, eski SSCB devletlerinde yaşamakta olan Rus ve Rusça konuşmakta olan tüm halkın güvende olmasını sağlamak, Yakın Çevre'm dediği sahada güvenlik ve istikrarı oluşturmaya çalışmak, Yakın Çevre'de Rusya'nın ulusal güvenliğini sağlamak şeklinde belirtilmiştir (Özdal, 2016, s. 32). Yakın Çevre stratejisi gerçekte 20. yüzyılın dördüncü çeyreğinde Rus Dış Politikası'nda oluşan ikinci bir kırılmanın olduğunu gösteriyordu. Prestroykayla birlikte Rus Dış Politikasının önceliği haline gelen Batı dünyası ile olan ilişkiler, bu tarih itibariyle yerini merkezi Avrasya'yı amaçlayan yaklaşıma devretmiştir. RF'nin bu yeni süreçte resmi bir dış politika meydana getirmesi beklenilecek bir hareketti fakat Sovyetlerin yıkılmasından sonra yaşanan politik olaylar "Yakın Çevre Doktrini"n de Avrasyacı olan yaklaşımın etkilerinin belirginleşmesini sağlamıştır (Sönmez, 2010, s. 2). Bu yakın çevre doktrininin 1990'larda yeterince uygulama şansı bulamamasının sebeplerinden biri, yakın çevre içerisinde olduğu kabul gören bu devletlerin yeni kazandıkları bağımsızlıklarının zarar görmesinden çekindiklerinden ötürü RF ile yakın bir ilişki kurmaktan kaçınmışlardır. İkinci sebebi ise, Rusya Federasyonu'nun başından beri aynı şekilde sürüp gelen iktisadi problemlerin, ekonomik bütünleşme noktasında diğer ülkeler yönünden şüpheyle yaklaşılmasıdır. Yıllarca SSCB boyunduruğu altında doğal kaynakları ve yer altı zenginliklerini kendi arzu ve istekleri dışında kullanılan ve ticari ilişkileri Sovyet Birliği tarafından yönetilen ve yönlendirilen bu ülkeler, bağımsızlıklarını kazanmaları sonrasında aynı durumun Rusya tarafından sürdürülmek istenmesinden çekinmişler ve ekonomik yönden özgürlüklerini koruma içgüdüğü ile uzak durmaya çalışmışlardır. Üçüncü bir neden de Amerika'nın 1990'ların ikinci yarısından başlayarak Kafkasya ve Orta Asya'yla olan ilişkilerinde öncelik verdiği Rusya unsurunu ikinci plana itmesini ve söz konusu olan alandaki ülkelerle bilhassa Hazar enerji kaynaklarının pay edilmesi ve küresel piyasaya ulaştırılması aşamasında yakın ilişkiler geliştirmesini varsayabiliriz. Yakın çevre olarak belirtildiği alanlarda ABD'nin kendisine rakip olarak çıkması RF'nin söz edilen alandaki hareket boyutunu kısmış aynı süreçte yeni egemenliğine kavuşmuş bu devletler için ekonomik ve siyasi ilişkiler yönünden yeni alternatiflerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Saraçlı, 2015. s.73).

Batılı ülkelerle siyasi, ekonomik ve hatta askeri bütünleşmenin hedeflendiği 1991-1993 yılları arasındandaki RF'nin kurulduğu bu ilk yıllarda Rus dış politika temsilcileri Sovyetlerin yıkılması ertesinde öncelik Ukrayna, Gürcistan, Kazakistan ve diğer eski Sovyet ülkeleri olması gerektiğini düşünememişlerdir. Bu sebepten ötürü batı ile ilişkilerin hedeflendiği bu yeni süreçte egemenliğini yeni kazanan diğer 14 yeni ülke ile ilişkiler arka

plana itilmiştir (Özdal, 2016, s. 51). Bu nedenle de 1993 yılında kabul edilen Yakın Çevre Doktrini bağlamında komşu eski SSCB üyesi bu devletlerle ilişkilerini yeni bir zemine oturtmuştur (Sönmez, 2010, s.1). Yakın Çevre Doktrini, 1993'lü yıllarda kabul edilmiş olan Dış Politika Doktrini ve Askeri Doktrin'in hemen akabinde Dışişleri Bakanı Kozirev tarafından açılmıştır. Yakın Çevre stratejisi ile 1993 yılından beri Rus dış politikasının da en önemli öncelik eski Sovyet ülkelerine sağlanmıştır (Özdal, 2016, s. 34). İşte bu yeni dış politika anlayışına göre ise RF, jeopolitik yönden ana Avrasya devleti olmasından kaynaklı olarak gerek bölgesel gerekse de küresel anlamda güvenliğin tespitinde özel bir sorumluluk verilmiştir. RF'nin yakın çevre politikası, yakın çevrede Rus azınlıkların haklarının korunması, barış gücü rolünü üstlenmek, bölgede etkinlik arayışında olma ve jeopolitik hesaplar ile ifade edilebilir. Bu yeni dış politika kavramı içinde, coğrafyada var olan gerginlik ile çatışmaları sonlandırmak ve RF'nin sınırlarında meydana gelebilecek herhangi bir potansiyeldeki çatışma ve gerginliklerin gün yüzüne çıkmasını önlemeye yardımcı olmak gibi hususları barındırmaktadır. Böylece RF, "bölgenin jandarması" rolüne devam edebileceğini, coğrafi gelişmeler de aktif bir rol alabileceğini ve bu sebeple de yakın çevrenin Rus "nüfuz sahası" olduğunu duyurmuştur (Karabayram, 2011, s. 118).

Dugin'e göre, bugün Rus halkında, Rus geleceğine ilişkin iki büyük proje ortaya atılmıştır. Bunlardan birincisi radikal- liberallere aittir ve bunlar batı toplumunu çağdaş kabul eder ve temeli Francis Fukuyama'nın 'Tarihin Sonu' adlı meşhur makalesine dayanmaktadır. Burada temel alınan şey ekonomik üstünlük, tüketim ve serbest piyasa koşulları üzerine kurulmuştur. İkinci olan proje ise, "milli-vatansever muhalefet" olarak bilinen ve liberal reformlardan doğan memnuniyetsizlik sebebiyle tek vücut olan çeşitli siyasal hareketleri temsil eden kimselerden oluşmuştur. Bunlar sadece milli ve vatanseverlerden oluşmuyor çünkü bunlar komünistlerden ve Ortodoks monarşi yanlısı çarlık tipi devletçi taraftarlardan da oluşuyorlardı. Bunların ortak noktası sadece "ortak düşman" değildir, onları farklı kılan birçok zihinsel kalıbın ve ideolojinin belirlenmesinde de bu zıtlıklar veya farklar mevcuttur (Dugin, 2010, s. 18). Yapıcı'ya göre (2010), Rus benliğinin özüne Slavlığı koyan bu grup, Belarusluları, Ukraynalıları ve yurttaşlığına bakılmaksızın "Yakın Çevre"de yaşamakta olan tüm Rusları ve Rusça konuşan tüm halkları Rus halkının bir parçasıymış gibi kabul etmiştir (s.156). Merkezçilerin bu Rus kimliğine ilişkin olan bu yaklaşımları, dış politika eğilimlerinin açıklanması yönünde önem arz etmiştir. Tüm Ukraynalıların veya Belarusluların Rus halkına dahil edilemeyeceğini savunan bu yapıya göre, "Yakın Çevre" içinde yaşayan Ruslar ve Rusça konuşanların tümü Rus ulusunun bileşenlerini oluşturur (s.162). Bu nedenle Rusya Federasyonu'nun

jeopolitik ve stratejik hâkimiyeti için ihtiyaç duyduğu, yalnızca kaybedilen ‘Yakın Çevre’nin kazanılması ve Doğu Avrupa devletleri ile iş birliği içine girmesinin tekrardan sağlanması değil, aynı süreçte batı ve doğu devletlerinin Avrasya bloğuna dahil edilmesidir. Rusya bu büyük alanı derhal oluşturmaya başlamaz ve bunu sağlayamazsa hem kendisini hem de ‘Dünya Adası’nda yaşayan bütün insanlığı felakete sürüklemiş olur (Dugin, 2010, s. 10).

Soğuk Savaş’ın ardından SSCB’nin devamı olarak kendini kabul ettiren Rusya Federasyonu, eski SSCB coğrafyasında hâkim güç olarak belirmiş ve 1993 yılı Nisan ayında Yeltsin tarafından onaylanıp yürürlüğe giren RF Dış Politika stratejisi olan “Yakın Çevre Stratejisi”ni RF’nin devlet politikası olarak benimsenerek yürürlüğe sokulmuştur. Soğuk Savaş sonrasında uluslararası şartların değişmeye başlamasıyla, yeni bir küresel boyutlu mücadelenin Avrasya sahasında takip edileceği “satranç oyunu” oynanacağı anlaşılmıştır. 11 Eylül saldırısı ile beraber ABD kendi devlet geçmişinde ilk defa eski SSCB cumhuriyetlerine, Hazar denizi coğrafyasındaki enerji kaynaklarına, Çin hududuna, İran Körfezi’ne, Azerbaycan ve Kazakistan petrollerine kadar olan bu tüm alana hükmetme imkânı yakalamış ve “Yeni Büyük Oyun” sahnelenmeye başlanmıştır (Kalay, 2013, s. 46). Ayrıca ABD için “başlıca amacın jeopolitik alternatiflerin oluşmasına izin vermeme” olduğu her zaman bilinmelidir. Bu yüzden, tüm tek dünyacı karşıtı güçlerce doğrudan karşıtı bir tez ileri sürülmesi en doğrusudur. Eğer Rusya jeopolitik bağımsızlığını tekrar tesis edebilir ve Atlantikçi yönetimden yakasını kurtarabilirse bu mükemmel olur. Bu durumda, ‘yakın çevre’ ülkelerine, Rus Avrasya’sına yeniden katılmak için çok güzel imkânlar doğacaktır. Bunlardan başka, şu anki ‘yakın çevre’nin gönüllü bilinçli geri dönüşü, gelecekteki dinsel, dilsel, kültürel, İktisadi ve hatta siyasi özerkliğin teminatı olacaktır. Bu, en basit ve en iyi örnek olabilir. Hem de bu felaketli geçiş döneminde tek dünyacıların gerçek sömürgeci emellerinin açığa çıkması, Rusya- Avrasya’nın müttefik ve uydularının daha da artmasına sebep olacaktır (Dugin, 2010, s. 264). Ayrıca, Rusya Federasyonu’nun uluslararası Kamuoyunda eski saygınlığına kavuşması için “Yakın Çevre” üzerindeki etkinliğini ve egemenliğini oluşturması hatta eski Sovyet ülkeleriyle yapılabilecek en geniş boyutta entegrasyon yoluna gitmesi gerektiği belirtilmiştir (Yapıcı, 2010, s.111).

2000’de Putin’in başkan seçilmesiyle birlikte yeniden düzenlenen Yakın Çevre Politikasında Rusya haricinde, yakın çevre olarak isimlendirilen ve Orta Asya devletlerinin de buna dahil edildiği BDT coğrafyasında yaşayan, Rusların ve haklarının korunması amacıyla belirlenmiş ve RF açısından onlara müdahale edilebilmesi bakımından ön plana

ıkarılmıştır. Ancak RF'nin Orta Asya politikası ve uluslararası kamuoyunda yaşanan gelişmeler, Orta Asya devletlerinin Batılı devletler ve öncölü ABD tehlikesine karşı onların Rusya'ya daha fazla yakınlaşmalarını sağlamıştır (Kalay, 2013, s. 110). Bu Yakın Çevre Doktrininin merkezinde ve bunların en önemli olanları da Belarus ve Ukrayna olmuştur. Burdan da anlaşıldığı gibi Yakın Çevre stratejisi ile eski Sovyet alanına yönelim, ulusal güvenlik kaygıları ile meşruluk kazanmıştır (Özdal, 2016, s. 35). RF dış tehdit olarak gördüğü ABD ve NATO'yu kendi sınırlarından uzak tutabilmek ve çevresinde olan diğer devletleri kendi etkinlik alanı içinde tutmayı amaçlamıştır. Ayrıca 1993 yılındaki Rus dış politika önceliği Baltık ölkeleri ve ABD, BDT, Çin, Batı ve Doğu Avrupa, Japonya iken bu dış politika önceliği 2016'da BDT, Rusya-Belarus Birlik Devleti, AEB, şİÖ, Suriye, ASEAN, BRICS, RIC, AB olarak güncellenmiştir (Güler ve Teke, 2021, s.21).

1991-1999 seneleri arası dönemde Rusya ve Ukrayna arasında olan ikili ilişkilerde yaşanan öncelikli anlaşmazlıklar şunlardır; Ukrayna'daki nükleer silahların Rusya'ya verilmesi, hudut yerlerinin belirlenmesi, Rusya'nın Kırım'daki askeri varlığı ve Karadenizdeki deniz filosunun geleceği konusu, Ukrayna'daki Rus azınlık meselesi olmuştur (Özdal, 2016, s. 8). Rusya'nın Kazakistan ve Ukrayna'nın nükleer silahlardan arındırılmasındaki amacı Sovyet sonrası sahayı kendi öncölüğünde yeniden birleştirmektir (Özdal, 2016, s. 58). Yani RF'nin ortaya koyduğu bu politikaya istinaden yakın çevre içinde Ukrayna gerek konumu gerekse ortak tarihi bağları nedeniyle diğer yakın çevre devletlerinden çok daha değerlidir. Sovyetler Birliği'nde en büyük ikinci devlet konumunda bulunan Ukrayna, Rusya ile Batı arasında bir tampon bölge görevini yerine getirerek stratejik bir görev üstlenmiştir (Keskin, 2015, s. 48). Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak varlığı yalnızca "tampon kordonu" olarak bir anlam ifade edebilir. Çünkü çelişkili olan jeopolitik yönelim faktörleri bu devletin ne Rusya- Avrasya'sına nede Orta Avrupa'ya tamamen birleşmesine olanak vermemektedir (Dugin, 2010, s. 206). Böylece, Batı Ukrayna, Lvov (Galiçya), Volın ve Zarkatpatye'den meydana gelmektedir. Günümüzde ise Moskova hükümeti karşıtı, Batı yanlısı Jeopolitik hattı aktif bir şekilde yürütmekle Ukrayna'nın genel politik olan atmosferini aktif şekilde etkileyen bu "tahripkâr" bölgelere, Ortodoks ve genelde Rus yanlısı olan hem merkezi Ukrayna hem de Doğu Ukrayna alanlarından uzaklaşmaları yönünde önemli ölçüde özerklik verilmelidir. Ayrıca Merkez Ukrayna (Kiev toprakları) ile Batı Ukrayna arasından kültürel- mezhebi bir sınır geçirilmelidir ki, Ortodoks topraklar, ahenk bozucu merkezi Avrupa Katolik etkisinden uzaklaşarak kurtulabilsin. Böyle bir düşünceден hareketle bu bölgenin jeopolitik açıdan baştan aşağı yeniden şekillendirilmesine çalışılmalıdır (Dugin, 2010, s. 208).

Üniter yapıda olan bir Ukrayna'nın daha fazla egemen devlet olarak hayatını sürdürmesine imkân verilmemelidir. Bu devlet, jeopolitik ve etnik- kültürel gerçeklerin çeşitliliğe uygun olarak birkaç kuşağa bölünmesi gerekir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Birincisi; doğu Ukrayna, Velikorus çoğunluğun ve Ortodoks Malorus nüfusun fazla olduğu coğrafyadır. Bu bölge Rusya' ya hem kültürel hem etnik hem de dini olarak bağlanmıştır. Bu yüzden Harkov vilayetinin asıl Rus topraklarıyla yani Rusya ile bağlantısının sağlanması ve bu yapının güneye yayılması sağlanması önemlidir. İkincisi; Kırım'da, geleneksel olarak etnik mozayigi ile ayırt edilen özel bir jeopolitik oluşum mevcuttur. Burası Malorusların, Velikorusların ve Kırım Tatarlarının birlikte yaşadıkları alanlardır. Bu yüzden de Kırım için özel bir yapıya kavuşturulması ve Moskova'nın direkt stratejik olarak denetiminde, fakat Ukrayna'nın sosyo-ekonomik isteklerini ve Kırım Tatarlarının da etnik-kültürel isteklerinin de dikkate alarak Kırıma özerklik verilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Üçüncüsü; Çernigov'dan Odessa'ya uzanan Kiev'in içinde olduğu, Malorus etnisitesinin hâkim olduğu merkezi Ukrayna toprakları ki burada da üstün olan mezhep Ortodoksluktur. Bunlar Ukrayna halkları ile akraba olan ve Avrasya jeopolitik sistemine giren bağımsız bir jeopolitik yapıya mensupturlar. Dördüncü ise; Batı Ukrayna'nın kesinlikle türdeş olmadığıdır. Buranın kuzeyinde Volin, Güneyde Lvov (Galiçya) ve Zakarpatye ve batı kısmında ise Baserabya bulunmaktadır. Bu yerlerin tamamı birer vilayetten oluşmaktadır. Kültürel açıdan Volin Orta Avrupa (Polonya)'nın Katolik jeopolitik kısmına bağlıydı, Lvov ve Zakarpatye Avusturya- Macaristan Katolik jeopolitik kısmına bağlıydı ve Besarabya ise karışık bir nüfus yaşamasına rağmen Ortodoks kuşağı jeopolitiğine bağlıdır (Dugin, 2010, s. 208). Anlaşıldığı üzere 2014 yılında Rusya Kırım'ı kendi topraklarına katması, Luhansk ve Donetsk topraklarının Ukrayna'dan ayrıldığını kabul eden Rus Lider Putin, Ukrayna'nın doğusundaki Rusya yanlısı ayrılıkçıların yönetimlerini 2022 yılında tanıması ve Şubat 2022'de Putin'in Kırım'a harekât düzenlediklerini söylemesinden günümüze kadar geçen süre zarfında bu Rus işgali ile başlayan süreç Aleksandr Dugin'in de belirttiği üzere Rus "Yakın Çevre Doktrini"ne uygun hareket edildiğinin göstergesidir.

Kafkasya coğrafyası, Rusya Federasyonu için her zaman güneye giden en kestirme yol olduğudur. St. Petersburg'un Avrupa coğrafyasına açılan bir pencere olması gibi bu bölgede, Asya bölgesine açılan kapı görevi görmekte ve bundan dolayı da ticaret yolları ile üç denize birden ulaşım sağlamaktadır. Gergin ortam yaratan kaynaklar bu coğrafyada her zaman mevcuttur. En belirgin gerginlik yerleri İnguş ve Osetya Cumhuriyetlerinin olduğu hudutlar, Abhazya ve Osetya ile Gürcistan hududu ve Çeçen coğrafyasıdır (Karabayram,

2011, s. 156). Günümüzde Osetya, Kuzey ve Güney Osetya diye suni bir sınırla ikiye bölünmüş durumda ve Kuzey kısmı RF'ye bağılıken güney kısmı ise Gürcistan hudutlarında bulunmaktadır. Rusya'nın Kafkasya'nın güneyine sınırı olması sebebiyle, bölgedeki sorunlarla direkt olarak ilgilenmek zorundadır. Bu sebeple de Rusya coğrafyayı "Yakın Çevresi" içinde algılamaktadır (Karabayram, 2011, s. 129). Güney Osetya'nın günümüzde olan problemlerinin tarihi geçmişi RF'nin Gürcistan'la kurmuş olduğu ilişkilere, yani 19. yüzyıla kadar geriye götürülebilmektedir. Rus-Kafkas savaşlarının olduğu dönemlerde coğrafyayı daha rahat himaye edebilmek ve Gürcü feodalleri kendi tarafına çekebilmek için, Rusya Osetya'yı iki kısma bölüp güney kısmını Gürcülerin hâkimiyet alanına bırakmış, bu alanı Gürcülerin olarak benimsemiştir. Bu coğrafi ayrılık Sovyet Birliği zamanında da devam ettirilip Güney Osetya özerk alan statüsü ile Gürcistan'a bağı kalmasına karışılmamıştır ve bu sayede Oset halkının birleşmesine engel olunmuştur (Karabayram, 2011, s. 172). Ancak 2008 yılındaki Rusya-Gürcistan savaştan sonra egemenliğini ilan eden ve RF tarafından tanınmış olan Güney Osetya Cumhuriyeti Rusya'ya bağlanmak için referandum kararı aldı ancak sonrasında vazgeçtiyse de sonraki süreçte referandumun yapıp yapılmayacağı ve kuzey ve Güney Osetya halklarının birleşmesi için neler olacağının henüz belli bir kesinliği yoktur.

Kafkasya coğrafi bölgesi Rusya için sahip olduğu rezervleri bakımından büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca Rus petrolü olarak bilinen bu hampetrolün büyük bir bölümü Dağıstan, Tataristan ve Çeçenistan özerk alanlarından çıkarılmaktadır. Bakü petrolü ise sahip olmuş olduğu rezerv kalitesi ve büyüklüğü sebebiyle diğer hâkim güçlerin olduğu kadar Rusya'nın da büyük bir ilgisini çekmektedir (Kalay, 2013, s. 88). 1996 yılında ilk Rus- Çeçen savaşını Rusların kaybetmesi sebebiyle Yeltsin barış yapmak zorunda kalmıştır. Kafkasya'yı Moskova etkisinden çıkarma hususundaki ayrılıkçı planın gerçekleşmesinde bu günkü Çeçenistan için Dağıstan başlıca temel stratejik hedef noktasıdır. Bu doğrultuda, Hazar Denizi'ne çıkış Çeçenistan için yeni stratejik ufuklar doğuracaktır. Bu nedenledir ki Çeçenistan, Dağıstan'ın Rusya'dan ayrılması için sürekli etkide bulunacak bir faktör görevi üstlenmiştir (Dugin, 2010, s. 371). Bu strateji doğrultusunda Çeçenistan'ın Dağıstan'a yönelmesi ile başlayan bir diğer Rus- Çeçen savaşı 2000 yılında orantısız güç kullanan Rus kuvvetleri tarafından kısa sürede sonlandırılmıştır. Günümüzde Çeçenistan Ramzan Kadırov tarafından yönetilmekte ve Rus yanlısı politikalar sergilemektedirler hatta Kadırov Ukrayna-Rus savaşında bizzat askerlerinin başında Ukrayna'ya karşı savaşmıştır. Transdinyester (Transnistria), Moldova'da tek taraflı olarak egemenliğini de facto olarak ilan eden küçük bir

cumhuriyettir. Transdinyester'in siyasi yapısı, ordusu, meclisi, polisi ve kendi posta sistemi mevcuttur (Kalay, 2013, s. 65). Transnistria, Moldova ve Ukrayna sınırları arasında olan ince ve uzunca bir ülke biçimindedir. Besarabya coğrafyasını Dinyester Nehri neredeyse ortadan ikiye ayırmıştır; bu ırmağın batı yanı bu günkü Moldova Cumhuriyeti'ni meydana getirirken doğu yanını ise Transdinyester diye adlandırılmaktadır. Moldovalı elit zümre Romanya ile Besarabya'nın birleşmesi yönünde çaba harcamaktadır. Hatta Moldova Halk Cephesi'nin baskısı sonucu Latin alfabesi kabul edilmiştir, Moldova elitlerinin buradaki temel amacı Romanya ile ortak bir dil birliğini sağlamak için bölgenin Rusya'dan kopmasını gerçekleştirmektir. Bu beklentiler Transnistria'daki elitler arasında tepkiye neden olmuş ve gelişmeler endişeyle takip edilmektedir. Transdinyester coğrafyası Rus elitlerin yoğun bir şekilde yaşadığı bölgedir ve bu sayede bir bütünleşmeye bu elitler tamamen karşı durmaktadırlar. Ayrıca yine bu doğrultuda buradaki yerel siyasi partiler bu bütünleşme için antipropaganda gösterileri düzenlemekte, sanayici olan bu Rus elit kesim fabrikaları çalışmalarını durdurarak bir nevi Moldova'ya ekonomik yaptırım uygulama yoluna gitmişlerdir. İşçi birlikleri ise Kışinev demir yolunu tamamen kullanıma kapalı tutmuşlardır. Rus taraftarı olan bu Transdinyester bölgesinde yaşanan olayların öncülüğünü de Rus kökenli sanayici Igor Smirnov yapmaktadır ve ayrıca 1990 yılında bu Transnistria bölgesinin Moldova'dan ayrılarak ayrı bir cumhuriyet olduğunu duyurmuşlardır (Kalay, 2013, s. 114). Bugün hala Transnistria'nın kendi ordusu, ekonomisi ve parası ile de facto olarak egemen bir yapıya sahip bir şekilde statüsünü sürdürmeye devam etmektedir. Sahip olduğu bu yapıyı sürdürebilmesinde elbette Rusya'nın büyük bir desteği vardır. Moldova ise bunun karşılığında toprak bütünlüğünü sağlamayı amaçlayarak Transnistria anayasasının Moldova anayasasının alt metni olması koşulu ile Transnistria'yı kabul edileceğini ve otonom bir cumhuriyet statüsü verebileceği yönünde anlaşma sağlanabileceği belirtilmiştir. Transnistria, 1991'de bu yana de facto olarak egemen bir ülke halinde varlığını devam ettirmektedir. Rusya'nın ise Transnistria denen bu ülkenin gelişimi ve işlerliği konusunda desteği yadsınamayacak derecede büyüktür (Kalay, 2013, s. 116).

Ruslar için “Tarihin coğrafi eksenini”nin Güneyle ilgili olmazsa olmaz dedikleri önemli bir şartı vardır: Hint okyanusu sahillerine dek uzanan alana kadar jeopolitik yayılma. Bu, boylamsal gelişmenin merkeziciliği ve temelliliğini sağlamak, Kuzey-Güney ekseninin mutlak üstünlüğü anlamına gelecektir. Bu açıdan bakıldığında “Rus Güneyi” denilen bölge: Balkan yarımadasının kuzeyi, Moldova, Güney ve Doğu Ukrayna, Novorossiysk Limanı, Kafkasya toprakları, Kazakistan ve Türkmenistan da dahil olmak

üzere Orta Asya devletleri ve Moğolistan coğrafyasıdır. RF topraklarını Avrasya'nın güney kıyısıal şeridinden ayıran alanın tümü, jeopolitik yönden bir hat sayılır (Dugin, 2010, s. 169). Görüldüğü üzere buralarda Rusya için tarihi bir hâkimiyet alanı mevcuttur. Bunun bu şekilde gerçekleştirilmesinden önce öncelik Rusya Federasyonu'nun kendisine tehdit ve tehlike oluşturabilecek faktörlere ve yapılara izin vermemek için oluşturduğu “Yakın Çevre Politikası”dır. Bu dış politika doktrini gereği Belarus, Ukrayna ve Moldova gibi kendisi ile Batılı ülkeler arasında yer alan bölge devletler ile geliştirdiği politika ve giriştiği bölge hâkimiyeti mücadelesi; Kafkas ülkeleri olan Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan ve Çeçenistan gibi ülkelerle NATO ve eşleniği olan ABD'nin bölgede hegemonik güç teşkil etmemesi için geliştirdiği politika ve giriştiği bölge mücadelesi; Asya devletleri olan Türkmenistan, Kazakistan ve Kırgızistan gibi Orta Asya'daki Türki cumhuriyetlerle yine NATO ve eşleniği olan ABD'nin bölgede egemen güç olmaması için geliştirdiği politika ve giriştiği bölge mücadelesi; ve en son olarak da Rusya'nın Çin ile arasındaki hegemonya ve bölge mücadelesi için rekabet ettiği devletler olan Moğolistan ve Kore gibi bölgeler RF için ülkenin tehdit sahasından uzak ve güvende olması için gerekli olan “Yakın Çevre Politikası”nın vazgeçilmez bir devlet politikası sonucudur. İşte RF, dış politika stratejisi uyarınca “Yakın Çevre”yi dış politika önceliklerinin içine almıştır. Ayrıca BDT sahasına yönelik yaşanmakta olan bu politik değişiklikte, devlet içerisindeki siyasi çalkantılar kadar dış etkenlerde belirleyici bir rol göstermiştir. Kırgızistan'ın iç müdahale için yardım talebi, Kırım'ın ilhakı, Ukrayna'daki ayrılıkçıların yardım talebi, Transdinyester'in bağımsız olduğunu duyurması, Estonya ve Letonya'da Rus nüfusun sahip olduğu hakların kısıtlanması, Tacikistan ve Gürcistan'daki yaşanan iç savaşlar RF'nin bölgeye yönelik olarak daha etkin bir politika çizmesi gerektiği yönünde ülke içinde tüm kesimler tarafından uzlaşının oluşmasını sağlamışlardır (Yapıcı, 2010, s.292). Bu da Rusya'nın “Yakın Çevre Politikası” gerekliliği ile yaptığını ileri sürdüğü tüm politik kararlarda ülke içindeki kesimlerden destek alabilmesinin arkasında yatan temel sebep olmuştur.

7.4. Putin Dönemi Güvenlik Stratejisi

Putin'in ilk başkanlık döneminde Rusya Güvenlik Stratejisi anlamında Rus dış politikasını tespitini yapan ve takibi yapılacak politikasının yol haritasını gösteren üç temel dökümandan söz etmek mümkündür: Ulusal Güvenlik Stratejisi, Askeri Stratejisi ve Dış Politika Stratejisi. Bu bahsi geçen dökümanların çoğu zaman birbirini tamamlayıcı bir özellik gösterirken kimi benzerlik alanları illa ki vardır. RF'de Putin'in ilk defa Devlet Başkanı sıfatıyla geldiği, 31 Aralık 1999'tarihinde Yeltsin aracılığıyla bu atama ile

başlamıştır. Putin'in ilk dönemi olan 2000-2004 arası dönemde ekonomide yabancı yatırımcıların Rusya'ya gelmesini sağlamak, siyasette ise özellikle Batılı devletlerle olan ilişkilerde iş birliğine yakın bir yol izlenmiştir. Yeniden oluşmaya başlayan bu çok kutuplu dünyada yeni güç noktalarından birisi olabilmek için gerek ülkeler gerekse de uluslararası ve uluslar üstü kurum ve kuruluşlarla ilişkilerde eşit bir konum ve karşılık esasına dayalı menfaat içeren ilişkiler Ulusal Güvenlik Doktrininde temel amaç olarak belirtilmiştir (Özdal, 2021, s. 1). Ayrıca belirtmek gerekir ki Putin dönemi Ulusal Güvenlik Stratejileri (2000, 2009, 2015), Askeri Doktrinler (2000, 2010, 2014) ve Dış Politika Konseptleri (2000, 2007, 2012, 2016, 2023) incelenirken bu stratejilerin en güncel olanlarına bu konuda değinilmediğinden burada bu doktrinlerin daha önceki yıllarda yayınlanmış eski versiyonlarına yer verilerek Putin dönemi güvenlik stratejisini ana çerçevesi belirlenmeye çalışılarak değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca bu konu içerisinde değerlendirilmeyen güncel doktrinler daha sonraki bir konu başlığı altında daha açıklayıcı ve detaylı olarak ele alınmıştır.

Şimdi ise sırasıyla Putin döneminde ilan edilen Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Askeri Strateji ve Dış Politika Konseptlerini inceleyelim. Putin döneminde, Rus hükümetinin 2000, 2009 ve 2015 yıllarında ilan ettiği ilk RF Milli Güvenlik Stratejisi 10 Ocak 2000 de devlet başkanlığı kararıyla onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bu Stratejide uluslararası sistemden kaynaklanmış olan tehditler şu biçimde sıralanmıştır; RF'nin artık ekonomik, askeri ve siyasal etkisi dünyada belirgin bir şekilde zayıflamıştır. NATO doğruya doğru sürekli olarak genişleme süreci içerisinde ve politik-askeri taraflar güçlenmeye başlamıştır. RF'nin hudutlarına Batı bloğu tarafından direkt olarak yabancı askeri üsler ve askeri birlikler yerleştirilmeye başlanmıştır. Terörizm faaliyetlerinde artış meydana gelmiştir. Kitle imha silahlarının ve bunların dağıtım sevkiyatlarının sayısı hızla çoğalmıştır. Ayrıca Doktrinde milli güvenliğin sağlanması için nükleer silahların caydırıcı yönlerinin stratejik dengeleme faktörü olduğu da ifade edilmiştir (Zengin, 2020, s. 1710). Ulusal Güvenlik Konsepti, Rusya'nın ulusal menfaatlerini, devletin bağımsızlığının ve "büyük güç" konumunun sürdürülmeye çalışılması ve bununla beraber müttefiki olduğu devletlerin bağımsızlıklarının ve toprak bütünlüklerinin de sağlanması yönünde tanımlamalara yer verilmiştir (Kibaroglu, 2001, s. 95).

2009 Yılı Milli Güvenlik Stratejisi ise "RF'nin Milli Güvenlik Konsepti: 2020'ye Doğru" adında olan bu konsept 12 Mayıs 2009 tarihinde başkanlık tarafından onaylanarak yayınlanmıştır. Bu konseptte uluslararası sistemin yapısıyla ilişkili yapılan değerlendirmeler şu biçimdedir; Küreselleşmenin sebep olduğu zengin ve fakir devletlerin

arasında olan uçurum farkının yükselmesi ve genel arbede durumunun meydana gelmiş olması, Uluslararası toplumun, ortaya çıkmış olan yeni tehlikelere karşı savunmasının azalmış olması, Dünya siyasetine hükmeden merkezler arasında anlaşmazlıkların olması, Kitle imha silahlarının sayısının artmış olması ve bu silahların terör grupları tarafından kullanılma ihtimalinin olması, Küresel enformasyon mücadelesinin artması gelişmekte olan ve sanayileşmiş devletlerin kararlılığına zarar veriyor olması, Dini radikalizm, yabancı düşmanlığı, milliyetçi düşünceler, şiddet yanlısı ve ayrılıkçılık eğilimlerinin artma potansiyelinin olması, Doğal kaynaklar için yaşanacak rekabetin olduğu dönemlerde askeri güç kullanma olasılığının giderek artmış olması, ABD'nin kendi küresel füze savunma sistemlerini Avrupa ülkelerine konuşlandırması halinde bölgesel ve küresel istikrarın bozulma ihtimalinin artarak ortaya çıkması (Zengin, 2020, s. 1710). Konseptte ayrıca, uluslararası güvenliği sağlama yönünde BM ve AGİT gibi yapıların zayıf düşürüldüğü ya da yokmuş gibi davranıldığı ifade edilmiştir. Bununla beraber BM GK'nın aldığı bir yaptırım kararı gerek duymadan “insancıl müdahale” adı kullanılarak kuvvet kullanımına gidilmesi da siyasal-askeri hali istikrarsızlaştırıcı unsurlar içinde gösterilmiştir. RF'nin hem milli güvenlik konseptin de hem de askeri stratejisinin de ısrarla çok kutuplu yeni bir küresel dünya düzenin oluşturulması gerektiği ve Amerika'nın baskın güç olmasının neden olacağı tehditler dillendirilmiştir. RF'nin büyük güç statüsünün korunup menfaatlerinin korunması için bir ön gerekçe olarak, yakın çevre içinde olan Rus yurttaşlarının haklarının korunması ve güvenceye kavuşturulması da yine dış politika hedefi olarak gösterilmiştir (Yıldırım, 2020, s. 224).

Putin döneminde Askeri Doktrinler, ulusal güvenliğin sağlanması adına 21.yüzyılda Rusya Federasyonu temel askeri tavsiyeler içeren sırasıyla; 2000, 2010, 2014 senelerinde üç askeri doktrin ilan edilmiştir. 2000 yılı Rusya Federasyonu Askeri Doktrini şu şekilde değerlendirilmiştir; Etnik kökenli dini ve milli radikal düşüncelerde artış olması ve bunların giderek güçlenmesi, Ayrılıkçı gruplarda artış yaşanması, Yerel kesimlerde savaşların ve silahlı çatışmaların giderek artması, Nükleer silahların elde edilmesinin kolaylaşması ve bu nükleer silahları taşıyabilen araçların çoğalmaya başlaması, Uluslararası güvenliği koruması amacıyla kurulmuş mekanizmaların işlevini yitirmeye başlaması ve bu mekanizmaların bilerek güçsüzleştirme çabalarının mevcut olması, BMGK'nın izni olmadan, herkesçe kabul görmüş uluslararası antlaşmalara aykırı bir şekilde “insani müdahale” adıyla ulusal menfaate dayalı askeri güç kullanılıyor olması, Silahların azaltılması ve silahsızlanma ile alakalı olarak uluslararası sözleşmelerin bazı devletler nezdinde ihlal ediliyor olması, Radikal milliyetçi, ayrılıkçı, dini, terörist

hareketlerin çalışmaları, RF'ye yönelik tehditler bu yapısal tehditlerden meydana gelmektedir. Ayrıca yine konseptte RF'ye dönük olan yapısal tehditler şu biçimde gösterilmiştir; Özellikle RF'nin devlet sınırlarında ve onun müttefiklerinin sınırlarında silahlı çatışma alanlarının oluşması, RF'nin devlet sınırlarında ve onun müttefiklerinin sınırlarında ya da coğrafyalarına yakın denizlerde mevcut olan güç dengesinin bozulmasına sebep olacak birliklerin oluşturulması, Askeri blokların ve ittifakların RF'nin askeri güvenliğini zedeleme amaçlı olarak genişletme çabaları, RF ve müttefiklerinin bölgelerine müdahale için diğer ülkelerin alanlarında bazı kesimlerin eğitilmesi ve silahlandırılması, Uluslararası terörizm tehdidi (Zengin, 2020, s. 1716). 2010 Yılı RF Askeri Konsepti ise, RF Başkanlık kararıyla 5 Şubat 2010 da onaylanarak yayınlanmıştır. Bu Konseptte RF'ye yönelik yapısal tehditler şu biçimde gösterilmiştir; NATO'nun tarihsel Rusya hudutlarına doğru genişleme çabası, Stratejik füze savunma sistemlerinin hızla oluşturulmaya çalışılması ve bunların dağıtılması, ayrıca bazı coğrafyalarda stratejik nükleer olmayan silahların yerleştirilmesi, Silahlı arbedelerin ortaya çıkması ve bu tür arbedelerin RF ve müttefiklerine sınırdaş olan ülkelerin alanlarında bu savaşların artması, Askeri-politik alanlarda bozulmaların olması ve askeri gücün kullanım hallerinde yaşanması, Uluslararası terörizmin çoğalması, radikal ayrılıkçı kesimlerin silahlı faaliyetlere başlaması, ayrıca bu askeri konseptte milli güvenliğin korunması için nükleer silahların caydırıcı olan özellikleri stratejik dengeleme faktörü olarak belirlenmiştir (Zengin, 2020, s. 1716).

Putin'in Başkanlık sürecinde Rus dış politikasının kapsamını belirleyen ve izlenecek yol haritasını belirleyen esas önemli olan belgeler şunlardır; İlki, Haziran 2000 tarihinde kabul edilmiş olan Dış Politika Stratejisi, İkincisi ise 2007'de kabul edilmiş olan 2000'lerde ki dış politika senedinin revize edilmiş hali ve üçüncü olan ise Dış Politika stratejisi 2012 tarihinde yayınlanan ve dördüncü olarak da 2016 yılında yayınlanan Dış Politika Konsepti ayrıca en son olarak da Mart 2023 yılında yayınlanan Dış Politika Konsepti'dir (Yıldırım, 2020, s. 181). RF'nin, 2016'da ilan etmiş olduğu Dış Politika stratejisinde özellikle şu hususa dikkat çekilmiştir: Küreselleşme ile beraber dünyada yeni güç merkezleri oluşarak çok kutuplu bir dünya düzenine geçiş süreci başlamıştır. Bu süreçte hâkim olan küresel güçler ise sahip oldukları siyasi ve ekonomik hâkimiyetlerini Asya-Pasifik bölgelerine kaptırarak ekonomik olarak zayıf düşmektedirler (Alım, 220, s.128). 2012-2020 arası zaman diliminde belki de en önemli olay, şüphesiz Ukrayna krizi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ukrayna krizi ve sonrasında yaşananlar bu milli Güvenlik politikasında kendini belli etmiştir. Doğu Ukrayna'da bulunan Donbass bölgesi hala 2023

yılı Aralık ayı itibariyle Rusya ve Ukrayna savaşı nedeniyle çözüme kavuşmuş değildir (Özdal, 2021, s. 3).

7.5. Günümüz Yeni Rus Güvenlik Stratejisi

Bu kısımda Rusya Federasyonu'nun en güncel olan Dış Politika, Ulusal Güvenlik ve Askeri Doktrinleri incelenecektir. Şimdi sırası ile önce Dış Politika Konseptine bakacak olursak; 31 Mart 2023'te RF Devlet Başkanı Putin, Rusya'nın 2016 da ilan edilen Dış Politika Doktrini Belgesi'nin güncellenmiş son halini onaylayarak yayınlamıştır. Ayrıca RF'nin Dış Politika stratejisini güncellediklerini duyuran Putin, an itibarıyla RF'nin yeni şartlara göre güncelledikleri Dış Politika senedini onaylamış olduğunu duyurmuştur. Bu strateji belgesi, ileride uluslararası alandaki çalışmaları açısından temel teşkil edeceğini ve dış siyasette meslektaşlarından, ortaklarından olan ilişkilerin geliştirilmesi ve dostça davranmayan ülkelerin Rusya'ya yönelik izledikleri siyasetten dönmeleri için gerekli olan ortamın oluşması amacıyla çalıştığını belirtmiştir. Gelecek dönemdeki faaliyetlerinin planlanmasında küresel boyuttaki ilişkilerin geliştirilmesinde yararlanılan unsurlarla eğilimlerin önemszenmesi, RF'nin egemenlik alanlarının güçlendirilmesine çalışılması, dünya da yer alan sorunların çözüme kavuşturulmasında adil ve çok kutuplu yeni bir dünya düzeninin oluşturulmasında Rusya'nın rolünün arttırılmasının önem arz ettiğini özellikle belirtmiştir (www.aa.com.tr, 2023). Bu Konsept de RF'nin çok yönlü ve bağımsız bir dış politika uygulamaya çalıştığı belirtilmiştir. Bu doktrin, Batı ülkelerinin düşmanca olan faaliyetlerine karşı RF'nin var olma hakkını ve gelişme özgürlüğünü elindeki tüm imkânları kullanarak karşı durduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda senette RF'nin modern dünyanın bağımsız, sorumlu ve güçlü noktalarından biri olduğunu belirtilmiştir. Doktrin, Rus iktidarının çok kutuplu yeni bir dünya yapısını arzuladığını ortaya koyarak sürdürülebilir ve eşit bir dünya yapısının oluşturulması maksadına dikkat çekmiştir (Başaran, 2023, s. 4).

Ayrıca bu Konsept, Rusya için bir stratejik planlama ve dış politika yönündeki milli menfaatleri, dış politikanın temel kriterleri, stratejik amaçları, ana görev ve öncelikli alanları hakkında bir fikir sistemini belirten belgesidir. RF, milli menfaatleri ve küresel ve bölgesel ölçekte güvenlik ve barışı sağlama konusunda çok yönlü ve bağımsız bir dış politika çizgisi izliyor. RF'nin dış politikası barışçıl, açık ve ortak çıkarlar doğrultusunda eşit uluslararası iş birliği arzusu taşıyor. Belgede İnsanlığın, devrimci bir değişim çağından geçtiği söyleniyor. Asya, Afrika ve Batı Yarımküre'de bulunan ki bağımlı ülkelerin kaynaklarına el geçirerek asırlar boyunca bu sömürgeci güç yapılarının ekonomik

ilerlemesini geride bırakan dengesiz dünya kalkınma modeli geçmişte kaldığını vurgulamıştır. Egemenlik güçleniyor ve Batı boloğundan olmayan dünya ülkelerinin ve yöresel liderlerin rekabet fırsatları gittikçe yükseliyor. Yeni-sömürgecilik mantığına göre düşünmeye alışmış bazı devletler çok kutuplu bir dünyanın gerçeklerini tanımayı reddediyorlar. Askeri-ekonomik-politik alandaki rakiplerini yok etmek ve muhalefeti baskı altında tutmak için darbelerin teşvik edilmesi, şantaj, tehditler, silahlı çatışmalar, belirli sosyal grupların ve tüm halkların bilinçlerinin manipüle edilmeside dahil olmak üzere çok çeşitli yasadışı yöntem ve araçlara baş vurulmaktadır (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023). Yine Rus lider Putin, faaliyetlerinin geleceğe dönük olmasında uluslararası ilişkilerde olan bütün eğilim ve unsurların göz önüne alınarak, RF'nin egemenlik alanının güçlendirilmesi daha adil ve çok kutuplu yeni dünya yapısının oluşumundaki rolünün arttırılmasındaki çalışmaların çok önemli olduğunu belirtmiştir. RF'nin Rusya dışında olan beşerî stratejilerinin içinde, oluşturulan Rusofobi kampanyalarına karşı durmak, Rus dilini, sporunu, kültürünü ve Rus Ortodoks Kilisesi'ni yine bu ayrımcı tutumlardan korumak ve tarihi gerçeklikler için mücadele etmek bulunmaktadır (<https://sputniknews.com.tr>, 2023). Ayrıca günümüz modern dünyasının ileri gelen gelişme noktalarından birisi olarak Rusya'nın güç kazanmasını, bağımsız dış politikasını Batılı hegemonyaya karşı tehdit olarak kabul eden Amerika ve uyduları, RF'nin aldığı önlemleri kaos yaratmak için kullandılar. Ukrayna yönündeki hayati çıkarlarını korumak için yıllarca süren Rus karşıtı politikanın şiddetinin arttırılması için bir bahane yöntemi olarak yeni bir hibrit savaş türü başlattı. Bu şekilde Rusya'yı mümkün olan her yönden zayıf düşürmeyi amaçlamıştır. RF çok kutuplu bir dünyanın karmaşık olan gerçeklerini hesaba katarak ve egemen eşitlik ve birbirinin menfaatlerine saygı ilkelerinin rehberliğinde diyalog ve iş birliğine hazırdır (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

RF, dış politika alanındaki ulusal çıkarlarını şöyle sıralamıştır: RF'nin anayasal düzenine, egemenlik ve bağımsızlığına, devlet ve toprak bütünlüğüne ya da bunlardan her hangi birine bir saldırı ya da yıkma teşebbüsü olması durumuna karşılık kendisini koruması; stratejik istikrarı sağlanmak, uluslararası barış ve güvenliğin güçlendirilmesine destek olmak; uluslararası ilişkilerin yasal dayanaklarının güçlendirilmesini sağlamak; tüm Rus vatandaşlarının veya kuruluşlarının haklarının, özgürlüklerinin ve meşru menfaatlerinin korunması ve yasadışı olan saldırılara karşı korumak ve bu saldırılara engel olmak; güvenli ve inandırıcı bir bilgi alanının geliştirilmesini sağlamak, Rus halkının zararlı ve yıkıcı etkiye sahip olan psikolojik etki ve yabancı bilgilerden korumak; RF halkının kurtarıcısı olmak, insan potansiyelini, yurttaşların yaşam refahını ve kalitesini

iyileştirmek ve yükseltmek; Rus ekonomisinin sürdürülebilir olan kalkınmasının yeni teknolojik gelişmelerle teşvik etmek; geleneksel Rus ahlaki ve manevi değerlerini güçlendirmek, Rusya'nın çok uluslu olan vatandaşlarının kültürel ve tarihi mirasını korumak; çevrenin, doğal kaynakların korunmasına yönelik ve bu doğal kaynakların akılcı kullanımını sağlamak, iklim değişikliğine uyumu gerçekleştirmek (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023). Dünya düzeninin çok kutuplu bir dünyanın gerçeklerine uyumunu kolaylaştırmak için RF aşağıdaki konulara öncelik vermeyi amaçlamaktadır: ABD'nin ve diğer düşmanca davranan ülkelerin dünya konularındaki hâkimiyetini yok etmek, herhangi bir ülkenin yeni nesil hegemonik ve sömürgeci hırslara yönelmesini engellemek ve bunlardan vazgeçmesini sağlayacak koşulları yaratmaya çalışmak; bölgesel ve küresel düzeylerde güvenlik ve kalkınmanın sağlanması doğrultusunda uluslararası mekanizmaların iyileştirilmesi; BRICS, ŞİÖ, BDT, AEB ve KGAÖ sahip olduğu potansiyeli ve uluslararası rolünü güçlendirmek, Rusya, Hindistan, Çin (RIC) ve diğer devletlerarası dernek ve uluslararası kuruluşları önemli kılmak; Latin Amerika, Asya-Pasifik bölgesi, Afrika ve Orta Doğu'daki diğer dost yapılar, diyalog platformları ve coğrafi birlikler ve entegrasyonları desteklemek; RF'nin müttefik ve ortaklarıyla her yönden işbirliğini arttırmak, düşman ülkelerin her türlü engelleme çalışmalarına engel olmak (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

Ayrıca belgede, BM Şartı'na aykırı olarak askeri güç kullanımını önlemeyi amaçlayan diplomatik ve siyasi çabalar oluşturmak, öncelikle BM Güvenlik Konseyi'nin imtiyazlarını devre dışı bırakmak gerektiği söylenmiştir. Yabancı ülkeler veya yapıları, RF'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine tehdit oluşturacak olan ekonomik veya siyasi nitelikte olan yaptırımların uygulanması veya modern kullanımıyla alakalı olanlar da dahil olmak üzere düşmanca faaliyetlerde bulunurlarsa RF bu tür düşmanca faaliyetleri durdurmak ve gelecekte tekrardan meydana gelmesini engellemek maksadıyla gerekli simetrik ve asimetrik önlemleri almayı yasal görmektedir. Küresel boyutlu bir savaşın ön şartlarını, nükleer veya diğer kitle imha silahlarını kullanma ihtimallerini yok etmek ve için RF, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının kullanılması da dahil olmak üzere, ayrıca stratejik istikrar, silah kontrolü, kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesi gerektiği de vurgulanmıştır (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023). RF, yasa dışı göçe karşı koymak ve uluslararası göç süreçlerinin düzenlenmesini iyileştirmek için, RF'ye karşı yapıcı bir politika seyreden BDT üye devletleri ile bu alanda iş birliğini güçlendirmeye öncelik vermeyi amaçlamaktadır. Tüm devletlerin ilk olmama yükümlülüğünü kabul etmesi yoluyla, uzayda bir silahlanma yarışını önleme çıkarlarına uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi uzaya silah yerleştirmenin önüne geçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Rusya'nın

dünya pazarlarındaki varlığının güçlendirilmesi, Rusya'nın dünya pazarlarına erişim koşullarının iyileştirilmesi, ileri bilgi ve teknolojileri, yabancı yatırımları, yüksek niteliğe sahip uzmanları RF'ye çekme konusunda yardım gerektiği vurgulanmıştır. Rus dilinin yayılmasını desteklemek ve uluslararası iletişim dili, BM'nin ve diğer bazı uluslararası kuruluşların resmi dillerinden biri olarak konumunu güçlendirmek gerektiğini belirtmiştir (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

Rusya'ya eğilimli olan vatandaşların, özellikle ikamet etmekte oldukları eyaletlerde ayrıştırılanların, RF'ye gönüllü olarak yeniden yerleştirilmesinin sağlanması. İnsan hakları yönünden uluslararası işbirliğinde çifte standart politikasının yok edilmesi, eşit ve karşılıklı saygılı bir karakter kazandırılması gerektiği belirtilmiştir. RF'nin müttefiklerinin ve işbirlikçi ortaklarının içişlerine ilham veren "renkli devrimlerin" ve diğer müdahale yöntemlerinin engellenmesi de dahil olmak üzere, silahlı arbedelerin engellenmesi ve çözülmesi, devletlerarası ilişkilerin düzeltilmesi ve yakın çevrem dediği saha da istikrarın sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Dünyadaki askeri-politik durumun herhangi bir gelişmesinde Rusya'nın, müttefiklerinin ve ortaklarının garantili korunmasını sağlamak, güvenliğin bölünmezliği ilkesine dayalı bölgesel güvenlik sistemini güçlendirmek gerektiği dile getirilmiştir. Güney Osetya Cumhuriyeti, Abhazya Cumhuriyeti için kapsamlı bir destek, bu ülkelerin vatandaşlarının RF'yle entegrasyon ve uluslararası hukuka dayalı gönüllü seçimlerinin yapılmasında yardım edileceği belirtilmiştir. RF, karşılıklı yarar temelinde bütün sahalarda etkileşim derecesini arttırarak genişletmek için Hindistan Cumhuriyeti ile özellikle ayrıcalıklı bir stratejik ortaklık kurmaya devam edecek ve ikili teknolojik, yatırım ve ticaret hacmin artırılmasına özel önem verecektir. Rusya'nın, Avrasya'yı tüm kıtaları kapsayan tek bir karşılıklı güven, istikrar, barış, refah ve kalkınma alanına dönüştürmeye çalışmak için uğraşacağı söylenmiştir. ŞİÖ'nün Avrasya'da güvenliğin korunmasındaki rolünün ve potansiyelinin çok yönlü olarak güçlendirilmesi gerekmektedir. Büyük Avrasya Ortaklığı'nın sağlanması Avrasya anakarasının tüm ilgili ülkelerinin ve çok taraflı birliklerinin bu ortaklığa dahil olma olasılığını ve Çin girişimi "Tek Kuşak - Tek Yol" planları Avrasya; Baykal-Amur ve Trans-Sibiry demiryollarının onarılması ve kapasitesinin yükseltilmesi, "Kuzey-Güney" uluslararası ulaşım hattının erkenden başlatılması, Avrasya'nın altyapısının düzeltilip geliştirilmesi de dahil olmak üzere Avrasya'nın ulaşım ve ekonomik bağlantılılığının güçlendirilmesi gerekmektedir. Uluslararası ulaşım koridoru "Avrupa - Batı Çin", Hazar ve Karadeniz bölgeleri, Kuzey Denizi Rotası, Avrasya'da Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik hattı da dahil olmak üzere kalkınma alanları ve ekonomik hatları oluşturulması sağlanmalıdır. Afganistan'da olan

durumu çözmek, Afganistan'ın Avrasya işbirliği sahasına yönelik olan entegrasyonuna çalışmak gereklidir. Çok kutuplu bir dünyada büyük umutları olan dost İslam medeniyetinin ülkeleri, güvenliği sağlama yönünde RF'nin gittikçe daha çok talep gören ve güvenilir ortaklarına dönüşüyor. RF, İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi devletlerle, sosyo-politik yapılarına ve geleneksel manevi ve ahlaki değerlerine saygı duyarak, karşılıklı yarar sağlayan kapsamlı işbirliğini güçlendirmeyi amaç edinmektedir. İran İslam Cumhuriyeti'yle geniş çaplı bir etkileşimin sağlanması, Suriye'ye tam kapsamlı destek verilmesi ve Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye ile çok yönlü bir ortaklığın derinleştirilmesi ve İslam İşbirliği Örgütüne üye diğer devletler, egemenlik derecelerini ve RF'ye yönelik politikalarının yapıcılığını dikkate alarak; Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da, Arap Devletleri Ligi ve Arap Devletleri İşbirliği Konseyi de dâhil olmak üzere, bölgelerin tüm devletlerinin ve devletlerarası birliklerinin potansiyellerinin bir araya getirilmesine dayalı olarak bölgesel güvenlik ve işbirliğini sağlamak. RF, bu girişimin Orta Doğu'daki durumun sürdürülebilir ve kapsamlı bir biçimde normalleşmesine yönelik önemli bir adım olduğunu düşünmüştür. İslam İşbirliği Örgütü aracılığıyla da dahil olmak üzere İslamofobi ile mücadele; İslam İşbirliği Örgütü üyesi olan ülkelerle bu ülkeler ve komşu ülkeleri arasındaki çelişkileri yumuşatmak ve ilişkileri normalleştirmek ülkeler ve İsrail Devleti, Filistin sorununa kapsamlı ve kalıcı bir çözüm üretilmesini gerekli görmüştür. Büyük Avrasya Ortaklığını sağlamak için İslam İşbirliği Örgütü üye ülkelerin ekonomik potansiyellerinden yararlanmak gerekmektedir (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

Yine Sputnik'te yer verilen bir habere göre, yeni olan bu dış politika stratejisinin gelecek dönemdeki faaliyetlerin ve çalışmaların doktrinsel temelini oluşturacağını belirten Putin, ortak dış politikanın yürütülmesinde sorumlu olan arkadaşlarından iyimser olan ortaklarla bağların geliştirilmesine ve hasım devletlerin RF'ye dönük düşmanca politikadan vazgeçmeleri maksadıyla gereken koşulların sağlanmasına özellikle dikkat etmelerini istemişti (www.mepanews.com, 2023). RF, daha adil birçok kutuplu dünya düzeni yaratma ve bazı gelişmiş ülkelerin Afrika'ya yönelik geliştirdikleri sosyo-ekonomik eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri ortadan yok etme çabaları doğrultusunda Afrika ülkeleriyle sürekli dayanışma halindedir. RF, aşağıda sıraladığı hususlara öncelik vererek, Afrika ülkelerinin etkili ve orijinal bir dünya kalkınma merkezi olarak daha fazla gelişmesini sağlamaya çalışmaktadır: Gıda ve enerji güvenliği, askeri ve askeri-teknik işbirliği de dahil olmak üzere, ilgili Afrika devletlerinin bağımsızlığını ve egemenliğini elde etmesine destek olmaya çalışmak; RF, Latin Amerika ve Karayip ülkelerinin egemenliğinin ve çok yönlü olan potansiyellerinin gün gittikçe güçlenmesini dikkate alarak, bunlarla pragmatik,

ideolojik olmayan ve karşılıklı menfaat esasına dayalı ilişkiler geliştirmeyi ve aşağıda sayılan hususlara öncelik vermeyi temel amaç olarak benimsemiştir: güvenlik, askeri ve askeri-teknik işbirliği yönlerinden işbirliğinin gerçekleşmesi ve genişletilmesi de dahil olmak üzere, bağımsızlık ve egemenliğin sağlanması konusunda ABD ve müttefik olduğu ülkelerin baskısı altındaki ilgili Latin Amerika devletlerine destek; Çoğu Avrupa ülkeleri, RF'nin güvenliğine ve egemenliğine tehdit yaratmayı, tek taraflı olan ekonomik avantajlar elde etmeyi, iç siyasi istikrarı baltalamayı ve geleneksel Rus manevi ve ahlaki değerlerini aşındırmayı, RF'ye karşı saldırgan bir politikayla izliyor (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023). Bunun yanı sıra Asya-Pasifik özelinde strateji, çok taraflı güvenlik ve kalkınma grupları yapısını sekteye uğratmaya yönelik girişimlere karşı koyulması gerektiği belirtilmiştir. Bu konseptte Rusya, Afrika ülkeleriyle ikili ilişkilerinde askeri ve enerji güvenliği alanında işbirliğine yer vermiştir. Karayipler ve Latin Amerika özelinde ise karşılıklı bir saygı esasına dayalı win-win temelli ilişkilerin önemi vurgulanmış ve doktrin; Küba, Brezilya, Venezuela ve Nikaragua'yla olan yapıcı olacak olan ilişkilere özellikle dikkat çekilmiştir (Başaran, 2023, s. 4).

Bu bölümde de Rusya Federasyonu'nun en güncel olan Askeri Doktrini incelenecektir. Şimdi 2014 Yılı Rusya Federasyonu Askeri Doktrinine baktığımızda bu Doktrin, 25 Aralık 2014'te RF Başkanı olan Putin tarafından onaylanmıştır. Ayrıca Aralık 2014 tarihinde Rus Güvenlik stratejistleri tarafından kabul edilen ve yine Putin tarafından onaylanıp yayınlanan bu askerî konsept, modern olan çatışma ortamını askerî güçle birlikte ekonomik ve politik unsurlar, bilişim unsurları ile diğer askeri olmayan unsurların, sivil halk veya özel kuvvetler kullanılarak karışık bir biçimde uygulanan ortam şeklinde tanımlanmaktadır (Karabulut, 2016, s. 32). Ayrıca AB'nin Ukrayna'ya "barış güçlerini" göndermeye dayalı olan düşüncesini de değerlendiren Peskov, bunun çok tehlikeli bir yaklaşım olduğunu söylemiştir, "Uluslararası alanda bu türden uygulamalar, kurallara uygun olarak her iki tarafın rızası alınarak gerçekleştirilir. Bu durumda bu, çok tehlikeli bir durumdur." şeklinde söylemde bulunmuştur (www.gazetemru.com, 2023). Yine Nükleer silahların rolünün değeri askeri doktrin içinde şu ifadeyle ön plana çıkmaktadır: "RF'nin nükleer silah gücüne sahip olmuş olması kendisine ve müttefiki olduğu diğer ülkelere yönelik saldırıları caydırmakta etkili bir araç olmaktadır." RF'nin nükleer silahlara başvurma hakkı olduğuna yönelik açık bir atıfta bulunmamakla beraber, nükleer silahların önemli rolü hakkında daha açık bir vurgulama ise şu ifadelerde yer bulmuştur: "Rusya, kendisine veya müttefiki olduğu ülkelere yönelik nükleer silahlar ya da diğer kitle imha silahları ile saldırılacak olduğu takdirde veya geniş kapsamlı olarak konvansiyonel

silahlarla ülke güvenliğini tehdit edebilecek ölçüde saldırıya maruz kalındığında, karşılık vermek maksadıyla nükleer silahlara ilk elden başvurma hakkı olduğunu ileri sürmektedir." İkinci bölümde özellikle vurgulanmış olan konvansiyonel silahlara karşılık olarak nükleer silahlara başvuru hakkının saklı tutulacak olması dediği şey, esas itibarıyla RF'nin nükleer silaha ilk başvuran taraf olabileceğinin işaretini vermiştir (Kıbaroğlu, 2001, s. 95).

Ayrıca 2014 Yılı Askeri Doktrin; ‘Genel Hükümler’, ‘Askeri Tehlike ve Tehditler’, ‘Askeri Politika’, ‘Askeri Savunma İçin Ekonomik Destek’, olmakla beraber dört kısımdan meydana gelmiştir. Konseptte uluslararası sistemin yapısı anarşik ve istikrarsız olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Doktrinde uluslararası sistemin yapısıyla alakalı değerlendirmeler şöyledir; Küresel ölçekli rekabet, ekonomik istikrarsızlık, küresel ve bölgesel çapta yaşanan gerginlikler artmıştır. Mevcut olan güvenlik yapısının, küresel güvenliği sağlama konusunda ve devam eden coğrafi çatışmalar konusunda da yetersiz kalmıştır. Stratejide RF'na yönelik yapısal tehditler şöyle gösterilmiştir; NATO'nun uluslararası hukuk kurallarına aykırı bir şekilde sürekli genişlemesi, Belli bazı devletlerin bazı bölge ve devletleri istikrarsızlaştırma konusunda özel çaba harcamaları, bölgesel ve Küresel düzeylerde istikrarın bozulmasına sebep olacak ve küresel güç dengesini bozacak biçimde nükleer silah sistemlerinin yerleştirilmesi, RF'nin ve onun müttefikleri olan devletlerin hudutlarına yabancı ülke askeri personelinin düşmanca bir tavırla yerleştirilmesi, RF'ye komşu olan ülkelerin hükümetlerinin askeri darbeye devrilmesinin sağlanması ve oralarda RF'ye düşman olan yeni rejimlerin kurulmasının sağlanması, Küresel boyutta terörizmin artması, Konseptte milli güvenliğin gerçekleşmesi adına nükleer silahların caydırıcı özelliği stratejik dengeleme faaliyeti olarak gösterilmiştir. Yine bu yeni konseptte Ukrayna'da yaşanan çatışmalarla Orta Doğu ve Afganistan'da yaşanan yeni gelişmeler de RF'ye yönelik yeni tehditler olarak bu askeri stratejide yerini almıştır. Doktrinde, Ukrayna'nın da üye olmaya çalıştığı NATO'nun Doğu Avrupa'da genişleme içinde olması RF'ye yönelik olan en büyük dış tehdit olarak belirtilmiştir. Ayrıca Rusya yapmış olduğu başka bir duyuruda, NATO'nun Ukrayna'yı “bu çatışmalarda cephe olarak kullandığı” uyarısında bulunmuş ve ayrıca yine Rusya bu yeni doktrin ile de “Ukrayna'yla Suriye, Kuzey Afrika, Afganistan ve Irak 'taki yaşanan gelişmelerin RF'ye yönelik yeni tehdit alanları yarattığı” değerlendirmesinde bulunmuştur (www.bbc.com, 2023).

Bu bölümde ise RF'nin Milli Güvenlik Doktrinini incelenecektir. Şimdi 31 Aralık 2015'te devlet başkanlığınca onaylanan bu Milli Güvenlik Konseptin de RF'nin küresel gelişmelerde sorun çözmeye yatkın olan bir aktör olduğu belirtilirken uluslararası alanda büyük güçlerden biri olmak Rusya'nın uzun sürece dayalı olan stratejisi olarak yer almıştır.

Diğer taraftan bu belge, 2009'daki belgeden oldukça farklı bir yapıdadır. 2009'daki bu belge kalkınmaya yönelik fırsatlara odaklanmışken, Ukrayna'da yaşanmakta olan bu yeni gelişmeler üzerine, 2015 senesinde Batı bloğundan olan ülkelerin özellikle Avrasya coğrafyasında takip ettiği politikaların sonucu olarak RF'nin milli menfaatlerini sekteye uğratacağı söylenebilmektedir. Belgede “Amerika ve AB'nin Ukrayna'da gerçekleşen darbeye vermiş oldukları destek Ukrayna da derin bir toplumsal bloklaşmaya ve askeri çatışmaya sebep olmuştur” şeklinde belirtilmiştir ve Ukrayna'da aşırı sağcı olan milliyetçi ideoloji güçlenmiş ve RF'nin düşmanlaştırılarak sonunda RF'nin hudutlarında uzun soluklu siyasi bir istikrarsızlık yaratıldığı dillendirilmiştir. Benzer biçimde, bu 2015 belgesinde RF'nin geleneksel olan etki alanında yaşanmakta olan Renkli Devrimler de önemli tehditler arasında sıralanmıştır. Önceki zaman diliminde yapılan tespitlerden farklı olarak Renkli Devrimler, milliyetçi ve dini aşırı ideolojilerden beslenen bu radikal gruplar, yabancı STK'lar ve kişilerce RF'nin coğrafi bütünlüğünü ve siyasi istikrarını bozmayı amaçlayan unsurlar biçiminde gösterilmiştir. Kırım'ın ilhakı akabinde Amerika ve AB'nin yürürlüğe koymuş olduğu yaptırımlar ve petrol ücretlerindeki düşüş sonucunda Rus ekonomisinin içine düştüğü sıkıntı sebebiyle Milli Güvenlik Doktrinin de güvenlik, öncelikli olarak salt askeri güvenlik olarak belirlenmiş, ekonomik güvenlik ve toplumsal düzen de önemsenmiştir. Ayrıca yine bu belgede, ekonomik güvenliğin, rekabet etme seviyesinin düşük olması ve hammaddeye bağımlı ekonomik yapı sebebiyle tehlikede olduğu söylenmiştir. Rus Hükümetine göre uluslararası yapı içerisinde mücadele ekonomik, siyasi, finansal araçlarla yapılmaktadır. Bu araçlarla ülkeler jeopolitik kimi problemlere çare arayışındadır. 2015 belgesinde en önemli tehdit faktörleri enformasyon savaşları ve küresel istikrarsızlıklar olarak ifade edilirken ABD'nin füze savunma sistemi de tehditler içinde gösterilmiştir. Ayrıca NATO'nun RF çevresinde olan ülkeler kanalıyla askeri altyapısını genişletmeye çalışması da tehditler listesinde yerini almıştır (Özdal, 2021, s. 4).

Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Stratejisi, “Genel Hükümler”, “Modern Dünyada Rusya”, “Ulusal Çıkarlar ve Stratejik Ulusal Öncelikler”, “Ulusal Güvenliğin Sağlanması”, “Düzenleyici-Yasal ve Bilgi Kurumları”, “Devletin Ulusal Güvenliğinin Temel Göstergeleri” olmakla beraber toplamda 6 kısımdan meydana gelmiştir. Bu belgede uluslararası sistemin yapısı anarşik ve istikrarsız olarak tanımlanmıştır. Belgede RF'ye yönelik tehditler için ayrı bir bölüme yer verilmemiştir. Bu Konseptin “Genel Hükümler” bölümü incelendiğinde RF'nin en önemli olan uluslararası sorunları ve askeri çatışmaları çözme, stratejik istikrarı sağlama ve devletlerarası olan ilişkilerde uluslararası hukukun

üstünlüğünü sağlamada göstermiş olduğu rolün arttığı söylenmiş ve buna karşılık olarak da uluslararası yapının istikrarsız ve anarşik sisteminden kaynaklı olan tehditlerin RF'yi de ilgilendirdiği “Modern Dünyada Rusya” isimli alt kısmında değinilmiştir. Bu sebeple daha öncede vurgulandığı gibi uluslararası sistemi anarşik ve istikrarsız şekle sokan faktörler RF içerisinde bir tehdit olarak görülmektedir. Doktrin de tehdit faktörleri şu biçimde gösterilmiştir; RF'nin güçlenmesi, çok yönlü ve birbiriyle bağlantılı olan milli güvenliğine karşı da yeni tehditlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ayrıca RF'nin bağımsız bir biçimde dış ve iç politika da yaptıkları, ABD ve müttefiki olan Batı ülkeleri tarafından tehdit olarak görülmüş, bu sebeple de etkin bir muhalefet ile karşılaşmıştır. Bununla beraber ABD ve müttefiki olan diğer devletleri Rusya'yı sarma politikalarıyla ekonomik, bilgi ve askeri yönünden baskı kurmaya çalışmaktadırlar. Batı ülkelerinin Avrasya'nın bütünleşme sürecine karşı gerilim tırmandıran tavrı, Rus ulusal çıkarlarının gerçekleştirilmeye çalışılması karşısında olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. Amerika ve AB'nin Ukrayna'da yer alan anayasaya aykırı bir şekilde darbe yanlılarına destek olmaları, Ukrayna yurttaşlarında derin bir ayrışmanın yaşanmasına sebep olmuş ve bu da aşırı milliyetçi ideolojinin güç kazanmasına neden olmuş ve silahlı çatışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. RF'nin Ukrayna hükümetince düşman olarak benimsenmesi, RF'nin hudutlarında kalıtsal bir probleme sebebiyet vermiştir. RF'ye komşu coğrafyalarda militer yapıların ve silahlanma araçlarının geliştirilmesi, RF'nin hudutlarındaki ülkelere Amerika'nın askeri-biyolojik laboratuvar sistemini yerleştirmesi, Konseptte yer alan ulusal güvenliğin sağlanması adına nükleer silahların caydırıcı özelliği dediği stratejik dengeleme faktörü olarak daha üst bir kademeye ulaşmış ve bu ABD' ye karşı direkt olarak bir dengeleme aracı olarak görülüp kullanılmasına sebep olmuştur, tüm bu koşullara rağmen RF maliyetli bir çatışmayı göze alarak açık ve gerçekçi bir dış politika izleyeceğini konseptte belirtmiştir. Bunun haricinde nükleer ve nükleer olmayan silahlarla ve diğer faktörlerle caydırıcılık bu 2015 Askeri Konseptinde şu şekilde belirtilmiştir; RF, uluslararası yönde stratejik istikrar ve eşit koşullarda çok taraflı olan bir iş birliği sağlamak adına stratejik saldırı silahlarında en düşük maliyetle caydırma potansiyeline sahip çıkarak gerekli olan her türlü mücadeleyi göstermiştir. Bu stratejik caydırıcılık ve silahlı çatışmaların engellenmesi amacıyla siyasi, ekonomik, askeri alanlarında gerekli her türlü tedbir alınmıştır. Yine bu stratejik caydırıcılık ve silahlı çatışmaların önlenmesi maksadıyla nükleer silah caydırıcılığı makul ölçülerde tutabilmiştir. Ayrıca yine bu belgede “ittifaklarla dengeleme” politikası hususunda ilişkide bulunulan organizasyonlar; stratejik istikrarın korunması ve karşılıklı iş birliği hususunda; ŞİÖ, BRICS, APEC, G-20 ve diğer

uluslararası yapılarla iş birliğini yükseltmek. KGAÖ, BDT, AEB ve Birlik Devletleri ile coğrafi düzeyde istikrarı gerçekleştirme yönünde belirtilmiş. Doktrinde “ittifaklarla dengeleme” politikası hususunda ise ilişkide bulunan ülkeler; bölgesel ve küresel istikrarın sürdürülmesinde önemli bir faktör olan Çin’le ilişkilerini iyileştirmek, Güney Osetya ve Abhazya’yla da coğrafi ve hudut güvenliği yönünden iş birliğini sağlamak, Hindistan’la da stratejik ortaklık seviyesini yükseltmek şeklinde belirtilmiştir (Zengin, 2020, 1713).

Ayrıca yine bu 2015 yılı Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre uluslararası sistemin yapısıyla alakalı olarak yapılan değerlendirmeler şu şekilde sayılmıştır; Uluslararası düzeyde oluşan çok kutuplu modelin şekillenme süreci, küresel ve bölgesel düzeyde istikrarsızlığa neden olmuştur. Buradan hareketle uluslararası yapı; ülkelerin refah seviyeleri ve gelişmişlik durumları arasında yaşanan farklar sürekli artmıştır, doğal kaynaklar üzerinde ve ulaşım yolları üzerinde bir hâkimiyet mücadelesine dönüşmüştür. Yine Uluslararası sistemde kuvvet kullanımı bir unsur olmaktan çıkmıştır. Yeni silahların icadı ve piyasalara sürülmesi konusunda hem uluslararası güvenliğe hem de silah kontrol sözleşmelerine duyulan güveni ortadan kaldırmıştır. Avrasya, Avrupa-Atlantik veya Asya-Pasifik coğrafyalarında yani özetle artık hiçbir yerde eşit ve bölünmez olan güvenlik faktörlerine riayet edilmemektedir. Meşru siyasi rejimlere yapılan müdahaleler, bazı ülkelerin karşı mücadeleye yaptıkları çifte standartlar ve İslam adı altında uluslararası terörizmin yayılması, Ortadoğu, Kore ve Afrika’da yeni sıcak alanların ve hiçbir ülkece denetlenemeyen farklı alan ve bölgelerin meydana gelmesi küresel ve bölgesel istikrarsız alanlar oluşturmuştur. Uluslararası problemlerin çözümüne ilişkin olarak ısrarcı blok dayatması, günümüzün problemlerine ve tehditlerine karşı çözüm üretemez bir hale gelmiştir. Bu durum Afrika ve Yakın Doğu devletlerinden olan göçlerdeki artışı da artık bölgenin güvenliği için NATO ve AB’nin sahip olduğu güvenlik anlayışı miladını doldurduğunun kanıtı olmuştur. Bunun yanında kimyasal silahların da sayısının ve çeşidinin artması ve kullanılması farklı ülkelerin bu yönde silahlara sahip olması büyük bir belirsizliğe sebep olmuştur. Bazı ülkelerin ise jeopolitik özellikler ve politik menfaatleri sebebiyle, ekonomiyi bir baskı unsuru olarak seçmesi küresel istikrarı zayıf düşürmüştür (Zengin, 2020, s. 1710). Ayrıca yakın Doğunun, Barent Denizi ve Asya’da olan enerji kaynaklarına hâkim olma ve kontrolünde tutma mücadelesi, Nükleer silahlara sahip olan ülkelerin sayısındaki artış önemli bir risk ortamının yaratılmasına neden olduğu ifade edilerek konuya dikkat çekilmiştir (Akpınar ve Baysoy, 2020, s. 256).

7.6. Rusya'nın Ukrayna Topraklarında Gerçekleştirmek İsteddiği Hedefleri

Bu bölümde RF'nin geliştirdiği politikalarla yürüttüğü siyaset gereği Ukrayna coğrafyasında ya da günümüz Ukrayna'sının siyasal yapısında veya alanında gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflerine kısaca yer verilecektir. Rusya Federasyonu açısından Ukrayna'nın bağımsızlığı, Rusya jeopolitiği için çok negatif bir durumdur ki, prensipte savaşı bile göze alacak bir durumu yaratabilir. Özi Kalesinden Kerç'e kadar olan tüm alanda Karadeniz kıyı şeridinden uzaklaştırılmış olan bir RF, o halde normal ve bağımsız bir devlet haliyle mevcudiyeti şüpheye sebep olabilir. Bağımsız bir ülke olarak Ukrayna Devleti bir kısım arazi talebiyle, Avrasya'nın bütünü için büyük bir tehlikeye neden olabilir. Ukrayna'nın içinde olduğu problem çözüme kavuşturulmadan kıtasal jeopolitikten bahsetmesi hiçbir anlam ifade etmez. Ayrıca stratejik açıdan Ukrayna devlet olarak, güneyde ve batıda RF'nin etkisi altında olan bir müttefiki olmak zorundadır. Ukrayna'dan Abhazy'a kadar olan tüm kıyı boyunca RF'nin tamamen ve hiçbir koşulda sınırlanamayan denetimi, Karadeniz sahilindeki Rus jeopolitiğinin mutlak bir koşuludur (Dugin, 2010, s. 176). Ayrıca günümüz dünyasının ekonomik coğrafyasına baktığımızda, üç büyük ekonomik alan görülecektir. Brzezinski'nin "Avrasya için jeostrateji" isimli meşhur makalesiyle dile getirdiği gibi RF'nin parçalara ayrılması ve bu parçaların ve BDT devletlerinin mevcut üç sahaya dağıtılması, böylece bu yolla Rusya'nın nüfuz alanı parçalanmış olacaktır (Dugin, 2010, s. 350). Bu nedenle olacak ki Ukrayna sorunu Moskova'nın önünde duran en temel sorundur. Moskova'nın Kiev ile pürüzsüz bir entegrasyonunun imkânsız oluşu ve sağlam bir jeopolitik sistem yaratmayacağı dikkate alındığında Moskova aktif bir biçimde Ukrayna coğrafyasını mutlak ve akılcı bir yolla ve tabii jeopolitik modele de uygun olarak yeniden düzenlemek mecburiyetindedir (Dugin, 2010, s. 210). Yani Ukrayna meselesi, bu iki devletin jeopolitik bileşenlerinin benzer olmasına rağmen daha da içinden çıkılması güç olan bir problemdir. Burada Ukrayna'nın Jeopolitik öneminin büyük bir rol oynadığı kabul edilebilir bir doğruluktur. Ukrayna bir ülke olarak herhangi bir jeopolitik anlam ifade etmez; ne uluslararası düzeyde özel bir kültürel öneme sahip ne coğrafi yönden benzersiz ne de sahip olduğu etnik bir özgünlüğü mevcuttur. Tarihi anlamı olarak "Ukrayna" adıyla "kenar bölge" (okraina), olarak yani "hudut toprakları" olarak isimlendirildiği anlaşılmıştır. Kiev Rusya'sı döneminde şimdiki Ukrayna coğrafyası doğu Slav olan devletçiklerinin merkeziyken, Vladimir doğu tarafı ve Novgorod ise kuzey kenar bölgesi olarak adlandırılmışlardır. Ancak Rusya Slav ülkesinden Avrasya İmparatorluğu'na dönüştükçe bu merkez de jeopolitik olarak radikal bir şekilde değişime uğramıştır (Dugin, 2010, s. 205). Şu anki sınırları ve egemen devlet statüsü ile

Ukrayna'nın varlığını devam ettirmesi, RF'nin jeopolitik güvenliğine vurulmuş olan bir darbe ve topraklarına yapılan bir müdahaleyle eşdeğer görülecek büyük bir yenilgidir. Üniter bir devlet olarak Ukrayna'nın daha fazla yaşam sürmesine izin verilmemesi gerekir. Bu nedenle Ukrayna, jeopolitik ve etnik- kültürel gerçeklerin çeşitliliğe uygun bir şekilde birkaç parçaya ayrılmalıdır. Bunlar şu şekilde olabilir: İlki; doğu Ukrayna, Velikorus çoğunluğun ve Ortodoks Malorus nüfusun yüksek olduğu coğrafyadır. Bu bölge Rusya' ya hem kültürel hem etnik hem de dini olarak bağlarını korumuş bir yerdir. Bu nedenle de Harkov vilayetinin asıl Rus coğrafyasıyla bağlantısının kurulması ve bu oluşumu güneye doğru yaymak gereklidir. İkincisi; Kırım, geleneksel olarak etnik mozaïği ile ayırt edilen özel bir jeopolitik alandır. Maloruslar, Velikoruslar ve Kırım Tatarları burada her zaman bir arada yaşamışlardır. Bu nedenle Kırım'a özel bir statü verilmesi ve bunun direk RF'nin stratejik denetiminde olması, fakat bu durum Ukrayna'nın sosyo-ekonomik talepleri ve Kırım Tatarlarının da etnik-kültürel isteklerinin de dikkate alınarak Kırıma ayrı bir özerklik vermekle mümkün hale gelebilir. Üçüncüsü; Çernigov'dan Odessa'ya uzanan ve Kiev'in de içinde olduğu, Malorus etnisitesinin hâkim olduğu Ortodoks mezhebine ait olan bu merkezi Ukrayna coğrafyası Avrasya jeopolitik sistemine bağımsız bir jeopolitik yapı olarak dahil edilmelidir. Dördüncü ise; Batı Ukrayna'nın türdeş olmadığıdır. Yani Kuzeyde Volin, Güneyde Lvov ve Zakarpatye ve batı da ise Baserabya bulunmaktadır. Bu alanların tamamı ayrı birer şehirdir. Kültürel yönden Volin Orta Avrupa (Polonya)'nın Katolik jeopolitik kısmına, Lvov ve Zakarpatye Avusturya- Macaristan Katolik jeopolitik kısmına ve Baserabya ise karışık bir nüfus olmasına karşın Ortodoks kesim jeopolitiğine ait bir alandır (Dugin, 2010, s. 208).

Şimdi RF'nin Ukrayna meselesinde kalıcı bir çözüm adına amaç edindiği ve Ukrayna topraklarında kalıcı çözüm için ne yapmak istediğine baktığımızda ise bunun aslında Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan mevcut kriz olarak değil de Rusya ve batılı olan ülkeler arasında yaklaşık 30 yıldır devam etmekte olan bir hesaplaşmanın yansıması olarak konuya bakmak daha doğru olacaktır. SSCB'nin yıkılmasından sonra dayatılan Avrupa da var olan düzenin geleceğiyle alakalıdır. Yani 1990'larda ABD ve müttefiki olan ülkelerin, RF'nin net bir sözünün veya payının olmadığı bir Avrupa güvenlik sistemini dizayn ettiler. Ancak, ABD'nin Orta Doğu'da yarattığı birçok başarısız sonucu, 2008 küresel finansman krizinin yaşanması, AB'de gerçekleşen ekonomik ve siyasi krizler ve Çin'in artan ekonomik ve siyasi gücü, RF'nin Batının öncüsü olduğu uluslararası sisteme başkaldırmasına ve bu durum Rus yönetimine, tüm bu yaşananları ancak bir "demir yumrukla" tersine döndürülebileceği inancını doğurdu. Ukrayna Devlet Başkanı

Yanukovich'in Şubat 2014'te Batılı ülkelerin taraftarı olan güçler tarafından bir iç müdahale ile devrilmesinin sağlanması, RF için artık bardağı taşırmış olan son damla olmuştur. Rus Hükümetinin Kırımı yaptığı operasyon, AB ve NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında doğuya yönelik sürekli genişleme politikasının RF tarafından verilmiş bir cevap niteliğindedir. Bu sayede Kremlin, Batı ülkelerinin eski SSCB sahasına müdahalesine daha çok izin vermeyeceğini mümkün olan en net şekilde göstermiş oldu (Canbolat, 2022, s. 5-7). Ayrıca Batı Ukrayna; Volın, Lvov (Galiçya) ve Zarkatpatye'den oluşmaktadır. Günümüzde Moskova karşıtı, Batı taraftarı Jeopolitik hattı etkin bir şekilde yürütmekle Ukrayna'nın genel politik atmosferini etkileyen bu "tahripkâr" bölgelere, Ortodoks ve genelde Rus yanlısı olan hem merkezi Ukrayna, hem de Doğu Ukrayna coğrafyasından kopmaları için önemli ölçüde özerklik verilmelidir. Böyle bir perspektiften hareket edilerek bu bölgenin yani Ukrayna coğrafyasının jeopolitik açıdan baştan sona yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Dugin, 2010, s. 208). Volın, Lvov (Galiçya) ve Zarkatpatye, ortak "Batı Ukrayna Federasyonu"nu meydana getiren bir yapıyı oluşturabilirler. Bu federasyon yapısındaki entegrasyon düzeyi, somut durumlara göre serbest bir şekilde hareket etmesine olanak tanınabilir. Burada her şeyden daha önemli olanı, Merkez Ukrayna yani Kiev'in içinde olduğu toprakları ile Batı Ukrayna arasından kültürel ve mezhebi bir sınır geçirilmelidir ki, Ortodoks topraklar, düzeni bozan merkezi Avrupa Katolik yapının etkisinden kurtulabilsin. Yine Rusya ve Ukrayna'nın birbirinden uzaklaşması veya ayrılığı, Slavlığın düşmanları olan Atlantikçiler için fayda sağlar (Dugin, 2010, s. 209).

RF'nin, çatışma dozunu daha temkinli arttırdığı bir hibrit savaş senaryosu da şu an ki mevcut duruma göre, 3 jeopolitik hedef seçeneğini ön plana çıkarmaktadır. Her bir seçeneğin, farklı kuvvet bir kuvvet hazırlama ve harekât tasarısı gereksinimi olmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: İlki; Kırım ile Rus anakarasının fiili bağlantısını oluşturacak biçimde, Mariupol kenti de dahil olmak kaydıyla, Ukrayna'nın tüm güneydoğu coğrafyasının işgal edilmesi, İkincisi; Ukrayna'yı Karadeniz ve Azak Denizi'nden tamamen koparacak ve bir kara ülkesine dönüştürecek biçimde, Odessa kendi de dahil olmak üzere, tüm güney sahilini alacak şekilde Ukrayna'nın işgal edilmesi ve üçüncüsü ise; Ukrayna arazilerinin Dinyeper Nehri eksenli işgal edilmeye çalışılması ve Kırım, Dinyeper ve Rus anakarasının birbirine bağlanmasıdır. RF için en zor ve en kesin çözüm olarak yapabileceği diğer bir seçenek ise Ukrayna'nın egemenliğine tamamen son verecek biçimde topyekûn bir işgal ile RF topraklarına dahil edilmesinin gerçekleştirilmesidir. Bu durum, diğer 3 seçeneğin gerçekleşmesine göre çok daha düşük bir olasılıktır. Zira,

topyekûn olan bir işgal için gerekecek kuvvet, mevcut Rus gücünü fazlasıyla aşmaktadır. Tüm bunların yanında Rusya için yapılması gereken önemli ve öncelikli işlerden bir diğeri de, Karadeniz sahilinin kısmen ya da tamamen kontrolü altına alınmasıdır (Kasapoğlu ve Özkaraşahin, 2022, s. 8). Anlaşıldığı üzere RF Ukrayna ile ortak bir payda da buluşamadığından bütünleşme çabaları sonuçsuz kalmıştır. Ancak bu Rusya'nın Ukrayna'nın Batı Bloğu ile bütünleşmesine izin vereceği anlamına gelmeyeceği için RF yönetimi, Ukrayna coğrafyası üzerinde farklı birçok hedef belirleyip Ukrayna'nın Batı Bloğu ile yakınlaşmasını pasifize etmeye çalışmışlardır. Bu amaçla RF'nin Ukrayna topraklarında gerçekleştirmek istediği hedeflerden biri Kırım'ın ilhakı ve bunu 2014 yılında tamamlamıştır. Ayrıca Şubat 2022 de Rus ordusunun Ukrayna topraklarına girmesi ve yine günümüz Haziran 2023 itibariyle Rusya Donbass bölgesi ve Dinyeper nehrinin doğu yakasının birçok yerini ele geçirmiş bir şekilde beklemesi Rusya'nın Ukrayna ile ilgili diğer bir hedefini gerçekleştirmeye yöneldiğini göstermektedir.

8. RUSYA'NIN UKRAYNA İŞGALİ

8.1. Kırım'ın Rusya Tarafından İlhakı

Rusya, tekrardan küresel bir aktör olmaya çalışırken eski SSCB devletleriyle bağlantılarına ayrıca bir ehemmiyet vermektedir. Rusya'nın Karadeniz'deki deniz üstü Sivastopol'de yer almaktadır. Özerk olan Kırım Bölgesi ise 26100 km² yüzölçümüne sahiptir, ayrıca Ukrayna'nın Kherson ve Zaporisya coğrafyasıyla Rusya'nın Krasnodar coğrafyası yan yanadır. 1991 yılında SSCB'nin yıkılmasıyla kurulmuş olan Ukrayna devlet olarak üniter bir yapıya sahip bir ülkedir. Ancak yine Ukrayna'da yer alan anayasada 134-137. maddeleri arasında; Kırım coğrafi bölgesinin özerk yapıda olan bir cumhuriyet olduğu ve Ukrayna anayasasına göre belirtilen sınırlar içinde belirlenmiş bir özerkliğe sahip olduğu belirtilmiştir. Kırım coğrafi konumu gereği, Karadeniz'e hâkimiyet kurma açısından son derece önemlidir (Baharççek ve Ağır, 2015, s. 32). Ayrıca 500 binden fazla insana ev sahipliği yapan Sivastopol şehri, Kırım Yarımadası'nın en büyük şehridir. Burası günümüzde stratejik önemi nedeniyle RF için Moskova ve St. Petersburg gibi federal bir şehir statüsüne sahiptir (<https://www.rt.com>, 2023).

Kırım'ın işgal edilmesi ile daha da artan Ukrayna krizi, Ukrayna devletinin, dış politikada değişikliğe giderek Batı Bloğu ile yakın ilişkiler içine girdiği Kasım 2013'te başlamıştır. RF'den Ukrayna hükümetine yönelik olarak yapılan baskılar sonucunda Ukrayna hükümeti, AB ile ortaklık anlaşmasını imzalanmayı düşünürken imzalamaktan

vaz geçmiştir. AB ile planlanan ortaklık anlaşmasını imzalamaktan vazgeçip RF'yle iş birliği yapmayı uygun gören Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in bu tavrı, Kiev'deki bağımsızlık meydanında toplanan büyük bir muhalif grubu tarafından protesto edilmiş, bu muhalif grubun, polis tarafından şiddet kullanılarak müdahale edilmeye çalışılması gerilimin dozunu iyice arttırmıştır (Konak, 2019, s. 84). Bu süreci kısaca özetleyecek olursak eğer, Yanukoviç'in 2010-2014 yılları arasında takip ettiği politikasında, Avrupa entegrasyonu bir tarafa olacak şekilde RF'ye verilen tavizlerin daha çok ağır bastığı ancak Ukrayna'nın eski Doğu Bloğu temsilcisi ve SSCB'nin mirasçısı olan RF'ye daha çok yakınlaştığı tespit edilmiştir. 28-29 Kasım 2013 tarihinde Litvanya da yani Başkent Vilnius'ta düzenlenmiş olan AB'nin Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde, AB ile Ukrayna arasında imzalanması düşünülen Ortaklık Anlaşması'nın 21 Kasım 2013'te Yanukoviç'in, Putin ile yaptığı görüşmenin hemen akabinde askıya alındığının duyurulması bütün ülkede protestolarla gösterilerin yapılmasına neden oldu. Bu protestoların ve şiddetinin iyice artması sonrasında 21 Şubat 2014'te Almanya, Fransa ve Polonya dışişleri bakanlarının araya girmesiyle bu gösterileri destekleyen muhalefet liderleriyle Hükümet lideri Yanukoviç arasında şiddetin ve protestoların bitirilmesi yönünde birtakım görüşmeler yapılmıştır (Öztopal, 2018, s. 109). Ancak Yanukoviç'in "Euromaidan Olayları"na karşı zaferinin beklentileri belirsiz görünmekteydi. Ayrıca zaten 2013-2014'ün başında, Kremlin başka bir seçenek olarak Ukrayna'nın bölünmesi ve alternatif güç merkezlerinin oluşturulmasını düşünüyordu. Kırım, Rusya vatandaşlarının ve özellikle Putin'in politik bilincinde muazzam sembolik bir önem taşıyordu (Volyanyuk, Dobrovolska ve Maiorov, 2019, s. 60). Bu "Euromaidan Olayları" akabinde kurulan Batı yanlısı olan geçici hükümet, 2010 yılında kabul edilen ve buna göre çoğunluğun Rus dilini konuştuğu bölgelerde Rusçanın ikinci bir resmî dil olma statüsünü kaldırma gibi bir politikayı benimsemeleri ise bu kez Ukrayna'nın hem doğu bölgelerinde hem de Kırım'da büyük tepki uyandırmıştır. Geçici hükümetin aldığı bu yanlış karar, Kırım ve Doğu Ukrayna gibi Rus etnik nüfusun sayıca üstün olduğu bölgelerde protestoların şiddetini artmıştır; bunun üzerine Moskova'da ise Ukrayna'daki Rus etnik nüfusun temel hak ve özgürlüklerinin korunması ya da can ve mal güvenliğinin sağlanması nedeniyle askerî müdahale söylemleri ülke gündemine gelmeye başlamıştır (Çalışkan, 2020, s. 8). Ukrayna'da tüm bölgelerde devam etmekte olan protesto ve gösteriler, başta Kırım Özerk Cumhuriyeti yer almak üzere, Rus etnik nüfusun çoğunlukta olduğu tüm diğer bölgelere de aynı şekilde yayılmıştır. Bu süreçte başta Kırım olmak üzere ülkenin güney ve doğu kesimlerini de kapsayacak şekilde yayılan Rus devleti taraftarı olan aşırı gruplar ve Putin'in Rus

ordusunu Kırım'da kullanabilmek için parlamentonun üst kanadı olan Federasyon Konseyi'nden onay almaya yöneltmiştir (Öztopal, 2018, s. 109). Ancak bu süreçte yaşanan olayları engelleyemediğinden Yanukoviç, meşruiyetini kaybetmiş ve 22 Şubat'ta ülkeyi terk ederek Rusya Federasyonu'na sığınma talebiyle ülkeden kaçmıştır. Kiev'de meydana gelen bu siyasi kriz aşılmaya çalışılırken, 27 Şubat tarihinde ise Rusya'nın beklenmedik bir şekilde ve hızla Kırım yarımadasında kontrolü ele geçirmesiyle kriz bölgesel bir sorun iken uluslararası bir probleme dönüşmüştür (Baharçiçek ve Ağır, 2015, s. 39). Burada önemli olan özellikle Soğuk Savaş akabindeki süreçte Rusya'nın dış politikasının en öncelikli meselesi olan Rusya'nın Karadeniz Filosunun güvenliği konusu, Kırım'ın RF tarafından işgal edilmesi sonucu bu konu Moskova için çözüme kavuşturulmuştur (Çalışkan, 2020, s. 8). Yine Rusya'nın Kırım'a yönelik olan bu askeri müdahalesi, hiç asker kaybetmeden başarıyla gerçekleşmiş olması Kırım'da Rusya'nın uyguladığı yöntemlerin, operasyonel derecede dezenformasyon, sürpriz gibi öğelerle beraber elektronik harp tekniklerine de yer verilerek, operasyonun sonlandırılması ise Kırım'da Rusya ordusuna bağlı olan hava, deniz ve motorize piyade birliklerinin yarımadaı ele geçirmeleriyle gerçekleştirilebilmiştir (Alım, 220, s.155).

1 Mart 2014'te Kırım Başbakanı, Kırım'da oluşan kaosu bertaraf etmelerini ve tekrar huzuru ve düzeni sağlamalarını talep ettiği bir dilekçeyi Rus yetkililere vermiştir. Ancak bu süreçte Rus askeri güçlerinin Kırım'a müdahalesi zaten çoktan resen bir şekilde kendilerine yapılan bu resmi talepten çok daha önce başladığı bilinmektedir. Başkan Putin, Ukrayna'daki sosyal ve politik durumu dengelemek için yetkili birimlere, Rus ordusunun Ukrayna'ya gönderilmesini derhal uygulamaya geçirmiş ve süreç ivedilikle başlatılmıştır. 1 Mart 2014 yılındaki Rus yönetiminin aldığı karar doğrultusunda, Rus silahlı kuvvetleri üstü örtülü bir şekilde müdahaleye başlamış ve bu müdahale doğrudan askeri güç kullanmadan olmuş gibi gösterilerek kısa zaman içinde Kırım'da kontrol Rusların eline geçmiştir. Rus ordu mensupları Kırım'daki önemli merkezler olan özellikle de havaalanlarında, resmi binalarda ve kesişme noktalarının da olduğu tüm önem arz eden alanlarda ve başkent Sivastopol'de de kontrolü hızlı bir şekilde ele geçirmeyi başarmıştır. Aynı gün Kırım da bağımsızlık referandumu hakkında tartışmalar yaşanmaya başlarken, Kırım otoriteleri ise parlamentoyu özel oturum yapmaya davet etmiş ve bu oturum da Sergey Aksyonov, yeni başbakan olarak atanmıştır. Kırım otoriteleri tarafından Rus işgali ve sonrasında yaşananlara yönelik olarak alınan tüm kararlar ve yapılan tüm çalışmaları anlatan bildirinin içeriği, Birleşmiş Milletler Antlaşması'na ve birkaç diğer uluslararası sözleşmelere dayandırılarak yapılmıştır. Kırım halkının bu 16 Mart 2014'te yapılan

bağımsızlık referandumunun resmî sonuçlarına göre bu referandum da oy kullananların %96,77'si RF'ye katılmayı kabul edip desteklemiştir. Bunun üzerine 17 Mart 2014 yılında Kırım Yüksek Konseyi, Kırım'ın bağımsızlığını ilân etmiş ve Kırım'ı bağımsız bir devlet olarak tanımaları maksadıyla uluslararası topluma bağımsızlıklarını tanımaları yönünde çağrı yapmıştır. 21 Mart 2014 tarihinde bu antlaşma, Rusya Federasyonu'nun Federal Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe konmuştur. Bu antlaşma içerisinde yer alan hükümlere göre Kırım ve Sivastopol, RF'nin federal bir yapısı unvanını almış ve Kırım ile Ukrayna arasındaki sınır Rusya Federasyonu Devleti'nin ülkesinin yeni ulusal sınırı haline gelmiştir. Kırım yarımadasında yaşayan herkese, Ukrayna vatandaşlığı bildirisini kabul etmedikleri müddetçe kendiliğinden Rusya vatandaşlığı tahsis edilmiştir (Zengin, 2019, s. 55). Bu süreçte Putin, Kırım'da tek bir askeri personelin bile kaybedilmeden bu Kırım operasyonunun başarılı geçmesini sağlayan ve 22 bin kişiden oluşan Ukrayna ordusunun buna silahla karşı çıkmadıkları için de kendilerine de teşekkür etmiştir. Kırım yarımadasının Rusya güçlerinin eline geçmesiyle Ukrayna'ya bağlı güvenlik birimlerinin bir kısmının Rusya'nın tarafına geçmesi sağlanmış, diğer bir kısmının ise Kırım'ı terk etmelerine yardımcı olmuşlardır (Alım, 220, s.158).

AB, Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakına ve Doğu Ukrayna'da yaşanan Rus eylemlerine en somut ve yine en sert tepkiyi veren örgüt olmuştur. Kırım'ın Rus ilhakından sonra alevlenen Doğu Ukrayna'daki bölgesel çatışmalar, AB'nin güvenlik endişesi bağlamında tepkilerinin Kırım özelinden yine bu Donbass tarafına doğru kaymasına sebep olmuştur (Öztopal, 2018, s. 128). Çünkü Kırım'da yaşanan bu olaylardan cesaret bulan bu Donetsk ve Lugansk vilayetleri de Rusya'ya bağlanmak istediklerini kamuoyuna açıklamışlardır. Rusya ise bu yönde net bir tavır ortaya koymaktan kaçarak sadece Ukrayna'yı bu şehirlere yönelik askeri operasyon sebebiyle diplomatik düzeyde protesto etmekle yetinmiş ve beklemeye geçerek olayların akışını takip etmeye koyulmuştur (Baharççek ve Ağır, 2015, s. 41). Ayrıca bir Havza ülkesi olan Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik ittifakı ile yakınlaşmasına neden olabilecek ortaklık mekanizması, Putin yönetimini Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçıları desteklemeye zorlamış ve böylece 2014'ten günümüze kadar Ukrayna silahlı kuvvetleri ile ayrılıkçılar arasında devam eden çatışmaların fitili ateşlenmiştir (Tüfekçi & Kırbasoğlu, 2022, s. 418). Ayrıca burada önemli olan Kırım'ın ilhakının RF'ye askeri güç dengesinde önemli avantajlar da sağlamış olmasıdır. Rusya Kırım'ı ülkesine dahil ederek, Ukrayna ile imzaladıkları ikili anlaşmalardan kaynaklanan kısıtlamalara bağlı kalmadan Kırım'da istediği tüm imkânlarla sahip olmuştur. Her ne kadar yapılan Harkiv Antlaşması ile Rusya Sivastopol'deki

Üslerinin kullanım süresini 2017 yılından itibaren geçerli olmak üzere 2042 yılına kadar uzatmayı başarmış olsa da önceki ikili anlaşmalardan kaynaklanan kısıtlamaları kaldırtamamıştır. Bu kısıtlamalar, Rusya'nın Sivastopol'deki Üslerindeki gemi sayılarını arttırmasına olanak vermemiştir, sadece eski gemilerin yenileriyle değişimine yaramış ve ayrıca bu gemilerinde aynı tip gemi olma zorunluluğu vardı. Bu sebeplerden ötürü Rusya'nın buradaki Donanması'nı geliştirmesinin önünde bu ikili anlaşmalar hukuki engeller yaratmıştır. Ayrıca Rusya'nın buradaki asker sayısını 25 binin üzerine çıkarması ve Ukrayna'dan kiralamış olduğu bu tesislere nükleer silah bulundurması da anlaşma şartlarınca mümkün değildi. RF bu sayede Kırım'da tüm kısıtlamaları ortadan kaldırmıştır (Alım, 2020, s.194).

8.2. Günümüz Ukrayna'nın İşgali ve Ukrayna Durumu

Bu bölümde Putin'in Şubat 2022'deki işgal kararıyla başlayan ve günümüze kadar devam eden süreci ve ayrıca bu sürecin günümüz Kasım 2023'e kadar ki durumunun son gelişmelerine yer verilmiştir. Ukrayna Krizi, Ukrayna'nın eski lideri olan Viktor Yanukovich'in 21 Kasım 2013 tarihinde AB ile yapılması düşünülen ortaklık görüşmelerine katılmayacağını duyurması akabinde protesto gösterileriyle başlayan ve dozu sürekli olarak artan halk gösterileri sonrasında ülke idaresinin değişmesiyle farklı bir boyut kazanarak büyüyen Ukrayna krizi, "topyekûn" bir hibrit savaşın uygulandığı ilk örnek hâlini almıştır (Karabulut, 2016, s. 34). Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşmasından çekilmesinden sonra ise Rusya'nın asıl önceliği ve amacı Yanukoviç'in otoritesini Ukrayna'da yeniden tesis etmesine yardımcı olmaya dönüşmüştür. Bu açıdan, Yanukoviç ile Putin arasında 8 Ocak 2014'te Valdai'de gerçekleşen görüşme sonucunda alınan karara göre Ukrayna'da bu protestoların hemen sonlandırılması konusunda anlaşmışlardır. Yanukoviç'in azledilmesi sonrası ise Rusya, Kırım ve Donbas'taki ayrılıkçıların mücadelesine desteğini arttırmıştır (Alım, 2020, s.90). Viktor Yanukoviç'in 2014 tarihinde ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanan Meydan Olayları akabinde Ukrayna'da istikrarsızlık fiili bir durum halini almaya başlamıştır. Kırım'ın Rusya tarafından aynı yıl içinde ilhak edilmesi üzerine, bu ilhak diğer ülkelerce hukuken tanınmamış olsa bile, Ukrayna Kırım'ı geri alabilmek için ciddi bir askeri girişimde de bulunamayıp durumu fiilen kabul etmek zorunda kalmıştır (Doğrul, 2022, s. 11). Bu krize doğrudan veya dolaylı olarak taraf olmuş olan uluslar ve uluslararası kuruluşlar, düzenli ordular ve simetrik yöntemler yerine farklı güçleri ve asimetrik yöntemleri tercih etmiş olan Rusya-Ukrayna-NATO üçgeninde çok yönlü bir hal alarak devam etmiştir. Ukrayna krizi sürecinde Rusya Federasyonunun politik

amaçları; Ukrayna'daki Batı yanlısı olan iktidarının eski gücünü kaybetmesini sağlamak ve uzun vadede düşürmek, kendisine yakın görüşleri olan bir grubu iktidara getirmek, bunu sağlayamazsa bile en azından Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşmasını engelleyebilmek, kendi yurttaşlarının ve diğer ülkelerdeki Rus dilini konuşan Rus halkının desteğini alabilmek, Batı halkları üstünde ise makul bir şüphe oluşturarak üzerindeki baskıyı azaltmaya çalışmak olarak sıralanabilir (Karabulut, 2016, s. 34). Ancak 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya karşı başlatmış olduğu işgal hareketi ise II. Dünya harbinden günümüze kadar gelmiş olan en geniş seferberliği ve kaygıları beraberinde getirmiştir. Ukrayna'nın Güney ve Doğu bölgeleri Rus İmparatorluğu ve Sovyet dönemlerinde daha fazla asimilasyona uğramış olduğundan, daha fazla Rusça konuşulan, daha Ortodoks ve endüstriyel kesimlerdir. Kuzey ve Batı bölgeleriye daha dağlık, çoğunlukla yine Ortodoks olmakla beraber Katolik nüfusun yoğun olduğu, tarihi olarak uzun bir dönem Polonya yönetiminde ve etkisi altında kalmış topraklardır. 2019 yılında Ukrayna Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Volodimir Zelenskiy oyların yaklaşık olarak %73,23'ünü alarak hem Doğu ve Güney hem de Batı ve Kuzey Ukrayna illerinde büyük bir destek görmüştür. Putin'in başlattığı işgal sonucunda öncesinde farklı siyasi ve jeopolitik eğilimleri bulunan çeşitli kesimleriyle Ukraynalıları birleştirerek Ukrayna ulusal kimliğini konsolide etmiştir (Doğrul, 2022, s. 11).

Ukrayna ulusal projesinde Rusları tehdit eden şey nedir? Çoğu insan için bunun başarılı bir biçimde gerçekleştirilmiş olması sadece Rusya vatandaşlarının potansiyel büyüklüğünü düşürmeyecek aynı zamanda tarihi "milli alanlarının" büyük bölümünü de onlardan almasını sağlayacaktır. Bununla birlikte bu, Rus halkları tarihlerinin değerli ve en eski parçası olan Kiev Rus'undan da ayırmış olacaktır (Torbakov, 2001, s. 300). Ukrayna Neden Önemlidir? Bu soruya iki şekilde yanıt verilebilir. Ukrayna devletin sahip olduğu jeopolitik konumu ve sahip olduğu tarıma elverişli geniş ve düz olan toprak ve mineral kaynakları açısından önemlidir. Elbette, jeopolitik konumu daha önemlidir. Rusya'nın güvenlik amaçlı olan politikasında Ukrayna hayati bir değere sahiptir. Rusya'nın Ukrayna ile arasında çok uzun bir sınırı vardır, Moskova şehri 480 km uzaktadır. Bu mesafe doğal engebeli değil, ovalık ve kolay geçilebilecek düz bir alandır, bu nedenle de savunulması zordur. Herhangi bölge dışından olan bir güç Ukrayna ve Kazakistan arasındaki Kafkasya bölgesini kontrol edecek olursa, bu Rusya'nın Kafkasya politikasının sonu anlamına gelecektir. Ayrıca Ukrayna'da Rusya için Novorossisk'ten bile daha değerli olan Odessa ve Sivastopol limanları bulunmaktadır. RF, bu limanları herhangi bir şekilde kaybetmesi, Rusya'nın Karadeniz'e açılan ticaret yollarını kapatmakta ve Rusya'nın Akdeniz'e çıkışını

engellemektedir (Cabbarlı, 2016, s. 96). Ayrıca RF için Ukrayna'nın tam bağımsız ve egemen bir ülke olması hem kendileri hem de Büyük Avrasya Projesi için tehlikelidir ve bu hemen çözülmesi gereken bir sorun olur. Kiev'de Atlantikçi ittifaka girme düşüncesiyle hareket eden bir iradenin mevcut olması Avrasya jeopolitiğinin Batısı ve Güneyi arasında bağlantıyı tamamen koparacak, Karadeniz Atlantikçi bloğun egemenliğine girecek ve sıcak denizlere geçiş kapanacaktır. Avrasyacılık perspektifinden bakıldığında tam olarak bu tehlikenin olgunlaşması Moskova'nın Kiev'e karşı bir harekât düzenlemesine sebebiyet vermiştir. Rusya, Ukrayna'ya saldırmasını meşru göstermek için başta Doğu olmak üzere Ukrayna'nın diğer bölgelerinde yaşayan Ruslara karşı Kiev hükümetinin adaletli davranmadığını, etnik ve dilsel özerklik tanımadığını ve faşist politikalarla onları sindirmeye çalıştığını, geleneklerinden ve kültürlerinden koparmak istediğini iddia etmiştir (Erkiner, 2022, s. 16). Yine 2009-2014 seneleri içinde daha öncesinde Obama'nın dış politika danışmanı olarak görev yapan ve daha sonrasındaysa Amerika'nın RF büyükelçisi olarak atanan Michael McFaul, 5 yıllık Rusya Büyükelçiliği görevinde olduğu zaman diliminde Obama ve Putin-Medvedev arasında yaşanan hemen hemen bütün ikili görüşmelerde bizzat yer almış olan bir bürokrattır. Rusya ile ikili ilişkileri ilk elden takip edebilen birisi olarak Michael McFaul, taraflar arasında hiçbir vakit açıktan veya gizli bir şekilde Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğiyle ilgili bir konunun asla gündeme gelmediğini söylemiştir (Alım, 2020, s.84). İşte Ukrayna'nın tarihin en zorlu dönemlerinden birinden geçerken ki bu dönemde Ukrayna'nın lideri olan Zelenskiy, siyasi hiçbir geçmişi bulunmamasına rağmen ülkenin içinde bulunduğu zor dönemin de etkisiyle liderlik koltuğuna oturmuştu. Ancak, başkan seçildiği dönemde arkasında bulundurduğu %70'e varan halk desteği Ekim 2021 yılında yapılan bir ankete çalışmasına göre %20'lere kadar gerilediği görülmüştür. Kırım'ın işgali ve Donbas'taki saldırılar ülkenin Doğu ve Batı arasındaki tarafsız duruşunun artık mümkün olamayacağının kesin bir işareti gibidir (Tüfekçi ve Kırbaçoğlu, 2022, s. 305).

Rusya, Arap Baharı'nın ortaya çıkmasıyla sistemde meydana gelen boşluklardan yararlanarak jeopolitik alanlarda istediği Avrasya merkezli küresel imparatorluk amacına yönelik stratejik hamleler yapma fırsatı bulmuştur. Bu doğrultuda Rusya, 2008 yılında gerçekleştirdiği Gürcistan işgali ve zaferi bu stratejik hamlenin ilk basamağı olarak anlaşılabılır. Arap Baharı'nın yarattığı kaos döneminde ise Kırım'ın ilhak edilmiş olması ve Donbass bölgesinde bir savaşın başlatılması, Rusya'ya isterse daha fazla jeopolitik hedefe ulaşabileceğinin özgüveni vermiştir. Ancak 24 Şubat 2022 yılında Ukrayna işgalinin başlamasıysa bu durum Rusya'nın bambaşka bir jeopolitik aşamaya geçtiğini

göstermektedir (Cihangir, 2022). Yine 2008 yılında Rusya'nın Güney Osetya savaşı ile Batılı ülkelerin tepkisini bir anlamda test etmiş olan Putin son zamanların da en yeni stratejisi olan "Hibrit Savaş Politikası"nı kullanma yoluna giderek Kırım'ı işgal etmiş, Doğu Ukrayna'nın istikrarsızlaşmasını sağlamıştır. Rusya, Ukrayna'ya yönelik "Hibrit" çabalarına 2014 tarihinden çok daha öncesinde başlamıştır (Dumlupınar, 2017, s. 13). Dahası Rusya, tatbikat esnasında kuvvetlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla Belarus'un Batı kesimine S-300 savunma sistemleri ve Rus SU-30 savaş uçakları konuşlandırılmıştır. Bu tedirginliği haklı çıkaracak esas önemli nokta ise Zapad 2021'in Belarus'a gerçekleşecek olası bir NATO işgaline verilecek cevabı simüle etmesidir. Simülasyonda Belarus Başkanı Aleksandr Lukaşenko'ya karşı protestoların NATO ülkeleri tarafından cesaretlendirildiği ve yaşanan durumun üzerine NATO'nun Belarus'un batısını işgal ettiği varsayımı kullanılmaktadır. Tatbikatta Belarus ve Rus ordularının entegre bir şekilde bu işgali püskürtme ve Belarus topraklarını düşman güçlerden yeniden ele geçirme mücadelesine odaklanılmaktadır. Yılın son günlerinde Rusya Federasyonu'nun Güney Askeri Birimlerinin Krasnodarsk bölgesinden Kırım bölgesine SU-27 ve SU-30 uçaklarıyla konuşlanma tatbikatı gerçekleştirmesi ve tatbikat sırasında hava üslerini bombalamaya çalışan bombardıman uçaklarını önleme görevi icra edilmesi, Rusya'nın Kırım konusunu tamamen tartışmaya kapattığını ve hatta olası bir çatışma esnasında olası tehditlere karşı da hazırlandığını ispatlamaktadır (Tüfekçi ve Kırbaçoğlu, 2022, s. 314). Kırım'da ise Kırım Parlamentosu aracılığıyla Aleksei Aksyanov Başbakan seçilmiş ve ilk yaptığı eylem ise Rusya'dan askeri müdahalesi için resmi olarak talepte bulunmuştur. Böylece Rusya için askeri müdahaleye yönelik resmi bir gerekçe de hazırlanmıştır. Yapılan referandum da %97'lik oranda Rusya'ya katılım yönünde oy kullanılmış olduğu ilan edilmiş olsa bile referandum sonuçları daha da şaibeli olduğu düşünülmektedir. Etnik Rusların gene ağırlıklı şekilde yer aldığı Luhansk ve Donetsk'in yer aldığı Donbas Bölgesi Kırım örneğinden farklılık göstermektedir. Donbas Bölgesinde yapılan harekâttan somut olarak herhangi bir sonuç elde edilememiş olması ve konvansiyonel öğelerinde dahil edilmesiyle kaos ortamının giderek artması, Kırım'da elde edilen kansız ve hızlı sonuçla karşılaştırıldığında Rusların bu bölgede başarı gösterememiş olduğu algısını uyandırmaktadır (Dumlupınar, 2017, s. 15).

Fakat buna rağmen Rusya Devlet Başkanı Putin, televizyonda Ukrayna'nın doğusunda yer alan Luhansk ve Donetsk bölgelerinin Rusya destekli olan Rus yanlısı isyancıların kontrolü altındaki kısımların bağımsız birer devletmiş gibi tanınmaları yönündeki isteklerini kabul ettiklerini açıklayarak, 2014 tarihinde Ukrayna'nın doğusunda

yer alan Luhansk ve Donetsk bölgelerinin yani Donbass'ın büyük bir kısmını ele geçiren Rus yanlısı ayrılıkçı gruplara destek vermişti. Yine 2022'nin Şubat ayının başında Putin, Macaristan Başbakanı olan Viktor Orban ile görüşmüştü ve bu görüşmede Rusya'nın isteklerini tekrar dillendirmişti. Rusya'nın istekleri içinde NATO'nun Rusya'ya doğru genişlemesinin engellenmesi, Rusya sınırı yakınında yer alan bölgelerde silah dağıtımının durdurulması ve özellikle de Ukrayna'nın NATO'ya dahil edilmemesi bulunuyordu (www.bbc.com, 2022). Yine bu dönemde yani Ukrayna savaşı öncesinde Rus istihbaratı ve karar alıcılarının Ukrayna'nın askeri olarak Rusya'ya direnç gösteremeyeceği ve yönetimin görevi bırakması yönündeki öngörülerini hâkimken sahada meydana gelen gelişmeler bireysel ve aşırı bir kararın alındığını göstermektedir. Putin'in aldığı risk yüzünden sahada Ruslar tarafında büyük bir motivasyon kaybı söz konusudur. Savaşın bu kadar uzun süreceğinin öngörülememiş olması Rusya'yı lojistik bakımdan zorlamaya başlamıştır. Bu durum çoğu zaman Rusya'nın Ukrayna'yı ağır bir şekilde vurmak gibi bir amacının olmadığı şeklinde de yorumlanmasına sebep olmuştur. Ancak Rusya'ya göre bu savaş sürdürülebilirlik manasında tehditler içerirken, savaşın yarattığı etkileri ve yaptırımları sonucunda sürecin Rusya için uzun vadeli olarak daha çok yıkıcı olacağı tahmin edilmektedir. Batı ittifakında yer alan bazı aktörlerin işgaller karşısındaki bazı tutumları uzun soluklu gerçekleşecek bir savaş istenmektedir algısını oluşturur (Doğrul, 2022, s. 18). Yani 23 Şubat 2022 tarihinde RF Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından verilen Ukrayna'nın işgal edilmesine yönelik askerî harekâtın emri, şüphesiz ki uluslararası sistem ve diplomaside geri dönülmesi çok zor olan sonuçlara yol açmıştır. Oluşan bu yeni husus uluslararası siyasi dinamiklerin bundan sonra tekrar yeniden şekilleneceğinin işaretleridir. Tüm bu yaşananlar gösteriyor ki, dünyanın bundan sonra Şubat 2022 tarihinden önceki halinden çok daha farklı olacağını ve bu olanlar jeopolitik dinamiklerin bütünüyle değişeceğinin de kanıtıdır. ABD'nin tek kutuplu dünya hegemonyasına meydan okumaya başlayan küresel askerî ve ekonomik güce sahip Rusya ve Çin, hâlihazırda olan bu sistemi yapabildikleri en üst seviyede değiştirmeye yönelik adımlar atmakta ısrarcı görünmektedirler (Domazeti, 2022, s. 2).

2013 yılında yalnızca 7 adet tabur ve 33 adet asker bölüğünden oluşan bir askeri tatbikat yapmış olan Ukrayna ordusu, savaşa hazır olan bir güç değildi. Mesela Ilovaisk'te gerçekleşen çok sayıda askeri kayıp verilmiş olan çatışmanın ortaya koyduğu gerçeklik, Ukrayna ordusunun hem profesyonel asker bakımından hem de yedek asker konusunda yeterli sayıda olmadığı ayriyeten bu boyutta büyük bir çatışmada yeterli miktarda zırhlı araç, tank ve topçu sistemlerinden de oldukça yetersiz olduğunu ortaya koymuştu. Sonuç

olarak, krizin askerileştiği son aşamada yaklaşık olarak 6 bin civarında savaşa hazır askeri personelle Ukrayna kendi topraklarını savunmaya yetersiz görünüyordu (Alım, 220, s.168). Öte yandan bakıldığında yaşamış olduğu ilk şoku atlatan Ukrayna güçleri, askeri olarak toparlanarak 250 bini aktif, 80 bine yakın yedek asker olmak üzere kısa sürede Rusya'nın akabinde Avrupa'nın en büyük ikinci kara gücünü bir araya getirmeyi başarmıştı. Bunun yanı sıra, tank sayısını da 2800'e yükseltmeyi başararak ve yüzlerce çok namlulu roket atar sistemlerini de yine envanter listesine ekleyerek ordusunu Almanya, Fransa ve İngiltere'yi bile geride bırakacak kadar büyötmeyi başarmıştır (Alım, 220, s.169). Doğu Ukrayna'da ayrılıkçılık tehdidinin ivmesinin tırmandığı görölmektedir. Rusya yanlısı olan ayrılıkçı gruplar tarafından 7 Nisan 2014'te Donetsk Halk Cumhuriyeti ve ayrıca aynı yılın 27 Nisan'ında ise Luhansk Halk Cumhuriyeti olarak bağımsızlık ilanında bulunmuş ve böylelikle Kırım'ın akabinde Ukrayna Devletinin doğusundaki Luhansk ve Donetsk şehirlerinin bir bölümünü kaplayan Donbass coğrafyasının da Ukrayna'dan ayrılabilceği riskli yeni bir durum ortaya çıkarmışlardır (Alım, 2020, s.136). Ukrayna'nın doğu bölümünde yer alan 2014 yılında Rusya yanlısı ayrılıkçı gruplar Ukrayna'nın doğusunda bulunan topraklarında Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Lugansk Halk Cumhuriyeti adıyla iki ayrı fiili yönetim meydana getirmişlerdir. 2022 yılı 15 Şubat'tın da Rusya parlamentosunun siyasi alt kanadı olan devlet Duma'sı Ukrayna'nın doğusunda yer alan Rusya yanlısı ayrılıkçıların kurmuş olduğu bu iki yeni oluşumun tanınması amacıyla Rusya Devlet Başkanı Putin'e çağrıda bulunmaya yönelik kararı kabul ederek alınan kararı Kremlin'e göndermiştir (Erkiner, 2022, s. 18). Bu arada Ukrayna Ordusu ise hazırlıklara başlamış ve Doğu Ukrayna'ya askeri birlik, zırhlı araç ve gereçleri göndermeye başlayarak Rus destekli ayrılıkçılara karşı askeri bir harekâta girişmiştir. Askeri olarak operasyonlara başlanılmasına rağmen ordudaki hazırlık seviyesinin yetersiz olması, askeri ekipmanların eksikliği ve güvenlik güçlerinin içerisinde çok sayıda Rus muhbirinin yer alması, Ukrayna'nın Donbas'taki direnişçilere karşı mücadele gücünü aşırı olumsuz etkilemiş ve ordunun etkisini büyük oranda zayıf düşürmüştür (Alım, 220, s.137). Bu Ukrayna Krizi'nin askeri bir boyut kazanması sonrasında yaşanan bu isyan sürecine rağmen, çatışmasızlığı tesis etme amaçlı olan girişimler de yine bu dönemde sıkça denenmiştir. 25 Mayıs 2014 senesinde Devlet Başkanlığı'na gelen Petro Poroşenko, Turchynov zamanında sivil isyancılar ile barış görüşmelerinde yer almaya razı gelmiştir. Bu süreçte gerçekleşen ilk ateşkes denemesi Ilovaisk askeri müdahalesinin hemen ardından yapılmıştır. Ilovaisk operasyonundan hemen sonra, Ukrayna Devleti ile Luhansk ve Donetsk Cumhuriyetleri olarak bilinen ayrılıkçılar arasında 5 Eylül 2014 tarihinde imzalanmış olan Misk

Anlaşması'yla (Minsk-1) AGİT gözlemci olarak katıldığı bir ateşkes süreci başlamıştır. Bu anlaşma gereğince, rehine takasları, milislerin denetimi altında olan alanlarda öz yönetim uygulanması ve buralarda güvenli bölge oluşturulması gibi konular üzerine bir mutabakata varılmasına rağmen çatışmalar düşük yoğunluklu bir şekilde de olsa yine devam etmiştir (Alım, 220, s.139). 2015'in Ocak ayında milislerin Donetsk havaalanını Ukrayna ordusundan alarak orayı kendi kontrollerine geçirmeleri gerginliklerin boyutunu çok yükseltmiştir. Minsk-1 sürecinin bitirilmesine sebep olan asıl gelişme ise, Donbas'taki milislerin Şubat 2015 tarihinde stratejik olarak değeri çok yüksek olan bir kasaba olan Debaltseve'ye dönük bir operasyon başlatmaları olmuştur. Debaltseve operasyonundan sonra Almanya ve Fransa liderleri Merkel ve Hollanda inisiyatif olarak, çatışmaları sonlandırma amaçlı yeni bir Minsk barış sürecini (Minsk -2) başlatmasını sağlamışlardır. Rusya, Ukrayna, Almanya ve Fransa arasında bir istişare platformu olarak hayata geçen Normandiya Dörtlüsü'nün de katılımcısı olan Fransa ve Almanya'nın arabuluculuğunda 12 Şubat 2015 tarihinde 13 maddeden oluşan Minsk-2 anlaşması imzalanmıştır. Yine bu anlaşmayla Ukrayna Hükümeti, Ukrayna'nın doğu kısmında yer alan yerinden yönetimi mümkün kılmış olan anayasal değişiklikleri hayata geçirebileceğine dair verdiği bir taahhüdü de anlaşmanın maddeleri arasına eklenmişti (Alım, 220, s.140). Ayrıca yine Rusya tarafı bu Kırım ilhakını ve Donbas'taki olaylara verdiği desteğin meşruluğunu şu tezlerle desteklemeye devam etmekteydi; Ukrayna'da meşru bir iktidar yoktur, halkın rızası dışında dış güçlerin müdahalesiyle zorla yönetim değiştirilmiştir. Rusya'nın gerekçesi ise Ukrayna'daki Rus azınlığın tehdit altında oluşu ve Rusya Federasyonu'nun Anayasası'nın ülke sınırları dışındaki Rusları koruma yükümlülüğünü barındırmasıdır (Al, Balcı ve Kanlı, 2020, s. 342).

Volodimir Zelenskiy'e göre, Ukrayna'nın kısmi bir kuşatmaya rağmen güç durumdaki şehri savunmaya kararlı olduğunu ve şehrin savunma durumu hakkında çelişkili raporlar olduğunu söylemişti. Donetsk'in işgal altındaki kesiminde Rusların konuşturduğu liderlere danışman olan Jan Gagin, Rus kuvvetlerinin Bakhmut'un yaklaşık yarısını kontrol ettiğini iddia ederken, birlikleri saldırıya öncülük eden Wagner paralı asker grubunun kurucusu Yevgeny Prigozhin ise; geçen Mart'ta 12 bin ve 20 bin arasında Ukrayna askerinin şehri savunmaya çalıştığını ifade etmişti (www.theguardian.com, 2023). Ukrayna ordusu 6 Nisan 2023 Perşembe günü erken saatlerde yaptığı bir güncellemede, Rus kuvvetlerinin tam kontrolünü ele geçirmek amacıyla Bakhmut'a saldırdığını söyledi ve şehrin, güneybatıdaki Avdiivka ve Marinka kasabalarıyla birlikte “düşmanın merkez üssü” olduğunu ekledi. Doğu Donetsk eyaletinde henüz Rusya'nın eline geçmemiş son şehir

merkezlerinden biri olan Bakhmut savaşı, Rusya'nın işgalinin en kanlılarından biri oldu. Ukraynalı askeri komutanlar, onu ve diğer şehirleri tutmanın ve beklenen karşı saldırıdan önce Rus birliklerine kayıplar vermenin önemini vurguladılar (www.theguardian.com, 2023). Ukrayna Cumhuriyetine bağlı Avukatlar, 30 Mart'ta Zelenskiy'den uluslararası kamuoyuna baskıyı artırmasını istedi ve Zelenskiy, yabancı liderlerle yaptığı görüşmelerde Putin'e karşı mahkeme kurulması için daha çok baskı yapmıştı. Ukrayna savaş alanında kazanımlar elde ettikçe, Rusya'dan hesap sorma ihtimalini hayal etmek çok daha kolay hale gelmişti (<https://time.com>, 2023). Bu söylemini Ukrayna'nın askeri malzeme ve personel tedariki ile birlikte Rusya'ya karşı başarılar elde etmiş olmasına dayandırmıştı. Çünkü Ukrayna Savunma Bakanı Oleksii Reznikov'a göre, Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin (AFU) 24 Şubat 2022'de tam ölçekli savaşın başlamasından bu yana personelini üç kattan fazla artırdığı ve şu anda 24 Nisan itibariyle yaklaşık 700 bin askeri personele ulaştığı tahmin ediliyor. Sınır Muhafızlarını, Ulusal Muhafızları ve polisi de dahil edersek, toplam 1 milyona ulaşıyormuş. AFU'nun 2023 ilkbahar ve yazında büyük taarruz operasyonları yürütmesi beklendiğinden zorunlu askerlik de hızlanıyormuş. Birincil seçim süreci, askere alma birimlerinin her seviyesinde değişmeden kaldığından, daha ilgili rollere geçiş yapmak ya da yapmamak, bireysel askerlerin kişisel bağlantılarına ve proaktivitesine bağlıymış (<https://kyivindependent.com>, 2023). Ayrıca yeni 13 Nisan'da sızan Pentagon belgelerine göre ise, Ukrayna'nın hava savunma sistemi, azalan silahlar nedeniyle Rus savaş uçaklarının tehdidini kısa vade de engellemesinin zor olacağı yönündedir. CSIS'in Füze Savunma Projesi müdür yardımcısı Ian Williams, "Ukrayna hava savunması, angaje olma kapasitesine sahip olmadığı bir noktaya kadar aşınmaya başlarsa, Rus uçaklarının Ukrayna hava sahasına geri döndüğünü görebilirsiniz" demiş. "Bu tehlikeli çünkü... Ukrayna'nın şimdiye kadarki savaştaki başarısı, Ukrayna'nın hava savunması tarafından sağlandı." CSIS'den Williams, Ukrayna'nın savaşa Rusya hariç Avrupa'nın en büyük kara konuşlu hava savunma cephaneliğiyle başladığını söylemiş. Rus mermilerini engellemek için kullanılan Sovyet yapımı Buk ve S-300 füze sistemleri, Ukrayna'nın hava savunmasının çoğunu oluşturuyormuş. Ancak sızan Pentagon belgelerinden birine göre Buk ve S-300 sistemleri için füzelerin sırasıyla Nisan ortasına ve 3 Mayıs'a kadar tüketilmesi bekleniyormuş. Tahmin, belgenin Şubat ayı sonlarında yayınlandığı tarihteki tüketim oranlarına dayanmaktadır. Savaş boyunca Ukrayna, Batı yapımı savunma sistemleri de almış. Buna ABD'den Ulusal Gelişmiş Karadan Havaya Füze Sistemi (NASAMS) ve Almanya'dan IRIS-T hava savunma bataryaları da dâhilmiş. Ukrayna askerleri, ABD'nin sahip olduğu en gelişmiş kara konuşlu hava savunma sistemi olarak kabul edilen Patriot

füze sistemi eğitimlerini tamamlamak üzereymiş. Biden, geçen Aralık ayında bir Patriot füze bataryasının konuşlandırılmasına izin vermişti. Ukrayna, buna ilave olarak Almanya'dan bir Patriot bataryası daha almayı planlamaktadır. Ukrayna'nın hava sahasını korumasına yardım etmenin bir başka yolu da, Biden'ın reddettiği F-16 savaş uçakları sağlamak olacaktır. Williams, “Bu çok yardımcı olacaktır” diyor. Polonya ve Slovakya, Mart ayında Ukrayna'ya MiG-29 savaş uçağı sağlayacaklarını açıklamışlardı (<https://time.com>, 2023). Ancak 14 Nisan itibariyle Ukrayna'nın istediği F-16 savaş uçakları gibi daha ağır silahlar sağlama konusunda yetersiz kalmışlar. Kiev, geçen yıl Rusya'nın Karadeniz Filosunun amiral gemisini batırmak için kullandığını söylediği insansız hava araçları ve Neptün füzesi gibi kendi silahlarını da geliştirmeye çalıştığı anlaşılmıştır (www.reuters.com, 2023).

Ukrayna'nın İngiltere Büyükelçisi Pristayko, Donetsk Halk Cumhuriyeti (DHC) ve Zaporozje bölgesi üzerinden Kırım'a uzanan kara koridorunu Rusya için bir başarı olarak nitelendirdi. Ukrayna'nın İngiltere Büyükelçisi Vadim Pristayko, Newsweek'le yaptığı söyleşide Rusya'nın Ukrayna'daki askerî harekât sırasında önemli başarılar elde ettiğini, bu başarıların en önemlisinin ise Moskova'ya müzakere sürecini başlatmayı teklif etme imkânı sunan, Kırım'a uzanan kara koridoru olduğunu belirterek şu ifadeleri kullanmıştı; “Onların birçok şeyi başardıkları söylenebilir”. Ukrayna ordusunun karşı taarruzuna bağlanan birçok umudu doğru görmediğini belirten Pristayko, bir şeylerin ters gidebileceği veya topluma göre yeterince başarılı olamayacağı ve akabinde Kiev'den Moskova ile müzakere masasına oturması ve bir tür anlaşmaya varması istenebileceği konusunda da uyarmıştı. (<https://sputniknews.com.tr>, 2023). Ayrıca yine Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi Sekreteri olan Aleksey Danilov, Çin'in arabuluculuğunda barış müzakerelerine başlama çağrısı yapan İtalya Savunma Bakanı Guido Crosetto'nun açıklamasına ilişkin yorumunda Avrupalı politikacılara Kiev'i müzakere masasına oturtmaya çalışmaktansa Ukrayna'ya daha fazla silah verme çağrısında bulunmuştu. Ayrıca Danilov, “Rus saldırganın hedefi Ukrayna'nın yok edilmesi şeklinde sabit kaldıkça, son zamanlarda barışçıl bir çözüm ile ilgili yapılan girişimler Rusya'dan yana barışı korumadan başka bir şey değildir. Bizi sürekli olarak müzakere masasına oturtmayın, bize yeteri kadar silah verin. Silahlar en iyi arabulucu ve Rusya'nın anladığı tek iletişim argümanıdır” ifadelerini kullanmıştı (<https://sputniknews.com.tr>, 2023). Ayrıca Rusya Savunma Bakanlığı tarafından yapılmış olan açıklamada da, Sivastopol'la Kırım'a Mart-Nisan aylarında saldırmış olan insansız deniz araçları, tahıl anlaşmasının uygulanabilmesi açısından belirlenmiş bulunan Odessa'nın karasularından harekete geçmiştiler. İnsansız

deniz araçları, Ukrayna'dan tarım ürünlerinin çıkarılması amacıyla belirlenmiş koridora konuşlandırılmıştır. Ukrayna güçleri 23 Mart ayında Kırım'a, sonrasında ise Sivastopol'e insansız deniz araçlarıyla saldırılar düzenlemiştir. Bahsi geçen saldırılarda Rusya donanmaları ve sivil tesisler hedef alınmıştı (<https://sputniknews.com.tr>, 2023). Ayrıca başka bir Rus yetkilinin de onayladığına göre bir Rus Sukhoi-34 savaş uçağı, Ukrayna sınırına yaklaşık 40 km (25 mil) uzaklıktaki Rusya'nın Belgorod kentini yanlışlıkla bombaladı. Kısa bir açıklamada, Rusya savunma bakanlığının da dile getirdiğine göre bu hadise 21 Nisan Perşembe günü yerel saatle 22.15'te (19.15 GMT) SU-34 avcı bombardıman uçaklarından birinin "yanlışlıkla uçak mühimmatını boşalttığını" kabul etmişti. Ayrıca yine bu Rus jetleri, Ukrayna'ya giderken 370.000 kişilik bir şehir olan Belgorod'un üzerinden düzenli olarak uçuyormuş. Ukrayna'nın ikinci şehri Kharkiv'in hemen kuzeyinde yer alıyor ve geçen yıl Rusya'nın Ukrayna'yı tam kapsamlı işgalinden bu yana periyodik olarak Ukrayna saldırısına maruz kalmıştır (<https://www.bbc.com>, 2023).

Zelenskiy, 23 Nisan 2023'te sosyal medya hesabından yapmış olduğu görüntülü açıklamada, Rusya'yı destekleyenlere ve Rus saldırganlığına katkıda bulunanlara yönelik olarak 3 yaptırım paketini yürürlüğe koymuş olduğunu belirtmişti. Bir yaptırım paketinin Rus ordusuna yönelik askeri ihtiyaçlarını karşılayan askeri sanayi işletmelerine yönelik olduğunu belirten Zelenskiy, bu sefer yaptırım listesine silah, bileşen ve benzerlerini üreten 322 adet şirket eklediğini belirtmiştir. Ayrıca Zelenskiy, diğer iki yaptırım listesinde RF'ye yönelik olan yatırımları atlatmalarına yardımcı olan gerçek ve tüzel kişilerin olduğunu dile getirmişti. Bu yaptırım paketinde dikkat çekenlerin üzerinde özellikle ortaklarla anlaşmalı olarak büyük bir uyum içinde ayrıntılı çalışıldığına dikkati çeken Zelenskiy, "Bu, savaşın hızlı bir biçimde bitirilmesi ve zafer için mücadele eden herkesin ortak hedefidir. Bu, RF'nin yaptırımlardan kaçabilmesi amacıyla atlatması gereken her türlü fırsatı ortadan kaldırma amacıdır." demişti (www.aa.com.tr, 2023). Ayrıca burada bilinmesi gereken ABD ve bazı Batı yanlısı olan ülke ve kuruluşlardan Ukrayna'ya yapılan silah, mühimmat, istihbarat desteği ve maddi yardımlarda artışa gidilmiş olmasıdır. Bu maksatla başlamış olan bu savaşa, "Rusya-Batı yanlısı olan devletler savaşı", demek o kadar da yanlış bir saptama olmayacaktır. Ukrayna ve Rusya, paralı asker durumunda olan inek yabancı veya gönüllü savaşçıları ülkelere davet ederek ülkede vekâlet savaşları diye yeni bir savaş yöntemine başvurmışlardır (Özsoy, 2022, s. 36). Batılı güçleri temsil eden Ukrayna güçleri, 23 Nisan 2023'te Pazar günü Donetsk kentini ve yakın çevresini topçu ve çok sayıda roketatar ateşine maruz bırakmıştı. Ukrayna birlikleri tarafından düzenli olarak hedef alınan şehrin en batısındaki Petrovsky Bölgesi, bölgede kaydedilen çok sayıda

isabetli atışlarla en kötü şekliyle etkilenmiş gibi görünmüştür. Donetsk Halk Cumhuriyeti, yerel halkın ezici bir çoğunlukla hareket lehinde oy kullandığı referandumların ardından, Lugansk Halk Cumhuriyeti ve eski Ukrayna'nın Zaporozhye ve Kherson Bölgeleri ile birlikte geçen Ekim 2022'de Rusya güçlerinin kontrolüne girmişti (www.rt.com, 2023).

Ukrayna askerlerinin, güney Kherson bölgesindeki Dnipro Nehri'nin doğu yakasında mevziler kurduğu bildirilmişti. Bölge kısmen Rusların elinde ve nehri geçmek gelecekteki saldırılar için önemli olabilir. BBC Ukrayna, askeri kaynaklarının Kherson şehri yakınlarındaki "Dnipro boyunca belirli bir hareket" bildirdiğini söylemişti. Ukrayna'nın bölgedeki ilerlemesi, gelecekte, 2014'te Rusya tarafından ilhak edilen Ukrayna'nın Kırım yarımadasına giden kara koridorunu kesmesi yönünde hedeflenmektedir. Şimdiye kadar Dnipro'nun doğu kıyısındaki Kherson bölgesinin tamamı, geniş nehir doğal bir bariyer görevi görerek Rus kontrolü altında olduğu yönündedir. Batı yakasında oturan bölgesel başkent, geçen Kasım ayında Ukrayna güçleri tarafından kurtarılmıştı. Yine Pazar günü olan raporda, Savaş Araştırmaları Enstitüsü (ISW), "23 Nisan tarihinde yayınlanmış olan coğrafi konumlu görüntülerin, Ukrayna kuvvetlerinin Dnipro'nun doğu yakasındaki Oleshky'nin kuzeybatısındaki bölgelerde faaliyet gösterdiğini" söylemişti. 24 Nisan Pazartesi günü, Rusya'nın WarGonzo askeri blog yazarı, Ukrayna askerlerinin Dnipro'nun yeni ve eski kanalları arasında bulunan Bolşoy Potemkin, adasında bir yer kazanmaya çalıştığını bildirdi. Ukrayna Güney Komutanlığı sözcüsü olan Nataliya Humenyuk, Ukrayna kuvvetlerinin doğu yakasında bir bölgeyi güvence altına aldığı yönündeki haberleri ne doğruladı ne de yalanlamıştı. Bu arada, Rusya tarafından kurulan Kherson bölgesinin başkanı Vladimir Saldo Pazar günü yaptığı açıklamada, "Oleshky yakınlarındaki doğu kıyısında veya nehrin o tarafında başka herhangi bir yerde köprübaşı olmadığını" söylemişti. Ukrayna ordusu, Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk bölgesindeki iki önemli kasaba olan Bakhmut ve Mariinka'da "en şiddetli çatışmaların" devam ettiğini söylemişti (www.bbc.co.uk, 2023). Ayrıca ISW, Rusya'nın askeri komutanlığının 23 Nisan'da Putin'i savaşın gerçekliğine "ikna etmeye" ve "savunma operasyonlarına dönmesini" sağlamaya çalıştığını söylemişti. Yorumlar, uzmanlar arasında, çatışmanın çok önemli bir devrilme noktasına doğru gidiyor olabileceğine dair artan bir duyguyu yansıtmıştı. Rus ordusu şu anda Dnipro Nehri'nin güneyinde ve doğu Donbas bölgesinde toprakları işgal ediyor, ancak hava düzeldikçe ve taze Batı silahları geldikçe Ukrayna ordusunun yeniden saldırısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Son günlerde Ukrayna kuvvetleri, Kherson şehrinin güneyinde, Dnipro Nehri'nin doğu kıyısında mevziler kurmuş. Kherson'dan güneye doğru bir ilerleme, Ukrayna birliklerini yalnızca

Rusya'nın 2014 tarihinde ilhak etmiş olduğu Kırım'a yaklaştırmakla kalmayacak, aynı zamanda Rus ordusunu batıdan kuşatmalarına da izin vereceği yönünde görölmektedir. Nisan ayının başlarında Prigozhin, Wagner Grubu'nun Bakhmut yakınlarındaki kuvvetlerinin kontrolünü Rusya Savunma Bakanlığı'na "devrettiğini" söylemiş ve "düşmanın hiçbir yere gitmediğini" kaydetmişti. O, tecavüz eden Ukrayna kuvvetlerine karşı bir Rus saldırısının söz konusu olmadığını kabul etmişti (www.newsweek.com, 2023). Hatta Bakhmut için savaş son birkaç günde daha da yoğunlaşırken, Rus liderler, Ukrayna insansız hava araçlarının ve sabotajcılarının Rusya topraklarına saldırmakla suçlanmışlardır. Bu arada Rusya, Ukrayna'yı savaşı Kırım'a ve Rusya'nın kendisine yaymakla suçlamıştı. Rusya'nın Bryansk Oblastı valisi Alexander Bogomaz, Telegram aracılığıyla yaptığı açıklamada, Ukrayna güçlerinin Rusya'nın batısında Rusya'nın Ukrayna sınırına yakın bir köy olan Liubechane'de hareket halindeki bir araçtan sivillere ateş açarak bir kişiye öldürdüğünü ve 10 yaşındaki bir çocuğu yaraladığını söylemişti. Ancak Bakhmut'ta her iki taraf da savaşın yoğunluğunu kabul etti. Institute for the Study of War tarafından yapılan bir analize göre Rusya, 1 Mart itibarıyla kademeli olarak şehre doğru kazanımlar elde etti. Ukrayna'nın savunma bakan yardımcısı Hanna Maliar, 27 şubat'ta Telegram'a yaptığı açıklamada, Rusya'nın saldırılarının yoğunluğunu artırdığını söyledi: “Saldırı operasyonları sırasında, düşman, tükenme ve topyekûn imha taktikleri kullanıyor.” Zelensky'nin danışmanı Alexander Rodnyansky, ertesi gün CNN'e verdiği demeçte, Kiev, “maliyetler faydalardan ağır basarsa” Bakhmut'tan güçlerini çekmeyi düşüneceğini söyledi (https://time.com, 2023).

Yine Rusya Savunma Bakanlığı Sözcüsü İğor Konaşenkov, Ukrayna askeri güçleri tarafından yapılan saldırı girişimlerinin 24 Nisan gece saat 3.30'da ortaya çıktığını ifade ederek anti denizaltı sabotaj savunma kuvvetlerinin, Sivastopol Körfezi girişinde düşmana ait bütün insansız botları imha ettiğini ve kayıp olmadığını açıklamıştır. Daha öncesinde Sivastopol Valisi olan Mihail Razvozhayev, insansız deniz araçlarını yok ederken ortaya çıkan patlamalardan dolayı 4 binada camların kırılmış olduğunu bildirmişti (Malgavko, 2023. Sputnik News). Ayrıca yine Rusya Savunma Bakanlığı'na göre, bunu yapmakla Ukrayna'nın Sivastopol'de insansız deniz araçları ile Rus Karadeniz Filosuna yönelik gerçekleştirmiş olduğu saldırıların garantileri ihlal ettiğini ve Karadeniz Tahıl sözleşmesinin uzatılmasını da tehlikeye atmış olduğunu duyurdu. Yapılan bu açıklamada, “Sadece Türkiye'nin vermiş olduğu garantiler ve Ukrayna'nın limanlarını ve insani koridoru RF'ye karşı askeri faaliyetlerde kullanmama hususunda yazılı taahhütleri sayesinde bu sözleşme tekrarlanmıştı.” sözlerine yer verilmişti (www.aa.com.tr, 2023).

Ayrıca Zelenskiy'nin de yapmış olduğu bir açıklamasında, yaptırım kararları doğrultusunda bazı AB ülkelerinin Ukrayna'ya silah ve mühimmat tedarik etme konusundaki yerine getirilmemiş vaatlerini tartıştığını söylediğı konuk Estonya Başbakanı Kaja Kallas ile görüşmesinden kısa bir süre sonra gelmişti. Zelensky basın toplantısında, “Liderlerin ve devletlerin her biri kıtadaki ortak özgürlüğümüzü koruma konusunda aynı derecede vicdanlı olsaydı, Rusya'nın saldırganlığı çoktan açık bir yenilgiye uğrardı” demişti. 23 Nisan'da yayınlanan bir röportajda Zelensky, Donetsk Oblastı'nda geçen yazdan bu yana yoğun çatışmalara göğüs geren ve büyük ölçüde tahrip olmuş bir şehir olan Bakhmut'u savunmanın hala stratejik açıdan önemli olduğunu yinelemişti. Al Arabiya'ya konuşan Zelensky, bazı uzmanların Bakhmut'un çok az stratejik değere sahip olduğu yönündeki iddialarını reddederek, neler olabileceğini ve tehditlerin ne olduğunu anlayabilmeleri için bir ziyaret yapmalarını teklif etmişti. Wagner Şefi Yevgeny Prigozhin 24 Nisan'da paralı askerlerinin Bakhmut'un kuzeybatısında bazı kazanımlar elde ettiğini ve şehrin batı kanadına doğru ilerlediğini iddia etmişti. Rusya Dışışleri Bakanı Sergey Lavrov, 24 Nisan'da New York'a gitmiş ve Rusya'nın başkanlık ettiğı BM Güvenlik Konseyi'nde bir konuşma yapmıştı. ABD ile Rusya arasındaki gerilim, Mart ayı sonlarında ABD'li bir muhabir Evan Gershkovich'in işvereni The Wall Street Journal ve ABD hükümetinin yalanladığı bir casusluk suçlamasıyla Yekaterinburg şehrinde tutuklanmasıyla artmıştı. Rusya, Soğuk Savaş'tan bu yana ilk kez bir Amerikalı gazeteciyi tutuklamıştı. 24 Nisan'daki aynı toplantıda, Lavrov'un yanında yer alan BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Rusya'nın “Ukrayna ve halkına büyük acı ve yıkıma neden olduğunu” yinelemiş ve Rusya ile Batı arasında artan gerilim konusunda uyarıda bulunmuştu (<https://kyivindependent.com>, 2023).

Ayrıca Ukraynalı yetkililer, Ukrayna güçlerinin Dnipro Nehri'nin doğu yakasında bir köprübaşı kurduğunun iddia edilmesinden sonra, Rus güçlerinin halen işgal ettikleri Kherson bölgesindeki sivilleri “zorla tahliye ettiğini” söylemişti. Kherson'daki bir diğerk Ukraynalı yetkili Serhiy Khlan 22-23 Nisan hafta sonunda, Wagner grubu savaşçılarının Rus işgal yetkililerinin Dnipro'nun doğu yakasındaki sivil nüfusu kontrol altına almalarına yardım ettiğini söylemişti (www.theguardian.com, 2023). Ayrıca Khlan, RBC Ukrayna ile yaptığı bir röportajda da şunları bildirmiştir: “Her yerde tamamen konumsal savunmaya geçtiler. Ön cephede girişimde bulundukları tek yer Bakhmut şehri, kuzeyden Avdiivka şehrini kuşatma girişimi ve Marinka şehrinde yerel çatışmalar. Hem Avdiivka'da hem de Marinka'da taktikler Bakhmut'takilerle aynıdır, sadece yerleşimi yeryüzünden silme girişimi” (www.theguardian.com, 2023). Kherson bölge yönetiminin başkan yardımcısı

Yuriy Sobolevskiy ise, baskınlarla geri çekilmeye zorlandıklarından beri Kherson şehrini bombalayan Rus birliklerinin savaş kabiliyetini azaltmayı amaçladıklarını söyleyerek sözlerine şöyle devam etmiştir; “Sonuçlar, karmaşık ve uzun bir operasyon sayesinde bölgelerimizi ordumuz için minimum kayıpla kurtarabildiklerinde Kherson bölgesinin sağ yakasında olduğu gibi aynı şey şimdi sol yakada da oluyor.” (www.theguardian.com, 2023). Ayrıca yine bu Kherson yetkilisine göre, 25 Nisan 2023 tarihi itibarıyla Ukrayna kuvvetlerinin Dinyeper Nehri boyunca çok sık baskınlar düzenlediği öğrenilmişti. Bölgesel bir yetkili ise yaptığı açıklamada, Dinyeper Nehri'nin batı yakasında konuşlanmış Ukrayna kuvvetlerinin, Rus birliklerini yerinden etmeye çalışarak Kherson kenti yakınlarındaki doğu yakasına sık sık baskınlar düzenleniyormuş (www.theguardian.com, 2023).

Putin'in 2022 Eylül ayı sonlarında, Ukrayna'nın dört bölgesinin (Luhansk, Donetsk, Zaporizhzhia ve Herson) ilhakını açıkladığı ve 300 bin asker daha seferber edilmesi emrini verdiği dönemden bu yana henüz bunun gerçekleşmediğini dile getiren Amerikalı Emekli Korgeneral Mark Hertling, işgal altındaki bölgelerdeki referandumların Ukrayna isyanı nedeniyle birçok kez ertelendiğini söylemişti (www.newsweek.com, 2023). Ayrıca yine Ukrayna'da çatışmaların sürdüğü Luhansk, Harkiv, Zaporijya ile Herson bölgelerindeki gibi Donetsk bölgesinde de ağır silahlar, çoğunluklu olarak topçu sistemleri de kullanılmıştı. Donetsk bölgesinde sıcak çatışmaların gerçekleştiği Krasnohorivka, Bahmut, Marinka, Ugledar, Avdiyivka ve diğer şehir ile yerleşim yerlerine yakın bulunan cephe hatlarındaki topçu sistemlerinin şiddetli faaliyetleri dikkatleri çekmiş ve ayrıca Ukrayna Silahlı Kuvvetleri, Donetsk cephesinde çeşitli bölgelere yerleştirdiği topçu bataryalarıyla bölgede yer alan Rus kuvvetlerini yoğun ateş altına almıştı. Ukrayna ordusundan resmi olarak izin almış olan Anadolu Ajansı ekibi 25 Nisan 2023'te, Donetsk bölgesindeki çatışmaların devam ettiği Marinka ve Krasnohorivka şehirleri yönünde yer alan cephe hattında bulunan Ukraynalı topçu bataryalarının savaş faaliyetlerini görüntülemişti (www.aa.com.tr, 2023). Ayrıca Ukrayna istihbarat başkanı Kyrylo Budanov'a göre ise Rusya, 25 Nisan 2023 itibarıyla Bakhmut dışındaki tüm savaş alanlarında savunma pozisyonlarına geçti. Pazartesi günü RBC Ukrayna ile yaptığı bir röportajda şunları söyledi: “Cephe hattında girişimde bulundukları tek yer, Avdiivka şehrini kuzeyden koruma girişimi olan Bakhmut şehri ve şehirdeki yerel çatışmalar” (www.theguardian.com, 2023). Bunun yanında Brüksel de, Ukrayna'daki askeri operasyonu nedeniyle Rusya'yı hedef alan on yaptırım paketi sunmuştu. Başlangıçta Rus ekonomisini zayıflatmayı amaçlayan cezalar, küresel tedarik zincirlerinde büyük aksamalara yol açarak Avrupa enerji piyasasını kargaşaya sürüklemişti. Teslimatlar, Rusya gazının Avrupa'ya giden ana

güzergâhlarından biri olan Kuzey Akım boru hattının sabotajından da etkilenmişti. Brüksel'e göre, 25 Nisan 2023 itibariyle Rus doğalgazı Ukrayna krizinden önce bloğun tüm tüketiminin yaklaşık %40 arzını şu anda ise %10'unu karşılıyormuş (www.rt.com, 2023).

Eski Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'in 25 Nisan 2023 Salı günü yaptığı açıklamada, nükleer silahların kullanılma olasılığının her geçen gün arttığını söylemişti. "Devleti bir arada tutan omurga" olan ve Rusya'nın varlığı için temel öneme sahip olan nükleer silahlar, 2008-2012 yılları arasında Devlet Başkanı Vladimir Putin'in vekil başkanlığını yürüten ve şu anda halen Rusya Güvenlik Konseyi başkan yardımcısı görevini yürüten Medvedev, eğitici bir olay anlatmıştır. Salı günü bir konuşma yapan Medvedev, iklim değişikliğinin bir nükleer patlama olasılığıyla karşılaştırıldığında hiçbir şey olduğunu söylemişti. "Acı çekmeyi bırakın, çünkü falan senede veya filan zamanda sıcaklık bir derece yükselmişti. İnsanlık bunu çok kısa bir süredir izliyormuş. İklimi gerçekten bu kadar önemsiyor musunuz? Bence bu, 5 bin Kelvin (ölçek) sıcaklıktaki bir patlamanın, saniyede 350 metrelik bir şok dalgasının merkez üssünde olma olasılığıyla karşılaştırıldığında hiçbir şey ve nüfuz edici radyasyon, yani iyonlaştırıcı radyasyon ve elektromanyetik darbe ile metrekaşe başına 3 bin kilogramlık bir basınç" demişti. Medvedev, nükleer silahların kullanılma olasılığının hızla arttığını söylemişti. "Bugün böyle bir ihtimal var mı? Maalesef evet ve malum sebeplerden dolayı her geçen gün artıyor" demişti. Medvedev, Ocak ayında bir Telegram gönderisinde NATO'nun Ukrayna ordusuna verdiği desteği tartışırken, nükleer güçlerin konvansiyonel bir savaş alanında yenilgiye uğraması bir nükleer savaşı tetikleyebileceğini ifade etmiştir. Medvedev'e göre nükleer güçler, kaderlerinin bağlı bulunduğu büyük savaşları hiçbir koşulda kaybetmezler. Medvedev o sırada Telegram'da "En büyük nükleer cephaneliğe sahip bir ülkeyi cezalandırma fikri kendi başına saçma ve potansiyel olarak insanlığın varlığına yönelik bir tehdit oluşturuyor" diyerek dile getirmişti. Ayrıca "Kaçınılmaz mı? Hayır, değil" diye eklemişti. "Bir dünya savaşından kaçınılabilir, ancak tahminlerde bulunmayacağım, tahminler nankör bir iştir." (www.newsweek.com, 2023). Yine Rusya Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Dmitriy Medvedev 25 Nisan'daki konuşmasının devamında gerekli görülmesi halinde Rusya'nın nükleer silah kullanmakta hiç tereddüt etmeyeceği uyarısında bulunmuştu. Rus sivil toplum kuruluşu 'Znaniye' tarafından düzenlenen etkinlikte konuşan Medvedev, nükleer silah kullanma olasılığına dair açıklamalarda bulunmuştu. Nükleer silahların Rusya için çok önemli olduğunu kaydeden Medvedev, "Ellerinizde fark etmeksizin herhangi bir silah varsa, ki ben eski Rus devlet başkanı olarak bunların ne olduğunu çok iyi biliyorum, işte onu kullanmaktan tereddüt etmeyeceğiniz belirli bir hal

durumunda hazırlıklı olmalısınız. Ayrıca bu faktörlerin hiçbiri, potansiyel rakiplerimiz tarafından hafife alınmalıdır” demişti. “Batı’nın Kiev’e silah pompalamaya yönelik eylemleri dünya savaşını yakınlştırıyor” diyen Medvedev, “Öngörülebilir gelecekte Ukrayna’nın Polonya ve diğer devletler tarafından “sessizce parçalanması”, Ukrayna’nın NATO’ya girmesinden veya bir dünya savaşı çıkmasından daha iyidir” ifadelerini kullanmıştı (sputniknews.com.tr, 2023).

Yine Ukrayna savaşı son durumuna baktığımızda: Rusya Donetsk Oblastı’na odaklanırken Ukrayna’nın Luhansk Oblastı’nda 'marjinal kazanımlar' elde ettiğı bildiriliyormuş. Ukrayna’daki savaşı analiz eden ABD’li düşünce kuruluşuna göre, Ukrayna ordusu, Rus işgali altındaki Kremınna’nın 18 kilometre güneyindeki Verkhokamianske’nin kuzeydoğusunda ve Kremınna’nın 12 kilometre güneyindeki Bilohorivka’nın güneydoğusunda, belirsiz tarihlerde küçük ilerlemeler kaydetmişti. Kremınna, Donetsk Oblastı ile idari sınırın hemen karşısında yer almaktadır. Şehir, Rus birliklerinin Haziran 2022’de sokak sokak yoğun bir kentsel çatışmanın ardından ele geçirdiğı Sievierodonetsk’in yaklaşık 25 kilometre kuzeybatısındaki büyük bir kuzey-güney otoyolu üzerinde yer alıyormuş. Bu arada, Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı’na göre Rusya, birincil çabalarını Ukrayna’nın 25 Nisan’da 36 Rus saldırısını püskürttüğü Donetsk Oblast’taki Bakhmut, Avdiivka ve Marinka’ya odaklanıyormuş. Ordu, en yoğun çatışmaların Rus işgali altındaki Donetsk şehrinin hemen batısındaki küçük bir kasaba olan Bakhmut ve Marinka için devam ettiğini söylemiştir. Rusya ordusu, Kremlin destekli özel paralı asker Wagner Grubu ile birlikte dokuz aydır kilit Bakhmut şehrini ele geçirmeye çalıştığı belirtilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı, Donetsk ve Luhansk vilayetleri dışında, 25 Nisan’da Rus güçlerinin Kharkiv, Chernihiv, Sumy, Zaporizhzhia ve Herson vilayetlerine füze ve toparla saldırdığını söylemişti. New York Times’da yer alan haberlere göre, ABD’li yetkililer Ukrayna’nın beklenen karşı saldırısını Mayıs ayında başlatabileceğine inanıyordu. Medyaya göre, sızan Pentagon belgeleri, toplam 4.000 askerden oluşan 12 Ukraynalı muharebe tugayının Nisan ayı sonuna kadar cepheye gitmeye hazır olacağını gösteriyordu. İngiltere Savunma Bakanlığı 25 Nisan’da yaptığı istihbarat güncellemesinde, Rusya’nın günlük zayıat oranının, Ocak-Mart aylarında Ukrayna’da "olağanüstü ağır" kayıpların ardından Nisan ayında "büyük olasılıkla" yaklaşık %30 oranında düştüğünü söylemişti (<https://kyivindependent.com>, 2023). Ayrıca Ukrayna Devlet Başkanı’nın Kırım Daimî Temsilcisi Tamila Taseva 25 Nisan’da yaptığı açıklamada, Ukrayna’nın Kırım’ın kurtarılmasının ardından "öncelikli tedbirler" hazırladığını söylemişti. O zamandan beri, Rus vatandaşları yarımadaı akın ederken, birçok yerel sakin

işgale direndiği için hapsedilmişti. Rus ordusu da burada bir askeri üs kurmuş durumda. Ombudsman Dmytro Lubinets 26 Şubat'ta yaptığı açıklamada, işgal altındaki Kırım'da şu anda 180 siyasi mahkûmun tutulduğunu söylemişti (<https://kyivindependent.com>, 2023).

Kiev, Vladimir Putin'in Rusya'nın Belarus'ta taktik nükleer silahlar konuşlandıracağını açıklamasına verdiği ilk resmi yanıt olarak BM Güvenlik Konseyi'nin olağanüstü toplanmasını talep etmişti. Bakanlık ayrıca, Putin tarafından Belarus Devlet Başkanı Alexander Lukashenko'nun desteğiyle hazırlanan planın “geleceği için feci sonuçlara yol açacağını” söyleyerek, Belarus toplumuna “suç amaçlı niyetlerin uygulanmasını” engelleme çağrısında bulunmuştu. 25 Mart Cumartesi günü yayınlanan konuşmasında Putin, Moskova'nın silahların kontrolünü Belarus'a vermediğini ve sonuç olarak Rusya'nın nükleer silahların yayılmasını önleme yükümlülüklerini ihlal etmeyeceğini iddia etmişti. ABD'nin daha önce Avrupa'da nükleer silah konuşlandırıdığını kaydetmişti. AB dış politika sorumlusu Josep Borrell 25 Mart 2023'te Pazar günü yaptığı açıklamada, Belarus'un Rus atom silahlarına ev sahipliği yapmasının sorumsuzlukta bir artış olduğunu ve Avrupa güvenliğine yönelik bir tehdit anlamına geleceğini ve bunun da AB tarafından daha fazla yaptırıma yol açabileceğini aktarmıştı (<https://time.com>, 2023).

8.3. Ukrayna İşgali ve Buna Sebep Olan Politik Hareketler

Günümüz Ukrayna Krizi'nin esas noktasını, Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in 28 Kasım 2013 tarihinde Vilnius Zirvesi'nde AB ile imzalaması ön görülen Ortaklık Anlaşmasından, 21 Kasım tarihinde Ukrayna'nın vazgeçtiğinin AB tarafına iletilmesiyle başlamıştır. Alınan bu kararın hemen sonrasında ise Ukrayna'nın başkenti olan Kiev'de AB ile Ortaklık Anlaşmasını destekleyen ve bunun imzalanmasını isteyen 1500'e yakın gösterici Özgürlük Meydanı'nda toplanıp bu alınan kararı gösterilerle protesto etmiştir (Alım, 2020, s.64). Yani daha sonra 28 Kasım 2013 yılında gerçekleşmiş olan Vilnius Zirvesi'nde Yanukoviç AB'li muhataplarına Ukrayna'nın Ortaklık Anlaşmasını imzalamaktan vazgeçtiğini bu sefer resmi olarak da iletmıştır. Bu hadise tekrar Ukrayna'da yeni gösterilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. AB ile yürütülen süreçleri sonlandırılmasından kısa bir süre sonra Yanukoviç, 17 Aralık 2013 tarihinde Ukrayna adına Rusya'yla 15 milyar dolarlık bir tahvil alımı anlaşmasını imzalayarak bu anlaşmayla doğal gaz fiyatlarında %33 oranında büyük bir indirimde elde etmeyi başarmıştır. 15 milyar dolarlık para yardımının Mart 2015'te olması düşünülen Ukrayna yeni devlet başkanlığı seçimlerinin olduğu güne kadar Yanukoviç hükümetine yeterli miktarda mali destek sağlayacak bir yardım olmuştur (Alım, 2020, s. 66). 21 Şubat mutabakatının hemen

sonrasında ise kritik bir hadise meydana gelmiş ve Devlet Başkanı olan Yanukoviç, Ukrayna Meclisi (Rada) tarafından azledilerek görevinden alınmış ve hayatı tehlikesi olduğu düşüncesiyle Rusya'ya sığınmıştır. Bu sebeple de Yanukoviç, 2004 Anayasasına dönülmesi için gerekli olan yasal değişiklikleri gerçekleştirebilme fırsatlarını bulamamıştır. 25 Mayıs 2014 tarihinde ise “Petro Poroşenko Dayanışma Bloku” adında ve başında Petro Poroşenko'nun bulunduğu bir siyasi blok seçimlerde çoğunluğu alarak Haziran ayı başında iktidara gelmiş ve ilk iş olarak 27 Haziran 2014 tarihinde Yanukoviç'in reddetmiş olduğu Avrupa'yla Ortaklık Anlaşmasını imzalamıştır (Alım, 2020, s.69).

Aslında günümüz Ukrayna krizinin başlangıcı her ne kadar Yanukoviç'in 28 Kasım 2013 yılında Vilnius Zirvesi'nde AB ile imzalaması öngörülen Ortaklık Anlaşmasından çekilmesiyle başlamış olsa bile Rusya ve Ukrayna arasında sürekli bir baskın güç ve ona direnen bağımsız olmayı amaç edinen farklı bir otorite arasında geçen bir çekişme durumu vardır. Bunu daha iyi anlamak için de Rusya ve Ukrayna arasındaki çekişmeli sürece farklı bir açıdan da bakmanın yararı olacaktır. Öğreğin, Ukrayna jeopolitik, etnik-kültürel ve dilsel olarak üç bölgeye ayrılmaktadır. Bu bölgelerden ilki olarak Ukrayna'nın doğusunda bulunan ve Rusya'nın harekâta başladığı yerden bahsedilebilir. Bu bölgenin tamamı Rusya ile kültürel, tarihsel, dini ve etnik yönlerden bağlantılıdır ve birçok Rus vatandaşı yaşamaktadır. Rusya'nın temel stratejisi bu öznelere kullanarak ayrılıkçı eylemler başlatmak ve bölgeyi Ukrayna'dan koparmaktır. Rusya'nın DHC ve LHC'nin bağımsızlığını tanıması ve Zaporijya ve Kherson'da referandum yapmasının altındaki neden budur. İkinci bölge Çernigov'dan Odessa'ya uzanan ve Kiev'in de bulunduğu merkez Ukrayna'dır. Burada sadece dinsel olarak (Ortodoks) bir yakınlık vardır. Bu bölgede ise temel strateji, Rusya'nın uzantısı Anti-Atlantikçi hareketlere destek verip yönetimi ele almalarını sağlamaktır. Diğer bir bölge ise, Volin, Galiçya ve Zakarpatye'nin vücuda getirdiği Batı Ukrayna kısmıdır. Bu bölgede Moskova karşıtı, Batı yanlısı bir atmosfer bulunmaktadır. Rusya'nın bu bölgedeki temel stratejisi ise Moskova'ya karşı tahripkâr politikaları engellemek ve bölgenin jeopolitiğini Orta Avrupa ile bağlantı kuracak şekilde yeniden düzenlemektir (Soydan, 2023, s. 3). Ayrıca Ukrayna, Rusya ve AB arasında iki zıt tercih etmeye zorlanmıştır ve ülkede meydana gelen olaylar sonucunda Ukrayna parlamentosu geçici hükümet tesis etmek zorunda kalmıştır. Gelen hükümetin dörtte üçü Lviv gibi en uzak batı illeri başta olmak üzere Ukrayna'nın batı yarısının temsilcilerinden oluşuyordu. Bu durum Ukrayna'nın doğu yarısının demokratik temsili bakımından bir kusura neden olmuştur. Ukrayna'ya saldırmış olan Rus tanklarına SSCB bayraklarının asılmış olması yani eski SSCB düşüncesi ve güdüsüyle hareket ettiğini

anlatır. Putin'in kendi düşünce dünyasında nerede etnik köken olarak bir Rus vatandaşı varsa onların otonom bir yapıya kavuşması gerektiği düşüncesi artık netlik kazanmıştır (Doğrul, 2022, s. 14).

Yine Rusya'nın Ukrayna üzerinde yürüttüğü politikalara baktığımızda ayrıca ithalatın kısıtlanması ve gümrük vergileriyle Ukrayna üstünde bir baskı aracı oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylelikle Ukrayna'yı AB'den uzaklaştırma amaçlanmıştır. Putin yönetiminin asıl hedefiyse, Ukrayna ve AB arasında oluşan süreçlerin sonlandırılmasına paralel bir şekilde, Ukrayna'nın 2015 tarihinde Rusya öncülüğünde hayata geçmesini umduğu AEB'ye dahil etmek olmuştur (Alım, 2020, s.66). Yine NATO ile AB'nin doğuya doğru genişlemesi direkt Rusya'ya tehdit oluşturmaya bile Rusya'nın büyük bir güç olma girişimlerinde tehdit oluşturabilecektir. Çünkü batı desteğini arkasına almış olan ve onunla bütünleşen bir ülkede Moskova'nın kendi çıkarları doğrultusunda rahat manevra yapabilme şansı yok denecek kadar azalmış olacaktır. Ukrayna'ya karşı gerçekleşen Rus saldırıları temelinde aslında bunlardan doğmuş olan endişenin de belirli ölçüde payı olduğu anlaşılmaktadır (Kasım, 2022, s.742). Hatta Yanukoviç'in AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamayacaklarını ilk dile getirdiği 2013 yılı öncesinde de Ukrayna'nın tarihsel olarak sürekli etkisinde olduğu Rusya ile egemenlik ve güç çatışması yaşadığına başka bir kanıtta Rusya ile Ukrayna arasındaki deniz hudutlarının belirlenmesine yönelik olarak görüşmeler olmuştur. Rusya'nın Krasnodar Valisi Aleksandr Tkaçev'in emri üzerine Ukrayna'ya bilgi verilmeksizin 29 Eylül 2003 tarihinde Rus Taman Yarımadası'nı Kerç Boğazı'nda yer alan Ukrayna'ya ait olan Tuzla yarımadasına bağlanabilmesi amacıyla bir set inşa etmeyle başlamış olan kriz ve diplomatik tartışma ile sonuçlanan bu durum Moskova'nın 20 Ekim 2003 tarihinde Ukrayna'nın küçük ada üstündeki egemenlik hakkını sorgulaması ile beraber ciddi bir kriz halini dönmüştür. Tuzla yarımadası, 1954 yılında Kırım Kruşçev tarafından Ukrayna'ya verildiği zaman oda Ukrayna toprağı olarak kabul edilmiştir. Bu sebepten dolayı Rusya'nın bu Taman Yarımadasından başlayarak Kerç Boğazı istikametine doğru Tuzla adasına kadar uzanmış olan alana bent inşasına karşı Ukrayna hükümeti, toprak bütünlüğü ihlali gerçekleştiği yönünde tepki göstermiş ve bu durumu Rusya'nın Ukrayna' karşı olan bir savaş tehdidi olduğunu dünya kamuoyuna duyurmuştur. Bu iki devlet arasında gerilim devam ederken iki Başbakan Yanukoviç ve Kasyanov bir araya gelerek Ukrayna ve Rus basınının baraj olarak nitelendirdiği set inşasının durdurulması konusunda ve Ukrayna'nın adada yer alan sınır muhafızlarını geri çekmesi yönünde iki ülkenin Dışişleri Bakanları düzeyinde 30

Ekim tarihinde bir araya gelerek ortak bir çalışma grubuyla sonucunda uzlaşya varılmıştır (Yıldırım, 2020, s. 363). Ayrıca yine Rusya Ukrayna'yı, ekonomik yönden de istediklerini yaptırabileceği arka bahçesi olarak benimsemiştir, çünkü Ukrayna coğrafyası üzerinden petrol ve doğalgazı Avrupa devletlerine ulaştırmaktadır. Bu sebeple, Ukrayna Hükümeti'nin sadakati, bilhassa enerji transferinin sorunsuz bir şekilde Avrupa'ya aktarılması açısından Rus ekonomisinin aralıksız bir şekilde gelişimi için de çok önemlidir. Bu nedenle Ukrayna enerji yönünden Rusya'ya bağımlı konumda olması sebebiyle bu durum, Ukrayna'nın bağımsız ve egemen bir devlet şeklinde hareket etmesine engel olmuştur. Rusya ve Ukrayna arasında yer alan Batıcılık ve Avrasyacılık paradoksunda Ukrayna, Rusya'nın bölgede baskın bir güç olmasını kabul edip, bu baskın güce Sovyetler Birliği döneminde olduğu gibi boyun eğmemek ve Rusya'nın arzuladığı gibi "küçük kardeş" konumuna tekrardan düşmemek amacıyla çok yoğun bir şekilde çaba göstermiştir. Rusya'nın jeopolitik doktrinine göre, Ukrayna devlet olarak Batı'nın değil, Rusya'nın etki alanı içindedir; stratejik ve ekonomik anlamda Ukrayna coğrafyası gerçekten de Rusya açısından çok değerlidir (Yıldırım, 2020, s. 319). Rusya ve Ukrayna arasındaki doğalgaz krizinde enerjinin yalnızca bir alanda değil, birçok farklı alanda da iki ülkeyi krize götürdüğü görülmüştür. Bu sorunlar; Doğalgaz sevkiyatı, Fiyat, Miktar ve Taşıma bedeli gibi konularda yaşanan sorunlar yumağıdır. 2006 doğalgaz krizinde Uluslararası Enerji Ajansı da dahil olmak üzere, Avrupa'nın birçok ülkesi Rusya'yı bu krizin suçlusu olarak görmüş ve bu yönde tavır takınmışlardır. Rusya ise Gazprom'un dillendirdiği şekliyle, Ukrayna'nın Avrupa'ya giden boru hattından doğalgaz çaldığından ötürü böyle bir krizin yaşanmış olduğunu ifade ederek haklı olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu yaşanan gaz krizi akabinde Rusya, ekonomik zaferin yanı sıra siyasi zafer de elde etmiştir. Bu da haliyle Ukrayna'yı siyasi olarak büyük bir krize sürüklemiş ve bu gaz krizi Ukrayna iktidarının düşmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca sürekli yaşanmaya başlayan bu doğalgaz krizlerinde ve özellikle de 2009 krizinde asıl amaç siyasi yönden baskı yaratmaydı. Yani daha açık ifade etmek gerekirse Rusya'nın Turuncu Devrime olan intikam duygusuydu. Burada seçilen cezalandırma yöntemiyle Ukrayna'nın doğalgazının kesilmesiyle sadece Ukrayna değil Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülke bundan nasibini almıştır. Yine 13 Ocak 2009 tarihinden itibaren doğalgazın tekrar gönderilmesi üzerine bu ikilinin aralarında anlaşmalarına rağmen, Rus Gazprom şirketi Ukrayna üzerinden Avrupa'ya sevkiyatı yapılan gazın Ukrayna tarafından kasıtlı olarak Avrupa'ya gönderilmemiş olduğunu iletmıştır. Ukrayna ile Rusya'nın doğalgaz sevkiyatı hakkında aralarındaki anlaşmalarına karşın Ukrayna'nın gazı Avrupa'ya transit geçişini sağlamaması, bu tarihten

itibaren AB'nin öfke yönünü Ukrayna hükümeti üzerine yöneltmiştir. Ukrayna ise bunun nedenini, Rusya'nın uyguladığı ağır şartlara bağlamıştır. Ayrıca daha sonra Rusya'nın oluşan bu zararının temin edilmesini Ukrayna'dan talep etmesi üzerine, Ukrayna gazın transit geçişi hakkında daha sert bir tavır takınarak ve Rusya'nın Avrupa'ya gazın iletilmesi teklifini 12 Ocak'ta kabul etmesine rağmen uygulamayı reddetmişlerdir. Fakat iki ülke arasında fiyat anlaşmazlığı ile başlamış olan ve Rusya'nın Ukrayna'yı doğalgaz konusunda suçlaması ile derinleşmiş olan bu kriz, Avrupa'nın dondurucu soğuklarda bir hafta boyunca doğalgazsız kalmasına sebep olmuştur. 2009 krizi Rusya'nın neredeyse tam istediği şekliyle ilerlemiş ve Ukrayna'yı istediği gibi köşeye sıkıştırabilmiştir. Aslında denebilir ki bu 2009 krizi esas olarak Rusya'nın işine yaramıştır. Çünkü bu sayede dünya enerji oyunundaki gücünü Avrupa'ya kanıtlama fırsatı yakalamıştır. 18 Ocak 2009 tarihinde, Rusya ve Ukrayna arasında 10 yıl sürmesi planlanan yeni bir doğalgaz anlaşması imzalanmıştır (Erbil, 2010, s. 167).

Ukrayna ve Rusya ikilisi arasındaki gerilen bu ikili ilişkilerde yaşanan başka bir problem ise Kırım'ın işgali konusudur. 2013 senesinin son birkaç ayından itibaren 2014 yılının ortasına kadar ki süreçte gelişen olaylar vatandaşların büyük bir kısmının katılmış olduğu protesto gösterilerine dönüşmüş, sonrasında Ukrayna da Hükümetin engel olamayacağı bir hale evrilmiştir. Kırım'ın bir referandum ile Ukrayna'dan ayrılmayı oylaması, bu ayrılma iradesinin RF tarafından kabul edilip tanınması, kısa zaman içerisinde de Rusya Federasyonu'na katılımın sağlanması, bu iki devlet arasındaki diplomatik ilişkileri tamamen koparmıştır. Ayrıca yapılan farklı bir çalışmanın sonucuna baktığımızda ise, farklı bir bakış açısıyla hazırlanan Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından “RF'nin Ukrayna'yı İşgali ve Uluslararası İlişkiler Çalıştay Sonuç Raporu”nda Rusya'nın Kırım'la başlayan Ukrayna işgalini üç farklı gerekçeye dayandırmıştır: Birinci gerekçe; komünist fikirlerden kopan RF'nin, küresel güç olma amacıyla ortaklık kurduğu Çin kadar başarılı olamamış olması ve bu eksikliği Rus milliyetçiliği ile kapatmaya yönelmesi, İkinci gerekçe; Rusya'nın Çin'in gerisinde kaldığı düşüncesiyle ön perdede olma isteği üçüncü ve son gerekçe ise RF'nin Ukrayna'yı kendine oranla daha demokratik bir yönetim şekline bürüneceği düşüncesiyle bunu kendi rejimi açısından tehdit olarak görmesidir (Öztürk, 2023, s. 456).

Hatta Kırım'da yaşamakta olan Ruslar veya Rusça konuşanlar Euromeydan olaylarının iktidarı devirmek amacıyla tasarlandığını, bunun hükümeti düşürmek için Batı'nın desteklediği bir darbe girişimi olduğuna inanmaktadırlar. Bu düşünce yapıları

tıpkı Rus liderlerle benzerlik gösteriyor olması Kırım'ın politik davranışlarda ne kadar Rusya'nın etkisinde olduğunun kanıtı gibidir. Yine Kırım'ın işgalinden sonra Batı taraftarı olan Ukrayna iktidarına karşı Donetsk, Lugansk, Odessa, Kharkiv şehirleri başta olmak üzere Ukrayna'nın doğu kesiminde olan ve Rus kökenli veya Rusça konuşan yurttaşların çoğunlukla yaşamış olduğu şehirlerde başlayan protesto gösterileri, süreç içerisinde yerini çatışmalara bırakmıştır. Kırım'ın işgalinden sonra ise Ukrayna içinde bu Rus yandaşlarının yoğun bir şekilde yaşadığı doğu bölgesindeki yerleşim alanlarında ayrılıkçı hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle de Donbass bölgesinin Donetsk ve Lugansk şehirlerinde Ukrayna'dan bağımsız olarak fiili bir hükümet kurmuş olan Rus yanlısı bu isyancı gruplar, ayrıcalıklı bir statüye sahip olmak istedikleri yönündeki düşüncelerini dünya kamuoyuna duyurmuşlardır (Soydan, 2019, s. 57). Rusya, gereken silah ve insan desteğini sağlamak için bu ayrılıkçı grupların yanında durmuştur. Bu sebeple Ukrayna hükümeti, ülkenin doğu bölgelerinde yalnızca ayrılıkçılara karşı değil aynı zamanda da RF'ye karşı da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Rusya tarafından desteklenen bu ayrılıkçı grubun Donbass bölgesinde kontrolü ele geçirmesinden sonra Ukrayna devleti, Kırım'ın akabinde bu yörede de kontrolünü tamamen kaybetmiştir (Alım, 2020, s.70). Yine Rusya ve Ukrayna Savaşının sebepleri, meselesinde RF'nin güvenlik kaygılarının yattığı, yapılan söylemlerden ve müzakere görüşmelerinde görüşme konuları da bu durumu desteklemiştir. Ukrayna'nın güneydoğusunda bulunan Donbass sahasının Luhansk ve Donetsk kentlerinde yaşayan ayrılıkçı Ruslarla Ukrayna güvenlik unsurları arasında senelerdir süregelen çatışmalar, bahsi geçen güvenlik kaygılarının başka bir boyutunu oluştururken Ukrayna'nın, NATO'ya üye olma niyeti, meselenin farklı bir boyutunu meydana getirdiği ortadadır. NATO tarafından RF'nin çevrelenmesi, Luhansk ve Donetsk'teki Rus kökenli grupların Ukraynalı askerler ile çatışma hali; Rusya tarafından kendi ülke güvenliği için bir tehdit ve risk faktörü olarak kabullenilmektedir. RF'nin istediği; Ukrayna'nın özellikle NATO'ya üye olma isteğinden vazgeçmesinin sağlanması, silahlardan arındırılarak Avusturya örneğinde olduğu gibi tarafsız bir toprak parçasına kavuşturulması gerektiği, Luhansk ve Donetsk'in resmi olarak Ukrayna hükümetince bağımsızlığının tanınarak kabullenilmesi ve Kırım'ın Rusya toprağı olarak kabul edildiğinin duyurulması, Ukrayna'da Rusça dili ve kültürünün serbest bir şekilde kullanımına ve yaşatılabilmesine izin verilmesidir (Özsoy, 2022, s. 35).

Ukrayna'nın iç pazarlarını AB'ye açma ve doğal gaz rezervlerini geliştirmek için Amerikan şirketleriyle iş birliği yapma isteği, Rusya tarafından ekonomisine yönelik yapılmış büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Böylece, Rusya Mart 2014 tarihinde Kırım'ı

ilhak etmiş ve RF'nin Kırım'ı ilhakıyla geçen zaman diliminde ABD ve Rusya ikilisi arasındaki ilişkiler, devam eden Ukrayna uyuşmazlığıyla beraber bozulmaya devam etmiştir. Mart 2014 yılında Rusya yandaşları, Kırım'da yapılan ve yapılış biçimiyle oldukça ses getiren yerel referandumda RF'ye katılmak için sandık başına gitmişlerdir. Bu referandum sonrasında Rusya, Ukrayna'nın Kırım coğrafyasının kontrolünü ele geçirmiş ve Rus Devlet Başkanı Putin, Rusya tarafından yapılmış olan bu hareketin Kırım ve güneydoğu Ukrayna'da bulunan Rus yurttaşlarının ve Rusça konuşan vatandaşların haklarının korunması olarak gerekçelendirmiştir (Dartan, 2021, s. 4). Ukrayna'da yaşanan bu büyük kriz ortamına 22 Şubat 2014 tarihinden sonra RF'nin gerçekleştirdiği askeri müdahaleler damgasını vurmuştur. Krizin askeri boyuta dönmesinden önce RF'nin niyeti, sadece Ukrayna'nın AB'den uzak durmasını ve AEB'ye dahil olmasını sağlamaktı. Ancak 22 Şubat 2014 tarihinde Yanukoviç'in görevden alınması sonrası Rusya güvenlik politikaları gereği olarak askeri müdahale seçeneğine geçmiştir. 22 Şubat sonrasında yaşanan dönemi ise Putin iktidarı, NATO-Ukrayna yakınlaşma ihtimalini, Sivastopol üssünün RF'ye kapatılmasıyla yaşanacak olumsuzlukları ve RF'nin Kırım üstündeki etkisinin zarar görmesi ihtimallerini göre hareket etmiştir. Bu riskleri ortadan kaldırmak maksadıyla Rusya Kırım'ı ilhak etmiş ve Donbass'taki silahlı ayrılıkçı yandaş olan hareketlenmeleri desteklemeye karar vermiştir (Alım, 2020, s.142). Bu politika doğrultusunda Donetsk ve Luhansk kentlerinin belli alanlarını içeren Donbass'ta ise Rusya ayrılıkçılara verdiği askeri destek sayesinde Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü farklı bir yolla tartışmalı duruma getirebilmiştir. Yani anlaşılan odur ki Rusya, Donbass'ı kendi ülkesine dahil etmektense bu coğrafyayı Ukrayna alanı içinde kalıcı bir problem haline getirerek Ukrayna da yaptırım kozu elde etmiştir. Rusya destekli bu silahlı milis gruplar, silahlı çatışmaların başlaması üzerinden geçen yaklaşık olarak 5 senelik zamana rağmen Ukrayna'nın doğusundaki topraklarında varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler ve Donetsk ve Luhansk sınırları içinde mevcut olarak yaklaşık 17 bin km²'lik bir alanı ele geçirmişlerdir (Alım, 2020, s.154). Yine Ağustos 2014'ten beri RF'nin konvansiyonel müdahalelerinin de gözlemlendiği Donbass'ta, Ukrayna coğrafyasındaki Rus askerlerinin sayısı gerekli anlarda 10 bin kişiye kadar çıkabilmiştir. Yaklaşık 117 muharebe ve muharebe destek biriminden oluşan 42 bin kişiden oluşan bir askeri güç ise, Ukrayna ordusunu Rusya hududundan top atışları ile vurup zayıf düşürmek ya da gerektiğinde Ukrayna topraklarına girerek direkt katıldığı çatışmalarla olaya müdahil olarak durumu isyancıların lehine değiştirecek görevler üstlenmişlerdir. Rusya'nın Donbass'taki aldığı temel strateji, Ukrayna askerinin hudut kontrolünü sağlamasını engelleyecek şekilde

kendini göstermiştir. Ilovaisk'te yaşanan çatışma, 2014'ün Ağustos ayında Ukrayna askerinin isyancılara karşı Rusya ile olan hududun kontrolünü ele geçirecek düzeyde bir ilerleme sağlaması sonrasında bunu istemeyen Rusya olaya müdahale etmiştir. Rusya, Ukrayna askerlerini direkt hedef alarak kasabanın Ukrayna güçlerinin kontrolüne geçmesine müsaade etmemiştir. Ayrıca Ukrayna askeri kaynaklarından öğrenilen bilgilere göre, 4 farklı alana bölünerek dağılmış olan milislerin kısıtılan yerlerde imha edilmeleri yalnızca an meselesiyken, Rusya sınırındaki birliklerini harekete geçirerek Ukrayna'nın başarılı olmasına engel olmuştur (Alım, 2020, s.159). Ayrıca Ilovaisk'e benzer bir biçimde, milisler ve Ukrayna askeri arasında patlak veren çatışmalarda milislerin Ukrayna askerine karşı mücadele gücünün yetersiz kaldığı başka bir yer de daha Rus ordusu bir kez daha müdahil olma gereği duymuştur. Ukrayna askerinin verdiği bu başarılı mücadeleye ve milisleri Ilovaisk'te olduğu gibi köşeye kıştırmayı başarmasına rağmen, Rus ordusu Luhansk üstünden Debalteve'ye tank birliklerini sokarak Ukrayna güçlerini püskürtmüş ve nihai olarak kasabanın milisler tarafından ele geçirilmesini sağlamıştır. Yine Ukrayna hükümeti tarafından duyurulan bilgilere göre, Debalteve'de yaşanan çatışmalar neticesinde 136 Ukrayna askeri yaşamını yitirmiş, 331 asker ise bu çatışmalarda yaralanmıştır. Böylece, Ilovaisk'ten sonra Debalteve'de de Ukrayna ordusu ikinci sefer ciddi bir zayıflık vererek başarısız bir şekilde geri çekilmek zorunda kalmıştır (Alım, 2020, s.162).

Kırım'dan farklı bir yöntem olarak Rusya, Donbass'ta "stratejik inkâr" yolunu benimseyerek, çatışmalara müdahil olduğunu kesin bir şekilde kabul etmemektedir. Yukarıda da değinildiği üzere, RF Kırım'da bulunan askeri personellerinin yarımada'nın ele geçirilmesinde üstlendikleri o büyük rolü kabul etmiştir. Ancak Kırım'dan farklı olarak Donbass'ta inkâr politikasına yönelen Rus hükümeti, bu bölgede yaşanan silahlı çatışmaları Ukrayna ordusuyla yerel birimlerdeki silahlı unsurlar olan milisler arasındaki bir mücadele olarak ifade etmiş ve çatışmalarda yaşanan gelişmelerin RF'ye mal edilmesine kesinlikle karşı çıkmayı sürdürmüştür (Alım, 2020, s.183). Rusya'nın bunu yapmasında ki temel düşüncesinin arka planında ne olduğu gibi bir değerlendirme yapıldığında, Kırım'ı artık çoktan işgal etmiş olan RF, Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerinin varlığıyla Ukrayna'ya karşı kullanma imkânı yakaladığı yeni bir koza daha sahip olabilmıştır. Bu yönde hareket eden Rusya, ayrılıkçı milislerin kontrolündeki Donbass'ta olan arazileri kendi ülkesine katmaya sıcak bakmamış ve bu iki otonom cumhuriyeti Ukrayna'dan bağımsız birer ülke olarak da tanıma yoluna gitmemiştir. 31 Ağustos 2018 tarihinde hayatını kaybetmiş olan Donetsk Halk Cumhuriyeti önderi olan Alexander Zakharchenko, RF'nin Kırım gibi Donetsk'i de işgal etmesini istediğini

söyleyerek Rusya'ya katılmak istediklerini belirtmiş olsa da Rusya bu yönde bir harekette bulunmamıştır. Ayrıca Donbass'ın Ukrayna sahası içinde kalması halinde Rusya yanlısı siyasi aktörlerin Ukrayna merkezî yönetimine baskı kurabilmesi, milyonlarca Rus yandaşı seçmenin Ukrayna'nın Batı'ya yönelmesine muhalefet etmesi ve Donbass'ta RF'ye yakın olan Ukraynalı oligarkların Ukrayna içerisinde tekrardan siyasi ve ekonomik nüfuzlarını güçlendirmesi mümkün olduğu için Donbass'ın şu an için Rusya'ya katılımına Putin sıcak bakmamıştır (Alım, 2020, s.199). Yine Kırım'ın RF tarafından işgalinin, Ukrayna'nın Batı yönlü politika izleme niyetine verilmiş bir cevap olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, Soğuk Savaş'ın sona ermiş olduğu tarihten itibaren gelişen süreçte Avrupa'nın istikrarlı ve güvenli bir alan olduğu ve RF'nin bir düşman olarak görülmesinden çok müttefik olarak görülebileceği algısı büyük bir sekteye uğramıştır (Çelik, 2022, s. 527.) RF'nin güvenlik anlamındaki endişesi Ukrayna'nın NATO'ya üye olma düşüncesiyle Kırım'da bulunan limanların kendi denetiminden çıkıp NATO'nun denetimine girmesi anlamına gelecektir. 1997 senesinde 20 yıllığına kiralanmış olan Sivastopol Limanının kullanım hakkının Batı yanlısı Viktor Yushchenko tarafından uzatılmayacağını duyurulması da RF'nin kaygılarında ne kadar haklı olduğunu kanıtı olmuştur. Yushchenko'dan sonra Devlet Başkanı olan Yanukovych ise limanın kullanım hakkını 2042 senesine kadar uzatmış olsa da 2014 senesinde başlayan meydan protestoları RF'nin bu konudaki kaygılarını iyice tırmandırmıştır. Kırım'ın Rusya açısından iki stratejik önemi vardır. Birincisi Sivastopol Limanının NATO denetimine girmesi Rus Donanmasının Karadeniz'in Doğu yakasına hapsolacağı anlamına gelecektir. Sivastopol Limanı'nın Rusya açısından değerini yükselten diğer bir nokta ise RF'nin Karadeniz sahillerinin büyük gemiler için elverişli olmaması nedeniyle donanmasının bu Kırım limanlarına olan gereksinimidir (Dumlupınar, 2017, s. 9).

2 Ekim 2019 yılında Zelenskiy'nin yapmış olduğu bir açıklamasında Ukrayna'nın doğu bölgelerinde Rusya taraftarı olan ayrılıkçı unsurlarla henüz devam eden savaşı imzaladığı “Steinmeier Formülü” denen bir antlaşmayla bitirmek için uğraştığını kamuoyuna duyurmuştur. Almanya ve Fransa tarafından da denetlenen bu süreç, Donbass'ın işgal altında bulunan alanlarında yerel seçimlerin yapılması ve Donbass yöresinin özerk bir statüye kavuşturulmasını temel almıştır. Ukrayna, enerji konusunda Avrupa Enerji Birliği'ne yeşil ışık yakarken RF yeni ortaklıklar kurarak Ukrayna'nın devre dışı bırakıldığı yeni transit güzergâhlarıyla doğal gazı nakletmeye uğraşmaktadır. Dolayısıyla, krizin çözümüyle ilgili somut bir adım haliyle atılabilmiş değildir (Ukraine Crisis, 2023). AB'nin RF'nin tepkisine rağmen Ukrayna ile yakından ilgilenmesi ve

kışkırtıcı faaliyetlerde bulunmayı sürdürmesi RF'yi öfkelenlendirmiş bu nedenle de Rusya kendisini Ukrayna krizine yol açan baş aktörlerden biri olarak görmüştür (Yıldırım, 2020, s. 285). 2018 senesinin Mayıs'ında Kerç Boğazı üstünde yapımı tamamlanan köprünün açılışı, RF'nin yapmış olduğu gövde gösterisine çevrilmiştir. Ukrayna'nın yanında bu seferde AB ve ABD de olayı uluslararası kamuoyunda kınadıklarını bildirmişlerdir. Yine 2018 senesinde Kırım Yarımadası yakınlarında el konulan Ukrayna'ya ait olan gemileri, Rusya deniz sahasına izinsiz girdikleri gerekçesiyle suçlanıp el konulmuştur. Putin, Ukrayna'nın, Rusya ile bir anlaşmaya varması halinde doğal gaz ücretlerinin önemli oranda indirileceğini söylemiştir. 1 Ekim 2019'da Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenskiy'nin, Ukrayna'nın doğu yönündeki coğrafyada Rusya yanlısı olan ayrılıkçı güçlerle devam eden savaşı sona erdirmek için üzerinde anlaşmaya varılan "Steinmeier Formülü" denilen bu çözüm yolu doğrultusunda, Donbass bölgesinin özerk statüye kavuşturularak tanınmasını öngörülmektedir. Donbas'a özerk statü kararı nedeniyle etnik Ukrayna milliyetçileri 2 Ekim 2019'da protesto için sokaklara dökülmüştür. Ayrıca, bu sokak gösterilerinden sonra hiçbir gelişmenin olmaması Zelenskiy'nin iktidar içinde bu çözüm yolunun öngördüğü kararların uygulanabilmesi için destek bulamadığı yönünde bir fikir benimsenmiştir (Ukraine Cırsıs, 2023).

8.4. Ukrayna İşgaline Gerekçe Olan Rus Güvenlik Stratejisi

Bu kısımda yer verilen Rusya Federasyonu'nun en güncel olan Dış Politika, Ulusal Güvenlik ve Askeri Doktrinleri "Rusya'nın Yeni Güvenlik Stratejisi Bölümü"nde ayrı bir alt başlık olan "Günümüz Yeni Rus Güvenlik Stratejisi" başlığı altında detaylı olarak anlatıldığından bu konuda ise Ukrayna işgalinde ve bu bağlamda RF'nin yayınlamış olduğu en son Askeri Strateji, Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Konseptlerinin Ukrayna işgalinde nasıl gerekçelendirilip kullanıldığına ve nasıl bir karşılık bulduğuna değinerek konu açıklanmaya çalışılacaktır. Öncelikle ilk olarak 25 Aralık 2014 yılında RF Başkanınca onaylanan Askeri Doktrinine baktığımızda, RF'nin yeni bir askeri doktrine duyduğu gereksinim, Ukrayna krizi ile meydana gelen bu süreçteki yeni jeopolitik ortam ve kendi güvenliğine yönelik askeri tehditlerden dolayı olmuştur. Ayrıca bu stratejide Nükleer silahların etkisinin önemi askeri doktrin içerisinde şu ifadeyle ön plana çıkmıştır: "RF'nin nükleer silah gücüne sahip olması kendisine ve müttefiki olduğu ülkelere yönelik saldırıları caydırmakta etkilidir." Bunu daha açık bir şekilde şu ifadelerle vurgulanmıştır: "RF, kendisine veya müttefiki olduğu ülkelere yönelik nükleer silahlar ya da diğer kitle imha silahlarıyla saldırıldığı zaman veya geniş kapsamlı bir şekilde

konvansiyonel silahlarla devlet güvenliğini tehdit edecek büyüklükte saldırıya maruz kaldığında, karşılık vermek maksadıyla nükleer silahlara ilk başvurma hakkını saklı tutmaktadır.” İkinci kısımda vurgulanan konvansiyonel silahlara karşılık olarak nükleer silahlara başvuru hakkının saklı tutulması, esas itibarıyla RF’nin nükleer silaha ilk başvuran taraf olabileceğinin tespiti olarak anlaşılabilir. Ayrıca bu askeri doktrinde geçen önemli hususlara Ukrayna krizi açısından baktığımızda şunlar söylenebilir; Ukrayna’nın da üyelik içinde olduğu NATO’nun uluslararası hukuk kurallarına aykırı bir şekilde sürekli eski SSCB coğrafyasına doğru genişlemesi, ABD ve AB üyesi belli bazı devletlerin Ukrayna gibi bazı bölge veya devletlerin içişlerine karışarak istikrarsızlaştırılması, Rusya’nın ve onun müttefiklerinin sınırlarına NATO’nun RF’ye yaptığı gibi yabancı devlet askerlerinin düşmanca konuşlandırılması, RF’ye komşu olan ülkelerin hükümetlerinin Turuncu Devrim gibi darbeye devrilmesi ve RF’ye düşman rejimlerin kurulması, ABD ve AB üyesi belli bazı devletlerin Ukrayna’ya destek vererek bölgesel ve küresel çapta gerilimler yaratarak Ekonomik istikrarsızlığa yol açmak istemeleri gibi konular dolaylı yoldan da olsa ABD ve Batı Bloğu ülkelere karşı Ukrayna krizini de değerlendiren maddelerdir (Zengin, 2020, s. 1715).

Yine burada 5 Aralık 2016 yılında Rusya Federasyonu Başkanı tarafından onaylanan Ulusal Güvenlik Doktrinine baktığımızda ise, Belgede “Amerika ve AB’nin Ukrayna’da gerçekleşen darbeye verdikleri destek Ukrayna da derin bir toplumsal ayrışmaya ve askeri çatışmaya sebep olduğu görülmüştür” denilerek ve ayrıca Ukrayna’da aşırı sağcı milliyetçi ideolojinin güçlenmesi ve RF’nin düşman olarak gösterilmesi sonrasında RF’nin hudutlarında uzun dönemli siyasi istikrarsızlık yaratıldığını da ifade etmişlerdir. Benzer biçimde, yine bu belgede Rusya’nın geleneksel etki alanında yaşayan Ukrayna’da olduğu gibi Renkli Devrimler tehditleri arasında ele alınmıştır. Kırım’ın işgali akabinde Amerika ve AB’nin uyguladığı yaptırımlar ve petrol ücretlerindeki düşüş sonucunda Rus ekonomisi darboğaza girmiştir. Bunun sonucunda da Ulusal Güvenlik doktrinin de güvenlik, ekonomik güvenlik ve toplumsal düzene de özellikle vurgu yapılmıştır. Belgede ayrıca, ekonomik güvenliğin, rekabet etme seviyesinin düşük olması ve petrol ve doğalgaz gibi hammaddeye bağımlı ekonomik yapılar nedeniyle tehlikede olduğu belirtilmiştir. Ayrıca NATO’nun Rusya çevresinde yer alan İsveç, Finlandiya, Gürcistan ve Ukrayna’nın başvurularını kabul etmesiyle RF’yi çevreleyecek şekilde askeri altyapısını genişletmesi de tehditler listesindedir (Özdal, 2021, s. 4). Ayrıca yine RF’nin güçlenmesi, çok yönlü ve birbiriyle bağlantılı olan Rus milli güvenliğine karşı yeni tehditler ortaya çıkarmıştır. Özellikle RF’nin bağımsız iç ve dış politika uygulamaları

geliştirmeleri, ABD ve müttefikleri olan ülkeler tarafından tehdit olarak benimsenmiş ve Rusya'yı kuşatma politikaları izleme yoluna giderek ekonomik, bilgi ve askeri yönünden baskı kurmaya çalışmaktadırlar. Yine Batı devletlerinin Avrasya Bütünleşme sürecinde gerilim yaratmaları, bu nedenle de Ukrayna'nın Avrasya bütünleşmesine engel olabilmek için Amerika ve AB'nin Ukrayna'daki anayasaya aykırı bir şekilde turuncu devrim denen darbeyi desteklemeleri, Ukrayna halkında derin bir bölünmeye yol açmış, aşırı milliyetçi olan ideolojinin güç kazanmasına sebep olmuş ve ayrılıkçı olan grupların silahlı çatışmayla ülkede iç savaş çıkarmalarına neden olmuşlardır. Ayrıca ABD ve Avrupa ülkelerinin etkisinde olan Ukrayna'nın Rusya'yı düşman olarak algılaması, RF'nin hudutlarında kronik bir istikrarsızlığa neden olmuştur. Ayrıca ABD, NATO aracılığıyla Rusya'nın sınırındaki devletlerde askeri-biyolojik laboratuvar ağını genişletmesi bu doktrinin temel konusunu teşkil etmiştir (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2016).

Son olarak 31 Mart 2023 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in onayladığı Dış Politika Konsepti Belgesi'ne baktığımızda da, Batı bloğunun düşmanca faaliyetlerine karşı RF'nin var olma hakkını ve gelişme özgürlüğünü elindeki tüm imkânları kullanarak savunduğu ve belgede RF'nin modern dünyanın sorumlu, güçlü ve bağımsız noktalarından biri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca RF'ye göre, NATO ve müttefikleri politik-askeri ve ekonomik alandaki rakiplerini yok etmek ve muhalefeti sindirmek amacıyla darbelerin kışkırtılması, silahlı çatışmaları destekleme, şantaj, tehdit yollarını deneme, belirli sosyal grupların ve tüm halkların bilinçlerinin manipüle edilmeye çalışılması da dahil olmak üzere çok çeşitli yasadışı araç ve yöntemleri kullanmakta olduklarını belirtmiştir. Yine RF'nin ülke dışında olan beşerî politikalarının öncelikleri arasında olan Rusofobi propagandalarına karşı çıkmak, Ukrayna'da olduğu gibi Rus kültürünü, dilini, sporunu ve Rus Ortodoks Kilisesi'ni ayrımcı eylemlerden korumak ve tarihi gerçeklikler için mücadele etmeyi vazife edinmiştir. Ayrıca Uluslararası ilişkilerde güç faktörünün rolü artıyor ve Saldırgan askeri potansiyellerin istikrarsızlaştırıcı oluşumu ve Askeri gücün uluslararası hukuka aykırı olarak kullanılması, devletlerarası çatışmada Ukrayna krizinde olduğu gibi askeri ve kronik silahlı çatışmaların artması küresel güvenliğe yönelik de tehdidi artırmakta, nükleer güçleri içerenler de dahil olmak üzere büyük ülkeler arasında yaşanan çatışma risklerini artırmaktadır. Modern dünyada RF'nin güçlenmesini, bağımsız dış politikasını Batı hegemonyasına karşı tehdit olarak gören Amerika ve müttefikleri, RF'nin Ukrayna Politikasında aldığı önlemleri de kullanarak bunu kaos yaratmak için kullanmışlardır. Yine ABD ve müttefikleri, Ukrayna yönündeki hayati çıkarlarını korumak için yıllarca süren Rus karşıtı politikanın yükselmesi için bir

bahane unsuru olarak yeni bir hibrit savaş türü başlatmışlar ve bu sayede Rusya'yı mümkün olan her biçimde zayıflatmayı amaçlamışlardır (RF Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

Alım'a göre (2020), RF'nin Kırım'a yönelik olan askeri faaliyetleriyle alakalı olarak gerekçelerini sıralarken temel aldığı merkez; yarımada bulunan Rus ordusunun ve Rus yurttaşlarının tehdit altında olduğu söylentileri olmuştur. Kırım'ın işgalinden sonra Putin, Uluslararası Hukuka, meşru müdafaa kavramının önemine atıf yaparak ve RF'nin toprakları dışında bulunan Rusları koruma mecburiyetinde olduğunu vurgulayarak, RF'nin gerçekleştirmiş olduğu askeri operasyonlarını meşru bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Bunu dayandırdığı, BM Şartı'nın 51. Maddesinin Rusya'nın Ukrayna'daki vatandaşları için meşru müdafaa hakkı olduğunu vurgulamış ve askeri faaliyetlerinin hukuka uygun olduğunu belirtmiştir (s.179). Ayrıca Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edildiği o ilk süreçte atıf yapılan bir diğer önemli kavram ise halkların sahip olduğu self determinasyon ilkesidir. Rus hükümeti, aşırı milliyetçi ve radikal olan unsurlar tarafından Ukrayna'da meşru iktidarın bir darbe girişimiyle düşürülmesi sonrasında Kırımlıların sahip olduğu "hayati menfaatlerinin" korunması amacıyla self determinasyon hakkına başvurmasını tek çıkar yol olarak belirtmiştir. Ayrıca yine Rus hükümeti, 2008 Gürcistan krizinde Güney Osetya ve Abhazya halklarının Gürcistan'dan ayrılması sürecinde başvurup kullandıkları self determinasyon ilkesine, bu sefer Kırım halkının Ukrayna devletinden ayrılma talebinde meşru bir şekilde self determinasyon ilkesine başvurmasını da kabul etmek gerektiğini belirtmiştir (s.181). Böylece RF, self determinasyon ilkesiyle Kırım gibi önemli bir coğrafyayı ülkesine dahil etmiş, Donbass'ı ise fiilen de olsa Ukrayna'dan koparmayı başarmıştır. Rusya 22 Şubat 2022 sonrasında askerî müdahale amacıyla harekete geçmişse de Ukrayna'ya tam teşekküllü topyekûn bir müdahalede bulunmak yerine, operasyonlarını belirli bir alan içinde tutmayı ve bunu yaparken de fazla saldırgan almamayı tercih etmiştir (s.203). Ayrıca görüldüğü gibi Ukrayna, Avrasyacı mekândan ayrılır ayrılmaz bazı problemler baş göstermiştir: Kırım meselesi, Ukrayna'nın Rusça konuşan nüfus problemi, gümrük vergileri ve enerji ödemeleri, Ukrayna Kilisesi bağımsızlık problemi vs. (Dugin, 2010, s. 360).

9. RUSYA’NIN UKRAYNA İŞGALİYLE ORTAYA ÇIKAN SONUÇ

9.1. Prigojin ve Wagner Grubu

Wagner Grubu ya da tam ismiyle PMC Wagner olarak da tanınan paralı asker grubu Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in özel ordusu olarak bilinmektedir. Bu özel paralı asker grubu olan Wagner Grubu, Rus menfaatlerini desteklemek maksadıyla çalıştığı, Rusya Savunma Bakanlığı’ndan askeri teçhizat gereksinimlerini karşıladığı ve katılan personellerini eğitmek amacıyla da Rusya Savunma Bakanlığı’na bağlı kurumları kullandığından, Rusya Savunma Bakanlığı’nın veya Rus askerî istihbaratının fiili bir birimi olarak görülmektedir (Ülger Yiğit, 2023, s. 2). Yine bu paralı asker grubunun, 2010’lu yılların başlarında eski GRU Spetsnazı Yarbaylarından olan Dmitri Utkin girişimleriyle kurulduğu tahmin edilmektedir. 2016 yılı başlarında bin kadar personeli varken Aralık 2017’ye gelindiğinde ise 6 binden fazla personeli bünyesine katmıştır. RF kanunlarına göre özel askeri şirketlerin çalışmaları yasaklanmış olduğundan bu tür şirket olan Wagner de 2016’da Arjantin’de kayıt altına alınmıştır. Bu paralı asker grubu olan Wagner’in en büyük yatırımcısının Putin’e yakınlığı ile tanınan iş adamı Rus oligark Yevgeni Prigojin’dir. Bu Wagner grubunu ilk olarak 2014’teki Kırım krizinde ortaya çıktığını görmekteyiz. Wagner grubundan olan bu askerlerde Kırım’ın sessiz ve kan dökülmeden ilhak edildiği sırada RF birlikleriyle beraber hareket ederek Kırım’ın alınması yönünde büyük katkıda bulunmuşlardır. Kırım’ın Rusya safına geçmesini sağladıktan sonra bu grup Donbass Savaşı’na dahil olarak orada bulunan Rus destekli ayrılıkçı milislere destek olmaya başlamışlardır. Ayrıca Wagner Grubu, Rus hükümetinin Ekim 2015’te Suriye hükümetinin çağrısıyla Suriye’de başlatmış olduğu askeri harekâtın da içinde yer almıştı. Daha sonra 2018 yılıyla beraber bu grup İkinci Libya İç Savaşına Halife Hafter’in birliklerinin yanında personelin eğitiminden ve uzaktan savaşa müdahale etmek amacıyla dahil olmuştur. Günümüzde yine bu Rus paralı asker grubu Afrika ve Orta Doğu’da da faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu Wagner grubu Arjantin’de kayıtlı olduğu gibi Sankt-Peterburg ve Hong Kong’da da ofisleri olduğu dillendirilmektedir (Ülger Yiğit, 2023, s. 2).

Uluslararası ilişkiler alanında var olan paralı asker ve özel askeri şirketlerin yapısına bakıldığında Wagner’in bu iki grup yapısına da uymadığı anlaşılabilmektedir. Bu nedenle de Wagner Grubu’nun kendine has bir özelliği olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Fakat yine de PMC Wagner Şirketi’nin yasallığının şaibeli olması, diğer paralı askeri şirketler gibi farklı devlet, kurum ve uluslararası yapılara çalışmak yerine sadece RF adına faaliyet göstermektedir yani Wagner Grubu’nun tek müşterisi vardır o da Rusya’dır (Erkan ve Ateş, 2023, s. 117). Rus kökenli olan gazeteci ve savunma analisti Pavel

Eugenievich Felgenhauer, Wagner askeri personelinin çalışma kaidelerinin ABD'li özel güvenlik şirketi personelinden çok farklı olduğunu söylemiştir. Euronews'e demeç veren Felgenhauer, "Rus Wagner Grubu askerlerinin direkt olarak savaşa dahil olduklarını ve özel savaşçı tim olarak kullanılabildiklerini ancak ABD'li özel güvenlik şirketi personellerinin ise öncelikli görevi koruma" olduğunu belirtmiştir. Fakat yine de her ne kadar savaşa dahil olmuş olsalar da Wagner askerleri ordu ve istihbarat servislerinin kontrolünde hareket etmek zorundadırlar. Yani yönetimden talimat almadıkça savaşa dahil olmazlar. Yine bu Rus savunma analisti olan Felgenhauer'e göre, Wagner grubuna farklı bir yönden bakıldığında, ilerde Rusya için siyasi bir tehdide neden olabilecek kadar becerikli savaş tecrübesine sahip bu "tehlikeli kişiler" bu sayede Rusya'dan çıkarılmış oluyorlar (Bag ve Montalto, 2023, s. 1). Çünkü bu gruba mensup kişiler, bu sayede borçlarını ödeyebiliyor ve geçimlerini sağlayabilecek bir maddi kaynağa ulaşabilmektedirler. Ayrıca yine belirtmek gerekir ki bunların çoğu kırsal kesimlerden olan Rus gazi askerlerden meydana gelmişlerdir (Hayri, 2022, s. 2). Yine Wagner'i benzer şirketlerden ayıran ve önemli kılan bir diğer özelliği ise şirketin Başkan Putin ve yakın çevresindeki siyasi elit kesimle olan yakın bağından kaynaklıdır. Ayrıca değişmez bir gerçektir ki Rusya'da olan güvenlik şirketlerinin tümünün Rus siyasi elitleri ile hem geçmişten gelen ticari ve hem de siloviki kültürü ile de bağları vardır. Ancak, Wagner'i diğer Rus güvenlik şirketlerine göre daha da ön planda tutan unsur Prigojin ile Putin arasında yer alan geçmişe dayanan özel ilişkiden kaynaklanmaktadır. Bu tanışıklık yaklaşık 30 yıl önce bu ikilinin 1990'lı yıllarda St. Petersburg'da yaşarken başlayan arkadaşlık sürecine dayanmaktadır. Putin'in 2000 yılında Rusya Devlet Başkanı seçilmesinden sonra Prigojin'in de geliri büyük bir hızla yükselmiştir. 2010 yılından sonraysa bu ikili arasında hem Prigojin'in ticari menfaatleri hem de Rusya devlet menfaatleri doğrultusunda yeni bir ilişki boyutuna evrilmiştir. Bu özellikle de 2014 ve sonrasında Wagner Grubu üzerinden sürdürülmüştür. Bu özel paralı asker grubunun operasyonlarına bakıldığında şirketin faaliyet sahalarının Prigojin'in ticari menfaatleri ve Rusya devlet menfaatlerinin kesiştiği alanlar olduğunu görmek mümkündür (Erkan ve Ateş, 2023, s. 117). Yine bu Rus insanı ve oligark olan Yevgeniy Prigojin, restoranları ve catering şirketleri, Putin'in yabancı olan önemli misafirlerinin olduğu akşam yemeklerini organize etmesi ve ağırlaması nedeniyle "Putin'in Aşçısı veya Şefi" olarak isimlendirilmiştir. Dahası Prigojin, Wagner'in yanı sıra 2016 ve 2018 ABD seçimlerine müdahale etmekle suçlanan 3 Rus şirketinde arasında olduğu bu şirketler topluluğunun da yöneticisidir. Aynı zamanda kurmuş olduğu trol fabrikası nedeniyle de kendisine bu ABD'deki 2016 başkanlık seçimlerine müdahale etmek suçundan ayrıca iddianame düzenlenmiştir (<https://www.yenisafak.com>, 2023).

Wagner paralı asker grubuyla aynı faaliyetleri gerçekleştiren diğer yapılarla beraber aynı kategoride incelenmemesi gereken bir yapıdır. 2018 de Suriye’de yaşanmış olan bir hadise sonrasında yaşananlar, Wagner’in neden türevlerinden çok daha farklı olduğunu açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan 600’e yakın Wagner askerinin 2018’de Conoco’nun Deyrizor’daki doğalgaz yerleşkesindeki ABD özel kuvvetleri ve müttefiklerince yönetilen karakola saldırımları ve sonrasında meydana gelenler çok önemlidir. Çünkü ABD’li yetkililerin Rusya’nın bu saldırılardan haberinin olmadığını duyurmasının akabinde çatışma alanında olan yaklaşık 300’e yakın Wagner askerinin öldürüldüğünü duyurmasıyla da ilk deliller ortaya çıkmıştır. Bu da göstermiştir ki bu alanda yaşanan çatışmanın tek sebebi Prigojin’in daha fazla enerji sahasını ele geçirme isteğidir. Dolayısıyla, Donetsk’te varlığını kabullendirdikten sonra Eylül 2015’te Rusya’nın Suriye’deki resmi askeri müdahalesine dahil olarak Palmira ve Deyrizor’un Rus güçlerince ele geçirilmesinde büyük rol oynayan Wagner Grubunun, Rus ordusunun kayıt dışı bir uzantısı görevi gördüğünü söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca Wagner askerlerinin Rus askeri uçaklarıyla Suriye’ye sevk edilmeleri, Rus askeri hastanelerinde resmi Rus askerleriyle beraber tedavi edilmeleri, operasyonlarda düzenli Rus güçleriyle beraber hareket etmeleri ve bizzat Başkan Putin tarafından imzalanmış Rus askeri madalyaları ile ödüllendirilmeleri de bunun başka bir kanıtıdır (Erkan ve Ateş, 2023, s. 118). Ayrıca Wagner üyelerinin işe alım süreçlerinde de ideolojik motivasyonlar da yine çok önemlidir. Bu ideolojik motivasyon da Rus halkının, gençlik yapılanması için yeni iktidar girişimleriyle ve genç yaşlardan başlayarak beyin yıkama yöntemleriyle son dönemlerde daha militarize hal almalarında büyük etkisi olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Bu doğrultuda Rus hükümetinin, vatansever seferberlik adı altında bu tarz militan milliyetçiliği aktif bir şekilde özellikle teşvik ettiği bilinmektedir. Hatta Wagner’in işe alım sürecindeki sloganı haline gelen “Evinizden 10 bin km uzakta olsanız bile halen anavatanınız için savaşıyorsunuz” bu söylem bile bunun en temel göstergesidir (Erkan ve Ateş, 2023, s. 117).

Rusya’ya bağlı askeri kuvvetlerin aylardır ele geçirmeyi amaçladığı Bahmut şehrindeki saldırılara da Wagner personellerinin liderlik ettiği dile getirilmişti. Bu Wagner paralı asker grubunun sahibi olan Prigojin, Donetsk bölgesinde yer alan Soledar’ı Wagner’e bağlı olan askeri personellerin ele geçirdiğini ileri sürmüştü. Ancak Soledar’ın ele geçirilmesinden sonra Rus Savunma Bakanlığı ve Wagner Grubu arasında bu başarının sahibinin kim olduğuyla ilgili anlaşmazlığa neden olmuştu (<https://www.voaturkce.com>, 2023). Hatta bilindiği kadarıyla Wagner, Rusya’nın, Ukrayna’nın doğusunda bulunan

Bahmut'un kontrolünün ele geçirmesinde büyük rol oynamıştı. Ancak Rusya Savunma Bakanlığı başta Wagner Grubu'nun Ukrayna'daki savaşta yer aldığını kabul etmek istememişti. Bakanlığın bu tutumu, Prigojin'in Rus askeri liderlerine karşı şikayetlerini de beraberinde getirmiş ve bu sebeple de Prigojin, savaş sırasında özellikle cephaneden mahrum bırakıldıklarını söyleyerek Wagner askeri personellerini Bahmut'tan çekme tehdidinde bulunma yoluna gitmişti. Prigojin, 2022 yılında Rusya'daki mahkûmları da Wagner'in içine dahil ederek grubun askeri personel sayısını önemli derece de arttırmıştı. Yine ABD Ulusal Güvenlik Konseyi'ne göre de Ukrayna'da bulunan Rus askeri personelinin %80'ine yakını Wagner kökenli ve cezaevlerinden toplanmış olan eski hükümlülerden meydana gelmektedir. Yine Prigojin, bu Ukrayna savaşındaki aksiliklerin sorumluları olarak defalarca Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu ve Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'u beceriksiz olmakla suçlamıştı. Yine Prigojin, Rusya Savunma Bakanlığı'nın Wagner'i direkt devlet kontrolüne almasını sağlayacak sözleşmeyi imzalamayı kabul etmemiş ve 23 Haziran'da ise bu sefer üst düzey Rus savunma yetkililerini, kasıtlı olarak Ukrayna'da bulunan Wagner askerlerini bombalattırmakla suçlamıştı (<https://www.bbc.com>, 2023). Yevgeny Prigojin, Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu ve Rusya Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'a suçlayarak, "Binlerce Rus askerinin hayatını sebep olan ve adamlarımızı mahf edenlerin cezasını çekeceklerini" dile getirdiği Aralık 2022'deki bu konuşmasında Wagnerin paralı asker sayısının 50 bin personele ulaştığını söylemişti (<https://www.cnnturk.com>, 2023)._Wagner Lideri Yevgeny Prigojin'in bu sözleriyle tansiyon yükselmiş ve hatta Rus ordusunun Wagner paralı askerlerini kasıtlı vurduğunu iddia eden Prigojin, hükümet yetkililerine adeta savaş ilan etmişti. Rusya Savunma Bakanlığı ise Prigojin'in bu iddiasını yalanlarken, Kremlin ise bunu darbe çağrısı olarak nitelemiş ve bunu yapan Wagner lideri Prigojin için tutuklama emri çıkarmıştı. Yine Kremlin Sözcüsü olan Dmitriy Peskov, bu darbe iddialarıyla ilgili olarak Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Prigojin ile alakalı tüm bu olaylarla ilgili bilgilendirildiğini dile getirerek "gerekli bütün tedbirlerin alındığını" ifade etmişti (<https://www.yenisafak.com>, 2023). Prigojin'in talimatıyla harekete geçen Wagner Grubuna mensup askeri birlikler bir gün sonra Rusya'nın güneyinde bulunan Rostov-on-Don şehrinin kontrolünü ele geçirdiklerini duyurdular. Bunun akabinde bu Wagner askeri personelleri "Rusya'nın resmi askeri liderliğini görevden alma" niyetiyle Moskova'ya doğru ilerlemeye başladılar. Prigojin ise bu durumu 25 bin askerle "Moskova'ya adalet yürüyüşü" başlattıklarını dile getirerek duyurdu. Rus Savunma Bakanlığı ise yaptığı açıklama ile "Moskova'ya doğru ilerleyen grubun 5 bin kişilik bir grup olduğunu ancak

Moskova'ya 200 km kala durduklarını ve artık bu Wagner Grubuna ağır silah ve teçhizatın verilmeyeceğini ayrıca da ellerinde bulunan bütün ağır silah ve teçhizatın toplanacağını” duyurdu. Ancak Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'nun arabuluculuğuyla Prigojin Moskova'ya doğru olan ilerleyişini durdurmuş ve Prigojin, kendisine sadık olan Wagner askerleriyle beraber Belarus'a sürgüne gitmeyi de kabul etmişti. Bu varılan anlaşma gereğince diğer tüm Wagner paralı askeri personeli de Rusya'nın resmi düzenli ordusuna dahil olacaktı. Ayrıca bu isyana dahil olanların tümü hakkındaki suçlamalarda Rus yetkililer tarafından düşürülmüştür (<https://www.bbc.com>, 2023).

Wagner Grubunun sahibi ve eskiden Putin'in en yakın dostu olan Prigojin, Rusya dışında yer alan askeri operasyonlarda kendi paralı askerlerinin Rus yetkililerce önemsenmediğini hatta taktiksel hatalar yüzünden ölümlerine sebebiyet verildiğini belirtmişti. Bu ve buna benzer gelişmeler belli bir zaman sonra Rusya Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı ile Wagner Grubu'nun arasının açılmasına neden olmuştur. Ancak yine de bu meselenin bu denli büyüyerek Rusya içinde herhangi bir askeri kalkışmaya dönüşebileceği beklenmiyordu. Zira Wagner Grubu denen bu şirketin askeri personelinin sayısı da parasal gücü de bunu yapmaya müsait değildi. Yine de Wagner, Ukrayna Savaşı'nda kendisinden beklenenin tam tersi yönünde yukarıdaki tüm o nedenleri de bahane göstererek emir komuta zincirinden kopmaya başlamıştı. Bu ise, Rusya'nın Ukrayna coğrafyasındaki askeri harekâtlarını etkilediği için yine Rusya'nın oradaki durumunu da bir süre sonra zayıflat düşürmeye başladı. Fakat her şeyden önemlisi bu yaşanan durum Rusya içinde Putin'in prestiji ve halkın izlenimi noktasında gelecek açısından önemli sorunlar barındırma ihtimali çok yüksektir. Yani özetle bu girişim, başarılı olsun veya olmasın; özelde Putin'in prestijini genelde ise Rus devletinin irtifa kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Rusya içinde yıllarca derin bir güç ve sorgulanamaz bir yapı izlenimine sahip olan Putin için bu yaşanmış olanlar kendisinin halkın gözünde artık eskisi kadar güçlü olmadığı düşüncesine neden olmuştur (Yıldız, 2023, s. 2). Tüm bu nedenlerden dolayı da Rus paralı asker grubu olan Wagner lideri Yevgeny Prigojin, 23.08.2023 tarihinde Moskova'dan St. Petersburg'a giderken düşen uçağın içinde olması ve beraberindeki 9 kişi ile beraber yaşamını yitirmesi yaptığı hatanın af edilmediği ve bu hatanın sonucunda cezalandırıldıkları izlenimi hâsıl olmuştur. Yani 2023'ün Haziran ayında Rusya Hükümetine karşı isyan bayrağı açan Prigojin ve beraberindeki uçakta bulunan diğer 7 Wagner lideriyle beraber darbe girişimlerinden yaklaşık olarak 2 ay sonra bu uçak kazası sırasında ölmüş olmaları Rusya Devlet Başkanı Putin'in onları affetmediği sonucunu doğurmuştur (Bag, 2023, s. 1).

9.2. Ukrayna İşgalinin Sebep Olduğu Bilanço

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne (OHCHR) göre, Rusya'nın Ukrayna işgaliyle başlayan savaşta 9 binden fazla sivil yaşamını yitirdi ve 16 binden fazla sivil de yaralanmıştır. New York Times gazetesine göre, bu savaş yaklaşık 500 bin askerin yaşamını yitirmesine ya da yaralanmasına sebep olmuştur. Ayrıca yine New York Times gazetesi Amerikalı yetkililere dayandırmış olduğu haberinde, bu savaşta yaklaşık 120 bin Rus askerinin yaşamını yitirdiğini ve 170 bin ila 180 bin arasında Rus askerinin ise yaralandığını, Ukrayna'nın askeri kaybının ise sadece 70 bin olduğunu, yaralı sayısının da 120 binlerde olduğunu yazmıştır. Akabinde Rus yetkililerin ABD'nin Rus kayıplarına ilişkin yapmış olduğu bu abartılı tahminlerinin çok yüksek ve propaganda amaçlı yapıldığını savunmuştur. Yine Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu 2022'nin Eylül ayında yaptığı bir açıklamada savaşın başlangıcından bu yana 5 bin 937 Rus askerinin yaşamını yitirdiğini ifade etmiştir. Bu Rus yetkililerin savaşla ilgili açıklamış olduğu son rakamsal veriler olmuştur. Ukrayna ise savaşın en aşından beri kaç askerinin yaşamını yitirdiğini hiçbir zaman açıklamamıştır ve askeri kayıplarının savaş taktiklerini etkilediğinden dolayı bu sayısal verileri devlet sırrı olarak kabul ettiklerini ve açıklamayacaklarını duyurmuştu (<https://www.voaturkce.com>, 2023).

Ayrıca 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya girmesiyle başlayan savaş 41 milyon nüfuslu Ukrayna'da, halkın ülkelerini terk etmesine sebep olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Ukrayna'da tahmini ülke içinde yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmış 5 milyondan fazla insanın olduğundan bahsetmiştir. Yine bu UNHCR Ajansının verilerine göre Avrupa genelinde Ukrayna'dan gelen toplamda 5 milyon 900 binden fazla mültecinin kayıt altına alınmıştır. Harvard Kennedy Okulu'na bağlı Belfer Center'a göre Rusya, savaşın başladığı ilk günden bu yana Ukrayna topraklarının yaklaşık olarak %11'ini ele geçirmeyi başarmıştır. Bu veriye Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'dan ilhak etmiş olduğu Kırım topraklarının da eklenmesiyle Rusya şu ana kadar Ukrayna'nın yaklaşık olarak %17,5'ini kontrol altına almıştır. Ayrıca bu savaş sonucunda Ukrayna sahip olduğu kıyı şeridinin büyük bir bölümünü kaybetmiş ve bu durum ise ekonomisini çok olumsuz bir biçimde etkilemiştir. IMF göre, Ukrayna ekonomisi sadece 2022'de %30 oranında daralmıştır ve bu karşılık Rusya ekonomisi ise 2022'de %2,1 oranında daralmıştır (<https://www.voaturkce.com>, 2023).

Savaş sırasında Ukrayna'dan kaçan Ukraynalı mülteciler, büyük oranda ülkenin batısındaki Polonya, Romanya, Slovakya, Macaristan ve Moldova gibi komşu ülkelere

sığınmışlardır. Bu Ukraynalı mültecilerden çok az sayıdaki bir kısmının da Rusya ve Belarus'a sığındığı ifade edilmiştir (<https://www.bbc.com>, 2022). Ukrayna da temel gereksinim ürünlerinde yaşanan büyük arz sıkıntısıyla beraber Ticaret açığı da 3 katına kadar çıkmış ve enflasyon da yaklaşık olarak %27'ye çıkmıştır. Netice itibariyle hem askeri ve hem de mail dış yardım olmadan Ukrayna askeri operasyonlarını yapamayacak duruma gelmiştir. Ayrıca Ukrayna temel hizmetlerini sürdüremez ya da dış yükümlülüklerini yerine getiremez durumdadır. Yine Ukrayna'nın ekonomisini ayakta tutabilmesi için sadece 2023 yılında yaklaşık olarak en az 45 milyar dolara gereksinimi vardır (Roberts, 2023, s. 1).

9.3. İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya Katılması

RF Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'yı büyük çaplı işgali, İsveç ve Finlandiya'yı savunmasız oldukları düşüncesine itmiştir, bu durum ise uzun zamandır Avrupa'nın kuzeyinde devam eden istikrar hissinin sona ermesine sebebiyet vermiştir. Bölgede oluşan savaş korkusu yüzünden 2018'de tüm hanelere, 1991'den beri ilk defa ordu tarafından ne yapacaklarını anlatan "kriz veya savaş çıkarsa" başlıklı bir kitapçık gönderilmiştir. Ayrıca sadece 5,5 milyonluk bir nüfusa sahip olan Finlandiya'nın, askere alınan bireylerden meydana gelen ordusu oldukça eğitilmiş ve ülke için de yeterli büyüklüktedir. Finlandiya'da her yıl en az 21 bin kişi askere alınmaktadır ve 900 bin yedek kuvveti mevcuttur. Bu nedenle de Finlandiya'nın herhangi bir savaş sırasında askeri gücünün 280 bin askerden meydana gelebileceği tahmin edilmektedir. Buna karşın İsveç'in ise nüfusu yaklaşık 11 milyon iken, askeri kapasitesi ise Finlandiya'nın aksine 57 bin kişi ile çok daha küçük bir sayıda kalmıştır. Ancak İsveç'in 2010'da askıya almış olduğu zorunlu askerlik görevini revize ederek 2018'in başında geri getirmiş ve 6 bin kadar olan mevcut asker sayısı da 2025'te 8 bine çıkarmak için çeşitli düzenlemeler yapmıştır (Chatterjee, 2023, s. 1).

Finlandiya'nın resmi olarak 2023'ün Nisan ayında NATO'ya katılmasıyla NATO ittifakına dahil olan üye devlet sayısı 31'e yükselmiş oldu ve yine İsveç'in de bu ittifak grubuna dahil olmasıyla bu devletler topluluğunun sayısı 32'yi bulmuş olacaktır. Ayrıca bu iki İskandinav devleti uzun zamandır askeri olarak tarafsızlığını korumuşlardı ancak bu durum Şubat 2022'de Rusya'nın 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa kıtasındaki en büyük savaşı çıkararak, Ukrayna'yı işgal etmeye başlamasıyla değişmiş olduğunu göstermiştir. Zaten akabinde bu iki ülke, bir üye devlete yapılan saldırıyı tüm üye devletlere yapılmış sayan NATO'nun 5. Maddesi kapsamına, alınabilmek adına nükleer

güçlerden ilk kez güvenlik garantisi almak için tarafsızlık politikalarından vazgeçerek NATO'ya girme eğilimine girmişlerdi. Bu NATO'nun 5. Maddesi uyarınca, Finlandiya ve İsveç saldırıya uğrarsa tüm üye ülkeler yardımına gitmeyi taahhüt etmiş oluyorlardı. Yine bu iki ülkenin NATO'ya üyelikleri ayrıca İskandinav ve Baltık bölgelerinin de savunulmasını çok daha kapsamlı bir hale getirmektedir (Chatterjee, 2023, s. 2).

10. SONUÇ

Rusya Federasyonu, tarihsel kökenini Çarlık Rusya'sına dayandırmaktadır. Bunu yenilenen bayrağındaki 3 renkli Çarlık Rusya'sı bayrağından alarakta açık bir şekilde göstermiştir. Ayrıca RF, devletin sahip olduğu güç ve etki söz konusu olunca da bu sefer kendisini hem Çarlık Rusya'sı hem de SSCB'nin ardılı ve varisi olarak kabul etmiştir. Bu nedenle de RF kendisini, SSCB'nin güçlü olduğu dönemlerdeki alan hâkimiyeti ve dünya siyasetinde söz sahibi olduğu dönemlerdeki gibi güçlü devlet olma yolunda kendisine stratejiler belirlemiştir. Bu stratejiler gereği kendine bir hakimiyet alanı belirlemiş ve diğer egemen devletleri bu alanın dışında tutmayı stratejik hedef olarak belirlemiştir.

Rusya Federasyonu, özellikle de Putin iktidarından sonra geliştirdiği güvenlik anlayışına göre eski SSCB coğrafyasına hakim olmayı ve diğer güçleri bu alandan uzak tutmayı amaç edinmiş durumdadır. Bunun için öncelik bu Sovyet coğrafyasında mevcutta var olan devletleri bir birlik çatısı altında toplayabilmektir. Bu sayede geliştirilecek ekonomik, siyasal ve toplumsal ilişkiler sayesinde bu ülkelerin Rusya ile bütünleşmeleri sağlanacak ve diğer mevcut güçlerin Rusya'nın tarihsel yaşam alanı olarak gördüğü yakın çevresi, sınır devletleri ve hinterland alanından uzak tutulabileceklerdir. RF'nin yayınlamış olduğu ulusal güvenlik, askeri ve dış politika doktrinlerinin tamamına baktığımızda da sürekli yapılan vurgunun eski SSCB alanının vaz geçilmez olduğu, müttefik ülkelerle yaşanacak bir savaşı nükleer güçle bile olsa durdurmaya ve bunu engellemeye kararlı olan bir Rusya görmek mümkündür. Yine Rusya Federasyonu'nun yayınladığı güvenlik doktrinlerinde genel kanı ABD ve AB'nin genişleme politikalarına karşı cephe alma ve bunlara karşı alternatif olabilecek politikalar geliştirme üzerine kuruludur. Örneğin, AEB, AB'nin Avrasya'ya uydurulmaya çalışılan daha ilkel bir modeli gibidir.

Rusya tarih boyunca güçlü iken “Yakın Çevre” ya da “Tampon bölge” diye bir güvenlik koridoruna ihtiyaç duymamıştır. Örneğin, Çarlık Rusya'sının güçlü olduğu dönemlerde ya da yine Sovyetler Birliği döneminde de asla böyle bir politikaya ihtiyaç duyulmamıştır. Bu politikaların tamamı aslında devletin zayıf olduğunun hissedildiği,

güçlenmek veya güçlü kalabilmek adına küresel güçlere, kendi bölgesel gücünü hissettirebildiği alanlardan uzak tutabilmek adına öne sürdüğü ve korumaya çalıştığı alan hâkimiyetinin göstergesidir. Fakat bu durum Ukrayna meselesinde daha da farklı bir hal almıştır. Çünkü burada bilinmesi gereken bir başka şey ise, Rusya'nın tarihsel olarak her zaman Ukrayna coğrafyasını kendine ait olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü RF Ukrayna'yı devlet olarak var saymıyor "tampon bölge" veya "sınırdaki siyasi oluşum" olarak nitelendiriyor. Günümüzde ise Sovyet etkisinden kurtulan Ukrayna yönetimi tekrar Rus hegemonyası altına girmemek için yüzünü Batı Bloğuna yani NATO ve AB'ye dönmüş durumdadır. Rusya'da buna engel olmak için başta siyasi baskı ve enerji kaynakları üzerinden Ukrayna yönetimini zora sokarak ikna etme yoluna giderken Meydan olayları sonrasında batının Ukrayna'nın içişlerine müdahil olması sonucu ülke güvenliği için başta 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmiş ve arkasından da Dombass'taki Rus yanlısı gruba destek vererek Ukrayna'nın doğusunda mevcut hükümete karşı ayaklanmaları teşvik etmiştir. Ancak Ukrayna'nın isyancılara karşı silahla müdahale etmesi ve batının Ukrayna ordusuna destek vermesi sonucu Ukrayna ordusunun galip gelmesine izin veremeyen Putin yönetimi 2022 Şubat'ında Rus ordusunu Ukrayna topraklarını işgale göndermiştir. Başta Ukrayna ordusu geri çekilmek zorunda kalmış olsa da NATO ve AB ülkelerinin destek vermesiyle yenilenen ve askeri ve teçhizat olarak da güçlenen Ukrayna ordusu Rusya ordusuna karşı savaşılmaya başlamıştı. Ancak zaman ilerledikçe her iki tarafın da paralı askerleri sahaya sürmesi ve Ukrayna gerçeğinin arkasında NATO ve müttefiklerinin Rus ordusuna karşı vekâlet savaşı vermesiyle görünürde Ukrayna- Rusya arasında olan savaş Rusya ve NATO/ Müttefiklerinin savaşına dönüşmüş durumdadır. Ayrıca Rusya ise Ukrayna'nın artık hiçbir koşulda kendisiyle bir organizasyon çatısı altında bütünleşmeyeceğini anladığı için Ukrayna'dan Kırım gibi Donbass ve hatta Dinyeper Nehri'nin doğusu ve Odessa'yı alarak uzun vadede geri kalan Ukrayna'nın Batı Bloğuna dahil olup olmamasının önemi kalmayacağı için Ukrayna'yı etkisizleştirmek istemektedir. Putin'in temel amacı şu an buna dönüşmüş durumdadır.

Ayrıca yine Rusya'nın bu güvenlik politikalarının temel amacının Avrasya hâkimiyetini sağlama, Karadeniz'deki alan hakimiyetini kaybetmeme ve bunları yaparken de NATO ve Batı Bloğunun Rusya'nın egemenlik alanı olarak gördüğü alanlara girmesine izin vermemek üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz. Yine Rusya'nın Putin ile başlatılan başka bir politika ise Enerji politikasıdır. Bu politika ile Rusya çevresindeki ülkelerin tamamıyla yaptığı anlaşmalarla ya tek alıcı ya da tek satıcı konumuna gelmeye çalışmakta bunu yapamasa bile karşı ülkedeki yerel firmaları satın alıp kendi tekeliğini genişletme

abası içine girmektedir. Ayrıca yine Putin'le beraber geliştirilen başka bir güvenlik politikası da silah sanayine ayrılan payı arttırmak ve silah sanayini geliştirmeye çalışmaktır. Ayrıca Putin iktidarı ile beraber geliştirilen Yeni Güvenlik anlayışı Rusya'nın SSCB coğrafyasında alan hâkimiyetini tamamıyla sağlamak üzerine kuruludur. Bu yeni güvenlik politikası gereği NATO'nun ve AB'nin eski SSCB üyesi ülkeleri içine alacak şekilde genişleme politikasına engel olmak ve NATO özelinde ABD'ye tek kutuplu dünya düzeninin değişmek zorunda olduğunu ve artık yeni dünya düzeninde çok kutuplu bölgesel güçlerin var olduğunu kabul ettirmek şeklinde bir politika belirlenmiştir. Putin yönetimi bir yandan ABD'yi çok kutuplu dünya düzeni dayatmasıyla ikna etmeye çalışırken bir yandan da Ukrayna özelinde ebedi olan devlet politikalarını sürdürmekle uğraşmaktadır. Buna göre Rusya'nın Karadeniz hâkimiyeti için en önemli koşulu kıyı şeridini kontrolü altında tutmak bununda tek koşulu Ukrayna'nın Rusya'nın müttefiki olması ya da olmayacaksa bile o bölgelerin kontrolünün Rusya'da olması gerekmektedir. Görüldüğü gibi Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşmasıyla tercihini Batı Bloğundan yana yapması da tarihi politikası olan Rusların Karadeniz hâkimiyeti ve bu sayede güneye inme potansiyelini ortadan kaldıracak ve Rusya'yı kuzeye sıkışmış sıradan bir kara ülkesi haline getirecektir. İşte yeni güvenlik politikasından da anlaşıldığı gibi Ukrayna'nın tercihini Batı'dan yana yapması Rusya'ya fazla bir seçenek bırakmamış ve Rusya Ukrayna'yı bölerek önemi kalmayacak şekilde pasifize etmeyi amaçlamaktadır.

Ayrıca Rusya Federasyonu'nun Ukrayna işgalinde gerekçelendirdiği temel argümanı güvenlik meselesidir. Güvenlik kaygısı güderek başlatmış olduğu işgalle ülke güvenliğine tehlike yaratacak en az risk ile operasyonu sonuçlandırmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla açıktan yapamadıklarını desteklediği paralı Wagner özel asker grubu ile bazı politikalarını yürütüyordu. Ancak Prigojin ile çıkar çatışmasına giren Rus devlet idaresi Wagner grubunun darbe girişimi ile daha tedbirli davranma kararı alarak bu özel paralı askeri teçhizatı toplama yoluna giderek devlet prestiji içinde düşürdüğü iddia edilen uçakla da bu olayda dahili olanları cezalandırmıştı. Ayrıca yine Rusya'nın her şeyi göze alarak başlattığı Ukrayna işgalinin yarattığı endişe sonucunda da Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyeliklerine yol açmıştır. Bu çalışma sonucunda da görülmüştür ki RF tarihsel olarak kendine rakip olarak gördüğü Batı Bloğunu kendi sınırlarında görmek istememektedir. Ayrıca tarihsel olarak SSCB ülkelerinin de Batı Bloğuna dahilini istememektedir. Çünkü NATO gibi batı entegrasyonuna ait yapıları kendine tarihsel bir rakip olarak görmektedir. Ayrıca Ukrayna'nın günümüzdeki haliyle bu yapıya dahil olması demek Rusya'nın deniz kıyısına ulaşımı azalacak ve kara ülkesine dönüşecektir. Rusya

buna engel olamadığı takdir de AB'ye girmiş ve NATO üyesi olmuş bir Ukrayna Rusya'nın Avrasya politikasının sonunu getireceği gibi haliyle güçlü bir Rusya'nın dayatacağı çok kutuplu bir dünya politikasının da sonunu getirecektir. Bu nedenle Rusya sonu ne olursa olsun Ukrayna'dan alınan Kırım gibi başka bölgelerinde alınıp Ukrayna parçalandıktan yani günümüz jeopolitik ve stratejik önemini kaybettikten sonra AB ve NATO'ya üye olmasına izin verebilecektir.

Kaynakça

- Abdul, G., 2023, Russia-Ukraine war: Kyiv admits it was behind Sevastopol drone attack – as it happened, The Guardian,
<https://www.theguardian.com/world/live/2023/apr/25/russia-ukraine-war-live-risk-of-conflict-between-major-powers-at-historic-high-says-un-chief> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Abdul, G.& Belam, M.& Kurmelovs, R., 2023, Four Thousand Civilians İn Bakhmut, Says Ukraine, As West Says Russia Has Sustained Up To 30,000 Casualties There – As İt Happened, The Guardian,
<https://www.theguardian.com/world/live/2023/mar/07/russia-ukraine-war-live-news-russian-invasion-zelenskiy-vows-to-defend-bakhmut-latest-update> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Ağır, B. S., 2011, Rus Dış Politikasını Oluşturan İ Etkenler, Kitap Tahlilleri, Ankara, Cilt: 7 Sayı: 25, s. 181-188, <https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-24868d87-de14.pdf> , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Ağır, O., 2016, Rusya- Ukrayna Krizi”nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi* , Cilt 6 Sayı 2, s. 23-42, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/download/article-file/264633> , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Akarıslan, M., 1994, 1918-1991 Arası Sovyetler Birliği'nde Rejimin Hakim Güçleri, Cilt: 15 Sayı: 1, *Uludađ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, Bursa, s.197-208, https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/20434/1/15_1_18.pdf , [Erişim Tarihi: 16.03.2023].
- Akpınar, İ. E. & Baysoy, E., 2020, Kúreselleřmenin Gúvenliđe Etkileri: Rusya’nın Gúvenlik Stratejisi Úzerine Bir Değerlendirme, *New Security Ecosystem And Multilateral Cost*, s. 241-260,
https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C4%B0GK3_kit_pdf_db999888-6ad0-4714-988d-9775bfb6200a.pdf , [Erişim Tarihi:13.04.2023].
- Aksakal, H., 2009, Stalin ve İkinci Dúnya Savaşı Bağlamında Milliyetler Politikası, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 21, s.23-30,
<https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423906824.pdf> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Al, A. & Özdił, B., 2017, Karadeniz’in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İliřkilerinin Yeniden Analizi, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 5

- Sayı 2, s. 151-167, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/355277> ,
[Erişim Tarihi: 04.04.2023].
- Al, A. & Balcı, M. & Kanlı, İ. B., 2020, Uluslararası Politik Ekonomi 1, 2. Baskı, Savaş
Yayınevi, Ankara, s. 331-357, <http://al.av.tr/wp-content/uploads/2021/02/KIRIM-SORUNU-K%C4%B0TAP-B%C3%96L%C3%9CM%C3%9C.pdf> , [Erişim Tarihi:
16.04.2023].
- Alım, E., 2020, Ukrayna Krizinde Rusya: Büyük Güç Politikası ve Saldırgan Realist
Dinamikler, 1. Baskı, Nobel Kitap Yayınları, Ankara, 1-256.
- Amstrup, B., 2023, Rusya: Ukrayna Kırım'a Saldırmak İçin Tahıl Koridorlarını Kullandı,
Anlaşmayı İhlal Etti, Sputnik Türkiye, <https://sputniknews.com.tr/20230425/rusya-ukrayna-kirima-saldirmak-icin-tahil-koridorlarini-kullandi-anlasmayi-ihlal-etti-1070147282.html> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Anadolu Ajansı, 2023, Putin, Rusya'nın Güncellenen Dış Politika Konsepti'ni Onayladı,
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/putin-rusyanin-guncellenen-dis-politika-konseptini-onayladi-757456.html> , [Erişim Tarihi: 01.05.2023].
- Anadolu Ajansı, 2023, Zelenskiy'den Rus Ordusunun İhtiyaçlarını Karşılayan İşletmelere
Yaptırım Kararı, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/zelenskiy-den-rus-ordusunun-ihiyaclarini-karsilayan-isletmelere-yaptirim-karari/2879013_ , [Erişim Tarihi:
25.04.2023].
- Anonim, 2008, 1. Petro kimdir, Biyografi, <https://www.biyografi.net.tr/1-petro-kimdir/>
[Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Aras, İ., 2017, Sovyetler Birliği Dış Politikasında Avrupa Bütünleşmesi: 1950'li ve 1960'lı
Yıllar, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, İstanbul, Sayı: 5, s. 299-322,
https://dergipark.org.tr/tr/pub/uskudarsbd/issue/38455/445872#article_cite , [Erişim
Tarihi: 24.03.2023]
- Aslan, M., 2014, 1783 Kırım'ın Rusya'ya İlhakı Sürecinde II. Katerina'nın Yunan Projesi
ve Önemi, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, İstanbul , Cilt: 108 Sayı: 213,
s. 221-230 <https://www.acarindex.com/turk-dunyasi-arastirmalari/1783-kirim39in-rusya39ya-ilhaki-surecinde-ii-katerina39nin-yunan-projesi-ve-onemi-815644> ,
[Erişim Tarihi: 14.05.2023]
- Aslan, M., 2022, Rusya'nın Ukrayna'ya Saldırısının Siyasi ve Askeri Değerlendirmesi,
SETA Perspektif , Sayı 332, s. 1-4, <https://setav.org/assets/uploads/2022/02/P332.pdf>
, [Erişim Tarihi: 08.04.2023].

- Aslan, Z. & Temel, M., 2023, Lenin (Vladimir İlyiç Ulyanov)- (1870-1924), Atatürk Ansiklopedisi, s. 1-9, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/leninvladimir-ilyic-ulyanov-1870-1924/?pdf=3519> , [Erişim Tarihi: 18/03/2023].
- Ataöv, T., 1968, Rus Devleti'nin Kuruluşu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s.215-243, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37099> , [Erişim Tarihi: 18.02.2023].
- Atlas Dergisi, 2022, Rusya'nın Son Çarı: II. Nikolay, <https://www.atlasdergisi.com/atlas-tarih/rusyanin-son-cari-ii-nikolay.html> , [Erişim Tarihi: 25.02.2023].
- Aydın, M., 2015, Tarih Boyunca Türkiye-Ukrayna İlişkileri, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2 Sayı: 28 s. 31-44, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1031843> , [Erişim Tarihi: 15.05.2023].
- Baharçiçek, A. & Ağır, O., 2014, Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi, *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt:4 Sayı:8, s. 5-27, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40824> , [Erişim Tarihi: 25.02.2023].
- Baharçiçek, A. & Ağır, O., 2015, Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanması'nın Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri, *Akademik Bakış Dergisi*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi , Sayı: 52, s. 29-47 , <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/383106> , [Erişim Tarihi: 04.04.2023].
- Bag, M. ve Montalto, L., 2023, Yevgeny Prigozhin'in liderlik ettiği Rus paralı asker grubu Wagner kimdir?, Euronews, <https://tr.euronews.com/2020/05/25/libya-da-hafter-ile-birlikte-savasan-rus-paral-savasc-lar-kimler> , [Erişim Tarihi: 28.08.2023].
- Balta, E. & Özkan, B., 2016, Türkiye-Rusya İlişkilerine 'Tarih' İle Bakmak, Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul, s. 1-41, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10005-turkiye-rusya-iliskilerine-tarih-ile-bakmak> , [Erişim Tarihi: 31.03.2023].
- Başaran, D., 2023. Rusya'nın Güncellenen Dış Politika Konsepti: Çok Kutupluluğa Yönelik Bir Vurgu, *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM)*, <https://www.ankasam.org/rusyanin-guncellenen-dis-politika-konsepti-cok-kutupluluga-yonelik-bir-vurgu/> , [Erişim Tarihi: 01.05.2023].
- Beaumont, P., 2023, (1) Russian Forces 'Forcibly Evacuating' Civilians İn Kherson, Says Ukraine, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/24/russian-forces-forcibly-evacuating-civilians-kherson-ukraine> , [Erişim Tarihi: 24.04.2023].

- Beaumont, P., 2023, (2) Ukraine may be willing to hold talks on Crimea, suggests Zelenskiy adviser, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/06/ukraine-talks-crimea-russia-zelenskiy> , [Erişim Tarihi: 24.04.2023].
- Belam, M. & Abdul, G., 2023, Russia-Ukraine war at a glance: what we know on day 426 of the invasion, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/25/russia-ukraine-war-at-a-glance-what-we-know-on-day-426-of-the-invasion> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Benhür, Ç., 2008, Stalin Dönemi Türk-Rus İlişkileri (1924-1953), Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 1-813, <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/9870/218638.pdf?sequence=1&isAllowed=y> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Benhür, Ç., 2020, Josef Stalin (1879-1953), Atatürk Ansiklopedisi, s. 1-7, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/josef-stalin-1879-1953/?pdf=3905> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Berktaş, D., 2019, Stalin'in Mirası, *Teori Dergisi*, <https://www.teoridergisi.com/stalinin-mirasi> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Beydilli, K., 2008, Rusya, 35. Cilt, *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, İstanbul, <https://islamansiklopedisi.org.tr/rusya> , [Erişim Tarihi: 19.02.2023].
- Büyük Ansiklopedi, 1990, 13. Cilt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 5007-5014.
- BBC News Türkçe, 2014, Rusya'da Yeni Askeri Doktrin: En Büyük Tehdit NATO, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141226_rusya_askeri_doktrin , [Erişim Tarihi: 01.05.2023].
- BBC News Türkçe, 2022, Rusya-Ukrayna Krizi Nasıl Savaşa Dönüştü, Bugüne Nasıl Gelindi? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60477870> , [Erişim Tarihi: 17.04.2023].
- BBC News Türkçe, 2022, Ukraynalı mülteciler hangi ülkelere gidiyor?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60647291#:~:text=Ukraynal%C4%B1%20m%C3%BClteciler%2C%20b%C3%BCy%C3%BCk%20%C3%B6l%C3%A7%C3%BCde%20bat%C4%B1daki,Moldova%20gibi%20kom%C5%9Fu%20%C3%BClkelere%20gidiyor.> [Erişim Tarihi: 28.08.2023].

- BBC News Türkçe, 2023, Wagner: 6 soruda Rus paralı asker grubu hakkında bilinenler ve merak edilenler, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-66038564> , [Erişim Tarihi: 28.08.2023].
- Brugen, I. V., 2023, Russia Says Likelihood of Nuclear Weapons Being Used Growing by the Day, Newsweeks, <https://www.newsweek.com/russia-medvedev-nuclear-weapons-world-war-1796531> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].
- Cabbarlı, H., 2016, İki Güç Arasındaki Ukrayna, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 50 , s. 95-123, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1888005> , [Erişim Tarihi: 05.04.2023].
- Canpolat, H., 2022, Gorbaçov Son Sovyetler Birliği Liderinin Portresi, *Global Savunma Dergisi*, s. 1-10, https://tasam.org/Files/Icerik/File/Hasan_Canpolat_-_Gorbac%CC%A7ov_Yeni_pdf_dee4a6b8-d8eb-4808-bfa1-ec29ce4b8a06.pdf , [Erişim Tarihi: 07.04.2023].
- Canpolat, H., 2022, “Rusya Kızgın Değil; Odaklanıyor” Ukrayna Krizini Putin Doktrini Üzerinden Anlamak, TASAM, s.1-14, https://tasam.org/Files/Icerik/File/Rusya_odaklan%C4%B1yor_Dr_Hasan_Canbolat_pdf_d4bfeb71-9882-470e-b84d-4064198838c9.pdf , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Cavlak, H. & Doğan, M., 2019, Siyasal Kültür ve Yönetim Şekli: Putin Dönemi Rusya, *Sosyal Bilimler Metinleri*, Sayı 2, s. 25-34 , <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/882056> , [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- Cihangir, M. 2022, Dosya/soruşturma: Batı ittifakı ile Rusya arasında Neo-Soğuk Savaş dönemi mi? (2), (Röportaj: Naman BAKAÇ, 28 Şubat 2022), Independent Türkçe, <https://www.indyrturk.com/node/477886/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/dosyasoru%C5%9Fturma-bat%C4%B1-ittifak%C4%B1-ile-rusya-aras%C4%B1nda-neo-so%C4%9Fuk-sava%C5%9F> , [Erişim Tarihi: 27.11.2023].
- Cornforth, M., 1975, Marxist Klasikleri Okuma Kılavuzu, Çev. Ferhat Güner, Sol Yayınları, Ankara, 1-544.
- Coşgun, M., 2014, Ekim Devrimi’ne Açılan Kapı: Rus Modernleşmesi, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 44, s. 1-15, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/382855> [Erişim Tarihi: 25.02.23].
- Cura, A., 2023, Rusya: Ukrayna'nın Karadeniz Filosu'na saldırıları Tahıl Anlaşması'nı tehlikeye atıyor, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukraynanin->

- karadeniz-filosu-na-saldirilari-tahil-anlasmasi-ni-tehlikeye-atiyor/2880560 , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Charbonneau, L., 2014, Russia: Yanukovich asked Putin to use force to save Ukraine, Reuters News, <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-un/russia-yanukovich-asked-putin-to-use-force-to-save-ukraine-idUSBREA2224720140304> , [Erişim Tarihi: 01.09.2023].
- Christian, D., 1998, A History of Russia, Central Asia and Mongolia, 1. Baskı, Blackwell Yayıncılık, 6-7.
- Cnnturk, 2023, Wagnerler kimdir? Rusya'da paramiliter ne demek? Wagner ordusu nedir, Wagner grubu kimdir?, <https://www.cnnturk.com/dunya/wagnerler-kimdir-rusyada-paramiliter-ne-demek-wagner-ordusu-nedir-wagner-grubu-kimdir> , [Erişim Tarihi: 28.08.2023].
- Çalışkan, B., 2016, Rusya- Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi, *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi-İNSAMER*, Araştırma 14, s. 1-10, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-rusya-suriye-iliskileri-ve-ortadogu-krizlerine-etkisi.pdf> , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Çalışkan, B., 2020, Kırım Raporu; Jeopolitik Rekabette Dęüm Noktası, Editör: Ümmühan Özkan, Araştırma 109, *İHH İnsani Yardım Vakfı (İNSAMER)*, İstanbul, s. 1-30 <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-kirim-raporu-jeopolitik-rekabette-dugum-noktasi.pdf> , [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Çalışkan, M., 2022, Ukrayna ile Rusya'nın atası Kiev Knezliği, Habertürk, <https://www.haberturk.com/ukrayna-ile-rusya-nin-atasi-kiev-knezligi-3356854> , [Erişim Tarihi: 02.03.2023].
- Çaycıoğlu, S. O., 2022, Çarlık Rusya'nın Kafkas Hattı'nı İnşası ve Kuzey Kafkasya'da Hâkimiyet Kurma Mücadelesi, *Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi*, Ankara, Cilt: 86 Sayı: 306, s. 717-754, <https://belleten.gov.tr/tam-metin-pdf/3701/tur> , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Çelik, S., 2022, 2022 Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: AB Entegrasyonu İçin Yeni Dönem, *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 2, s. 521-533, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2331412> , [Erişim Tarihi: 18.04.2023].
- Chatterjee, P., 2023, İsveç ve Finlandiya'nın tarafsızlıktan NATO'ya uzanan hikayesi: İki ülkenin askeri politikaları nasıl değişti? , BBC News, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjj103z8e5wo> , [Erişim Tarihi: 28.08.2023].

- Dartan, Z. C., 2021, İKV Değerlendirme Notu: Son Gelişmeler Işığında Rusya-AB İlişkileri ve İzdüşümleri, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, İstanbul, s.1-17, https://www.ikv.org.tr/images/files/Zafer_%20Can_%20Dartan_%20Rusya-AB_%20Iliskileri_%20Degerlendirme_%20Notu.pdf , [Erişim Tarihi: 17.04.2023].
- Derman, G. S., 2017, Ortadoğu’da İki Etkin Güç Rusya-İran, İran Araştırma Merkezi (İRAM), Ankara, s. 1-18, https://iramcenter.org/uploads/files/ortadoguda_iki_etkin_guc_rusya_ve_iran.pdf , [Erişim Tarihi: 31.03.2023].
- Derviş, L. & Devrışheva K., 2015, Çarlık Rusyası’nın Akdeniz Politikası’nın Arka Planı, (cedrus.akdeniz.edu.tr, Cedrus III), s. 351-364, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/929179> , [Erişim Tarihi: 22.02.2023].
- Doğrul, M., 2022, Rusya’nın Ukrayna’yı İşgali ve Uluslararası İlişkiler Çalıştayı Sonuç Raporu, Savaş Öncesi Yaşanan Gelişmeler Savaşın Boyutu Savaşın Olası Etkileri, *Türkiye Bilimler Akademisi*, Ankara, s. 1-34 , <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/T%C3%9CBA-Rusya%E2%80%99n%C4%B1n%20Ukrayna%E2%80%99y%C4%B1%20%C4%B0%C5%9Fgali%20ve%20Uluslararası%C4%B1%20%C4%B0li%C5%9Fkiler%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1%20Sonu%C3%A7%20Raporu.pdf> , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Domazeti, R., 2022, Rusya’nın Ukrayna İşgali ve Ortadoğu Ülkelerinin Pozisyonu, İNSAMER Analiz. s. 1-7, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/ukrayna.pdf> , [Erişim Tarihi: 15.14.2023].
- Dugın, A., 2010, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, 6. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 1-432.
- Dumlupınar, N., 2017, Avrupa Güvenliği Kapsamında Ukrayna Krizi, 1. Baskı, ANKASAM/ Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, s. 7-23 <https://www.ankasam.org/wp-content/uploads/2022/06/METIN-Nihat-Dumlupinar-Avrupa-Guvenligi-Kapsaminda-Ukrayna-Krizi.pdf> , [Erişim Tarihi: 16.04.2023].
- Düğen, T., 2021, Sovyetler Birliği Kolonyal Bir İmparatorluk Muydu? *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14 Sayı: 4, s. 1516-1528, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1797521> , [Erişim Tarihi: 16.03.2023].

- Efegil, E., 2001, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Orta Asya Politikası (1991 - 1999), *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16/Kış , SF:1-23, <https://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3432-published.pdf> , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Eravcı, A. 2020, Gürcistan ve Ukrayna Krizlerinin Rusya Federasyonu-AB İlişkisine Etkisi, *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, s. 1440-1450, https://smartofjournal.com/files/smartjournal/1222354150_14_6.34_ID595_Eravc%C4%B1_1440.pdf , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Erbil, Y., 2010, Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi Ve Enerji Güvenliği, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 1-199, http://sites.khas.edu.tr/tez/yazganerbil_izinli.pdf , [Erişim Tarihi: 10.04.2023].
- Ergül, O., 2012, Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya'nın Entegrasyon Stratejisi: Avrasya Ekonomik Topluluğu, *International Conference On Eurasian Economies*, s. 468-476, https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2016/PF%20434/401261212_rus_dis_politikasinda_bolgesellesme_ve_rusya%E2%80%99nin_entegrasyon_stratejisi_avrasya_ekonomik_toplulugu.pdf , [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- Erkan, A.Ç. ve Ateş, A., 2023, Wagner Grubu'nun Yapısı Ve Operasyonları Üzerine Bir İnceleme, *Toplum Ekonomi Ve Yönetim Dergisi*, 4(1), 111-130.
- Erkiner, H. H., 2022, Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Kullanma Yasağı Açısından Rusya'nın Askeri Operasyonlarının Değerlendirilmesi, *Uluslararası Hukuk Kuralları Işığında Rusya-Ukrayna Krizi*, İstanbul, s. 13-19, https://kuremer.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2023/03/teblig_kitapcigi_nihai.pdf , [Erişim Tarihi: 16.04.2023].
- Eskişehir Ticaret Odası, 2021, Ukrayna Ülke Bülteni, <https://www.etonet.org.tr/uploads/UlkeRaporlari/ukrayna.pdf> , [Erişim Tarihi: 18.05.2023].
- Evrensel, 2020, Josef Stalin Kimdir?, İnter Yayıncılık, <https://www.evrensel.net/haber/393398/josef-stalin-kimdir> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Gafarov, O., 2020, Rus Dış Politikasında Kimlik Arayışı: “Batı”dan Kopuşun Tarihsel Analizi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.1-275, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/72896/625295.pdf?sequence=1&isAllowed=y> , [Erişim Tarihi: 07.03.2023].

- Gahramanlı, N., 2019, Stalin Döneminde Sönen Hayatlar: Azerbaycan Kadınlarının Sürgün Hayatı, *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7 Sayı:19, s. 165-179,
http://www.turukdergisi.com/Makaleler/448279456_21.N.%20Gahramanl%c4%b1%20165-179.pdf.pdf , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Gazetem, 2023, Rusya’da dün neler oldu? 31 Mart 2023,
<https://www.gazetemru.com/2023/04/01/rusyada-dun-neler-oldu-31-mart-2023/> , [Erişim Tarihi: 01.05.2023].
- Gazigil, O., 2012, Avrasya Bölgesinde Rusya Federasyonu Öncülüğünde Kurulan Uluslararası Örgütler, Uzmanlık Tezi, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara, s. 1-83,
<https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/orhan-gazigil-avrasya-boelgesinde-rusya-federasyonu-oencuelueguende-kurulan-uluslararasi-oerguetler.pdf> , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Gıde, A., 1992, SSCB’den Dönüş, Çev. Ender Bülbül, 1. Baskı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1-159.
- Giella, L., 2023, Putin Has Failed All 5 Phases of Ukraine War: Retired U.S. General, Newsweeks, <https://www.newsweek.com/putin-has-failed-all-5-phases-ukraine-war-retired-us-general-1782807> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].
- Görgeç, İ., 2021, Rusya’da Stalinizm’in Doğuşu, *İstanbul Üniversitesi Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt:10 Sayı:2, s. 225-248,
<https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/DB9B8542889A49408AE8E40167FAE9D2> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Gundogdiyev, O. A., 2020, Oğuzlar ve Kiev Rusyası, USAD, Çev. Dastanbek Razakov Öz, Yusuf Akbaba, s. 249-262, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1511532> , [Erişim Tarihi: 05.03.2023].
- Gül, Y. E. & Yavuz, C., 2015, Rusya’da Ekim Devrimi’nde Pravda Gazetesinin Oynadığı Rol ve Devrim Sayısının İçerik Analizi, T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etütler, s. 129-154,
<https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-4d89c1fa-1d91.pdf> , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].
- Güler, E., 2012, Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş Sürecinde Rusya: Nasıl Bir Kapitalizm, Business and Economics Research Journal, Cilt: 3 Sayı: 3, s. 93-120,
<https://www.berjournal.com/wp-content/plugins/downloads->

- manager/upload/BERJ%203(3)12%20Article%206%20pp.93-120.pdf , [Erişim Tarihi: 31.03.2023].
- Güler, M. Ç. & Teke, A. M., 2021, Resmi Belgeler Işığında Rusya'nın Dış Politika EĞilimi, I. Baskı, SETA Yayınları, İstanbul, s.1-37, <https://setav.org/assets/uploads/2021/07/R189-Rusya.pdf> , [Erişim Tarihi: 24.03.23].
- Güneş, U., 2022, Rusya Federasyonu (RF)-Ukrayna “Savaşı”, Bölgesel Güvenlik ve Avrupa Güvenliği ile Güvenlik ve Silahsızlanma Düzenlemeleri Üzerine Olası Etkileri, *Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi-TASAM*, s.1-19, https://tasam.org/Files/Icerik/File/Ufuk_RF-UA_%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1-UA_G%C3%BCvlik-Silahs%C4%B1zlanma-Son_metin_pdf_32148e8d-f9b0-4303-a6c0-19454230b6f9.pdf , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Habertürk, 2018, Rusya, <https://www.haberturk.com/yer/rusya> , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Haniłçe. M. & İbrahimzade T., 2019, Çariçe Katerina'nın Rus Kadın EĖitimine Sağladığı Bir Katkı -Smolny Enstitüsü (1764-1919) , *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, s. 503-528, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/905370> , [Eriřim Tarihi: 14.05.2023].
- Hayri, E., 2022, Blackwater ve Wagner arasında: Dünya savaşlarını paralı askerler mi yürütüyor?, *Independent Türkçe*, <https://www.indytrk.com/node/497396/d%C3%BCnya/blackwater-ve-wagner-aras%C4%B1nda-d%C3%BCnya-sava%C5%9Flar%C4%B1n%C4%B1-paral%C4%B1-askerler-mi-y%C3%BCr%C3%BCt%C3%BCyor> , [Erişim Tarihi: 28.08.2023].
- Hatipoğlu, Y. Z. & İşcan, İ. H., 2010, Rusya'nın Serbest Piyasa Anlayışı ve Küresel Kriz, *International Conference On Eurasian Economies*, s. 28-33, <https://www.avekon.org/papers/134.pdf> , [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- Hürriyet, 2021, Bolşevik İhtilali Nedir? Sonuçları nelerdir? Bolşevik İhtilali Kim Tarafından Gerçekleştirildi?, <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/bolsevik-ihtilali-nedir-sonuclari-nelerdir-bolsevik-ihtilali-kim-tarafindan-gerceklestirildi-41940878> , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].

- Ivshina, O., 2021, Sovyetler Birliği'nin öküşünün 5 Nedeni, BBC Rusça Servisi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59780899> , [Erişim Tarihi: 16.03.2023].
- İnalcık, H., 2022, Kırım; Karadeniz'in Kuzeyinde Tarihî Bir Yarımada ve Ukrayna'ya Bağlı Özerk Cumhuriyet, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25. cilt, Ankara, s. 449-457, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kirim> , [Erişim Tarihi: 06.03.2023].
- İpek, A., 2015, Sovyetler Birliği'nin Dağılması Karşısında Sovyet İnsanının Tepkisizliğinin Nedenleri, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt 14 Sayı 1, s. 89-118, https://kho.msu.edu.tr/akademik/enstitu/Alp_SAVBEN_dergi/141/5.pdf , [Erişim Tarihi: 26.03.2023].
- İpek, N., 2019, Rus Dış Politikasının Yeniden Yapılan Asya Faktörü, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, s. 1-335 https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/248266/yokAcikBilim_10302758.pdf?sequence=-1 , [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- İpek, E. D., 2020, Putin'in 2036 Yılına Kadar Devlet Başkanlığı Yapmasının Yolu, Referandum İle Açıldı: Katılım ve Sonuçlar, Kremlin'i Memnun Etti, Medyascope Haber, <https://medyascope.tv/2020/07/02/putinin-2036-yilina-kadar-devlet-baskanligi-yapmasin-yolu-referandum-ile-acildi-katilim-ve-sonuclar-kremlini-memnun-etti/> , [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- İsmayıl, E., 2016, Rusya'nın Avrasya Birliği Politikası, Avrasya Etüdler, Cilt 49 Sayı 1, s. 125-151, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/422154> , [Erişim Tarihi: 28.03.2023].
- İşçi, O., 2017, Yüzüncü Yılında Ekim Devrimi ve Tarih Yazımının Değişen Mevsimleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 72 Sayı: 4, s. 1107 -1125, http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/54537/Y%C3%BCz%C3%BCnc%C3%BC_y%C4%B1l%C4%B1nda_ekim_devrimi_ve_tarih_yaz%C4%B1m%C4%B1n%C4%B1n_de%C4%9Fi%C5%9Fen_mevsimleri.pdf?sequence=1&isAllowed=y , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].
- Jane, M., 2022, Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Strateji Belgeleri Bağlamında Kırım İlhakı'nın Tarihsel-Sembolik ve Askeri-Jeopolitik Analizi, *International Journal Of Social Inquiry*, Cilt: 15 Sayı: 2, s. 415–436, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2642831> , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

- Joly, J. & Daunt, R., 2022, Sovyetler Birliği Neden ve Nasıl öktü?, Euronews, <https://tr.euronews.com/2021/12/26/sovyet-birligi-neden-coktu> , [Erişim Tarihi: 16.03.2023].
- Kachkachishvili, D., 2023, Ukrayna Topçu Birlikleri Donetsk Bölgesinde Faaliyetlerini Yoğun şekilde Sürdürüyor, Anadolu Ajansı Haber, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-topcu-birlikleri-donetsk-bolgesinde-faaliyetlerini-yogun-sekilde-surduruyor/2880715> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Kalay, G., 2013, Soğuk Savaş Sonrası Eski SSCB Coğrafyasında Görülen Etnik ve Dinsel atışmalar, 1. Baskı, Berikan Yayınevi, Ankara, 1-248.
- Kamalov, İ., 2011, Rusya'nın Orta Asya Politikaları-Rapor, Ahmet Yesevi Üniversitesi SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık, Ankara, s. 1-71, https://www.ayu.edu.tr/static/kitaplar/rusya_ortaasya_raporu.pdf , [Erişim Tarihi: 31.03.2023].
- Kanbolat, H., 2001, Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası ve Çeçenistan Savaşı, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Cilt: 6 Sayı: 4, s. 165-179, <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/165-179%20hasan.PDF> , [Erişim Tarihi: 28.03.2023].
- Karabayram, F., 2011, Güney Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya Gerçeği, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1-390.
- Karabulut, A. N., 2016, Eski Savaş, Yeni Strateji: Rusya'nın Yirmibirinci Yüzyıldaki Hibrit Savaş Doktrini ve Ukrayna Krizi'ndeki Uygulaması, Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 49, s. 25-42, <https://www.uidergisi.com.tr/source/49-2.pdf> , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Karadiken, H., 2011, Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası, Tui Akademi, <https://www.tuicakademi.org/rusya-federasyonunun-dis-politikasi/> , [Erişim Tarihi: 24.03.2023]
- Karakuş, G., 2022, Sovyetler Birliği Neden Dağıldı? Amasya Üniversitesi The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, Cilt: 12 Sayı: 2, s. 291-299, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2154004> , [Erişim Tarihi: 16.03.2023].
- Kasapoğlu, C. & Özkaraşahin, S., 2022 Rus Savaş Makinesi Ukrayna'da Neye Hazırlanıyor? Siyasi-Askeri ve Jeostratejik Değerlendirme, *EDAM / Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi*, s.1-31, <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/220118-UKR-EDAM.pdf> , [Erişim Tarihi: 24.04.2023].

- Kasım, M. A., 2022, Rusya'nın 2022 Yılındaki Ukrayna İşgaline Karşı Büyük Güçlerin Tepkileri, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 3, s.741-753, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2714074> , [Erişim Tarihi: 17.04.2023].
- Kavak, N., 1999, Osmanlı Devleti İle Kırım Hanlığı Arasındaki İlişkiler (16. Ve 17. Yüzyıllar Arası), Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, s. 1-146, <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/2772/143871.pdf?sequence=1&isAllowed=y> , [Erişim Tarihi: 01.03.2023].
- Kemaloğlu İ., 2016. 21. Yüzyılın Başında Rusya Federasyonu, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3 Sayı 2, s. 1-14, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/312077> , [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- Keskin, M., 2015, Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 2, s. 45-62, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203090> , [Erişim Tarihi: 11.04.2023].
- Kılınçkaya, M. D. & Omarbekov, T. & Egamberdiyev, M., 2019, Sovyetler Birliği Döneminde Yıldırma Politikasının Bir Unsuru Olarak “Türkçülük” Suçlaması, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 15 Sayı 30, s. 1-27, https://ctad.hacettepe.edu.tr/15_30/1_300120.pdf , [Erişim Tarihi: 16.03.2023].
- Kırımlı, H., 2020, Kırım Hanlığı Tarihinde “Çoban Geraylar” Meselesi, *Belleten, Türk Tarih Kurumu Dergisi, Araştırma Makalesi*, Cilt: 84 Sayı: 299, s. 243-260, <https://belleten.gov.tr/tam-metin/2632/tur> , [E.T.:07.03.2023].
- Kıbaroğlu, M., 2001, Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrini, *Avrasya Dosyası (Rusya Özel)*, Cilt: 6 Sayı: 4, s. 95-106, <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/095-106%20mustafa.PDF> , [Erişim Tarihi: 13.04.2023].
- Kireççi, M.A. & Tezcan, S., 2015, Kırım'ın Kısa Tarihi, Çev. Can E. Çekiç, Yayın No: 24, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara, s. 1-64, https://www.ayu.edu.tr/static/kitaplar/kirimin_kisa_tarihi.pdf , [Erişim Tarihi: 02.03.2023].
- Koçak, F. & Özkan, M., 2015, Bizans'tan Ruslara Miras: Hristiyanlık, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 37, s.376-383,

- <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/a-legacy-from-byzantine-to-russians-christianity.pdf> , [Erişim Tarihi: 06.03.2023].
- Konak, A., 2019, Kırım'ın İlhakı İle Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 8, s. 80-93, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/786830> , [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Kotan, M., 2019, Sovyet Ekonomisinde Gorbacov İle Başlayan Sosyalizmden Uzaklaşma Uygulamaları, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 74, s. 14-34, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1179997> , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Köker, İ. & Erem, O., 2017, 1917: Dünyayı Değiştiren Devrimlerin Yılı, BBC, https://www.bbc.com/turkce/resources/idd-sh/russian_revolution_turkish , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].
- Koroğlu, N. Ö. & Satymova, S., 2021, Ukrayna Ulus İnşasının Yapıtaşları ve Bugüne Yansımaları, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 1, s. 525-534, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1199276> , [Erişim Tarihi: 15.05.2023].
- Kurbanov B. & Arı, T., 2006, Orta Asya'da jeopolitik ve jeoekonomik öğelerin dış politikaya etkileri: Türkmenistan örneklı, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, s.4-146, <https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/8133/1/186501.pdf> , [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- Kurat, A.N., 2010, Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1-537.
- Kurt, H., 2012, Ukrayna; Doğu Avrupa'da Ülke, Cilt: 42, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, s. 72-73, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ukrayna> , [Erişim Tarihi: 15.05.2023].
- Kurt, H., 2021, The Times Gazetesinde Gorbacov'un Glasnost ile Perestroyka Politikalarını Uygulaması, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, s. 1350-1381, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2169912> , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Kuzucu, S., 2010, II. Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 185, s.107-118 ,

- https://www.researchgate.net/publication/292150591_II_KATERINA_DONEMI_OSMANLI-RUS_ILISKILERINDE_KIRIM , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Küçükvatan, M., 2011, Soğuk Savaşın Türk Dış Politikasına Etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye Bunalımı, ÇTTAD Dergisi, Cilt:11 Sayı:23 , s.73-91,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/233453> , [Erişim Tarihi: 24.03.23].
- Khrebet, A., 2023, Ukraine War Latest: Ukraine Reportedly Makes 'Marginal Gains' İn Luhansk Oblast As Russia Focuses On Donetsk Oblast, The Kyiv Independent, <https://kyivindependent.com/ukraine-war-latest-ukraine-reportedly-makes-marginal-gains-in-luhansk-oblast-as-russia-focuses-on-donetsk-oblast/> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Law, T., 2023, The Kremlin Accuses Ukraine of Drone Attacks in Russia and Crimea, Time, <https://time.com/6259859/russia-ukraine-bakhmut-battle-drones/> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].
- Lee S.J., 2016, European Dictatorships 1918-1945, 4. Baskı, Companion Yayıncılık, 60-61.
- Lenin, V.İ., 1995, Karl Marx ve Doktrini, 4. Baskı, Çev. Şiar Yalçın, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1-157.
- Lenin, V.İ., 1999, Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm, 4. Baskı, Çev. Şiar Yalçın, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1-282.
- Lenin, V.İ., 2003, Devlet ve İhtilal, 9. Baskı, Çev. Kenan Somer, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1-150.
- Leylak, M. H. 1990, I. Petro Döneminde Rusya'da Yapılan Yenilikler, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/205763/i-petro-doneminde-rusya-da-yapilan-yenilikler> , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Lukashuk, Y., 2023, Lobby X: Promoting modern and effective military recruitment in Ukraine, The Kyiv Independent, <https://kyivindependent.com/lobby-x-promoting-modern-and-effective-military-recruitment-in-ukraine/> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Lukov, J., 2023, Ukraine War: Kyiv Sets Up Positions Across Key Dnipro River – Reports, BBC Haberleri, <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-65379229> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Malgavko, A., 2023, Rusya Savunma Bakanlığı, Sivastopol'e İHA'larla Saldırı Düzenlendiğini Olduğunu Doğruladı, Sputnik Türkiye,

- <https://sputniknews.com.tr/20230424/rusya-savunma-bakanligi-sivastopole-ihalarla-saldiri-duzenlendigini-oldugunu-dogruladi-1070121922.html> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Maltsev, Y. N. 2017, Kitlemel Cinayet ve Kölelik Sovyet Deneyimi,  ev: Enver Sait Kurtaran, *Liberal Düşünce Dergisi*, Cilt: 22 Sayı: 88, s. 111-117, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790407> , [Erişim Tarihi: 18.03.2023].
- Mangır, D. ř., 2020, Coğrafi ve Jeopolitik Eksende Neo-Avrasyacılık, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 43 , s. 193-208, sf:194, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1725268> , [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- Mansur, S., 2023, Why Experts Are Growing Alarmed About Ukraine's Air Defenses, Time, <https://time.com/6271538/ukraine-air-defense-shortages-russia/> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].
- Mark, J. J., 2018, Kiev Knezliği, *Dünya Tarihi Ansiklopedisi*,  ev: Batuhan Aksu, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-16603/kyev-knezligi/> , [Erişim Tarihi: 02.03.2023].
- Martı, C. C., 2020, Diktatörlüğü ve Totaliter Politikaları ile Tarihe Geçen Sovyet Lideri Josef Stalin Kimdir?, Listelist, <https://listelist.com/josef-stalin-kimdir/> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Mepa News, 2022,  ar 1. Petro (Deli Petro) kimdir? , <https://www.mepanews.com/car-1-petro-deli-petro-kimdir-50238h.htm> , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Mepa News, 2023, Rusya'nın Batı'yı 'varoluşsal tehdit' olarak gördüğü yeni dış politika konsepti neleri kapsıyor? , <https://www.mepanews.com/rusyanin-batiyi-varolussal-tehdit-olarak-gordugu-yeni-dis-politika-konsepti-neleri-ka-59362h.htm> , [Erişim Tarihi: 05.05.2023].
- Mırzalıyeva. F., 2017, Putin Dönemi Rus Dış Politikası, * HH  nsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Temmuz– Araştırma 43*, s.2, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-putin-donemi-rus-dis-politikasi.pdf> , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Mihal evskiy, K., 2023, Ukraynalı Büyükelçi: Rusya askeri hareket sırasında önemli başarılar elde etti, Sputnik Türkiye, <https://sputniknews.com.tr/20230419/ukraynali-buyukelci-rusya-askeri-harekat-sirasinda-onemli-basarilar-elde-etti-1069915887.html> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].

- Munasipova, M. & Ydyrys, K., 2015, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikası'nda Avrasya Birliği Projesi, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:12 Sayı 45, s.57-67, <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/196359/> , [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- Murselov, C. & Koç, B., 2016, Rusya ve Azerbaycan'da Din-Devlet İlişkileri, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 8, s. 182-209, https://www.bingol.edu.tr/documents/2016_8_MURSELOVC_KOCB.pdf , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Mustafaoğlu, Z., 2018, Rusya Krizi ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Konjonktür Dairesi, s. 1-14, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/RUSYA_Krizi_ve_Turkiye_Uzerine_Muhtemel_Etkileri.pdf , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Necefoğlu, H., 2017, Rusya'nın Yeni Jeostratejisi ve Uluslararası Güvenlik, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt:4 Sayı:12, s. 1-14, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/450654> , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Obolensky, D., 1994, Byzantium and the Slavs, St Vladimir's Seminary Press Yayıncılık, 42.
- Ogirenko, V., 2023, Ukraine Will 'Test And Use' Any Non-Banned Weapons To Retake Crimea: Official, Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-will-test-use-any-non-banned-weapons-retake-crimea-official-2023-04-14/> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].
- Orhan, G. & Çobanoğlu, S., 2015, Sovyet Sonrası Dönemde Rusya'da İdari Reform Politikaları, *Yasama Dergisi*, Sayı 30, s. 44 - 69, <https://www.acarindex.com/pdf/acarindex-2de8c2c6-767b.pdf> , [Erişim Tarihi: 31.03.2023].
- Ortaylı, İ., 2019, Son Rus Çarı / 123 Yıl Önce Bugün Taç Giymişti, *Hürriyet Gazetesi*, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/son-rus-cari-kanli-nikolay-123-yil-once-bugun-tac-giyimisti-41225918> , [Erişim Tarihi: 25.02.2023].
- Ortaylı, İ., 2021, Şubat Ve Ekim Devrimi'nin 100. Yıldönümü: Rusya'nın Yeniden Dirilişi, *Sputnik Türkiye*, Gazeteci: Tuğba Bolat, <https://sputniknews.com.tr/20170214/subat-ekim-devrimi-yildonumu-rusya-dirilis-1027211973.html> , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].

- Örmeci, O. & Kısacık, S., 2018, Rusya Siyaseti ve Rus Dış Politikası Teorik Çerçeve, Tarihsel Arka Plan ve Örnek Olaylar, 1. Baskı, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, s. 1-480, https://www.researchgate.net/publication/331841061_-_Ormecci_Ozan_Kisacik_Sina_2018_Rusya_Siyaseti_ve_Rus_Dis_Politikasi_Ankara_Seckin_Yayincilik , [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- Özel, M. S., 2014, Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 2, s. 99-122, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/181095> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Özel, M. S., 2015, Rus Dış Politikasında Ukrayna Krizi ve Türkiye'ye Etkileri, IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı II, s. 73-88 , https://www.researchgate.net/publication/321886582_Rus_Dis_Politikasinda_Ukrayna_Krizi_ve_Turkiye%27ye_Etkileri , [Erişim Tarihi: 04.04.2023].
- Özdal, H., 2015, İç-Bölgesel-Küresel Dinamikler Bağlamında Ukrayna Krizi, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 42, s. 69-102, <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/179211/> , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Özdal, H., 2016, Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına Rus Dış Politikasında Ukrayna, 1. Baskı, Usak Yayınları, Ankara, 1-352.
- Özdal, H., 2021, Putin Döneminde Rusya'nın Güvenlik Doktrinleri, Editör: Fulya Hisarlıoğlu, Uluslararası İlişkiler Konseyi Güvenlik Yazıları, s. 1-10, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2021/02/PutinRusyasiGuvenlikDoktrinleri_HabibeOzdal_v.1.pdf , [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- Özsaglam, M. T., 2016, Geçmişten Günümüze Avrasyacılık, Kıbrıs Yazıları, Sayı 3, s. 114-122, https://www.researchgate.net/profile/Muhittin-Oezsaglam/publication/323696803_Gecmisten_Gunumuze_Avrasyacilik_Muhittin-Tolga_OZSAGLAM/links/5aa66a380f7e9b463804c242/Gecmisten-Guenuemueze-Avrasyacilik-Muhittin-Tolga-OeZSAGLAM.pdf , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Özsoy, İ., 2006, Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihî ve Evrensel Dersler, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 39, s. 163-194, <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873311.pdf> , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Özsoy, M., 2022, Müesses Nizamın Dünya Barışı ve İstikrarına Etkisi Ukrayna-Rusya Savaşı Örneği, *Türk İdareciler Derneği İdarecinin Sesi Dergisi*, Eylül- Ekim, s. 34—

- 43, <http://www.tid.web.tr/kurumlar/tid.web.tr/isd/209/mehmetozsoy.pdf> ,
[E.T.:09.04.2023].
- Öztopal, M. K., 2018, Önde Gelen Uluslararası Örgütlerin Kırım'ın Yasadışı İlhakına Tepkileri, *Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi*, Sayı: 19, s. 105-135 , s.105-135, <https://avim.org.tr/public/images/uploads/files/ust%20mustafa%20oztopal.pdf> ,
[Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Öztürk, S., 2013, Jeopolitiğin Rusya Federasyonu'na Etkilerinin Kuzey Kafkasya-Gürcistan Güney Osetya Çerçevesinde İncelenmesi, *Güvenlik Stratejileri*, Cilt 9 Sayı 17, s. 201- 242,
https://gsd.msu.edu.tr/Content/sayilar/dokuman/GSD_17/GSD_17_Art_7_042013.pdf ,
[Erişim Tarihi: 28.03.2023].
- Öztürk, Ş., 2023, Rusya-Ukrayna Savaşı Üzerinden Uluslararası Sisteme Dair Bir Değerlendirme, *DÜSBED / Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 32, s. 449-462, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2769819> ,
[Erişim Tarihi: 19.04.2023].
- Penah, N. & Elchin S., 2020, 1.Petro'dan SSCB'ye Rusya'da Fikri-Siyasi Hareketler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, İstanbul, Cilt:13 Sayı: 72, s. 285-293.
<https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/intellectual-and-political-movements-from-peter-to-the-ussr-in-russia.pdf> , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Reuetrs Voa Türkçe, 2023, Bir buçuk yıldır süren Ukrayna-Rusya savaşının bilançosu ağır, <https://www.voaturkce.com/a/bir-bucuk-yildir-suren-ukrayna-rusya-savasinin-bilancosu-agir/7237524.html> [Erişim Tarihi: 27.08.2023].
- Polıtkovskaya, A., 2006, Putin'in Rusya'sı, 1. Baskı, Çev. Kemal Ülker, Agora Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1-262.
- Phillips, A., 2023, Putin Faces Pressure To Go On Defensive Ahead Of Ukrainian Counteroffensive, *Newsweek*, <https://www.newsweek.com/vladimir-putin-pressure-defensive-operation-ukraine-invasion-1796112> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].
- Rabinowitch, A., 2008, The Bolsheviks in Power: The First Year of Soviet Rule in Petrograd, 1. baskı, Indiana UP Yayıncılık, 1.
- Riasanovsky, N.V. & Steinberg, M.D., 2011, Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze, 1.Baskı, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1-787.

- Roberts, M., 2023, Savaşın ekonomik bilançosu-1: Ukrayna, Aydınlik Gazetesi, <https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/savasin-ekonomik-bilancosu-1-ukrayna-373495> [Erişim Tarihi:28.08.2023].
- Rosenberg, S., 2023, Ukraine war: Russian warplane accidentally bombs own city, BBC Haberleri, <https://www.bbc.com/news/world-europe-65344370> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Rusya Federasyonu Dış İşleri Bakanlığı, 2016, Doctrine of Information Security of the Russian Federation, Moskova, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1539546/ , [Erişim Tarihi: 13.05.2023].
- Rusya Federasyonu Dış İşleri Bakanlığı, 2023, Dış Politika Konsepti 229 sayılı RF Dış Politikası, Moskova, https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/ , [Erişim Tarihi: 03.05.2023].
- Russia Today, 2023. Drone attack on key Crimean port repelled – governor, <https://www.rt.com/russia/575229-crimea-sevastopol-drone-attack/> , [Erişim Tarihi: 24.04.2023].
- Russia Today, 2023, Kiev Outlines Proposal For Tougher Sanctions On Moscow, <https://www.rt.com/business/575315-ukraine-russian-gas-transmission-sanctions/> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].
- Russia Today, 2023, Ukraine shells Donetsk, killing multiple civilians, <https://www.rt.com/russia/575224-donetsk-ukraine-shelling-civilians/> , [Erişim Tarihi: 24.04.2023].
- Sade, G., 2020, Rusya Putin'in görev süresini uzatacak anayasa referandumu için sandık başında, Euronews Haber, <https://tr.euronews.com/2020/06/25/rusya-putin-in-gorev-suresini-uzatacak-anayasa-referandumu-icin-sand-k-bas-nda> , [Erişim Tarihi: 01.09.2023]
- Sadikov, R., 2003, Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimi'ne Giden Yol, *Azerbaycan Muallimler Enstitüsü*, s. 101-118, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/782125> , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].
- Safronova, O. & Krasny, R., 2023, Ukraine Urges U.N. Meeting on Putin's Atomic Weapons Plan, Time, <https://time.com/6266133/ukraine-urges-u-n-meeting-on-putins-atomic-weapons-plan/> , [Erişim Tarihi: 26.04.2023].

- Salep, M., 2012, II. Dünya Savaşı Yıllarında Sovyet Dış Politikası ve Sovyet Emperyalizmi, *Erciyes Üniversitesi History Studies Dergisi*, Cilt: 4 Sayı:4, s: 317-345, <https://www.historystudies.net/dergi/tar201512bddc5.pdf> , [Erişim Tarihi: 24.03.23].
- Sapmaz, A., 2008, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, Ötüken Yayınları, İstanbul, s.1-45, <https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/Transkafkasya.pdf> , [Erişim Tarihi: 28.03.2023].
- Sapmaz, A., 2022, Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası: Bütüncül Bakış, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 16 Sayı 31, s.257-278, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2824237> , [Erişim Tarihi: 28.03.2023].
- Saraç, H., 2019, Kutsalı Topyekûn Dönüştürme Çabası: Lenin ve Stalin Döneminde Sovyetler Birliği'nin Din Politikası, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 23, s: 73-96, https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/sobedergi/file/23_%20SAYI/05.pdf , [Erişim Tarihi: 18.03.2023].
- Saraçlı, M., 2015, Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikası'nda Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 45, s. 69 - 88, <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/196360/rusya-federasyonunun-yakin-cevre-politikasinda-dis-ruslarin-yeri-ve-kirim-meselesi> , [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- Saray, M. 1998, Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, s. 75-107.
- Sarımay, Y., 2008, Rusya'nın Türkiye Siyasetinde Ermeni Kartı (1878-1918), *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s.69-105 , <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/74028> , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Sevim, O., 2021, Balkanlar'da Rus Tehdidi: Kiev Knezi I. Svyatoslav'ın Bulgaristan'ı İşgâli (968-971), *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, s. 35-56 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1454970> , [Erişim Tarihi: 02.03.2023].
- Soydan, E., 2019, 2014 Ukrayna Krizi Sonrası Ukrayna-Rusya İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, s. 1-83

- <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11607/4161/603396.pdf?sequence=1> , [Erişim Tarihi: 03.04.2023].
- Soydan, M. Z., 2022, Orta Asya'nın Geleceği Açısından Rusya-Ukrayna Krizi, *Sakarya Üniversitesi TÜRKMER Dergisi*, Cilt: 1, s. 1-5,
https://turkmer.sakarya.edu.tr/sites/turkmer.sakarya.edu.tr/file/Rusya_Ukrayna_Krizi.pdf , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Soydan, M. Z., 2023, Yeni Avrasyacılık Yaklaşımı Bağlamında Rusya Ukrayna Savaşı'nın Geleceği, *Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÜRKMER)*, s.1-4,
https://turkmer.sakarya.edu.tr/sites/turkmer.sakarya.edu.tr/file/Ukrayna_Rusya_2023-1.pdf , [Erişim Tarihi: 17.04.2023].
- Sönmez, A. S., 2010, Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası, *Avrasya Etüdler*, Cilt 37 Sayı 1, s. 37-76,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/421941> , [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- Sönmez, A. S., 2010, Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 27, s. 1-9,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55637> , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Sönmez, A. S., 2011, Putin Yönetimi'nin Güney Kafkasya Politikası, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15 Sayı: 2, s. 95-116,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32266> , [Erişim Tarihi: 28.03.2023].
- Sönmez, A. S. & Bıçakcı, H. & Yıldırım, C., 2015, Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, s. 656-670, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/355848> , [Erişim Tarihi: 03.04.2023].
- Sudakov, D., 2006, Russia pays off USSR's entire debt, sets to become crediting country, *Pravda.ru*, <https://english.pravda.ru/russia/84038-parisclub/> , [Erişim Tarihi: 01.09.2023].
- Supinsky, S., 2023, Ukrayna Güvenlik Konseyi'nden Çağrı: Bizi Müzakere Masasına Oturtmaktansa Daha Fazla Silah Verin, *Sputnik Türkiye*,
<https://sputniknews.com.tr/20230424/ukrayna-guvenlik-konseyinden-cagri-bizi-muzakere-masasina-oturtmaktansa-daha-fazla-silah-verin-1070091348.html> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].

- Shuster, S., 2023, Inside Ukraine's Push to Try Putin for War Crimes, Time, <https://time.com/6266991/ukraine-push-putin-war-crimes/> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Shtukina, E., 2023, Medvedev: Rusya Gerektiğinde Nükleer Silah Kullanmakta Hiç Tereddüt Etmeyecek, Sputnik Türkiye, <https://sputniknews.com.tr/20230425/medvedev-rusya-gerektiginde-nukleer-silah-kullanmakta-hic-tereddut-etmeyecek-1070155894.html> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Sputniknews, 2023, Putin, Rusya'nın Yeni Dış Politika Konseptini Onayladı, <https://sputniknews.com.tr/20230331/putin-rusyanin-yeni-dis-politika-konseptini-onayladi-1069004156.html> , [Erişim Tarihi: 01.05.2023].
- Stuart M., 1992, The Creeping Counterrevolution in Russia: Local Resistance to Privatization, The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/europe/report/the-creeping-counterrevolution-russia-local-resistance-toprivatization> , [Erişim Tarihi: 01.09.2023].
- Study in Russia SKY Education, 2010, Rusya Hakkında Genel Bilgiler, <https://rusyada.net/rusya/> , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Swan, G., 2019, Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi, 1. Baskı, Editör: Merve Öztürk, İletişim Yayınları, Çev: Mert Büyükkarabacak, İstanbul, s. 1-37, <https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Gallery/rus-devrimi-1.pdf> , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].
- Şadıhanov, E., 2006, Sovyetler Birliği'nin Dağılma Sürecinde Etkili Olan Bölge Sorunları ve Milliyetçilik Hareketleri, Cilt 0 Sayı 33, s. 1- 22, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100962> , [Erişim Tarihi: 26.03.2023].
- Şahin, M. O., 2023, Teoriden Pratiğe Uluslararası Çatışma (Rusya ve Ukrayna İlişikleri Çerçevesinde Kırım Sorunu), Editörler : Muhittin Demiray-Sevil Şahin, Orion Akademi, Ankara, s. 1-422, https://www.researchgate.net/profile/Sevil-Sahin-2/publication/367541464_TEORIDEN_PRATIGE_ULUSLARARASI_CATISMA/links/63d7cc9262d2a24f92dea748/TEORIDEN-PRATIGE-ULUSLARARASI-CATISMA.pdf , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Şancı, O., 2018, Dünyayı Değiştiren Devrim: Ekim Devrimi, Çarlık Rusyası'nın Yıkılıp Sovyetler Birliği'nin Kurulması İle Sonuçlanan 1917 Ekim Devrimi 101 Yaşında, NTV, <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/dunyayi-degistiren-devrim-ekim->

- devrimi,BClQMGombUORoK48FibSWQ/N8jk454SFU2nrd6l2s5nQg , [Erişim Tarihi: 11.03.2023].
- şener. L., 2013, Büyük Petro Dönemi Rusya'da Çeviri Faaliyetleri, *Dergi Park Akademik Tarih Okulu Dergisi*, Cilt 6, Sayı 15, s. 569-576, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usakjhs/article/163891> , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Tanrısever, F. O., 2000, Rusya'daki 2000 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Demokratikleşme Süreci Açısından Bir Analizi, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 6 Sayı: 2, s. 277-290, <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/277-290%20oktay.PDF> , [Erişim Tarihi: 31.03.2023].
- Tanrıverdi, M., 2019, Mihail Kutuzov'un İstanbul Büyükelçiliğı ve Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1793-1794) , *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, İstanbul, s. 1-21, https://msu.edu.tr/docs/FatihHATEN/Carlik_Rusyasi_Bogazlar_Harp_Tarihi_Calistayyi_Bildirileri.pdf , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Taşcı, T. A., 2019, Rus Devlet Teşkilatında Namestniklik Kurumunun Tarihçesi, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 191-211, Cilt:5 Sayı:8 , https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/karendergi_fac76.pdf , [Erişim Tarihi: 12.03.2023].
- Tarih Çantası, 2021, 1. Petro Reformları Nelerdir? Rusya'yı Nasıl Etkiledi?, <https://www.tarihcantasi.com/1-petro-reformlari-neledir/> , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Tarihi Olaylar, 2023, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliğı (SSCB), <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-birligi-sscb-310> , [Erişim Tarihi: 12.05.2023].
- Taylor, H.& Belam M. & Livingstone, H., 2023, Russia switching to defensive positions in all areas of combat except Bakhmut, claims Ukraine intelligence – as it happened, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/live/2023/apr/24/russia-ukraine-war-live-drone-attack-on-crimea-repelled-russia-says-moscow-threatens-to-scrap-grain-deal> , [Erişim Tarihi: 24.04.2023].
- Tecer, Ö. Ç., 2014, Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 4, s. 97-125, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/577102> , [Erişim Tarihi: 06.04.2023].
- Teğın, E., 2019, Kitap Tanıtımı (Orlando Figes, A People's Tragedy: A History of the Russian Revolution (1891-1924), Jonathan Cape, London, 1996 (First Ed.). 895),

- Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4 Sayı: 2, s. 267-272,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/892400> , [Erişim Tarihi: 25.02.2023].
- Tellal, E., 2007, Sovyet Dış Politikası ve Gromiko, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi SBF Dergisi*, Cilt 62 Sayı 3, sf: 349- 377,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36041> , [Erişim Tarihi: 24.03.2023].
- Terajima, A., 2023, Ukraine war latest: Zelensky calls for rapid delivery of weapons, meets Estonian PM, *The Kyiv Independent*, <https://kyivindependent.com/ukraine-war-latest-zelensky-calls-for-rapid-delivery-of-weapons-meets-estonian-pm/> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Texhokom LLC, 2019, Rusya'nın Enerji Stratejisi: Petrol Taşımacılığı Altyapısının Ve Petrol Aktarma Kapasitelerinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler, Moskova, Rusya Sanayi ve Enerji Bakanlığı Yakıt ve Enerji Kompleksi Dairesi Devlet Enerji Politikası Dairesi Başkanı V.V. Saenko'nun Konuşması,
<https://trubotvod.ru/articles/detail.php?ID=1396> , [Erişim Tarihi: 30.10.2023].
- The Kyiv Independent News Desk, 2023, Ukraine preparing 'priority measures' following liberation of Crimea, *The Kyiv Independent*, <https://kyivindependent.com/ukraine-preparing-measures-following-de-occupation-of-crimea/> , [Erişim Tarihi: 25.04.2023].
- Torbakov, I., 2001, Rusya'dan Ayrı ya da Rusya'nın Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 6 Sayı: 4, s. 297-314,
<https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/297-314%20igor.PDF> , [Erişim Tarihi: 05.04.2023].
- Topcuoğullar, Ö., 2011, Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası, *Tuic Akademisi*,
<https://www.tuicakademi.org/rusya-federasyonunun-dis-politikasi/> , [Erişim Tarihi: 24.03.23].
- Turan, İ., 2022, Avrupa Enerji Güvenliği Açısından Hazar Havzasının Artan Önemi: Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Bir Değerlendirme, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 15, s. 179-202,
<https://sosyalbilimlerdergisi.com/uploads/files/0ed82d50d77e92d0a00c2ac64346ab02.pdf> , [Erişim Tarihi: 24.04.2023].
- Tüfekçi, Ö. & Kırbaçoğlu, F., 2022, Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler (1. Bölüm-Bölge Ülkelerin 2021 Görünümü) , 1.Baskı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon, s.303-334,
https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sam_bb624.pdf , [Erişim Tarihi: 16.04.2023].

- Tüfekçi, Ö. & Kırbaşoğlu, F., 2022, Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler (2. Bölüm-Uluslararası Aktörler Ve Geniş Karadeniz Havzası), 1.Baskı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon, s. 409-433, https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sam_a3d3b.pdf , [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Türköne, M., 2007, Siyaset, 7. Baskı, Lotus Yayınları, İstanbul, 1-768.
- Tüylüoğlu, M. Y., 2014, Sovyet Sonrası Dönemde Ukrayna'daki Azınlıklar, Cesran International Centre For Strategic Research And Analysis, s. 1-13, https://cesran.org/Dosyalar/MAKALELER/Sovyet_Sonrasi_Donemde_Ukraynadaki_Azinliklar.pdf , E.T.:07.04.2023.
- T.C. Moskova Büyükelçiliği, 2018, Rusya Tarihi, <http://moskova.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/219933> , [Erişim Tarihi: 19.02.2023].
- T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022, Rusya Ülke Profili, T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, s. 1-21, <https://ticaret.gov.tr/data/5ef4643b13b8767a5802184f/Rusya%20Ülke%20Profili-Ekim2022.pdf> , [Erişim Tarihi: 14.05.2023].
- Ukraine Crisis, 2019, The “Steinmeier formula”: what are Ukraine’s risks?, <http://uacrisis.org/73524-steinmeier-formula> , [Erişim Tarihi: 30.10.2023].
- Ukraine Now, 2023, Ukrayna’nın Tarihi ve Kökeni, <https://ukraine.ua/tr/explore/origins-history-of-ukraine/> , [Erişim Tarihi: 18.05.2023].
- Ukrayna Hayat, 2022, Ukrayna’nın Kısa Tarihi, <https://ukraynahayat.com/ukraynanin-kisa-tarihi/> , [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Uzman, M., 2017, Sovyetler Birliği’nde Dil Politikası, Liberal Düşünce Dergisi, Cilt:22 Sayı: 88, s. 41-56, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790401> , [Erişim Tarihi: 18.03.2023].
- Uzunağaç, E., 2022, Kırım Hanlığı’nın Siyasi Tarihi ve Devlet Teşkilatı (1441–1783), Crimean Historical Review, Cilt No: 9 Sayı: 1 , Marmara Üniversitesi, s. 40-57, https://crimeanreview.ru/wp-content/uploads/2022/07/Elif-Uzunagach2_KIO_1_2022-1.pdf , [Erişim Tarihi: 03.03.2023].
- Ülger Yiğit, Ö., 2023, Wagner Grubu kimdir, ne zaman kuruldu? Wagner ordusunun tarihçesi, NTV Haber, <https://www.ntv.com.tr/dunya/wagner-grubu-kimdir-ne-zaman-kuruldu-wagner-ordusunun-tarihcesi,rlP6ayTPCUqXFgOq76t36w> [Erişim Tarihi: 28.08.2023].

- Ülkü, İ., 2002, Moskova'yla İslam Arasında Orta Asya, 1. Baskı, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 1-325.
- Varol S., T., 2014, Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya, *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 11 Sayı 41, s. 87-108, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/694316> , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, I. Petro, https://tr.wikipedia.org/wiki/I._Petro , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Glasnost, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Glasnost> , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Perestroyka, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Perestroyka> , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Rusya Çarlığı, https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya_%C3%87arl%C4%B1%C4%9F%C4%B1 , [Erişim Tarihi: 19.02.2023].
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Sovyetler Birliği, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyetler_Birli%C4%9Fi , [Erişim Tarihi: 16.03.2023].
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Josef Stalin, https://tr.wikipedia.org/wiki/Josef_Stalin , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Vladimir Lenin, https://tr.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Lenin , [Erişim Tarihi: 15.05.2023].
- VOA Türkçe, 2023, Rus Paralı Asker Grubu Wagner Nasıl Bir Oluşum?, <https://www.voaturkce.com/a/rusya-parali-asker-sirketi-wagner-grubu-nasil-bir-olusum/6944992.html> , [Erişim Tarihi: 28.08.2023].
- Volyanyuk, O. & Dobrovolska, C. & Maiorov, M., 2019, Perde Arkasındaki Kırım İşgal Bölgesi Rehberi, Editör: Maryna Aleksandrovyeh, Prometheus Kyiv, s.1-153, https://prometheus.ngo/wp-content/uploads/2020/11/%D0%A1rimea_behind_the_curtain_TR.pdf , [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Yapıcı, M. İ., 2007, Rusya-Nato İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: AYK, SF:1451-1474 , <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YAPICI-Merve-%C4%B0rem-RUSYA-NATO-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N->

- D%C3%9CN%C3%9C-BUG%C3%9CN%C3%9C-VE-GELECE%C4%9E%C4%B0.pdf , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Yapıcı, M. İ., 2010, Rus Dış Politikasını Oluşturan İ Etkenler: Yeltsin ve Putin Dönemleri, 1. Baskı, Usak Yayınları, Ankara, 1-576.
- Yapıcı, U., 2011, Ukrayna-NATO İlişkilerinin Tarihsel Analizi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, Cilt 3, Sayı 3, s. 1475-1494, <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YAPICI-Utku-UKRAYNA-NATO-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N-TAR%C4%B0HSEL-ANAL%C4%B0Z%C4%B0.pdf> , [Erişim Tarihi: 08.04.2023].
- Yeni Akit, 2020, I. Petro kimdir?, <https://www.yeniakit.com.tr/biyografi/i-petro> , [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- Yenişafak, 2023, Rusya'ya savaş ilan eden Wagner kimdir?, <https://www.yenisafak.com/rusya-wagner-grubu-kimdir-lideri-kim-h-4540841> , [Erişim Tarihi: 28.08.2023].
- Yıldırım, F. E. & Seyan, ř., 2022, Ukrayna – Rusya Savaşının Tarihsel Kökeni ve Günümüz, ILSA E-Dergi, Edt: Rabia ztrk, <http://www.ilsaadergi.com/ukrayna-rusya-savasinin-tarihsel-kokeni-ve-gunumuz/> , [Erişim Tarihi: 15.05.2023].
- Yıldırım, Y., 2020, Putin Dönemi Rus Dış Politikasında Bir Mdahalecilik rneği Olarak Kırım'ın İlhakı, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, s.1-528, https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/15483/1/yusuf_y%C4%B1ld%C4%B1r%C4%B1m_tez.pdf.pdf , [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- Yıldırım, Z., 2016, ABD-Ukrayna İlişkilerinde Rusya Etkisi, *Bilge Strateji*, Cilt: 8 Sayı: 14, s. 97-126, https://www.researchgate.net/profile/Zafer-Yildirim-2/publication/348479956_ABD-Ukrayna_Iliskilerine_Rusya_Etkisi/links/6000874d92851c13fe0df97e/ABD-Ukrayna-Iliskilerine-Rusya-Etkisi.pdf , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Yıldız, M., 2023, Rusya'da Wagner Krizi ve Etki Alanı, *Takvim-i Vekayi*, 11(1)1-4.
- Yılmaz, S., 2015, Yeni Avrasyacılık ve Rusya, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 16 Sayı: 34, s. 111-120, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/452480> , [Erişim Tarihi: 09.04.2023].
- Yoğurtçu, G. & Gürbüz, Y. E., 2020, Kırgız Halkının Gözünden Gorbaçov: Bir Sözlü Tarih alışması, *History Studies Dergisi*, Cilt: 12 Sayı: 3 , s. 961-979,

- <https://www.historystudies.net/dergi/kirgiz-halkinin-gozunden-gorbacov-bir-sozlu-tarih-calismasi2020065fec1ef.pdf> , [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Yüksel, M., 2019, Kiev Knezliği'nden İdlib'e... 800 Yıllık Türkiye-Rusya İlişkileri, Independent Türkçe, <https://www.indyturk.com/node/48001/t%C3%BCrkiyeden-sesler/kiev-knezli%C4%9Finden-idlibe-800-y%C4%B1ll%C4%B1k-t%C3%BCrkiye-rusya-ili%C5%9Fkileri> , [Erişim Tarihi: 02.03.2023].
- Zengin, A. K., 2020, 21. Yüzyılda Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Belgeleri: Neo Realist Teori Çerçevesinde Bir Analiz, *Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 55, s. 1707–1718, <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1608208987.pdf> , [Erişim Tarihi: 14.04.2023].
- Zengin, E., 2019, Uluslararası Hukukta Kendi Kaderini Tayin İlkesi ve Kırım'ın İlhakı'nın Bu Çerçeve de Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.1-86, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/60702.pdf> , [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Züganov, G., 2010, Gerçekler ve Rakamlarla Stalin Dönemi, Reel Sosyalizm, Sayı 108, <https://gelenek.org/gercekler-ve-rakamlarla-stalin-donemi/> , [Erişim Tarihi: 22.03.2023].
- Wayback Machine, 2022, Kırım Hanlığı, <https://web.archive.org/web/20150616024149/http://www.dallog.net/hanliklar/kirim.htm> , [Erişim Tarihi: 01.09.2023].
- Wayback Machine, 2022, Rusya Federasyonu'nun Türkiye Büyükelçiliği-Gerçekler ve Rakamlarla Rusya, https://web.archive.org/web/20151213203649/http://www.turkey.mid.ru/hakk_t02.html , [Erişim Tarihi: 01.09.2023].
- Wikiwand, 2022, Kiev Knezliği, https://www.wikiwand.com/tr/Kiev_Knezli%C4%9Fi , [Erişim Tarihi: 02.03.2023].

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı : Abdullah MISTANLI

Eğitim:

- İlköğretim ve Lise Eğitimini Diyarbakır'da tamamladı.
- **Üniversite:** Hitit Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Siirt Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü

Çalışmakta Olduğu İş:

- Sağlık Bakanlığı bünyesinde çalışmaktadır.

